

издание
ПУСТОЛОВИНЕ

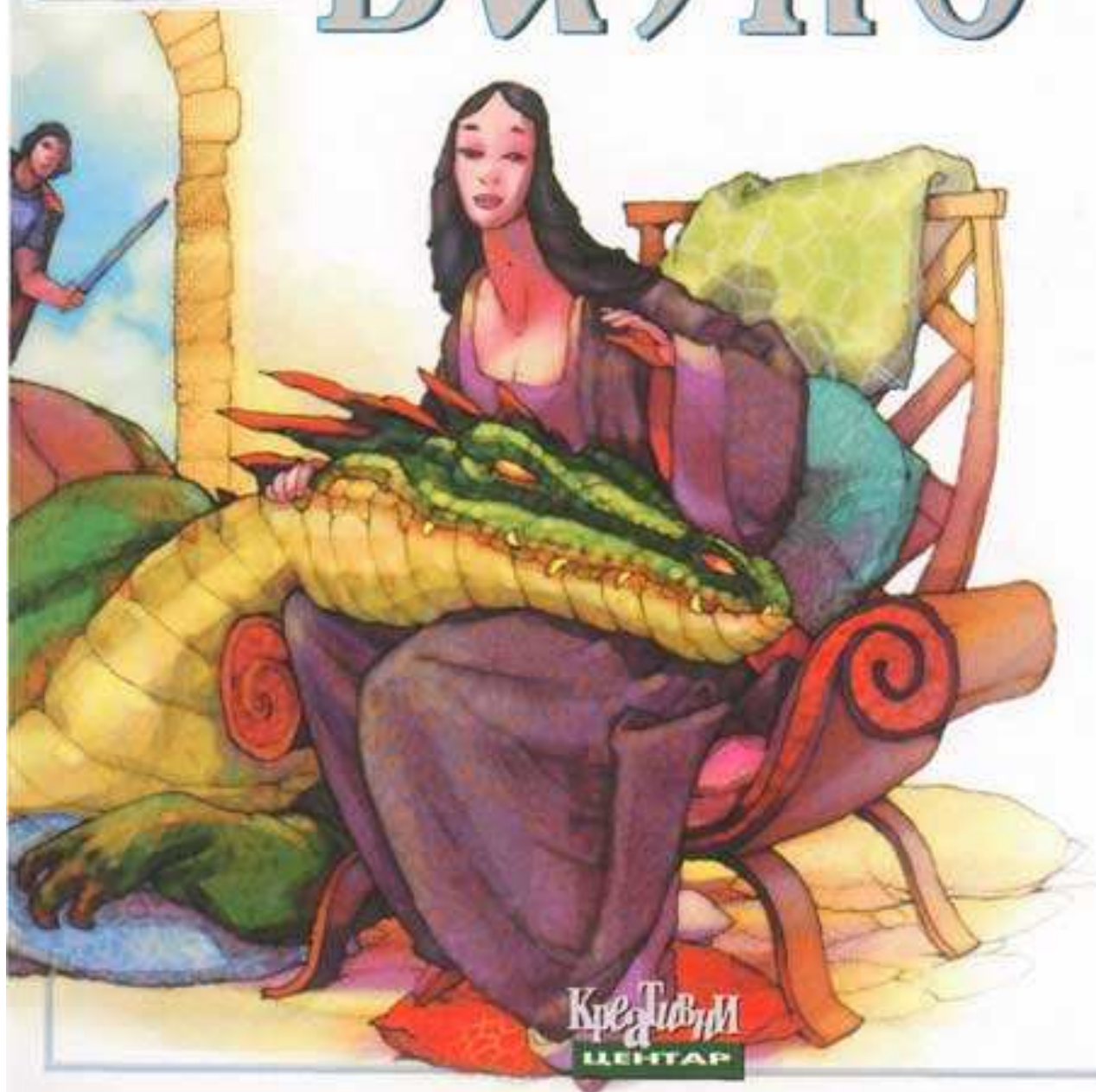

СРПСКЕ НАРОДНЕ

БАЈКЕ

Народна библиотека
Србије

П445321

Креативни
ЦЕНТАР

**Вук Стефановић
Карацић
(1787-1864)**

Генијални реформатор српског језика и културе. Сакупио је и забележио велики број народних бајки, приповедака, песама и других умотворина, сачинио речник и граматику српског језика и друга бројна дела. Вук је највреднија глава међу Србима, говорио је Његош.

**Добросав Боб
Живковић**

Један од наших најпознатијих илустратора за децу. Добитник је многих награда. За ову књигу је рекао да му је књига живота, али то је тек почетак.

**Симеон
Маринковић и
Славица Марковић**

Уредници у Креативном центру. Написали су текстове на маргинама и у Пустоловном додатку ове књиге и прикупљали грађу за њихово илустровање. Замишљају нове пустоловне књиге и једва чекају да се оне појаве.

Мирјана Живковић

Дизајнирала је унутрашњост књиге и стрпљиво отпратила све (сада невидљиве) фазе кроз које је ова књига прошла.

СРПСКЕ НАРОДНЕ
БАЈКЕ

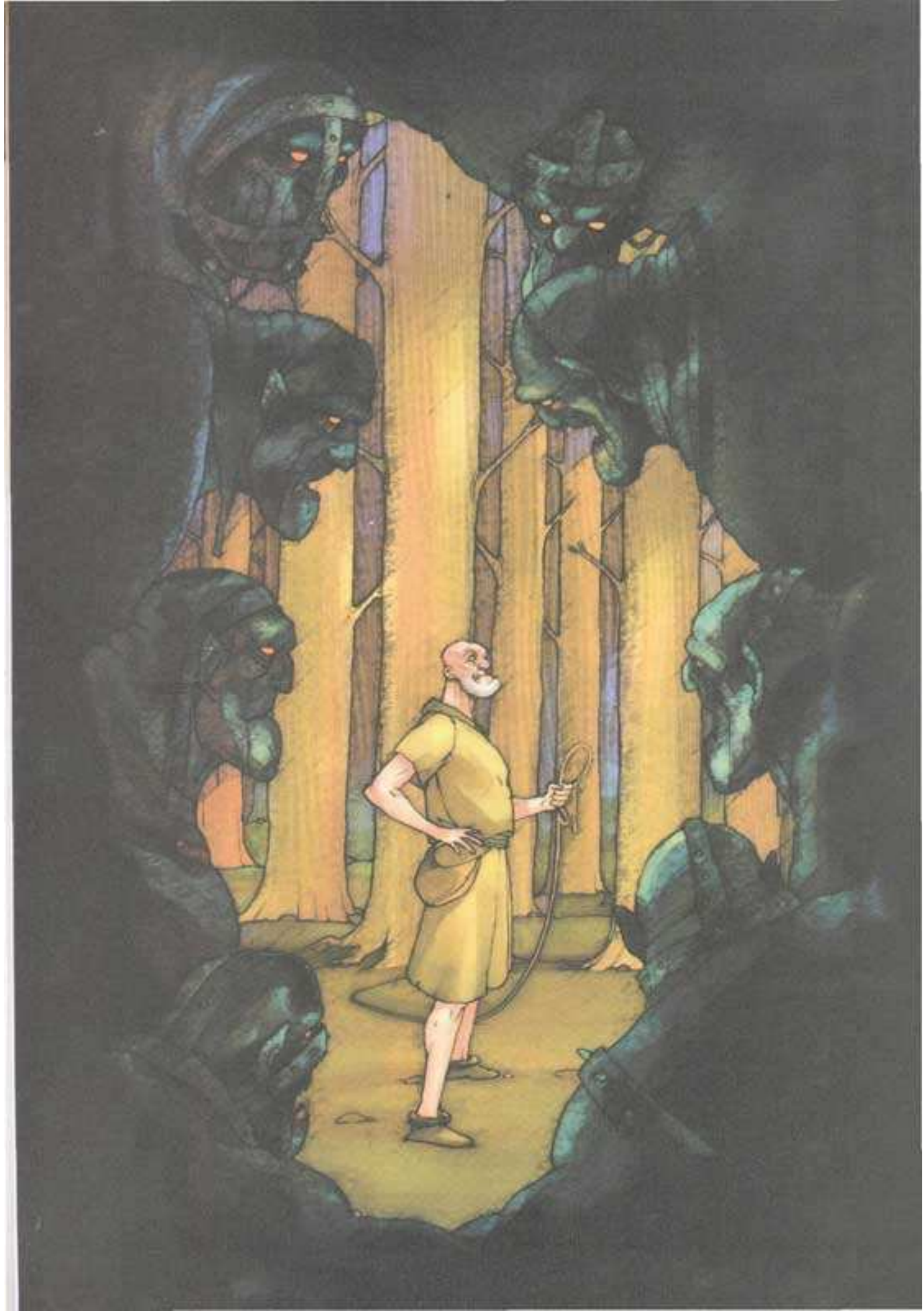
2000

II 445321

10052/200

„оне у којима иријовиједају
којекаква чудеса! — то не може бити

СТАРАЦ ПРЕВАРИО ДИВОВЕ

Б ио један старац и имао пуно дјеце, па је сједио у млинима. Једно вече избије однекле див, па право у млин. Назове бога и упита старца може ли код њега преноћити. Старац га прими на преноћиште, но див је мислио да убије старца и отме млинове. Кад би сјутрадан, рече старац диву:

— Ето, ти си преноћио, па сад бог и пут.

Но див му одговори:

— Онај који буде јачи остаће овдје господар.

Старац му одговори:

— Па добро, кад хоћеш тако, ја се не бојим.

Онда га див позове да се порву, а старац рече:

— Хм, то је за ме ништа, нећемо се рвати, него да узмемо по један камен, па га стиснемо у руци и из њега воду исцједимо.

Див пристаде и шчепа каменчину, стисне је у руци и сатре у мливо, али ни капи воде из камена не потече. Онда старац узме бајаги камен, а он узео комад тазе сира, стисне га у руци док из њега потече вода. Див се зачуди томе, па му рече:

— Кад си таки јунак, хајде са мном у пећину. Тамо има још осам дивова и сваки је јачи од мене, па ме свукуд гоне и све их служим као најмлађи. Кад дођеш у пећину, ти ћеш бити старјешина, а ја ћу бити први до тебе, а остали дивови нека нас оба слушају. Ти ћеш као старјешина имати свега до грла шта ти душа зажели, само заповиједај што ти треба, дивови ће те служити као старијега.

Старац пристане да иде дивовима у пећину, и тако пођу из млина. У путу нађу родну ашламу, па чим је див угледа, ускочи на ашламу и позове и старца горе. На то старац рече како се не може пети, него затражи да му

* млин је зграда у којој се мељу житарице и тако добија брашно. Млинове је покретала вода из река или потока. Мливо је оно што је самлевено (брашно) или оно што је за млевење (зрневље жита); сатрти у мливо значи: иситнити, здробити у комадиће као што је брашно или зрневље жита.

На слици је унутрашњост млина.

* див је митско биће горостасне величине и снаге, често једнооко, са густим обрвама налик на шуму. Може да чупа дрвеће из корена, да баца каменчину у облаке и да руши куће као перје. Дивове рађају виле, а очеви су им народни јунаци. Дволични су и често глупи, па наседају подвалама. Људима чине добро, али и зло, а понекад су људождери. Иду прљави, не воле да раде и отимају од људи оно што им треба. Живе у друштву у планинским пећинама, а улазна врата су им огромне камене плоче.

+ ашлама или аршлама је рана трешња, трешња која зри рано у пролеће.

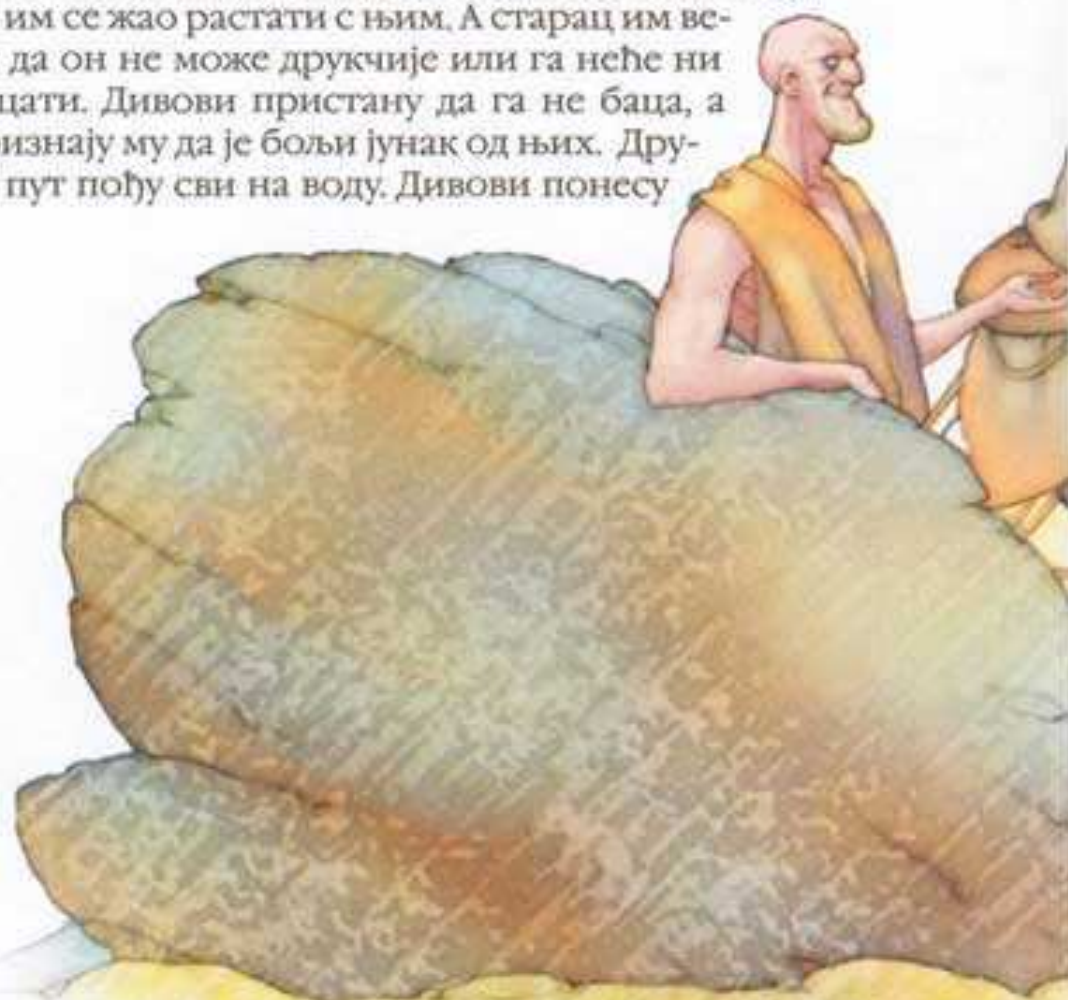
* скопак је мо- тика истрошена од дуге употребе.

див савије грану, па да сједе и да се одмори. Див га послуша, сави грану, а старац усједе на њу, но чим див пусти грану, она тандркну и далеко одбаца мога старца, тако да прескочи ашламу, и паде на један грм гдје је био зец, и у оном страху притисне и зеца. Див се насмија и упита старца шта му би, а он одговори како је преко ашламе угледао у грму зеца, па прескочио ашламу и ухватио зеца за вечеру. Див се још више зачуди толиком јунаштву и уплаши се.

Одатле крену даље и дођу у пећину. Ту се нађе све осам дивова и позна се с њима. Див им прича све што је у ствари и они се сви сложише да им старац буде старјешина, а они сви да га слушају ко старијега. Но кад старац стаде заповиједати и тражити и шта имају и шта немају, дивовима би криво, па су гледали да га се како опросте. Најпре су кушали његову снагу, је ли јунак ко што див каже. Тако изиђу на једну пољану и узму се бацати камена с рамена. Дивови шчепају грдну каменчину и бацају је као јаје. А кад понудише старца, он погледа камен и приђе њему. Онда загрну рукаве, па почне гледати преко планине. Дивови га упиташе шта гледа, а он им каже:

— Гледам преко кога ћу брда пребацити ови камичак.

Кад то чуше дивови, у чуду се згледаше, па му рекоше да им не баца камена, јер такога нема надалеко, па им се жао растати с њим. А старац им вели да он не може друкчије или га неће ни бацати. Дивови пристају да га не баца, а признају му да је бољи јунак од њих. Други пут пођу сви на воду. Дивови понесу

биволеће коже, а старац скопак. Дивови наточе сваки по мјешину воде, а старац поче копати око врела. Зачуде се дивови па га упитају шта то хоће. Он им одговори:

— Што ћемо ићи на воду кад се може све врело пренијети и за неколико дана можемо га попити?

Кад то чују дивови, у страху да не изгубе врело, кажу му да се остави ћорава посла. А он им рече:

— Кад нећу 'вако, нећу никако.

Дивови му признају да је бољи јунак од њих и пусте га на миру. Сјутрадан пођу сви у дрва. Дивови извале сваки по букву, упрте на раме и пођу у пећину, а старац понио товар ургана, па почео везивати дрво за дрво, као да хоће сву шуму да понесе. Дивови га упитају шта то ради, а он им рече:

— Што ћемо ићи сваки дан у дрва кад се може сва шума пренијети и за десетак дана изложити.

Уплаше се дивови, па га стану одвраћати од тога, а он им рече:

— Кад нећу тако, нећу никако.

Дивови му признају јунаштво, и ослободе га да не преноси шуму.

Кад видјеше дивови да не могу с њиме изићи на крај, стану се договарати како би га се занавијек опростили. Сва-

ку вечер старац би лијегао први, али задуго не би могао заспати, него би шутио под ћебетом. Једну вечер здоговарају се дивови, а он слуша испод ћебета, да га ту ноћ на спавању премлате ђускијама и маљевима. Један рече да не чине то сад, него но-

ћас кад се пробуде. Но чим дивови заспа-ше, дигне се старац па под ћебе

+ мјешина је посуда направљена од коже (овде од бивоље коже), у којој се држала и преносила течност (вода, вино или друго).

+ врело је јак извор воде.

+ урган је уже (на слици).

+ ђускија је по велики гвоздени алат у облику полуге и служи за бушење рупа у земљи и камену, за подизање терета и др.

+ маљ је пове-
лико гвоздено
или дрвено ору-
ђе у облику че-
кића којим се
млати, туче, ку-
је, разбија или
забија.

+ самар је дрве-
на направа сли-
чна седлу која
се ставља на ле-
ђа коњу, мазги
или магарцу.

+ товар овде
означава стар-
ринску меру за
тежину (обично
100 ока, тј. оно-
лико колико се
одједном може
натоварити на
коња).

+ баца је овде
отвор на крову
кроз који изла-
зи дим (на кућа-
ма са огњишти-
ма).

метну самар и покрије га, а он побјеже на таван. Кад се ди-
вови пробуде, шчепају маљеве и ђускије те сваки по неко-
лико пута млатне по ћебету. Самар се сав здружи у мливу,
а они уживају како му здружише кости, па ће га
сјутра избацити. Пошто дивови заспу, старац
сиђе с тавана, уклони смрвљени самар, а он
леже на исто мјесто. Ујутру скочи он први на
ноге, а дивови, како се који будио, стале су му
очи од чуда кад угледа старца. Најпослије га стану
питати како је ноћас спавао и је ли што опажао.
А он им рече:

— Добро сам спавао, само су ме буве клале.

Виде дивови да му не могу ништа, па се
другу ноћ договоре да га прелију кључалом
водом. Но старац опет учини као и прву
ноћ, а кад дивови поново заспу, старац
уклони самар а он леже на оно мјесто.

Сјутрадан он опет први на ногама. Ди-

вови се не могу изчудити кад га видјеше да је жив, па га
упитају како је ноћас спавао. Старац им рече да је добро
сповао, само је опазио некакву млаку кишу, као да кућа
прокисава.

Онда се сви сложе да се дијеле са старцем и кажу му
то. Он пристане, затражи товар блага и једног дива, који
ће однијети и благо и њега у његов млин. Дивови му да-
ду једног најјачега. Старац натовари благо и узјаше на
дива, па хајде кући. Кад су дошли кући, див сустао, сав се
у голу воду учинио, па, отворивши врата од млина, хукну
колико може више, а од оне његове силе сва дјеца разле-
ћеше се куд које, неко на панту, неко напоље кроз бацу,
еле ниједно не оста у млину. Кад то виђе див, препаде се
још више, па, спустивши старца и благо, нададе бјежати
као свјетлица натраг дивовима. Кад дође дружини, ис-
прича им чудо невиђено.

— Бе, — вели — какав је јунак он, још су већи јунаци дјеца.

Чим мене угледаше, скочише
на панту, хоће кућу да сруше
на ме, а једни кроз бацу да ми
не дају побјећи, једва сам жив
умакао од њих.

* панта или
пајанта је гре-
дица која спаја
рогове на кући.

* свјетлица
значи: муња.

ЧАРДАК НИ НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ

ио један цар, па имао три сина и једну кћер, коју је у кафезу хранио и чувао као очи у глави.

Кад девојка одрасте, једно вече замоли се оцу своме да јој допусти да изиђе са браћом мало пред двор у шетњу, и отац јој допусти. Али тек што изиђе пред двор, у један мах долети из неба змај, шчепа девојку између браће и однесе је у облаке. Браћа отрче брже-боље к оцу и кажу му шта је било, и реку да би они ради своју сестру

потражити. Отац им допусти да иду да је траже, и да им свакоме по коња и остало што треба за пут, и тако они отиђу.

По дугоме путовању наиђу на један чардак, који нити је на небу ни на земљи. Дошавши онђе, помисле да неће у ономе чардаку бити њихова сестра, па се одмах стану договарати како би се у њ попели, и, последије дугога промишљања и договора, договоре се да један од њих свога

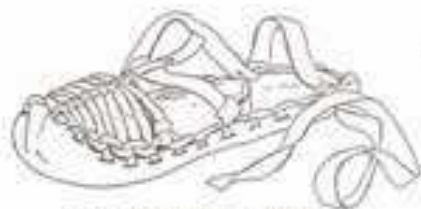
+ чардак овде значи дворац.

+ змај је била крилата неман, сродна аждаји, чудовишне снаге, са једном или више глава. Кад је летео преко неба чуло се хујање и звиждање, а из уста и са крила могао је да баца ватру. Имао је моћ да се претвори у орла, змију или какву другу животињу или у човека. Змајеви су радо узимали лепе девојке за жене и из њиховог односа су се рађала змајевита деца, велики јунаци. Према људима су могли бити и добри и зли. (На слици су змајеви са рељефа из манастира Каленић.)

+ опута је трака искројена од коже која је обично служила за плетење опанака и везивање опанака за ногу.

+ бискати (биштем) значи: пребирати прстима по коси и требити од вашију.

+ буздован је средњовековно оружје које се састоји од гвоздених пера и дршке, подељено за ударање или бацање на противника.

+ вран коњ је коњ црне длаке.

+ бијел коњ или ђогат је назив за коња беле длаке. (На слици је детаљ са фреске из манастира Лесново.)

коња закоље, и од коже коњске да окроје опуту, па, притврдивши један крај од ње за стријелу, да пусте одоздо стријелу из лука да се добро за чардак прихвати, како би се уз њу пети могли. Млађа два брата реку најстаријему да он свога коња закоље, али он не шћедне, па ни средњи не шћедне; онда најмлађи закоље свога, од коже његове окроји опуту, један крај од ње веже за стријелу, пак је пусти из лука у чардак. Кад дође да се пењу уз опуту, опет најстарији и средњи не шћедну се пети, него се попне најмлађи.

Попевши се горе, стане ићи из једне собе у другу, и тако наиђе на једну собу у којој види своју сестру ће сједи, а змај јој метнуо главу на крило па спава, а она га биште. Онда, кад види брата својега, уплаши се и почне га тихо молити да бјежи док се није змај пробудио, али он не шћедне, већ узме буздован, па размахне њиме и удари змаја у главу, а змај иза сна маши се руком на оно мјесто где га је он ударио, па рече ђевојци:

— Баш овђе ме нешто уједе.

Кад он то рекне, а царев син га још једном удари у главу, а змај опет рече ђевојци:

— Опет ме нешто овђе уједе.

Кад он и трећи пут замахне да га удари, онда му сестра руком покаже да га удари у живот, и он га удари онамо, и како га удари, змај остане на мјесту мртав, а царева га кћи стури с крила, па притрчи брату своме, те се с њиме пољуби, па онда, узевши га за руку, стане га водити кроз све собе.

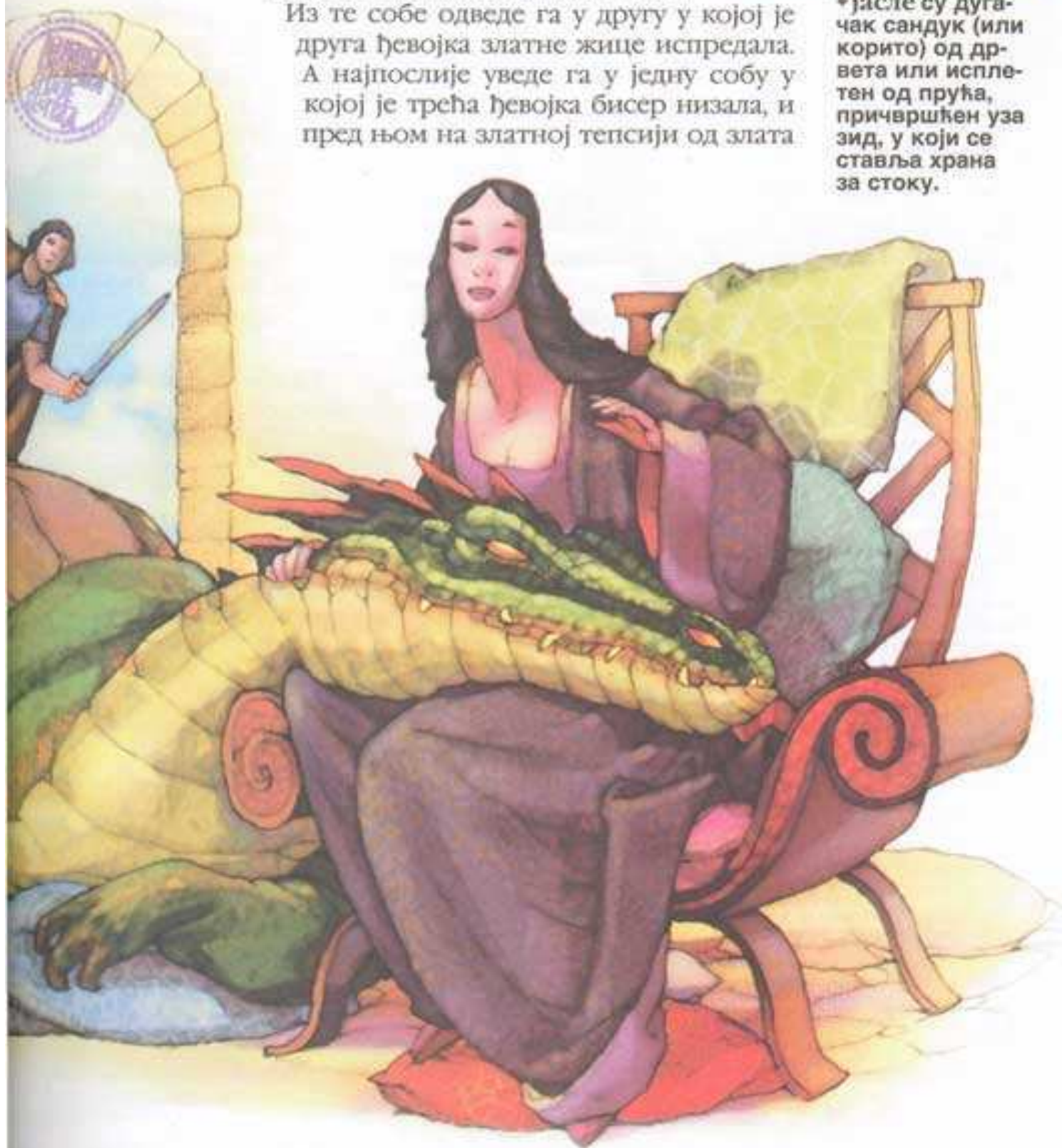

Најприје га уведе у једну собу у којој је био један вран коњ за јаслима привезан с цијелијем такумом од чистог сребра. Потом га одведе у другу собу, у којој је за јаслима стајао бијел коњ с такумом од сухога злата. Најпослије га одведе и у трећу собу где је за јаслима био кулатаст коњ и на њему такум драгијем камењем искићен. Кад прође те собе, онда га сестра одведе у једну собу у којој је ђевојка једна сједила за златнијем ћерћем и златном жицом везла.

Из те собе одведе га у другу у којој је друга ђевојка златне жице испредала. А најпослије уведе га у једну собу у којој је трећа ђевојка бисер низала, и пред њом на златној тепсији од злата

† јасле су дугачак сандук (или корито) од дрвета или исплетен од прука, причвршћен уза зид, у који се ставља храна за стоку.

узда

седло

+такум је опрема или ам за јахаће коње. Његови делови су: узда (опрема која се ставља коњу на главу и служи за управљање), узенгије (прибор у облику металних папуча које vise о каишу са обе стране седла, у које јахач ставља ноге) и седло (седиште за јахача). (На слици су делови коњске опреме из 18. века.)

+кулатаст коњ, тј. кулашаст је коњ сивкасто-жућкасте длаке.

узенгије

квочка с пилићима бисер кљуцала. Све ово обишавши и виђевши, врати се натраг у ону собу где је змај мртав лежао, па га извуче напоље и баци на земљу, а браћа, кад га виде, умало их грозница не ухвати. Потом најмлађи брат спусти најприје сестру своју браћи, па онда све три девојке сваку с њезинијем радом, једну за другом; спуштајући девојке браћи, сваку је намјењивао чија ће која бити, а кад спусти трећу, и то ону с квочком и пилићима, он њу за себе намијени. Браћа његова, завидећи му што је он био јунак те је сестру нашао и избавио, пресијеку опуту да он не би могао сићи, па онда нађу у пољу једно чобанче код оваца и преобуку га и мјесто брата свога оцу поведу, а сестри својој и девојкама

оштро запријете да никоме не казују шта су они учинили.

Послије некога времена дозна најмлађи брат на чардаку да се браћа његова и оно чобанче онијем ђевојкама жене. Онај исти дан у који се најстарији брат вјенчавао, он узјаше на вранца, па, баш кад су сватови из цркве излазили, долети међу њих, те свога брата, младожењу, удари мало буздованом у леђа, да се одмах с коња праметнуо, па онда одлети опет натраг у чардак.

Кад дозна да му се средњи брат жени, а он, у оно исто вријеме кад су сватови из цркве ишли, долети на ђогату, те и средњег брата онако удари, да се одмах с коња праметнуо, па између сватова опет одлети.

Напошљетку, дознавши да се чобанче његовом ђевојком жени, узјаше на кулаша, и одлети у сватове баш кад су из цркве излазили, те младожењу буздованом удари у главу, да је на мјесто мртав пао, а сватови онда ђипе да га ухвате, али он не шћедне ни бјежати, него остане међу њима, па се покаже да је он најмлађи царев син а не оно чобанче, и да су га браћа из зависти оставила на ономе чардаку у коме је он сестру нашао и змаја убио, а то све за свједочи и сестра и оне ђевојке. Кад цар то чује, он се наљути на своја два старија сина и оћера их одмах од себе, а њега ожени ђевојком коју је себи изабрао и остави га након себе да царује.

+ ђерђеф је обично дрвени оквир на који се разапне тканина која се везе.

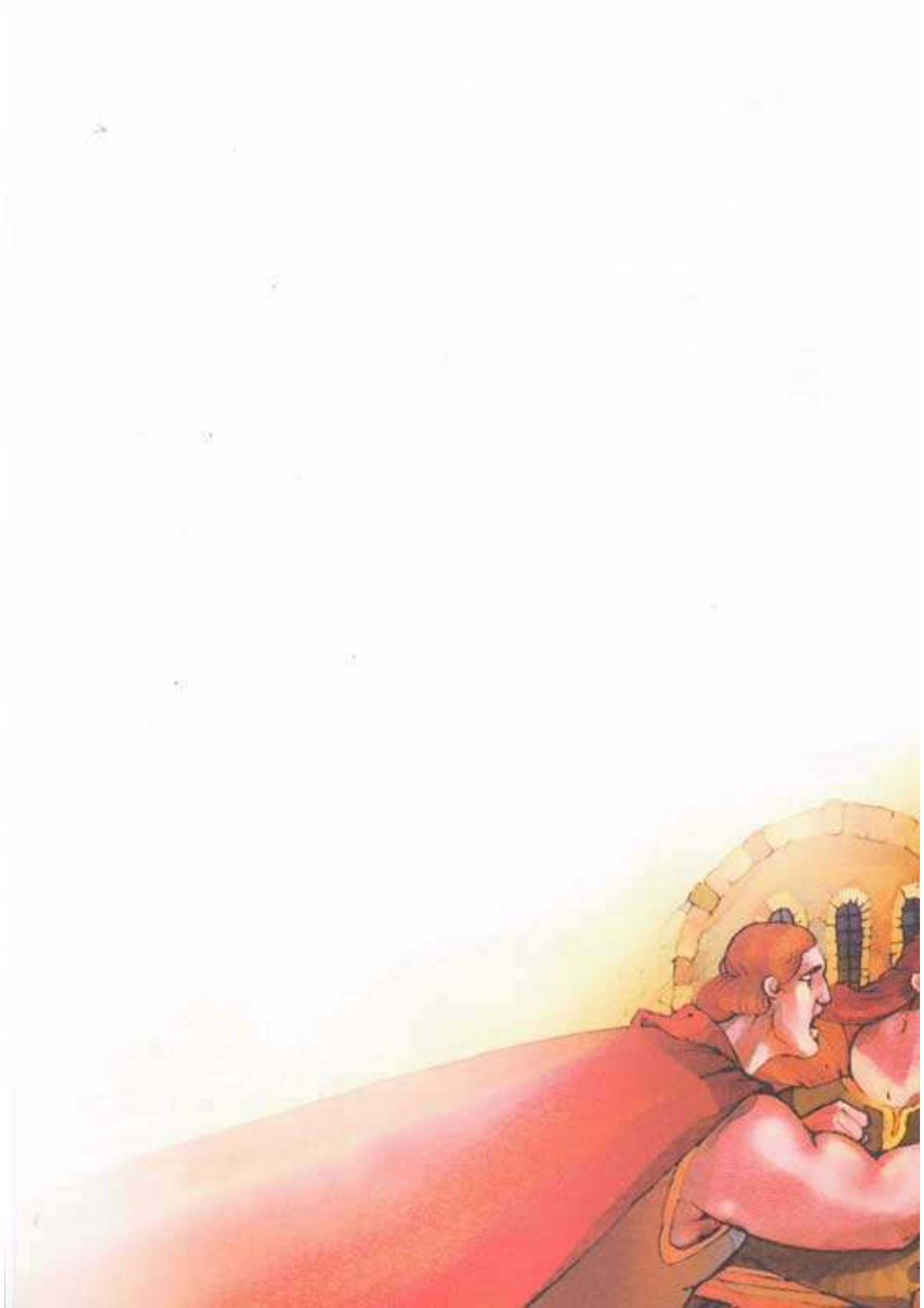
+ тепсија је плитка и округла посуда од метала, која служи за печење пита, колача и др.

+ квочка је кокош која лежи на јајима или је извела пилиће.

+ чобанче је млади чобанин, онај који чува стоку на паши.

+ ђипити значи: нагло скочити.

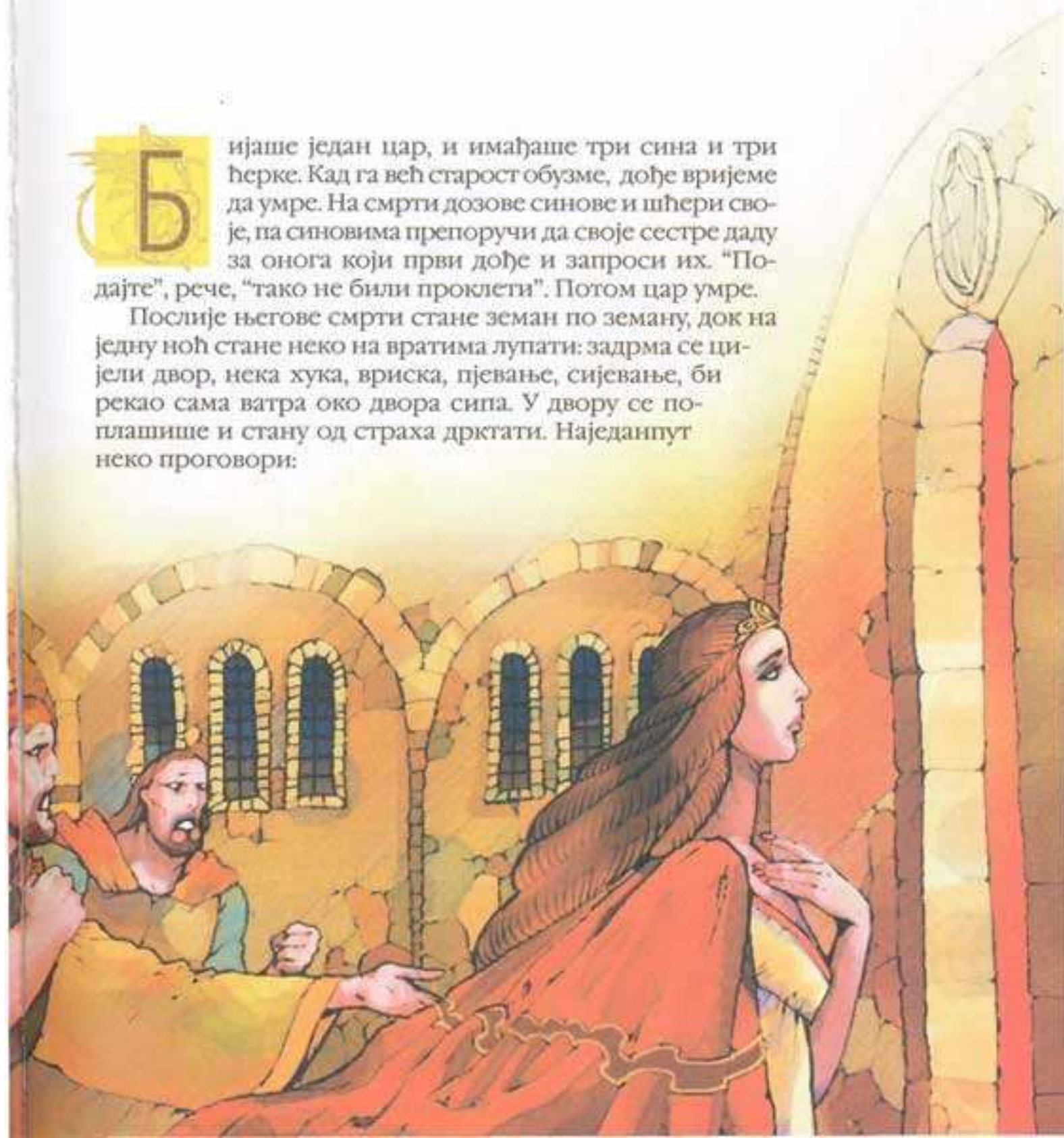

БАШ-ЧЕЛИК

Бијаше један цар, и имађаше три сина и три ћерке. Кад га већ старост обузме, дође вријеме да умре. На смрти дозове синове и шћери своје, па синовима препоручи да своје сестре даду за онога који први дође и запроси их. "По-дајте", рече, "тако не били проклети". Потом цар умре.

Послије његове смрти стане земан по земану, док на једну ноћ стане неко на вратима лупати: задрма се цијели двор, нека хука, вриска, пјевање, сијевање, би рекао сама ватра око двора сипа. У двору се поплашише и стану од страха дркати. Наједанпут неко проговори:

+запросити девојку значи: тражити пристанак за склапање брака од девојке и њене породице.

+стане земан по земану значи: прође дан за даном, прође доста времена.

+законачити значи: задржати се на преноћишту, зановити.

+конак учинити овде значи: спремити место за ноћење, а то може бити склониште направљено од грања или лишћа. Добро је било коначити близу језера или реке због воде за пиће, кување, прање и др. Испред склоништа се обично по читаву ноћ ложила ватра ради грејања, а највише да би се од ње плашиле и склањале дивље звери.

— Отворите, царевићи, врата!
На то вели најстарији син царев:

— Не отварајте!

Средњи рече:

— Не отварајте нипошто!

Али најмлађи рече:

— Ја ћу да отворим врата, — па скочи и врата отвори.

Како врата отвори, нешто уђе у двор од чега нијесу могли виђети друго ништа осим ватре да сипа, па проговара:

— Ја сам дошао да вам просим сестру најстарију, и то сад овај час да је водим, јер ја не чекам, нити ћу више доћи да је просим, па ми сад одговор дајте, или је дате или не дате, хоћу да знам.

Вели најстарији брат:

— Ја је не дам. Како ћу је дати, кад не знам шта си и откуда си? Ноћас дошао, хоћеш одмах да је водиш, па не знам ни ће би ишао сестри у походе.

Средњи вели:

— Ја не дам сестре ноћас да се води.

Али најмлађи вели:

— Ја је дам, ако је ви не дате; зар не знате што је наш отац казао? — па сестру ухвати за руку и дајући је рече: — Нека ти је сретна и честита!

Кад им сестра преко прага пређе, сви у двору падну по земљи од страха. Сева, грми, тутњи, пуца, вас се двор стане љуљати, но то прође, и сјутра осване дан. Како сване, они одмах стану гледати да л' има каквога год трага куд је она сила ишла од двора царског, али се ништа знати не може; нигдје никакога ни трага ни гласа.

Друге ноћи у исто вријеме стане опет онака сила, хука и писка око двора царског, и неко почне на вратима говорити:

— Отвор', царевићи, врата!

Они се препану и отворе врата и неке силе страховите почну говорити:

— Дајте девојку, средњу сестру, ми смо дошли да је просимо.

Вели најстарији брат:

— Ја је не дам.

Средњи вели:

— Ја не дам сестре наше.

Али најмлађи вели:

— Ја је дам; зар не знате више што је отац наш рекао? — па узме сестру за руку и дајући је рече: — На, нека вам је сретна и честита!

И она сила с ђевојком отиде. Сјутрадан, како сване, отиду браћа око двора и даље, па траже трага да л' се што гођ зна-ти може куд је она сила отишла, али ништа на овом свијету није се могло дозна-ти, као да није ни долазила.

Треће ноћи у оно исто доба опет се за-тресе из темеља двор од велике силе и тутњаве, и неки глас повиче:

— Отвори врата!

Цареви синови скоче и отворе врата, уђе нека сила па повиче:

— Дођосмо да просимо вашу нај-млађу сестру.

Старији и средњи брат повичу:

— Не дамо је ове треће поноћи, заиста морамо бар за ову најмлађу сестру знати куд је дајемо и за кога је дајемо, да је мо-remo походити као сестру своју.

На то рече брат најмлађи:

— Ја је дајем, ако је ви не дате; зар сте заборавили шта је отац на самрти нама препоручио, то није давно било?

Па ђевојку за руку, говорећи:

— На, води је, па нека ти је сретна и весела!

А она сила оног часа отиде с великом хуком. Кад сју-традан сване, браћа се врло забрину што се учини с њи-ховијем сестрама.

Пошто прође доста времена, стану се браћа једанпут међу собом разговарати:

— Мили боже, да чуда великога! Шта се учини с на-шијем сестрама, кад не знадосмо ни трага ни гласа куд одоше и за кога се удадоше!

Најпослије један другоме рече:

— Да идемо сестре наше потражити.

И одмах стану се опремати сва три брата, узму нова-ца за пута, па пођу тражити сестре своје. Тако путујући заиђу у једну планину и цијели дан путоваше. Кад се мрак ухвати, они се договоре да им треба воду имати ђе буду законачили, па то и учине; дођу једном језеру, па ту конач учине и седну вечерати. Кад почну лијегати да спавају, онда рече најстарији брат:

— Ви спавајте, а ја ћу стражу чувати.

Тако они два млађи брата заспе, а најстарији остане стражу чувати. Кад буде неко доба ноћи, заљуља се језеро, он се јако препане кад види да нешто од средине иде управо њему: то је била аждаха страховита са двије уши,

+ аждаха или аждаја је митско биће налик на огромну крила-ту змију или гу-штера, најчешће троглаво и де-ветоглаво, са четири кратке ноге и крилима као у слепог ми-ша, отворених чељусти из ко-јих избија мо-дар пламен. Оглашава се страшном ри-ком, прождр-љива је и љута. Верује се да аждаја постаје тако што змија прождире друге змије и кад про-ђе сто година добија крила и ноге. (Аждаја са слике Свети Ге-оргије Уроша Предића.)

+ брчак је шум,
звук, плъускање
које се чује када
се помера и пр-
ска вода.

па јуриш на њега учини, но он потегне нож и удари је и главу јој одсијече, па уши обадије одсијече и к себи их у цеп остави, трупину и главу баци у воду натраг. Утом сване; али браћа јоште спавају, ништа нијесу знали шта је најстарији брат учинио. Он их пробуди, а не каже им ништа. Отале се подигну и стану путовати даље. Кад се мрак почне приближавати, стану они једнако говорити да треба ђегођ близу воде заноћити, и сами се уплаше, јер су заишли у неке опаке планине. Дођу једноме малом језеру, ту реку ноћити; наложе ватру и што су имали вечерају, потом пођу да легну спавати. Тада вели онај средњи брат:

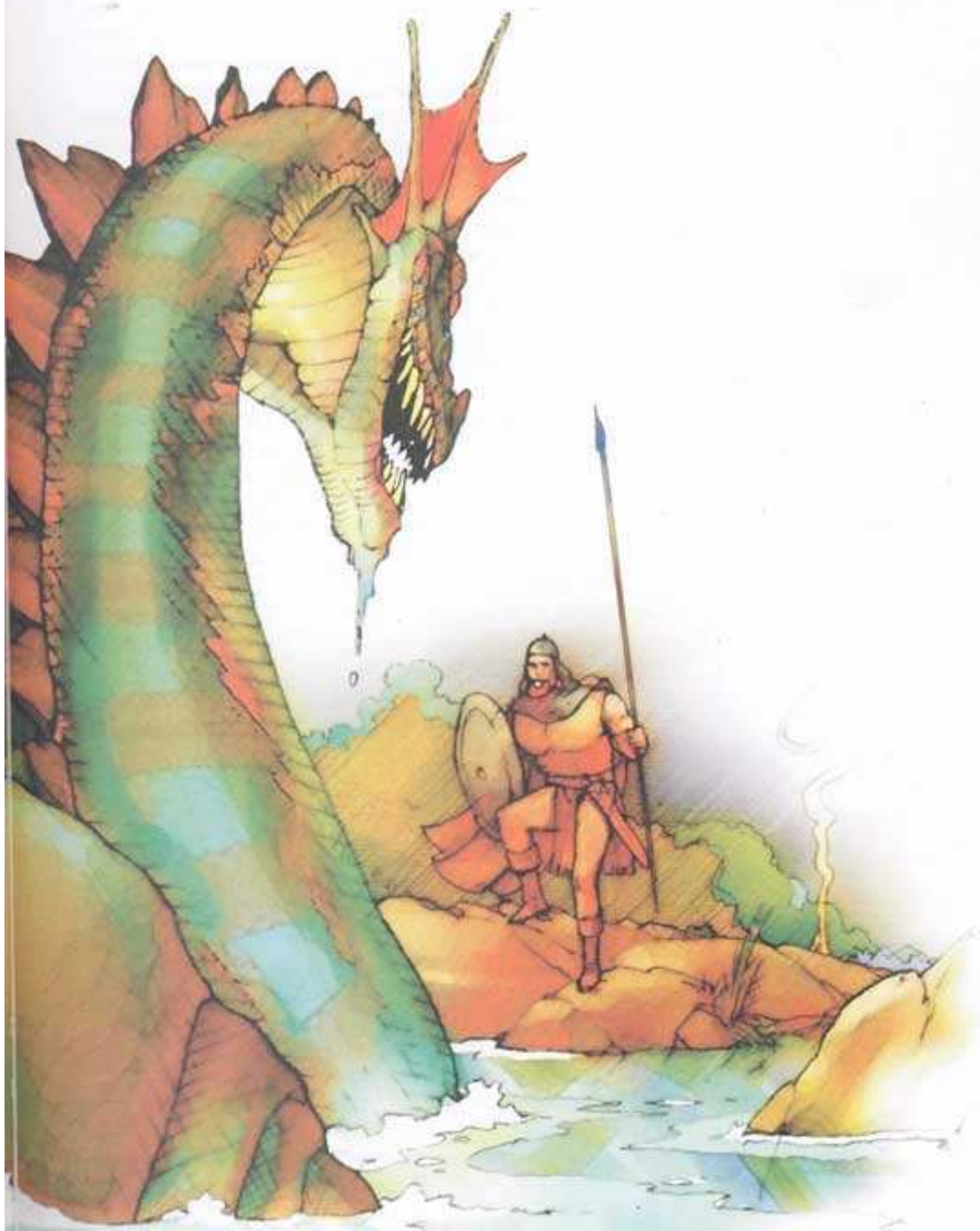
— Ви спавајте, ја ћу ноћас чувати стражу.

Они два заспе, а он остане да чува стражу. Уједанпут брчак удари из језера, кад имаш шта и виђети! Аждаха са двије главе, па јуриш да их сва три прождере; али он скочи и поводи нож, дочека аждаху и одсијече јој главе обадије; потом одсијече уши и себи их у цеп остави, а остало баци у језеро. Но браћа за то ништа не знају, јер оба спаваше до бијеле зоре. Кад се сване, онда средњи брат повиче:

— Устајте, браћо, свануло се!

А они одмах скоче, опреме се и пођу даље путовати, ама нијесу знали ни где су ни у којој земљи. Велик страх их попадне да у оној пустињи од глади не поскапају, па се стану богу молити да би се пуста села, вароши или ма кога виђети могло, јер већ трећи дан врљаше по истој пустињи и нигдје краја ни конца виђети не моглоше. Најпослије дођу порано опет код једног великог језера, и договоре се да даље не путују, него ту код језера да преноће, "јер", веле, "може бити, ако даље одемо, да воде не нађемо где би могли заноћити", па тако ту и остану. Наложу ватру велику, вечерају и спреме се да легну спавати. Онда најмлађи брат рече:

+ пећина је велика природна шупљина у стени са отвором за улажење. У давним временима пећине су биле природна склоништа људи. Њихова тајанственост, необични облици окамењеног кречњака, звук подземних вода и застрашујуће струјање ваздуха на улазима у пећине побуђивали су људску машту. Тако су настале многе приче о пећинама као местима где живе разна митска бића. Веровало се да народни јунак Марко Краљевић није умро, већ да живи у некој пећини са својим коњем Шарцем.

— Спавајте вас двоје, ноћас ћу ја стражу чувати, — те тако она двојица легну и заспе, а најмлађи најбоље гледаше око себе и често на језеро очи обраћаше. Прође неко доба ноћи, док се све језеро стаде љуљати, пљусак од језера удари по ватри и загаси је половину, он потегне сабљу па стане до саме ватре, ал' ето се помоли аждаха са три главе, па на браћу јуриш, да их сва три прождере. Но, најмлађи брат буде јуначка срца, не буди браћу своју, него спрете аждаху па је удари трипут и све три јој главе одсијече, потом одмах уши одсијече и остави их себи у џеп, а трупину баци у језеро. Док је он то чинио, ватра се од оног великог пљуска угасила сасвијем. Онда он, не имајући чим ватру зажећи, а браћу не хотећи будити, пође мало у пустињу не би л' штогођ виђети могао, али ниђе ништа. Најпослије попне се на једно дрво високо, па кад изађе уврх дрвета, погледа на све стране не би л' штогођ виђети могао. Гледајући тако дуго, опази ватру да се сјаји, па му се учини то близу, скине се са дрвета, па пође да ватру донесе и код браће наложи. Тако је дуго ишао, све му се чинило близу, кад наједанпут дође у једну пећину, у пећини гори велика ватра и ту има девет дивова, па натакли два чоека те их пеку уз ватру, једног са једне а другог са друге стране ватре, а на ватри стоји једна оранија велика пуна исјеченијех људи. Кад то царев син виђе, јако се препане, би се вратио, ама се не може, нема се куд камо. Онда повиче:

— Добар вечер, моја дружино, ја вас тражим одавно.

Они га добро дочекају и реку му:

— Бог ти помогао, кад си нам друг!

Он одговори:

— Ваш довијека остајем и за вас ћу мој живот дати.

— Хе, — веле — кад ти мислиш наш друг да будеш, хоћеш ли ти људе јести, и с нама у чету ићи?

Одговори царевих:

— Хоћу, што гођ ви радите, то ћу и ја радити.

— Е вала, добро кад је тако, сједи!

Па сви посједају око ватре, скину ону оранију, поваде онда месо, па почну јести. С њима и царевих једе, ама им очи завараје па баца месо преко себе. Тако и печење поједу све; па онда рекоше:

— Хајде да идемо у лов, јер сјутра треба јести.

Отале пођу сви девет и царевих десети.

— Хајде, — веле му — овђе има један град и у њему цар сједи, отале се ми хранимо већ има томе више година.

Кад се близу града примакну, онда изваде двије јеле с гранама из земље па их понесу са собом, а кад дођу до

града, једну јелу прислоне уз бедем и повичу царевићу:

— Хајде, — веле — ти пењи се горе на бедем да ти ову другу јелу додамо, па је узми за врх и пребаци је у град, а врх јој задржи код себе, да се скинемо низ њу доле у град.

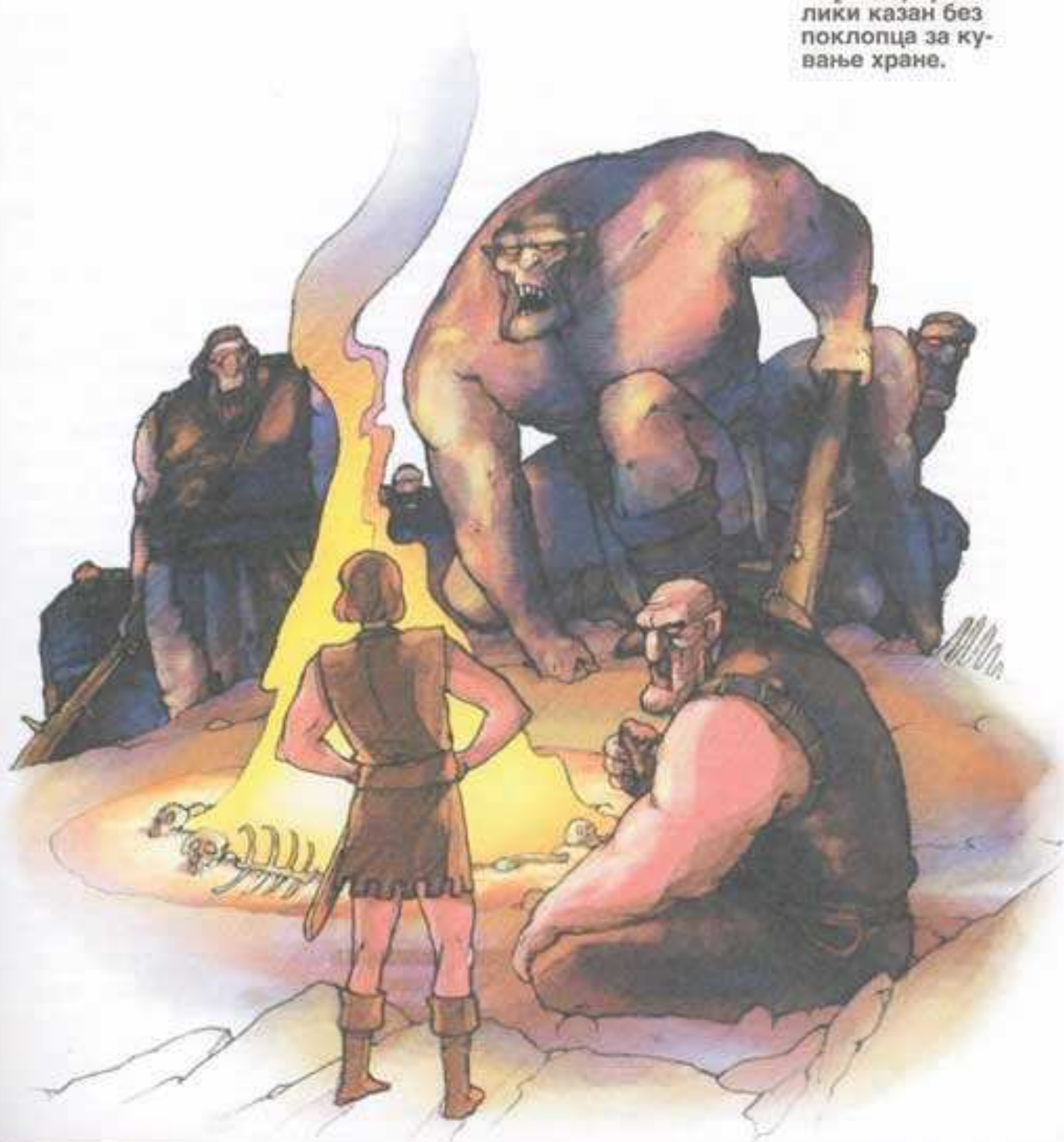
Он се попење, па онда рече њима:

— Ја не знам што ћу, нијесам овђе увјежбао ово мјесто, не умијем је претурити, но ходите који од вас да ми покажете како ћу је претурити.

Један се од дивова испење, ухвати за врх од јеле и претури је у град, а врх јој задржи код себе. Кад се он тако намјести, онда царев син тргне сабљу, па га дохвати по врату те му одсијече главу, а див пане у град унутра. Онда он рече:

†оранија је велики казан без поклопца за кување хране.

+ бедем је дебео заштитни зид тврђаве. Око градова су раније били подизани високи камени зидови, који су спречавали да се у град уђе. У град се улазило само кроз капију.

+ сабља је хладно оружје од челика које се носи о бедру у корицама и којим се сече.

+ кадифа је мекана тканина, сомот.

+ змија - веровало се да је змија демонска животиња, односно да ју је створио ђаво. Због страха од змије није јој се спомињало име, него се говорило: баук, баурина, баја, она из траве, непоменица...

пођу један по један, а царевић њих све по врату, док све девет посијече, па се скине низ јелу и полако сиђе доле у град. Онда пође по граду унакрст, али никог жива да чује, све пусто! Сам у себи помисли: "Баш су то све дивови искоријенили и понијели!" па онда дуго по граду тумарајући, нађе једну кулу здраво високу, и види ће у једној соби свијећа гори. Он отвори врата, па уз кулу те у собу. Кад тамо, ал' има шта и виђети: соба украшена златом и свилом и кадифом, у њој нема никога до једне ђевојке, а та ђевојка лежи на једном кревету па спава. Чим царевић уђе у собу, отму му се очи гледати ђевојку, како је врло лијепа. У исто вријеме смотри да иде једна велика змија низ дувар, тако се пружила да јој је глава више главе ђевојчине била близу, па се издигне и уједанпут ђевојку у чело међу очи да уједе. Онда он притрчи, па поводи мали нож, и прибоде змију у чело уз дувар, па онда овако проговори: "Дабогда да се овај мој ножић не да ником извадити без моје руке!" па онда похита да се натраг врати. Пређе преко бедема, уз јелу се испење и низ јелу сиђе на земљу. Кад дође у пећину ће су дивови били, узме ватре па потрчи и дође браћи ће их још застане да спавају. Он ватру наложи, а сунце огране и сване се; онда он браћу избуди те устану и тако пођу даље.

Истог дана наиђу на пут који води томе граду. У том је граду живљео један силан цар који је свакога јутра ишетао у град и тужно сузе прољевао што му народ у граду од дивова страда и поједен би, па се све бојао да му и ћерка једном не буде поједена; зато порани истога јутра па стане гледати по граду, а град опустјео, већ је мало и народа још остало, јер су све дивови појели, па оде тамо-амо по граду, кад наједанпут види неке јеле онако читаве из земље извађене па уз бедем прислоњене, а када дође ближе, има чудо и виђети: девет дивова баш онијех крвника градскијех, а њима свијећа главе посјечене. Кад цар то види, јако се обрадује, а свијет се скупи и бога стане молити за здравље онога који их је посјекао. У исто вријеме дођоше и слуге из двора царскога и јаве цару како је шћела змија да његову ћерку уједе. Како то цар чује, одмах отиде у двор, па управо у ону собу својој шћери, кад тамо, види змију

— Е, сад хајте по један редом да вас ја овамо спуштим.

Они, не знајући што је са онијем горе на бедему било,

прибодену уз дувар, па шћаше сам нож да извади из дува-
ра, ама није могао.

Онда цар учини заповијест на све стране по његовом
царству и огласи: ко је дивове побио и змију прибѣ нека
дође да га цар обдари великијем даром и да му шћерку за
жену даде. То се огласи по цијеломе царству његовом и
цар заповједи да се главне механе по великим друмови-
ма поставе, па свакога путника да питају, није ли дознао
ко је дивове погубио, па кад који чује за тог чоека, да цару
јави, а тај чоек нека брже на муштук оде цару, да га цар
обдари. То се тако по царевој заповијести и учини, меха-
не поставе на главне друмове и сваког путника питали
би и за то казивали му.

Послије некога времена ови тројица царски синови,
тражећи сестре своје, дођу у једну од тијех механа да за-
ноће, те учине ту конак, а послије вечере дође механџија
и у разговору с њима стане се фалити шта је он јунаштва
починио, па онда запита њих:

— А јесте ли и ви штогођ учинили досад?

Онда отпочне најстарији брат говорити:

— Кад сам пошао с мојом браћом
по овом путу, прву ноћ кад смо дош-
ли коначити код једног језера у не-
кој великој пустињи, кад браћа моја
оба спаваху а ја чувах стражу, наједан-
пут аждаха пође из језера да нас прож-
дере, а ја онда повадим нож и одсије-
чем јој главу; ако се не вјерујете, ево
јој увета од главе! — па извади уши и
на сто их баци.

Кад то чу онај средњи брат, и
он рече:

+ кула је висока
грађевина од
камена, четвр-
тасте или окру-
гле основе, у
којој се стано-
вало или уско
овално здање,
торањ са којег
се осматрала
околина.

+ механа је
крчма или
гостионица
поред друма.

+ муштулук значи: добар глас, радосна вест или награда оном који први јави радосну вест; на муштулук отићи значи: отићи да се јави добра вест.

старински
украшен кључ

На слици су кључеви, детаљ са рељефа из манастира Студеница.

+ дирек значи: стуб, ступац.

— Ја сам, кад сам чувао стражу на другом конаку, посјекао аждаху од двије главе; ако се не вјерујете, ево увета од обје главе! — па извади уши и њима их покаже.

Онај најмлађи ћути. Поче га механција питати:

— Богме, момче, твоја су браћа јунаци, а да чујемо јеси ли и ти штогођ учинио од јунаштва?

Онда најмлађи брат отпочне да казива:

— И ја сам нешто мало учинио. Кад смо зановили ону ноћ код језера у пустињи, ви сте, браћо, спавали, а ја сам чувао стражу. Кад би неко доба ноћи, заљуља се све језеро и изађе троглава аждаха и шћаше нас да прождере; онда ја повадим сабљу и главе јој све три одсијечем; ако не вјерујете, ево шест увета од аждахе.

Томе се и сама браћа зачуде, а он настави казивати:

— У томе се ватра угаси, а ја поћем да ватре потражим. Тумарајући по планини, наћем у једној пећини девет дивова — и тако им све по реду

каже што је учинио, и сви се томе чуду зачудише.

Кад то механција чује, брже потрчи и цару све јави, а цар му даде много новаца, па брже пошаље своје људе да сва три царава сина њему доведу. Кад они изиђу пред цара, цар запита најмлађег царевича:

— Јеси ли ти све то чудо у овоме граду починио, дивове исјекао и шћер моју од смрти сачувао?

— Јесам, ~~честити~~ ~~царе~~, = одговори најмлађи царевич.

Онда му цар даде своју шћер за жену, и допусти му да је он први до њега у своме царству, а оној двојици старије браће рече цар: "Ако хоћете, и вас хоћу оженити, па вам добре дворе саградити", но они њему кажу да су ожењени обојица, и цијелу му истину открију, како су пошли да сестре своје траже. Кад цар све то чује, заустави само оног најмлађег код себе као зета, а оној двојици даде двије мазге новаца, и тако оба старија брата врате се своме двору и у своје царство.

Онај најмлађи једнако мишљаше за својијем сестрама, и шћаше да иде да их тражи, али му је опет било и жао оставити своју жену, а и цар му то не даше учинити, и тако он за сестрама својима једнако вењаше. Једном цар пође у лов, а њему каже:

— Остани ти ту код двора и ево ти девет кључева, чувај их код себе; можеш — вели — да отвориш три-четири одаје, тамо ћеш виђети да имаде и сребра и злата, оружја и многијех другијех драгоцености, напоследку можеш

отворити све осам одаја, ама девету да се нијеси усудио нипошто отворити, јер — вели — ако то учиниш, зло ћеш проћи.

Онда цар оде, а зета остави код куће. Овај, чим цар отиде, отвори једну, па другу собу, и тако редом све осам соба, и види у њима свакојакијех драгоцјености; напо-сљетку, кад дође и на врата од девете собе, рече у себи: "Ја сам много чуда претурио, а сад да не смем отворити ову собу!" — па и ту собу отвори.

Кад уђе унутра, има шта и виђети! У соби један чоек до кољена у гвожђе заковат и руке до лаката заковате обје; на четири стране имаду четири дирска, а тако од

+ синџир је гвоздени ланац којим су окивани заробљеници. (На слици је синџир из 16. века.)

+ чунак је чев, а овде из ње тече вода.

+ маштрава или маштрафа је велика чаша са дршком, обично украшена, или други суд за воду од дрвета, бакра или чега другог.

+ севап значи: добро дело, милосрђе, племенит поступак, доброчинство.

+ Баш-Челик је митско биће, гвозден човек, човек од челика.

свакога директа има по један синџир од гвожђа, и тако су крајеве своје саставили па онамо чоек у око врата обавили, и тако је тврдо оковат био да се није могао никакo мицати. Пред њим је била једна чесма на златном чулку извирала, и тако саљева се пред њим у једно корито златно. Близу њега стоји једна маштрава украшена драгијем камењем. Чоек би хтио да воде пије, ама не може да дохвати. Кад царевих све то види, он се већма зачуди, па се тргне мало натраг, а овај чоек проговори:

— Ходи унутра код мене, заклињем те богом живијем. Овај уђе унутра код њега, онда му онај чоек рече:

— Дај учини један севап, те ми дај једну маштраву воде да попијем, и знај зацијело да ћеш од мене за то добити на дар још један живот.

Царевих се промисли: "Шта има боље него да добијем два живота?", па узме маштраву, и да му пуну воде, те овај попије. Онда га царев син упита:

— Како се ти зовеш, бога ти, по имену?

Овај одговори:

— Ја се зовем Баш-Челик.

Царевих пође ка вратима, а овај га стане молити:

— Дај ми и другу маштраву воде, па ћу ти поклонити и други живот.

Царевих помисли: "Сад два живота да ми поклони, а трећи имам, то је чудо велико!", па узме маштраву те му даде, а овај попије. Царевих пође па почне да врата затвори, а Баш-Челик рече:

— О, јуначе, поврати се код мене; кад си већ два добра учинио, учини и треће, даћу ти и трећи живот. Узми ову маштраву, наточи је па ми успи на главу, а ја ћу ти за то што ми воду успеш на главу дати и трећи живот те живи.

Кад царевих то чује, поврати се натраг, узме маштраву па наточи воде и успе му на главу. Како му вода поспе главу, у онај мах прснуше алке око врата, и све гвожђе које је Баш-Челика држало. А Баш-Челик скочи као муња, па рашири крила, полети, и у исто вријеме узме под крило цареву ћерку, жену његова избавитеља, и тако наједанпут ишчезне из очију. Сад да видиш чуда: препане се царев син од цара! Утом кад цар дође из лова, каже му зет његов све по реду; цар се већма у бригу даде, па му рече:

— Зашто тако учини? Јесам ли ти казао да не отвориш девету собу?

Царевић му одговори:

— Немој се срдити на мене, ја ћу да идем да Баш-Челика тражим и да повратим моју жену.

Они цар га стане од тога одвраћати:

— Немој — вели — да идеш нипошто! Ти не знаш ко је Баш-Челик, мене је много војске и новаца пропало док сам Баш-Челика ухватио, него остани код мене, ја ћу ти испросити другу девојку, и не бој се, ја те опет милујем као сина свога.

Али царев син није хтио никако слушати, него узме новаца за пута, узјаше свога коња, па пође у свијет тражити Баш-Челика. Путујући овако задуго, дође у једну варош. Како уђе, гледа тамо-амо, док наједанпут повиче једна девојка с чардака:

— Е, царевиху, одјаш' коња па ходи у авлију.

Кад царевић дође у авлију, и онде га сретe девојка, а он погледа и познаде своју сестру најстарију: руке шире, у лица се љубе, а сестра њему говори:

— Хајде, брате, са мном на чардак.

Кад изиђу на чардак, онда царевић стане питати сестру своју ко је њен чоек за кога се она удала, а она му одговори:

— Ја сам се — вели — удала за цара змајског, и мој је чоек змај, него, брате, да те добро сакријем, јер мој чоек, вели да би своје шуре исјекао кад би их само виђети могао. Ја ћу њега најприје кушати; ако ти ништа неће учинити, ја ћу му казати за тебе.

Па тако и учини: брата и коња му сакрије.

Кад вече дође, змају зготове вечеру па га чекају, кад ето ти змајског цара! Како долеће у двор, сав се двор за-светли и заблиста. Како уђе, одмах зове своју жену:

— Жено — вели — овдје чоечја кост мирише; који имаде? Казуј одмах!

Она му рече:

— Нема никога.

А он вели:

— То не може бити.

Онда му жена одговори:

— Бога ти, што те питам да ми право кажеш: би ли ти штогођ мојој браћи, да сад који од њих овамо дође?

А змајски цар одговори:

— Оног најстаријег и средњег бих заклао па их пекао, а најмлађем не бих ништа.

Онда она вели:

+ авлија значи:
двориште.

+ шура значи:
шурак, женин
брат.

— Дошао је мој најмлађи брат, а твој шурак.

Кад цар чује, он повиче:

— Дајте га!

Кад шурака сестра доведе пред цара, цар скочи, руке шире, у лица се љубе:

— Добро дошао, шураче!

— Боље тебе нашао, зете!

— Гдје си?

— Ево ме.

Па му прича од краја до конца. Онда му цар рече змајски:

— Та куд идеш, бога ти! Прекојуче Баш-Челик прође и пронесе твоју жену, ја га дочекам са седам хиљада змајева, па му не могах ништа учинити; прођи се ђавола, молим те, да ти дам новаца колико хоћеш, па иди кући.

Но царевић није хтио никако да га слуша, него сјутрадан наумио да пође, а кад цар види да га не може да заустави и с пута да га одврати, онда му извади једно перо па му га даде у руке, и овако му рече:

— Добро слушај шта ти кажем, и ево ти ово моје перце, па кад ти буде велика нужда и Баш-Челика наћеш, а ти запали ово перо моје, ја ћу онда у исто вријеме да долетим са свом мојом силом теби у помоћ.

Царевић узме перо те пође.

Путујући опет по свијету, дође у другу велику варош и, идући кроз варош, повиче опет једна ђевојка са чардака:

— Е ти, царевићу, одјаши коња па ходи у авлију.

Царевић уђе с коњем у авлију, кад тамо, а сестра средња спрете га у авлији, руке шире, па се у лица љубе; води брата на кулу. Пошто сестра одведе коња у арове, а брата на кулу, пита брата како је дошао, а он њојзи све по реду каже, па је пита:

— За кога си се — вели — удала?

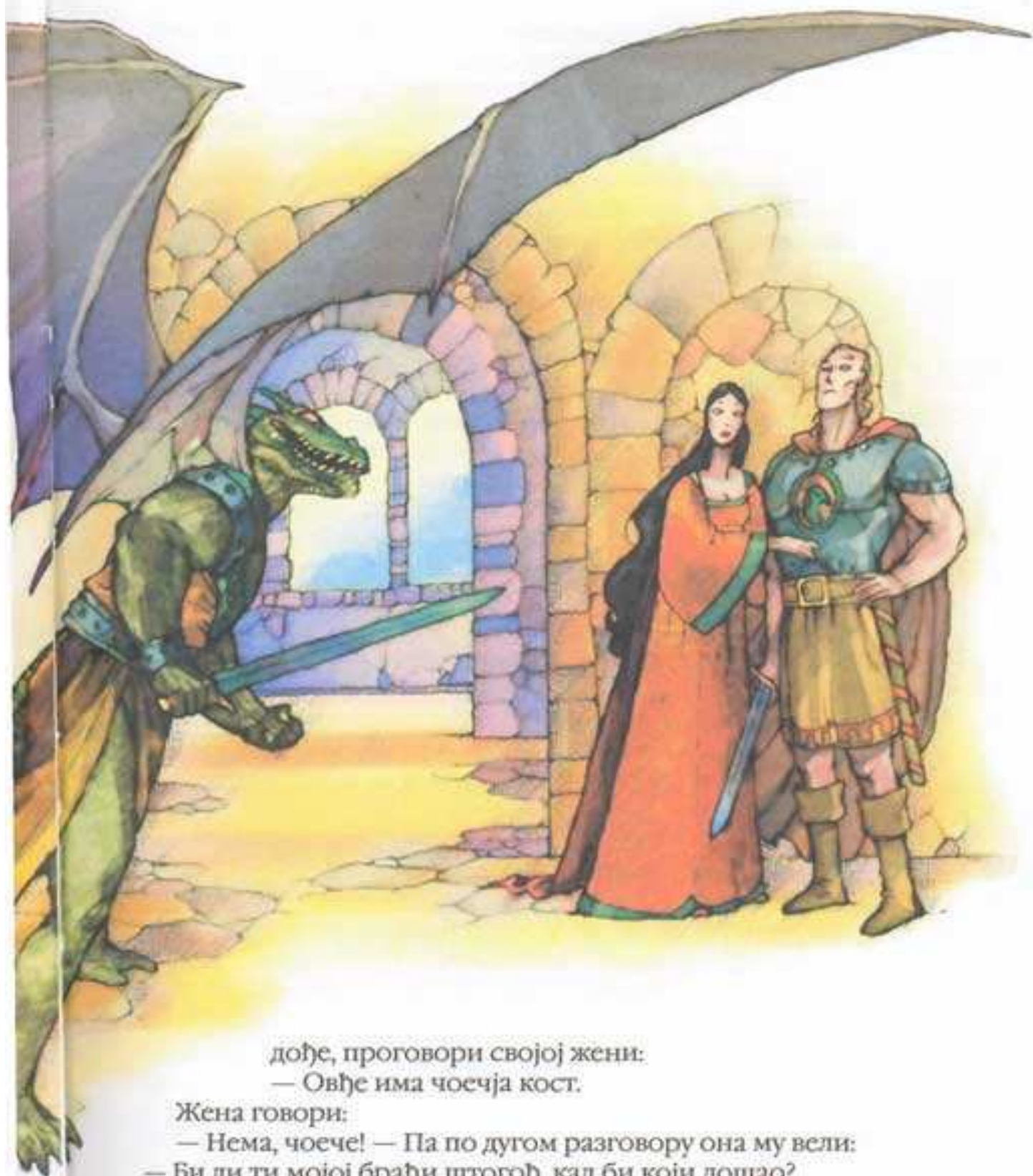
А она му одговори:

— Ја сам се удала за цара соколовског, и он ће довече доћи; него да те добро ђегођ сакријем, јер он браћи мојој прети.

Тако и учини и брата сакрије. Кад дуго не прође, ал' ето ти цара соколовског! Како долеће, сва се кула заљубља од велике силе. Одмах му поставе вечеру, но он, како

+арови су коњушнице, зграде у којима се гаје коњи. Коњи се у коњушницама везују за јасле, у које им се ставља храна и вода.

дође, проговори својој жени:

— Овђе има чоечја кост.

Жена говори:

— Нема, чоече! — Па по дугом разговору она му вели:

— Би ли ти мојој браћи штогођ, кад би који дошао?

Цар вели:

— Ја бих најстаријег и средњег много мучио, а најмлађем не бих ништа.

Онда му она за брата каже. Он брзо нареди да га доведу, а кад га цар види, скочи на ноге, руке шире па се у лица љубе.

— Добро дошао, шураче! — вели соколовски цар.

— Боље тебе нашао, зете! — одговори њему царевић, па одмах сједну вечерати.

Послије вечере пита цар шуру свога куд је пошао, а овај му одговори да тражи Баш-Челика, и све му редом прича. Али цар га стане сјетовати:

— Немој — вели — даље да идеш, ја ћу ти за Баш-Челика казати: оног истог дана кад је твоју жену уграбио, ја сам га дочекао са пет хиљада соколова, па страшно смо се побили с њиме, крв паде до кољена, и ништа му учинити не могосмо, а ти да му један нешто учиниш! Зато те сјетујем ја да се вратиш кући, и ево ти блага, узми и понеси колико гођ хоћеш.

Али царев син вели:

— Хвала ти на свему, али се вратити нећу никако, него хоћу Баш-Челика да тражим, — а сам у себи мисли: зашто не бих, кад имам још три живота! Кад соколовски цар већ види да га никако одвратити не може, извади једно перце па му даде говорити:

— На ти — вели — то моје перо, па кад ти буде велика невоља, а ти искресиш ватру па га запали, а ја ћу ти онда доћи с мојом силом у помоћ.

Онда царевић узме перце, па пође тражити Баш-Челика.

Путујући тако задуго по свијету, дође у трећу варош. Како уђе у варош, ал' ето ти ђевојке па повиче са чардака:

— Одјаши коња, па ходи у авлију.

Царевић сврати коња па управо у авлију, кад тамо, ал' ево ти његове сестре најмлађе, руке шире па се у лица љубе, води брата на кулу а коња у арове.

Брат је пита:

— За кога си се, сестро, ти удала, који је твој чоек?

Она му одговори:

— Мој је чоек цар орлујски, за њега сам се удала.

Кад цар дође увече кући, жена га дочека, а он ни речи, него вели:

— Ко је овдје у двор од људи дошао, казуј одмах!

Она му одговори:

— Није нико, — па почну вечерати. Онда му жена вели:

— Да ли би ти штогођ мојој браћи учинио, да откуд дођу?

Цар јој рече:

— Ја бих најстаријег ти и средњег брата убио, а најмлађег не бих; њему бих и у помоћ свакад притекао, кад бих могао.

Онда она цару каже:

— Ево онај мој најмлађи брат а твој шурак дошао да ме види.

Онда цар заповједи да га преда њ доведу, дочека га на ноге, па се с њиме пољуби и рече му:

— Добро дошао, шуро!

А тај њему одговори:

— Боље тебе нашао, зете!

Па одмах сједну вечерати. За вечером се разговарају о свачему, и напосљетку царевих каже да иде Баш-Челика да тражи. Кад то зачу цар орлујски, стане га одвраћати говорећи му:

— Прођи се ти, шуро, тога ђавољег врага, и не иди тијем путем, него остани овдје код мене, бићеш свега задовољан.

Али царев син то не слуша, него сјутрадан, како сване, опреми се и пође даље тражити Баш-Челика. Онда цар орлујски, кад види да га одвратити не може, извади једно перце па га даде шури:

— На, — вели — шуро, кад ти буде невоља, ти укреси ватру па га запали, ја ћу ти онда с мојијем орловима одмах у помоћ доћи. Царевих узме перце и пође тражити Баш-Челика.

Путујући по свијету од града до града тако све даље и даље, најпослије нађе своју жену у једној пећини. Жена, како га види, зачуди се па му рече:

— Забога, чоече, откуда ти овдје?

А он јој све по истини каже, и вели:

— Бјежи, жено, да бјезимо!

Но она му на то одговори:

— Куда ћеш, кад ће нас Баш-Челик стићи одмах, па ће — вели — тебе погубити, а мене вратити?

Царевих, знајући да има још три вијека да живи, наговори жену да бјеже, па тако и учине. Но кад они почну бјегати, Баш-Челик то дозна, па брже потрчи и царевиха стигне, па повиче:

— Е, царевиху, зар ти украде жену! — па му жену отме и каже: — Ја ти сад живот праштам, јер знам да сам ти ка-зао да ћу ти дати три живота, па сад иди, ама више за жену немој да се враћаш, јер ћеш погинути.

Пошто то рече, Баш-Челик одведе жену са собом, а царевих опет остане сам не знајући што ће. Најпослије се ријеша да наново иде за жену. Кад дође близу оне пећине, улучи прилику кад Баш-Челик буде отишао, па жену опет поведе са собом да бјеже. Но Баш-Челик одмах то дозна, па потрчи и царевиха стигне, па поведи стријеле и повиче:

— Волиш ли — вели — да те устријелим или да те сабљом посијечем?

На слици су облици гвоздених врхова средњовековних стрела.

лук

♦ **стријела** је танка шипка, обично дрвена, која се завршава каменом или металним шиљком (понекад се натапао отровом). Стрела се избацивала помоћу лука.

Царевић стане се молити, и Баш-Челик му рече:

— Ја ти сад и други живот поклањам, но ти кажем да се више не усудиш да се за жену вратиш, јер ти нећу више да поклањам живот, но ћу те на мјесту погубити.

Пошто то рече, узме жену па је одведе, а царевић опет остане сам, мислећи све једнако како би жену своју избавио. Најпослије сам себи каже: "А што бих се Баш-Челика бојао, кад још имам два живота, један што ми је он поклонио, а један мој?" па закључи да се сјутра жени поврати, кад Баш-Челика није било код ње:

— Хајде — вели — да идемо бјежати.

Она га разбијаше да им није вајде бјежати, јер ће их стићи, но чоек њен примора је, па почну бјежати, а Баш-Челик брзо их стигне, па повиче:

— Чекај, ја ти више не праштам!

Царевић се препане и почне га молити да му опрости, али Баш-Челик рече му:

— Знаш ли да сам ти казао да ћу ти поклонити три вијека? Ето сад ти трећи поклањам, и више живота од мене немаш, него иди кући, и немој живот свој што ти га је бог дао да изгубиш.

Царевић видећи да против ове силе не може ништа, пође кући, но једнако мишљаше како би жену своју Баш-Челику отео, док му наједанпут падне на ум што су му зетови казали, кад му је сваки од њих по једно перце дао. Онда рече сам себи: "Хоћу баш и четврти пут да се вратим да жену моју повратим, па ако ми буде до невоље,

онда ћу пера да запалим да ми зетови у помоћ дођу", па се одмах дигне и врати оној пећини где Баш-Челик држа-ше жену његову и, кад из далека види да Баш-Челик некуд оде, јави се жени, а она се зачуди и препане, па му рече:

— Бога ти, зар ти је тако омрзнуло живљети, те си се вратио по мене!

Но он јој каже за зетове како су му дали сваки по једно перце, па како ће му доћи у помоћ, ако му буде до невоље, "па зато сам", вели, "још једаред дошао по тебе; хајде одмах да бјежимо!" И тако и учине, и почну бјежати, али Баш-Челик то одмах дозна, па издалека повиче:

— Стани, царевићу, нијеси утекао!

А царевић, кад види Баш-Челика, поведи она сва три пера и кресиво, па стане кресати док мало ватру прижеже, па запали сва три пера, али док је запалио, Баш-Челик га стигне, потегне сабљу и царевића на двије поле расијече. У исти час ето ти чуда! Доleti цар змајски са својијем змајевима, цар соколовски са соколовима и цар орлујски са орловима, па се с Баш-Челиком страшно побију и много се крви пролије, али Баш-Челик опет уграби жену и утече. Онда три цара стану мртва шура гледати и закључе да му живот поврате, па онда запитају најбржа три змаја који може најбрже с Јордана воде донијети.

кремен

кресиво

+ кресиво је комад челика којим се креше о кремен (врло тврд камен) да би се изазвала искра и запалио труд (просушена гљива која се употребљава за паљење ватре) и њиме упалила ватра.

*Јордан - света река, извире у Либану, улива се у Мртво море. Веровало се да својом водом лечи ране.

Један вели:

— Ја могу за по сахата.

Други вели:

— Ја могу за један четврт сахата.

Трећи вели:

— Ја могу за девет тренутака.

Онда цареви повичу овоме:

— А сад ти, змаје, брже похитај!

Овај рашири силу ватрену и донесе заиста за девет тренутака воде с Јордана. Цареви узму воду, поспу водом по онијем ранама куд је царевић расјечен био. Кад поспу, ране се саставе, а царевић скочи на ноге те оживи. Онда га цареви сјетују:

— Иди сад кући, кад си се смрти избавио.

Царевић њима вели да ће још једанпут да иде срећу покушати и жену ма на који начин украсти. Цареви, зетови његови, веле му:

— Немој, погинућеш заиста сад ако одеш, јер живота ти другог нема осим онога твога од бога.

Али царевић неће за то да чује. Онда му цареви реку:

— Е, кад већ хоћеш силом да идеш, а ти немој одмах жену да водиш, него јој кажи да пита Баш-Челика ће му је јунаштво, па онда дођи да нам кажеш, ми ћемо ти помоћи да га освојимо.

Онда царевић оде кришом и дође жени, па је научи да куша Баш-Челика ће му је јунаштво, па се врати натраг. Кад Баш-Челик кући дође, жена га стане питати:

— Бога ти, ће је то твоје јунаштво?

А Баш-Челик јој рече:

— Моја жено, моје је јунаштво у сабљи мојој.

Онда се жена стане молити спрам сабље богу. Баш-Челик, кад то види, удари у смијех, па рече:

— О луда жено, није моје јунаштво у сабљи, него у мојој стријели.

А она се онда окрене богу молити спрам стријеле, а Баш-Челик јој рече:

— О жено, добро ли те неки учи да ме кушаш ће је моје јунаштво! Ја бих рекао да је жив твој чоек, па он те учи.

А она се поче клети да је нико не учи, јер и нема ко.

Послије неколико дана дође јој чоек, она му све каже како још није могла дознати од Баш-Челика ће му је јунаштво, а чоек јој одговори: "Кушај га опет", па оде.

Кад Баш-Челик дође, жена га стане опет питати ће му је јунаштво. Онда јој Баш-Челик одговори:

— Кад ти моје јунаштво тако поштујеш, ја ћу ти истину да кажем ће је моје јунаштво — па онда стане казивати: —

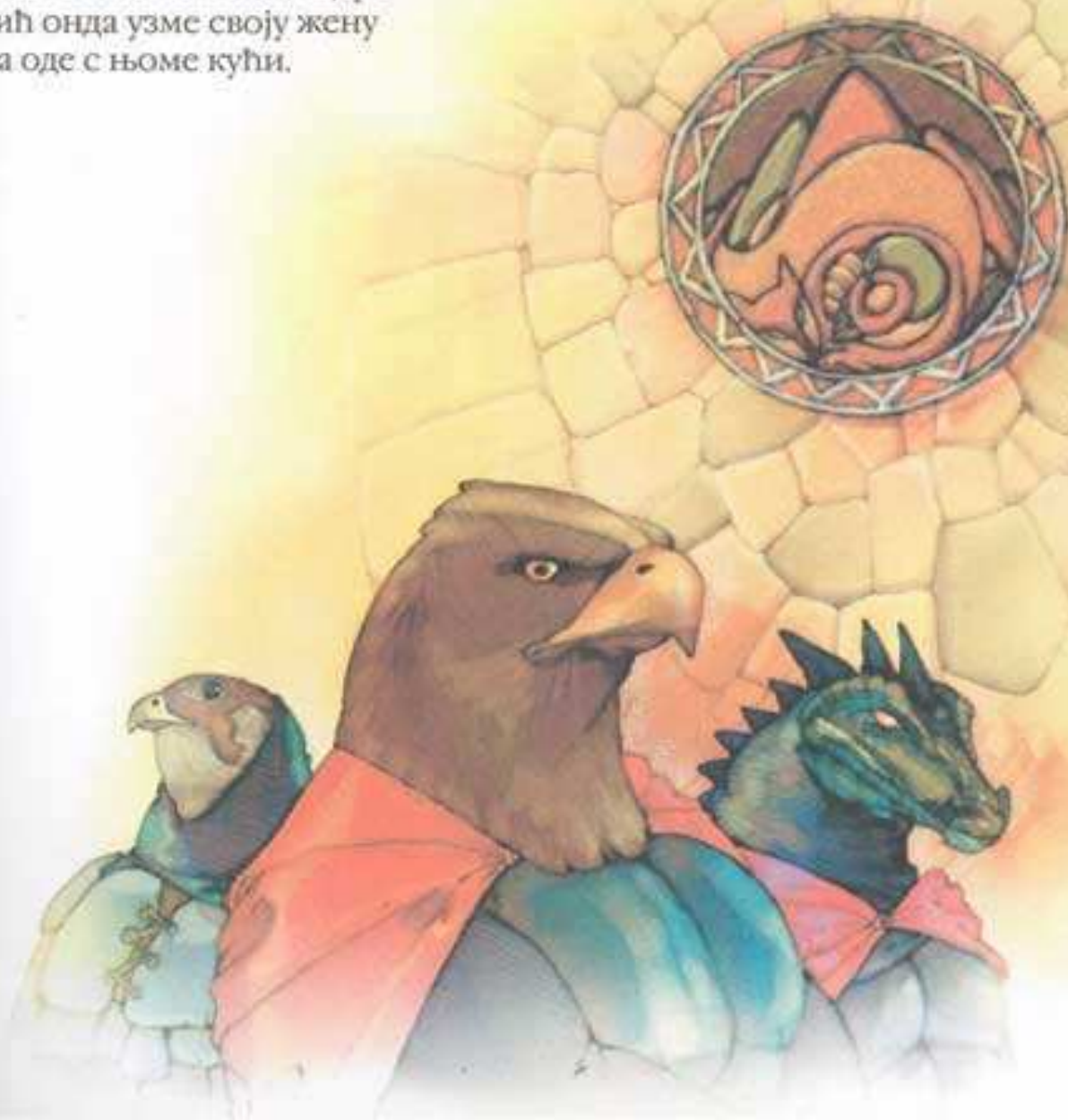

Далеко одавдје има једна висока планина, у оној планини једна лисица, у лисице срце, у срцу једна тица, у оној је тици моје јунаштво, ама се она лисица не да лако ухватити; она се може претворити у разне начине.

Сјутрадан, кад Баш-Челик оде, царевић опет дође жени својој да чује шта је дознала, а жена му све каже. Онда царевић отиде управо зетовима, а они га једва дочекају да чују ће је Баш-Челиково јунаштво, па се одмах дигну и са царевићем отиду. Кад тамо дођу у ону планину, пуште орлове да лове лисицу, а лисица побјегне у једно језеро које је било усред оне планине, и претвори се у утву шестокрилу, али соколови одмах за њом и одандје је изагнају; онда она полети у облаке па почне бјежати, а змајеви за њом! Она брже онда претвори се опет у лисицу и стане по земљи бјежати, али ту је орлови дочекају и остала војска, па је салете и ухвате. Онда цареви заповједе те се лисица распори и срце извади, па наложе ватру, срце распоре, из срца тицу изваде и у ватру баце. Како тица изгори, Баш-Челик погине. Царевић онда узме своју жену па оде с њоме кући.

† утва је дивља патка која има златасто перје по трбуху. (На слици је утва, детаљ са фреске из манастира Грачаница.)

ЗЛАТНА ЈАБУКА И ДЕВЕТ ПАУНИЦА

* девати се
значи: нестаја-
ти, ишчезавати,
губити се.

Б ио један цар, па имао три сина и пред дво-
ром златну јабуку, која за једну ноћ и уцвета
и узре и неко је обере, а никако се није могло
дознати ко. Једном стане се цар разговарати
са својим синовима:

— Куд се то дева род с наше јабуке?

На то ће рећи најстарији син:

— Ја ћу ноћас чувати јабуку, да видим ко је то бере.

И кад се смркне, он отиде под јабуку па легне под њом
да је чува, али кад јабуке већ почну зрети, он заспи, па
кад се у зору пробуди, а то јабука обрана. Онда он отиде

+оправити се
значи: спремити
се, опремити се.

+паун - због не-
обично лепог
перја он је сим-
бол лепоте и
охолости. (На
слици је паун са
рељефа цркве
Лазарица.)

к оцу и каже му све по истини.

Тада се понуди други син да чува јабуку, али и он про-
ђе као и онај: заспи под јабуком, па кад се у зору пробуд-
ди, а то јабука обрања.

Сад дође ред на најмлађег сина да и он чува јабуку; он
се оправи, дође под јабуку и намести кревет под њом, па
легне спавати. Кад буде испред поноћи, он се пробуди
па погледа на јабуку, а јабука већ почела зрети, сав се
двор сјаји од ње. У тај час долети девет златних пау-
ница, осам падну на јабуку, а девета њему у кревет.
Како падне на кревет, створи се девојка да је није
било лепше у свему царству. Тако су се њих двоје
грлили и љубили до после поноћи. Па онда девој-
ка устане, и захвали му на јабукама, а он је стане
молити да му остави барем једну, а она му остави

две: једну њему, а другу да однесе своме оцу. Девојка се
потом опет претвори у пауницу и одлети са осталима.
Кад ујутру дан осване, устане царев син па однесе оцу
оне обадве јабуке. Оцу буде то врло мило, и похвали нај-
млађег сина. Кад буде опет увече, најмлађи царев син
опет се намести као и пре да чува јабуку, и сачува је опет
онако, и сутрадан опет донесе оцу две златне јабуке.
Пошто је тако неколико ноћи једнако радио, онда му
браћа почну злобити — што они нису могли јабуке са-
чувати, а он је сваку ноћ сачува. У томе се још нађе нека-
ка проклета бабетина која им се обећа да ће ухватити и
дознати како он јабуку сачува. Кад буде увече, та се баба

прикраде под јабуку, па се подвуче под кревет и онде се притаји. После дође и најмлађи царев син, те легне као и пре. Кад буде око поноћи, али ето ти девет пауница, осам падну на јабуку, а девета њему у кревет, па се претвори у девојку. Онда баба полагано узме девојчину плетеницу, која је висила низ кревет, па је одсече, а девојка одмах ђипи с кревета, створи се пауница па полети, а остале паунице с јабуке за њом, и тако их нестане. Онда ђипи и царев син па повиче:

— Шта је то?

Кад тамо, али баба под креветом. Он зграби бабу па је извуче испод кревета и сутрадан заповеди да је растргну коњма на репове. Паунице више не дођу на јабуку и зато је царев син једнако тужио и плакао. Најпосле науми да иде у свет да тражи своју пауницу, и да се не враћа кући док је не нађе; па онда отиде к оцу и каже му што је наумио. Отац га стане одвраћати и говорити му да се махне тога, него ће му он наћи другу девојку коју год хоће у свему царству. Али је то све било залуду, он се спреми и још с једним слугом пође у свет да тражи своју пауницу. Идући тако задуго по свету, дође једанпут на једно језеро, и онде нађе једне велике и богате дворе и у њима једну бабу, царицу, и једну девојку, бабину кћер, па за-

+ злобити значи: желети и наносити зло некоме, говорити рђаво о некоме, мрзети.

+ плетеница - девојке су некада сплитале косу у дуге кике или плетенице, па су их носиле пуштене низ леђа или савијене око главе.

• мешчић је мех, справа направљена од животињске коже. Већи је служио ковачима, а мањи у домаћинствима за распирање ватре.

• клин је већи или мањи комад дрвета или гвожђа, заострен са једне стране, који се употребљавао за вешање, цепање дрва или у друге сврхе.

пита бабу:

— Забога, бако, еда ли ти што знаш за девет златних пауница?

А баба му стане казивати:

— Е, мој синко, знам ја за њих: оне долазе свако подне овде на ово језеро, те се купају; него се ти прођи пауница, већ ево ти моја кћи красна девојка и толико благо, све ће теби остати.

Али он, једва чекајући да види паунице, није хтео ни слушати шта баба говори за своју кћер. Кад буде ујутру, царев син устане и оправи се на језеро да чека паунице, а баба поткупи слугу његова и да му један мешчић, којим се ватра пири, па му рече:

— Видиш овај мешчић; кад изиђете на језеро, а ти му кришом само мало дуну за врат, па ће заспати те се неће моћи с пауницама разговарати.

Несретни слуга тако и учини: кад изиђу на језеро, он нађе згону па своме господару дуне за врат из онога мешчића, а он сиромаш одмах заспи као мртав. Тек што он заспи, али ето ти девет пауница. Како дођу, осам падну на језеро, а девета њему на коња, па га стане грлити и будити:

— Устај, храно! Устај, срце! Устај, душо!

А он ништа не зна, као да је мртав. Паунице, пошто се окупају, одлете све заједно. Онда се он одмах пробуди, па запита слугу:

— Шта је? Јесу ли долазиле?

А слуга одговори да су долазиле и како су осам пале у језеро, а девета њему на коња, и како га је грлила и будила. Царев син, сиромаш, чујући то, да се убије. Кад буде други дан ујутру, он се опет оправи са слугом, седне на коња, па све поред језера шеће. Слуга опет нађе згону те му дуне за врат из мешчића, а он одмах заспи као мртав. Тек што он заспи, али ето ти девет пауница; осам падну у језеро, а девета њему на коња, па га стане грлити и будити:

— Устај, храно! Устај, срце! Устај, душо!

Али ништа не помаже; он спава као мртав. Онда она рече слуги:

— Кажи господару своме: још сутра може нас овде дочекати, па нас више никад овде неће видети.

И тако опет одлете. Тек што оне одлете, пробуди се царев син, па пита слугу:

— Јесу ли долазиле?

А слуга му одговори:

— Јесу и поручиле су ти да их још и сутра можеш овде дочекати, па више никад овде неће доћи.

Он сиромах, кад то чује, не зна шта ће од себе да ради: све чупа косу с главе од муке и жалости. Кад трећи дан осване, он се опет оправи на језеро, уседне на коња, па све покрај језера, али није хтео шетати, него све стане трчати да не би заспао. Али опет слуга некако нађе згуду те му дуне из мешчића за врат, а он одмах падне по коњу и заспи. Тек што он заспи, али ето ти девет пауница. Како дођу, осам падну у језеро, а девета њему на коња, па га стане будити и грлити:

— Устај, храно! Устај, срце! Устај, душо!

Али ништа не помаже; он спава као мртав. Онда рече пауница слуги:

— Кад ти устане господар, кажи му нека смакне горњи клин на доњи, па ће ме онда наћи.

С отим одлете све паунице. Како оне одлете, а царев се син пробуди, па запита слугу:

— Јесу ли долазиле?

А слуга одговори:

— Долазиле су, и она што је била пала теби на коња, рекла ми је да ти кажем да смакнеш горњи клин на доњи, па ћеш је онда наћи.

Како он то чује, истргне сабљу те одсече слуги главу. После тога почне сам путовати по свету и, тако путујући задуго, дође у једну планину, и онде заноћи у једнога пустиника, па га запита не би ли му знао казати што за девет златних пауница. Пустиник му одговори:

— Е, мој синко, срећан си, сам те је бог упутео куда треба. Одавде нема до њих више од по дана хода. Само ваља управо да идеш, па ћеш наћи једне велике вратнице; кад прођеш оне вратнице, држи десно, па ћеш доћи управо у њихов град, онде су њихови двори.

Кад ујутру сване, царев син устане, оправи се и захвали пустинику, па пође како му је казао. И тако путујући, наиђе на велике вратнице, и прошавши их, одмах узме десно, и тако око подне угледа град где се бели, и врло се обрадује. Кад уђе у град, напита и двор златних пауница. Кад дође на врата, онде га заустави стража и запита ко је и откуда је, па пошто се он каже, отиду те јаве царици, а она, како чује, као без душе дотрчи пред њега онако као девојка, па узевши се с њим под руке, уведе га у дворе. Ту буде велика радост, и после неколико дана венчају се њих двоје, и он остане живети онде код ње. После некога вре-

✦ **пустиник** или **пустињак** је човек који се из верских разлога повукао у пустињу или у неке крајеве који су далеко од људских насеља и прекинуо сваки додир са људима. (Свети Јован Крститељ као пустињак, фреска из манастира Грачаница.)

✦ **вратнице** су врата на огради имања, дворишта или сл., исплетена од пруга или направљена од дрвета.

+ буре је ваљкасти дрвени суд, састављен од лучно повијених дасака и повезан обручима. На бурету је већи отвор кроз који се сипа и мањи, кроз који се истаче пиће. Отвори се затварају чепом, запушачем или враном (врањом), обично направљеним од дрвета.

мена пође царица у шетњу, а царев син остане у двору; царица му на поласку да кључеве од дванаест подрума, па му рече:

— У све подруме можеш ићи, али у дванаести не иди нипошто, нити га отварај, не шали се главом!

С отим она отиде. Царев син, оставши сам у двору, стане мислити у себи: "Шта би то било у дванаестом подруму?" Па онда стане отварати подруме све редом. Кад дође на дванаести, није изнајпре хтео отварати га, али га опет стане копати: шта би то било у томе подруму! Па најпосле отвори и дванаести подрум, кад тамо, али на сред подрума једно велико буре са гвозденим обручима одврањено, па из њега изиђе глас:

— Забога, брате, молим те, умрех од жеђи; дај ми чашу воде.

Царев син узме чашу воде па успе у буре, али како је он успе, одмах пукне један обруч на бурету. Затим опет изиђе глас из бурета:

— Забога, брате, умрех од жеђи; дај ми још једну чашу воде.

Царев син опет успе чашу воде, а на бурету пукне још

један обруч. По трећи пут изиђе глас из бурета:

— Забога, брате, умрех од жеђи; дај ми још једну чашу воде.

Царев син успе још једну чашу воде, пукне обруч и трећи; онда се буре распадне, а змај излети из њега, па на путу ухвати царицу и однесе је. После дођу слушкиње и кажу царевом сину шта је и како је, а он, сиромах, од жалости није знао шта ће радити; најпосле науми опет да иде у свет да је тражи. И тако путујући по свету задуго, дође на једну воду, па идући покрај оне воде опази у једној локви малу рибицу где се праћака. Рибица, кад види царевог сина, стане му се молити:

— По богу да си ми брат, баци ме у воду; ја ћу теби једаред врло требовати, само узми од мене једну љуску, па кад ти затреба, само је протри мало.

Царев син дигне рибицу, узме од ње једну љуску, па рибицу баци у воду а љуску завије у мараму. После некога времена, идући тако по свету, нађе лисицу где се ухватила у гвожђа. Кад га лисица опази, рече му:

— По богу да си ми брат, пусти ме из ових гвожђа, ја ћу ти кадгод требати, само узми од мене једну длаку, па кад ти затреба, само је мало протри.

Он узме од ње једну длаку, па је пусти. Опет, тако идући преко једне планине, нађе курјака где се ухватио у гвожђа. И курјак, кад га види, рече му:

— По богу да си ми брат, пусти ме, ја ћу теби бити у невољи, само узми од мене једну длаку, па кад ти затреба, само је мало протри.

Он узме длаку од курјака, па га пусти. Иза тога царев син, опет дуго путујући, спрете једнога човека, па га запита:

— Забога, брате, еда ли си чуо кад од кога где су двори змаја цара?

Овај га човек лепо упути и каже му и време у које ваља да је тамо. Онда му царев син захвали, па пође унапред и једва једном дође у град змајев. Кад уђе у змајеве дворе, нађе своју љубу, и обоје се врло обрадују кад се састану, па се стану разговарати шта ће сад, како ће се избавити. Најпосле се договоре да беже. Брже-боље спреме се на пут, седну на коње, па бежи. Како они умакну из двора, а змај на коњу дође. Кад уђе у двор, али царице нема. Онда он стане говорити коњу:

— Шта ћемо сад? Или ћемо јести и пити или ћемо терати?

Коњ му одговори:

— Једи и пиј, стићи ћемо их, не старај се. Кад змај руча, онда седне на коња, па

+ одвраћати значи: извадити врањ (чеп), отворити буре.

+ гвожђа или кљуса је направа од гвожђа за хватање дивљачи.

+ буцак је забачен неуређен део просторије, забачено место.

+ губав је онај који је болестан од опасне кожне болести губе или лепре.

+ најмити се значи: ступити у најам, на рад, у службу.

+ колац је подужа мотка, зашиљена с једне стране.

+ клата је одрезан кратак и дебео комад дрвета.

+ улар је конопцац око главе коња или краве, за чији крај се животиња везује или води. (Детаљ са фреске из манастира Морача.)

терај за њима, и за тили час их стигне. Како их стигне, царицу отме од царевог сина, па му рече:

— Ти иди збогом, сад ти праштам за оно што си ми у подруму дао воде; али се више не враћај ако ти је живот мио.

Он сиромах пође мало, али, не могавши срцу одолети, врати се натраг, па сутрадан опет у змајев двор, и нађе царицу, а она седи сама у двору и сузе рони. Кад се наново видеше и састаше, почеше се опет разговарати како би побегли. Онда рече царев син њојзи:

— Кад дође змај, питај ти њега где је добио онога коња, па ћеш ми казати, да и ја тражим онакога, не бисмо ли му како утекли.

С отим отиде из двора. Кад змај дође кући, она му се стане умиљавати и превијати се око њега, и од свашта се с њиме разговарати, па му најпоследње рече:

— Ала имаш брза коња! Где га доби, тако ти бога!

А он јој одговори:

— Е, где сам ја добио, онде не може свако добити. У тој и тој планини има једна баба, па има дванаест коња за јаслама, да не знаш који је од кога лепши. А има један у буцаку коњ као да је губав, тако се чини, али је он најбољи; он је брат мога коња; њега ко добије, може у небеса ићи. Али ко хоће да добије од бабе коња, ваља да служи у ње три дана: у бабе има једна кобила и ждребе, па ту кобилу и ждребе ваља чувати три ноћи, и ко за три ноћи сачува кобилу и ждребе, баба му да коња да бира којег хоће. А ко се у бабе најми, па за три дана не сачува кобиле и ждребета, он је изгубио главу.

Сутрадан, кад змај отиде од куће, царев син дође, па му она каже све шта је чула од змаја. Онда он отиде у ону планину к баби, и дошавши к њој рече јој:

— Помози бог, бако!

А она му прихвати бога:

— Бог ти помогао, синко; а које добро?

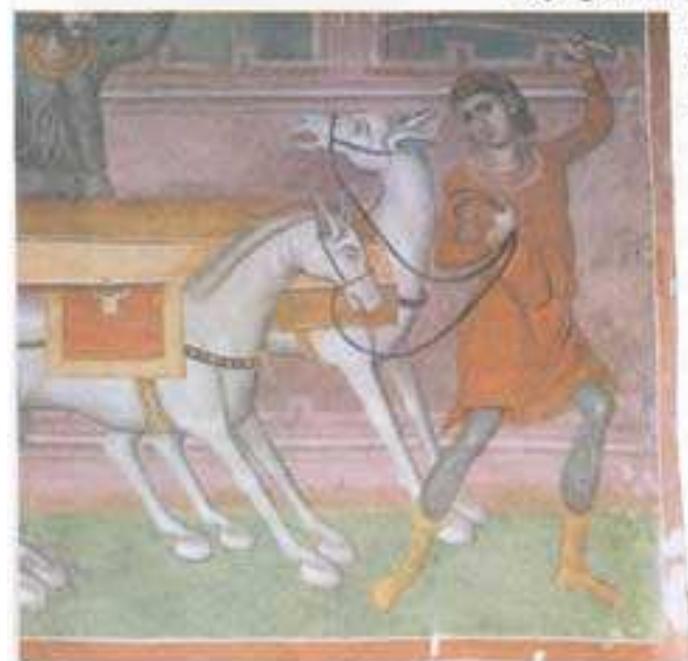
Он јој рече:

— Рад бих у тебе служити.

Онда му баба рече:

— Добро, синко. За три дана ако ми сачуваш кобилу, даћу ти коња кога год хоћеш; ако ли не сачуваш, узећу ти главу.

Па га онда изведе наред двора, око којег је био све колац до коца, и на свакоме коцу по људска глава, само на једноме није била, и овај је колац све јед-

нако викао:

— Дај, баба, главу.

Баба му ово све покаже, па му рече:

— Видиш, ови су сви били у мене у најму, па нису могли кобиле сачувати.

Али се царев син од тога не поплаши, него остане код бабе да служи. Кад буде увече, уседне он на кобилу па у поље, а ждребе трчи уз кобилу. Тако је седео на кобили једнако, а кад буде око поноћи, он задрема на кобили и заспи, а кад се пробуди, а он опкорачио некаку кладу па седи на њој и држи улар у рукама. Како то види, препадне се па скочи да тражи кобилу, и тако тражећи је удари на некаку воду. Кад је види, онда се сети оне рибице што је из локве у воду бацио, па извадивши из мараме ону њезину љуску, протре је мало међу прстима, а рибица му се уједанпут јави из воде:

— Шта је, побратиме?

А он јој одговори:

— Утекла ми бабина кобила, па не знам где је.

А рибица му рече:

— Ево је међу нама, створила се риба а ждребе рибић; него удри уларом по води и реци: "Дура, бабина кобила!"

Онда он удари уларом по води говорећи: "Дура, бабина кобила!"

А она одмах постане кобила као што је и била и изиђе са ждребетом на обалу. Онда је он заулари и узјаше па кући, а ждребе уз кобилу. Кад дође кући, баба њему да јести, а кобилу уведе у коњушницу, па све жарачем:

— У рибе, курво!

А кобила јој одговори:

— Ја сам била у рибама, али су њему рибе пријатељи, па ме проказаше.

Онда опет баба:

— А ти у лисице!

Кад буде пред ноћ, он уседне на кобилу, па у поље, а ждребе трчи уз кобилу. Тако је седео једнако на кобили, а кад буде око поноћи, он задрема на кобили и заспи, а кад се прене, а он опкорачио некаку кладу па седи на њој и држи улар у рукама. Кад то види, препадне се па скочи да тражи кобилу. Али му одмах падне на памет што је баба кобили говорила, па извади из мараме ону лисичју длаку и протре је, а ли-

+ дура! - узвикује се животињама, а значи: стани, буди миран!

+ жарач је гвоздена шипка за разгртање и подстицање ватре.

сица уједанпут те преда њ:

— Шта је, побратиме?

А он одговори:

— Утекла ми бабина кобила, па не знам где је.

А лисица му одговори:

— Ево је међу нама, створила се лисица а ждребе лисичић; него удри уларом о земљу па реци: "Дура, бабина кобила!"

Он онда удари уларом о земљу говорећи: "Дура, бабина кобила!"

А кобила постане кобила као што је и била и уједан-

пут се са ждребетом обри пред њим. Онда је он заулари и узјаше па кући, а ждребе уз кобилу. Кад дође кући, баба му изнесе ручак, а кобилу одмах уведе у коњушницу, па све жарачем говорећи:

— У лисице, курво!

А она јој одговори:

— Била сам у лисицама, али су лисице њему пријатељи, па ме проказаше.

Онда опет баба:

— А ти у курјакџе!

Кад буде пред ноћ, царев син уседне на кобилу, па хајде у поље, а ждребе трчи уз кобилу. Тако је седео на кобили једнако, а кад буде око поноћи, он задрема и заспи на кобили, а кад се прене, а он опкорачио некаку кладу па седи на њој и улар држи у рукама. Кад то види, препадне се па скочи да тражи кобилу, али му одмах падне на памет што је баба кобили говорила, па извади из марама курјачју длаку и протре је, а курјак уједанпут те преда њ:

— Шта је, побратиме?

А он му рече:

— Утекла ми бабина кобила, па не знам где је.

А курјак му рече:

— Ево је међу нама, створила се курјачица а ждребе курјачић; него удри уларом о земљу па реци: "Дура, бабина кобила!"

Он онда удари уларом о земљу говорећи: "Дура, бабина кобила!"

А кобила постане кобила као што је и била и уједанпут се са ждребетом обри пред њим. Онда је царев син заулари и узјаше па кући, а ждребе уз кобилу.

Кад дође кући, баба му да ручак, а кобилу уведе у коњушницу, па све жарачем говорећи:

♦ отрети значи:
обрисати, очи-
стити, уклонити
нешто.

— У курјаке, курво!

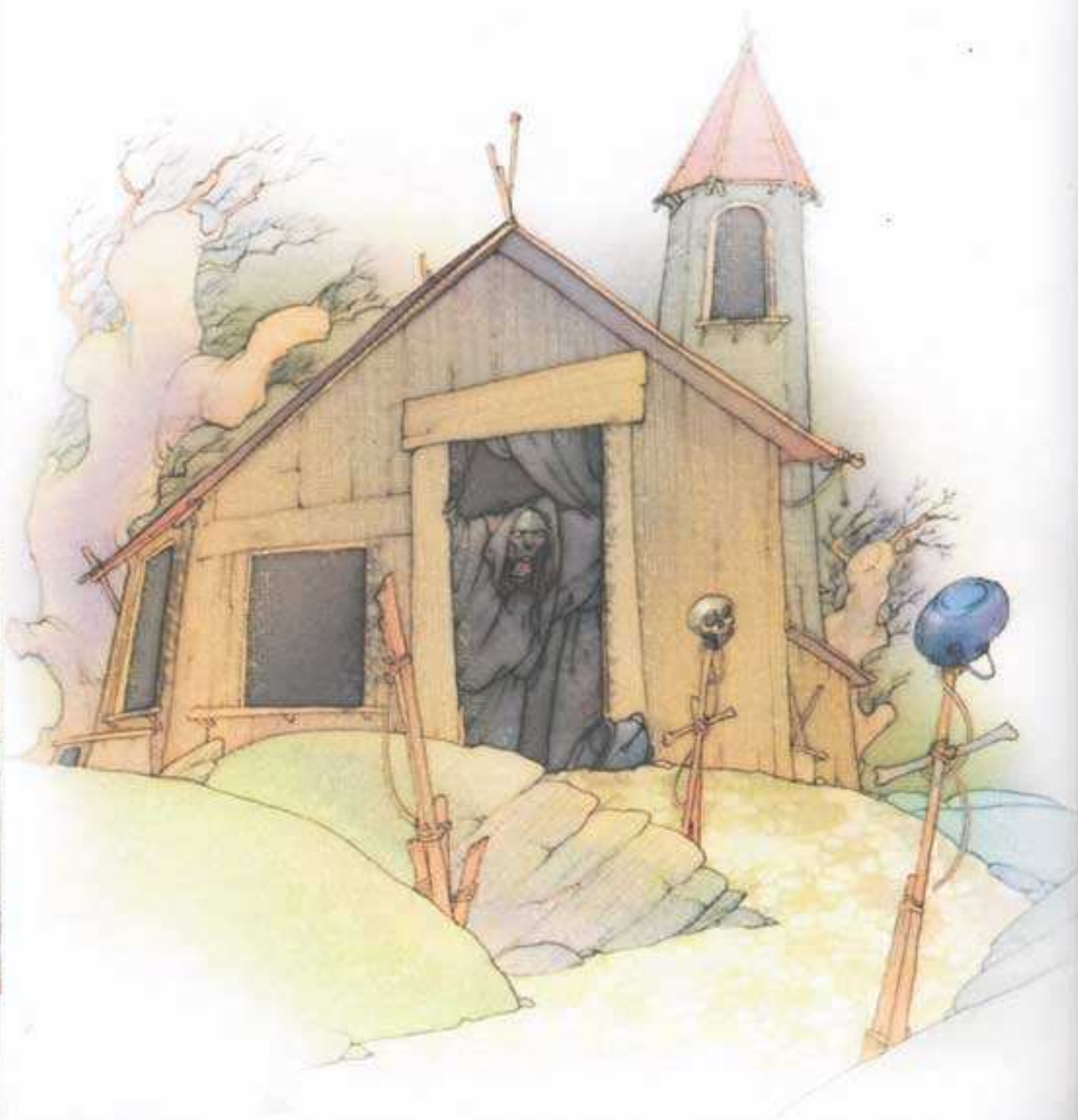
А кобила јој одговори:

— Била сам у курјацима, али су курјаци њему пријате-
љи, па ме проказаше.

Онда баба изиђе напоље, а царев јој син рече:

— Е, баба, ја сам тебе служио поштено, сад ми дај што
смо погодили.

Баба му одговори:

— Синко, што је погођено, оно ваља да буде. Ето, од дванаест коња бирај којег хоћеш.

— А он рече баби:

— Та шта ћу бирати, дај ми онога из буцака, губавог, за мене нису лепи.

Онда га баба стане одвраћати:

— Како би ти узео онога губавог код таквих красних коња!

Али он једнако остане на своме говорећи:

— Дај ти мени кога ја хоћу, тако је погођено.

Баба, не имајући куд камо, да му губавог коња, а он се онда с њом опрости, па пође водећи коња на улару. Кад га одведе у једну шуму, отре га и уреди, а коњ сине као да му је златна длака. Онда он уседне на њега па га потрчи, а он полети баш као тица, и за тили час донесе га пред змајеве дворе. Царев син, како уђе унутра, одмах рече царици:

— Спремај се што брже.

И тако се брзо спреме, седну обоје на онога коња, па хајде збогом путовати. После мало, кад змај дође и види да царице нема, рекне своме коњу:

— Шта ћемо сад? Или ћемо јести и пити или ћемо терати?

А коњ му одговори:

— Јео не јео, пио не пио, терао не терао, нећеш га стићи.

Кад то змај чује, одмах седне на коња, па потерај. А њих двоје, кад опазе за собом змаја где их тера, препадну се, те стану нагонити коња да брже трчи, али им коњ одговори:

— Не бојте се, не треба бежати.

Кад једанпут, али змај већ да их стигне, онда коњ под змајем повиче коњу под царевим сином и царицом:

— Забога, брате, причекај ме, хоћу да цркнем тебе вијајући.

А овај му одговори:

— А што си луд те носиш ту алу! Ногама у вретен, те њега о камен, па хајде са мном.

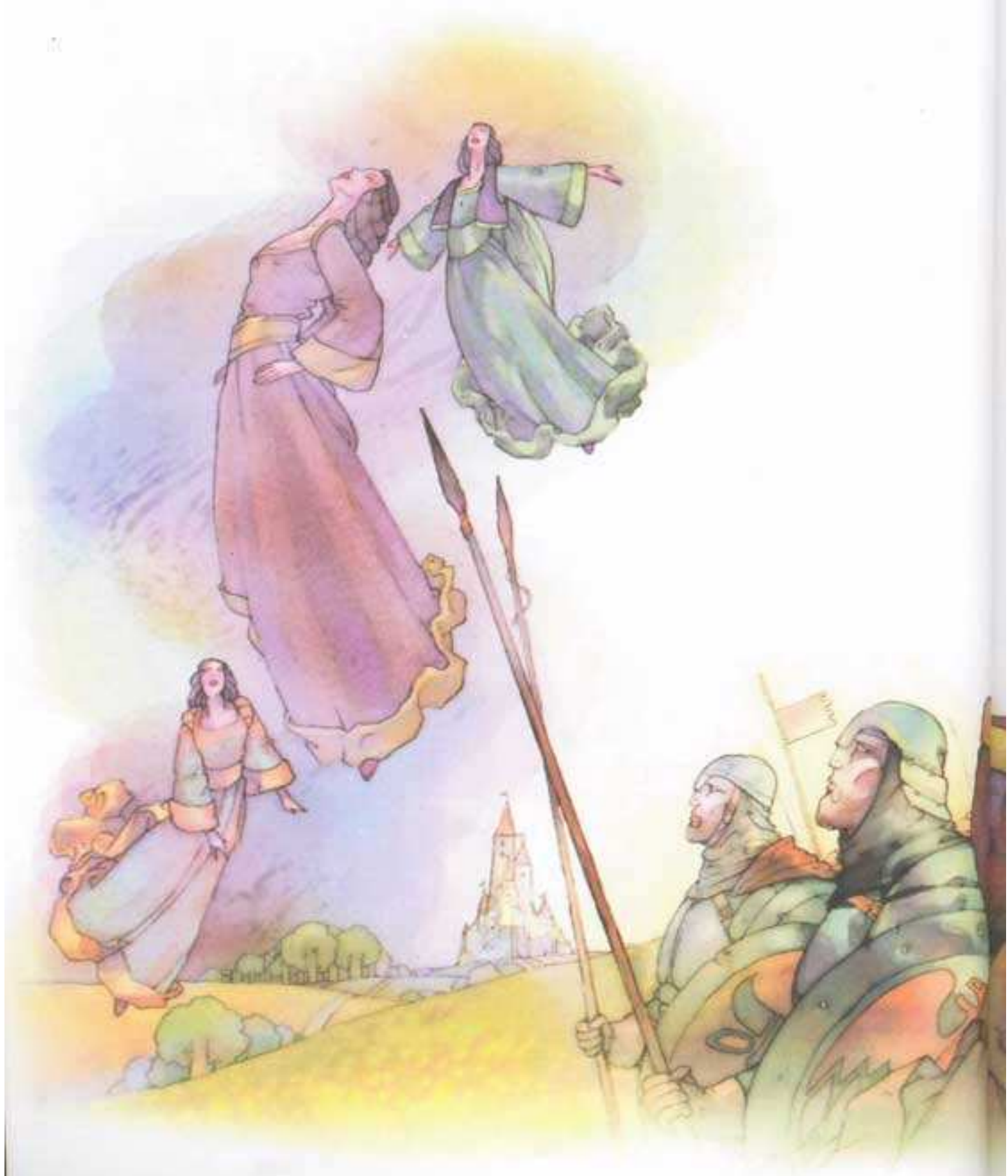
Кад то чује коњ под змајем, а он махне главом и снагом, а ногама у вретен, те змаја о камен; змај сав прсне на комаде, а коњ се с њима удружи. Онда царица уседне на овога коња и тако отиду сретно у њезино царство и онде остану царујући до свога века.

+ вијати значи: терати, гонити, јурити неког.

+ у вретен значи: увис.

+ ала је биће сродно аждаји и змају. Негде се верује да је ала огромна, с репом који се спушта до земље а главом у облацима, па ако би јој човек спазио главу од страха би полудео. Веома је снажна, па се каже да је неко јак "као ала", а и прождрљива, па се каже да неко "ждере као ала". Але се боре са Сунцем и Месецем, а трагови борбе су црвенило Сунца, мрље на Месецу и њихова помрачења. Кад Сунце и Месеца јак засијају онда је то знак да су победили. Але се могу претварати у људе и животиње, а хоће и да их прождиру. (На слици је ала, детаљ са фреске из манастира Лесново.)

СТОЈША И МЛАДЕН

Био један цар, па имао три кћери, и једнако их држао у потаји, да нису никад напоље излазиле. Кад нарасту за удају, пусти их отац први пут у коло. Али тек што се ухвате у коло, дуне некакав вихар и све три однесе. Цар се препадне кад види да их нестале, па брже пошље слуге на све стране да их траже, а пошто се слуге врате и кажу да их нигде нису могле наћи, цар се разболи и од жалости умре.

Иза цара остане царица трудна, и кад дође време да се бремене има, она роди мушко чедо, и надене му име Стојша. Кад Стојша мало поодрасте, он настане јунак да је

мало онаких било. Кад му буде осамнаест година, запита матер своју:

— Забога, мајко, како ти ниси више деце родила до само мене?

А она уздахне и заплаче се, али му не сме дне казати да је имала три кћери па да их је нестало, бојећи се да не би Стојша тумарио у свет да их тражи, и тако да не би и њега изгубила. Али он, кад види мајку где плаче, навали још већма и стане је заклињати да му каже

+ коло је народна игра, често праћена свирком и песмом, у којој се мушке и женске особе хватају за руке и док играју праве круг или низ.

+ бремене овде означава: дете које жена носи у стомаку. Кад дође време да се бремене има: када дође време да се породи.

+ тумарити значи: изненада некуд отићи.

+ ергела означава велики број коња који заједно живе, али и место за гајење коња (заједно са коњима).

+ тимарити значи: чистити чешагијом и четком, најчешће коња или краву.

+ чешагија је метално оруђе с назубљеним гребенима којим се струже осушено блато и прљавштина с коже и длаке крупне стоке.

+ пећка је пећ направљена обично од печене земље и камена, а служи за печење више хлебова одједном или за спремање друге хране. (На слици је хлебна пећ.)

+ пећка хлеба је количина хлеба која се испече у пећки.

што је. Онда му мати приповеди све по реду како је имала три кћери као три руже, и како их је нестало, и како су их тражили узалуд на све стране. Стојша, кад саслуша матер своју, рече јој:

— Немој плакати, мајко. Идем ја да их тражим.

Мати, кад то чује, удари се рукама у прси: “Куку мене кукавици! Зар да мајка остане и без сина!” — па га стане одвраћати и молити да не иде, казујући му како је то било давно и бог зна јесу ли већ и живе. Али се он није дао одвратити, него јој рече:

— Кажи ми, кад је мој отац био цар, где му је оружје што је пасео, где ли му је коњ што га је јахао.

Онда мати, видећи да се Стојша оканити неће, рече му да му је отац, кад је видео толику жалост, пустио коња у ергелу а оружје на таван бацио. Стојша одмах нађе на тавану оружје све прашно и зарђало, али га он лепо очисти и уреди те сине као ново ковано; па онда отиде у ергелу и нађе очина коња, па га доведе кући и уведе у подруме и стане га хранити и тимарити, те за месец дана оправи се коњ као кака тица, а и онако је био крилат и змајевит. Кад се Стојша већ спреми да иде, рече матери:

— Имаш ли, мајко, какав знак од мојих сестара да понесем: ако да бог те их нађем, да би ми веровале да сам им брат?

Мати му плачући одговори:

— Има, храно моја, три мараме што су оне својим рукама везле, — па му изнесе мараме и да.

Онда он пољуби мајку у руку, па уседне на коња и отиде у свет да тражи своје сестре. Идући тако по свету дуго времена, дође једанпут под један велики град. Пред оним градом била је једна чесма с које је сав град носио воду. Стојша, кад дође на ону чесму, напије се воде, па легне мало у хлад да се одмори покривши се по лицу једном од оне три мараме да га мухе не би клале. У томе дође једна госпа по воду и опази Стојшу крај чесме у хладу. Како опази њега и мараму, а она уздахне; потом, дочећи воду, једнако је у њ гледала, и пошто наточи воду, никако није могла да се оданде отргне, него је све у њ гледала. Стојша то опази, па је запита:

— Што је, снахо, што ме тако гледиш? Или давно ниси видела човека или се у што упознајеш?

А она му одговори:

— Брате, познајем у тебе мараму што сам је својом руком везла.

Онда Стојша устане, па је запита откуда је и кога је ро-
да, а она му каже да је царска кћи из тога и из тога града
и да су биле њих три сестре па их вихар однео све три.

Кад то чује Стојша, одмах јој се покаже:

— Ја сам твој брат. Можеш ли се сетити да је мати
била трудна кад вас је вихар однео?

А она се одмах сети и бризне плакати, па њему око
врата:

— Слатки брате, ми смо све три у змајевским рукама.
Има њих три брата змаја, они су нас однели, па нас држе
сваки у своме двору.

Онда се узму за руке, па у змајев двор. У двору сестра
брата лепо дочека и угости, а кад буде пред ноћ, она му
рече:

— Брате, сад ће доћи љутит змај огњевити, све ватра
из њега сипа, рада бих те заклонити да те она сила не
опали, ходи сакриј се.

А Стојша јој одговори:

— Сестро моја, кажи ти мени шта је
његов оброк?

Онда га сестра одведе у другу собу;
кад тамо, али во печен, пећка хлеба и
аков вина. "Ето то му је оброк", рече
сестра, а Стојша, кад то види, пре-
крсти ноге па све опуцка до
мрве, па онда скочи на ноге и
рече:

— Аха, сестро, да бијаше
још!

Кад Стојша тако вечера,
рече му сестра:

— Сад ће змај бацити буз-
дован пред кућу, да се зна да
иде кући.

Тек што она то рече, а
буздован зауји више куће, а
Стојша брже истрчи пред
кућу, па му не дадне ни на
земљу пасти, него га до-
чека у руке па га завитла
преко змаја чак на други
хатар. Кад змај то види,
зачуди се: "Каква то си-
ла гони од мојега дво-
ра!" па се врати натраг
и узме буздован, па с

* аков је мера
за течност (око
50 литара).

буздован
с троугаоним
перима

+ хатар или
атар је терито-
рија једног се-
ла, краја или
области.

+ ухватити се у
коштац значи:
ухватити тело
један другоме
ради рвања,
почети борбу.

+ припушити
значи: притис-
нути некога.

њим кући. Кад дође пред двор, изиђе царева кћи преда-
њ, а он се продере на њу:

— Ко ти је у двору?

А она му одговори:

— Мој брат.

Змај је опет запита:

— А што је дошао?

А она му одговори:

— Дошао да ме види.

Онда змај срдито рече:

— Бре, није он дошао да те види, него да те води.

Чујући Стојша из двора овај разговор, изиђе и он
пред змаја, а змај, како га види, стисне се на њега, а Стој-
ша га дочека, те се ухвате у коштац па се понеси. Један-
пут Стојша обори змаја и припуши га, па му рече:

— Шта ћеш сад?

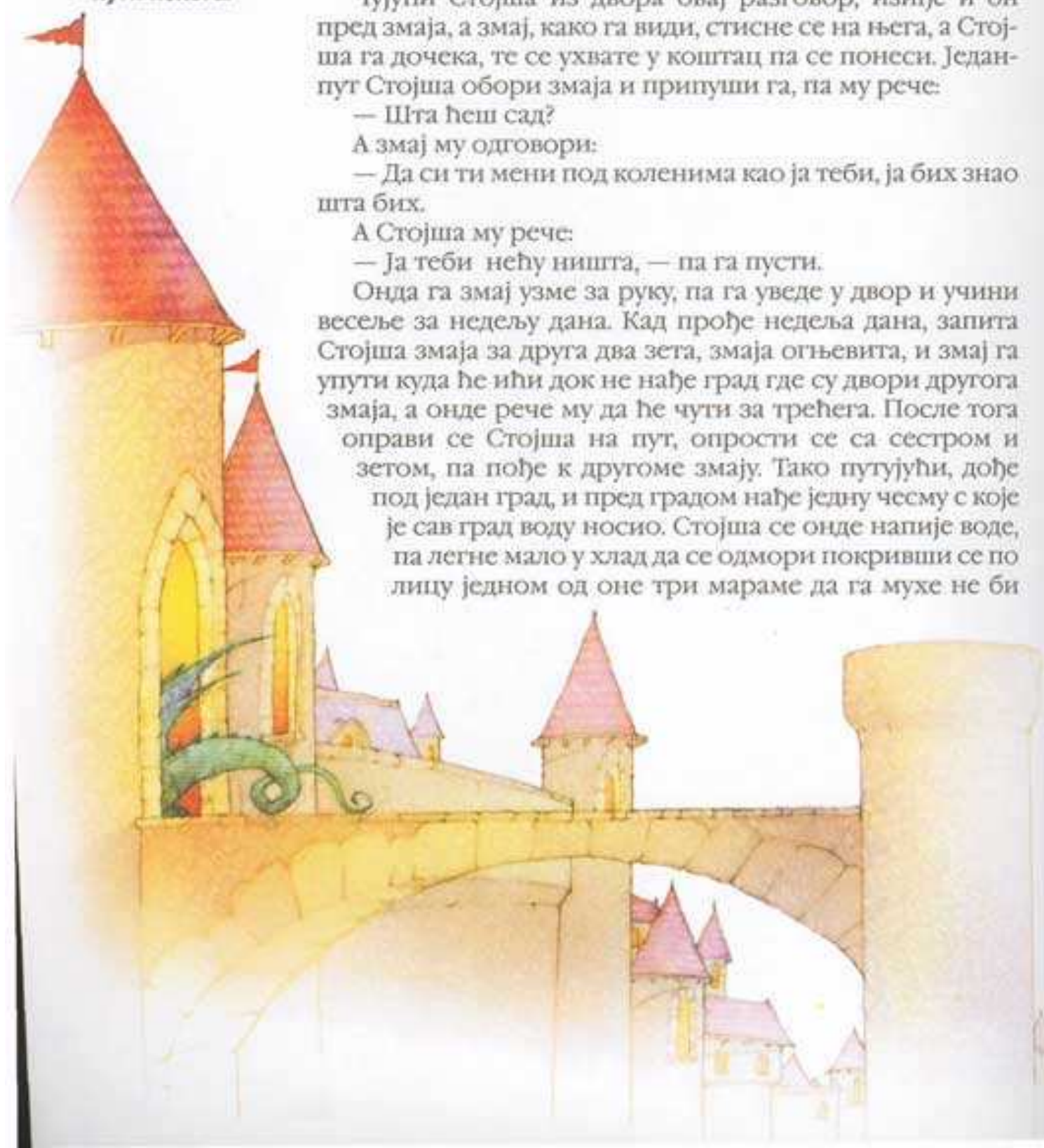
А змај му одговори:

— Да си ти мени под коленима као ја теби, ја бих знао
шта бих.

А Стојша му рече:

— Ја теби нећу ништа, — па га пусти.

Онда га змај узме за руку, па га уведе у двор и учини
веселе за недељу дана. Кад прође недеља дана, запита
Стојша змаја за друга два зета, змаја огњевита, и змај га
упути куда ће ићи док не нађе град где су двори другог
змаја, а онде рече му да ће чути за трећег. После тога
оправи се Стојша на пут, опрости се са сестром и
зетом, па пође к другоме змају. Тако путујући, дође
под један град, и пред градом нађе једну чесму с које
је сав град воду носио. Стојша се онде напије воде,
па легне мало у хлад да се одмори покривши се по
лицу једном од оне три мараме да га мухе не би

клале. Мало време постоји, ал' ето ти једне госпоје по воду. Како угледа Стојшу и мараму, а она уздахне; потом, точећи воду, једнако је у њ гледала, и пошто натоочи воду, никако није могла да се откине оданде, него је све у њ гледала. Стојша то опази, па је запита:

— Што је, снахо, што ме тако гледиш? Или давно ниси видела човека или се у што упознајеш?

А она му одговори:

— Брате, познајем у тебе мараму што сам је својом руком везла.

Онда Стојша скочи на ноге, па јој се одмах покаже да је њезин брат, и приповеди јој како је био и у друге сестре. А она, кад види брата, бризне плакати, па њему око врата. После се узму за руке па у змајев двор. У двору сестра брата лепо дочека и угости, а кад буде пред ноћ, она му рече:

— Брате, сад ће доћи љутит змај огњевити, све ватра из њега сипа, рада бих те заклонити да те оном силом не опали, ходи сакриј се.

А Стојша јој одговори:

— Сестро моја, кажи ти мени шта је његов оброк?

Она га онда одведе у другу собу; кад тамо, а то два вола печена, две пећке хлеба и два акова вина. "Ето то му је оброк", рече сестра Стојши, а он кад то види, прекрсти ноге па све опуцка до мрве, па онда скочи на ноге и рече:

— Аха, сестро, да бијаше још!

Кад Стојша тако вечера, рече му сестра:

— Сад ће пасти буздован пред кућу чак из другог хатара, да се зна да иде змај.

Тек што она то рече, а буздован зауји више куће, а Стојша брже истрчи пред кућу, па му не дадне ни на земљу пасти, него да дочека у руке па завитла њим чак на трећи хатар. Змај, кад то види, зачуди се: "Каква то сила гони од мојега двора!" па се врати натраг и узме буздован, па с њим кући. Кад дође пред кућу, изиђе царева кћи преда њ, а он се продере на њу:

— Ко ти је у кући?

А она му одговори:

— Мој брат.

Змај је опет запита:

— А што је дошао?

А она одговори:

— Дошао да ме види.

Онда змај срдито рече:

— Није он дошао да те види, него да те води.

Чујући Стојша из двора овај разговор, изиђе и он пред

змаја, а змај, како га види, стисне се на њега, а Стојша га дочека, па се ухвате у кошгац те се понеси. Најпосле Стојша обори змаја и припуши га, па му рече:

— Шта ћеш сад?

А змај му одговори:

— Да си ти мени под коленима као што сам ја теби, ја бих знао шта бих радио.

А Стојша му рече:

— Ја теби нећу ништа, — па га пусти.

А змај га онда узме за руку па с њим у двор, те се стану веселити за недељу дана. Кад прође недеља дана, запита Стојша змаја и за трећег зета, и змај га упуту куд ће ићи док не нађе град где су двори и трећег зета. После тога оправи се Стојша на пут, опрости се са сестром и зетом, па пође да тражи трећег змаја. Идући тако дуго времена, дође опет под један град и пред градом нађе једну чесму с које је сав град воду носио. Стојша се онде напије воде, па легне у хлад да се мало одмори покривши се по лицу једном од оне три мараме да га мухе не би клале. Мало време затим прође, ал' ето ти једне госпе по воду. Како угледа Стојшу и мараму, а она уздахне; потом, дочећи воду, једнако је у њ гледала, и пошто наточи воду, никако није могла да се откине оданде, него је све у њ гледала. Стојша то опази, па је запита:

— Што је, снахо, што ме тако гледиш? Или давно ниси видела човека или се у што упознајеш?

А она му одговори:

— Брате, познајем у тебе мараму што сам је својом руком везла.

Стојша, кад то чује, скочи на ноге, па јој се одмах покаже да је њезин брат, и приповеди јој како је већ био у других сестара. Она, кад види брата, бризне плакати, па њему око врата. После се узму за руке па у двор. У двору сестра брата лепо дочека и угости, а кад буде пред ноћ, онда му рече:

— Брате, сад ће доћи љутит змај огњевити, све ватра из њега сипа, рада бих те заклонити да те оном силом не опали, ходи сакриј се.

А Стојша јој одговори:

— Сестро моја, кажи ти мени шта је његов оброк?

Она га онда одведе у другу собу; кад тамо, а то три вола печена, три пећке хлеба и три акова вина. "Ето то му је оброк", рече сестра Стојши, а он кад то види, прекрсти ноге па све опуцка до мрве, па онда скочи на ноге и рече:

— Аха, сестро, да бијаше још!

Кад Стојша тако вечера, рече му сестра:

— Сад ће пасти буздован пред кућу чак из трећег хатара, то је знак да иде змај.

Тек што она то рече, а буздован зауји више куће, а Стојша брже истрчи пред кућу, па му не дадне ни на земљу пасти, него га дочека у руке па завитла њим чак на четврти хатар. Кад змај то види, зачуди се: “Каква то сила гони од мојега двора!” па се врати натраг и узме буздован, па с њим кући. Кад дође пред двор, изиђе царева кћи преда њ, а он се продере на њу:

— Ко ти је у двору?

А она му одговори:

— Мој брат.

Змај је опет запита:

— А што је дошао?

А она му одговори:

— Дошао да ме види.

Онда змај срдито рече:

+ заронити
значи: затрпати,
прекрити, засути.

+ напитати
значи: распиту-
јући се дознати,
наћи.

— Није он дошао да те види, него да те води.

Чујући Стојша из двора овај разговор, изиђе и он пред змаја, а змај, како га опази, стисне се на њега, а Стојша га дочека, те се ухвате у коштац па се понеси. Једанпут Стојша обори змаја и припуши на земљу, па му рече:

— Шта ћеш сад?

А змај му одговори:

— Да си ти под мојим коленима као што сам ја под твојим, ја бих знао шта бих радио.

Онда му Стојша рече:

— Ја теби нећу ништа, — па га пусти. Онда га змај узме за руку, па га уведе у двор и стану се веселити за недељу дана. Једанпут изиђу у шетњу, и шетајући се опази Стојша у авлији једну велику јазбину — отишла под земљу, па онда рече:

— А шта је то, зете? Како можеш у своме двору трпети толику пропаст? Зашто то не зарониш?

Змај му одговори:

— Е, мој шура, не могу ти од срамоте ни казати шта је то. Има овамо један змајевски цар, па с нама има често рат, и сад скоро имамо рок да се ударимо; па кад се год побијемо, сву нас тројицу надбије, и што утече у ову јазбину, оно остане.

Онда му рече Стојша:

— Хајде, зете, да ударимо на њ док сам и ја овде да вам помогнем, еда бисмо га како сатрли.

А змај одговори:

— Ја не смем нипошто пре рока.

Кад Стојша види да они не смеју да ударе, онда се он сам дигне да тражи цара змајевскога. Пошто једва једанпут напити, дође пред дворе и опази наврх двора зеца где стоји. Онда запита дворане шта онај зец наврх двора ради. А дворани му одговоре:

— Да се ко нађе да скине онога зеца, зец би се сам заклао, сам одерао, сам исекао, сам приставио, па се сам скувао; али то не сме нико учинити за своју главу.

Стојша кад то чује, он узлети на коњу па скине зеца, а зец се одмах закоље, сам се одере, сам исече и сам се пристави к ватри. Онда Стојша изиђе на змајев чардак, па легне у хлад, а дворани, кад виде шта учини, стану му говорити да бежи:

— Бежи, јуначе, куд те двоје очи воде, док није дошао змај, јер ћеш зло проћи ако те затече.

А Стојша им одговори:

— Шта ја марим за вашег змаја, нека дође нек се на-

једе зеца.

Кад мало час, ето ти змаја. Како дође, одмах опази да зеца нема, па повиче на дворане:

— Ко је то урадио?

А они му кажу:

— Дошао један делија те скинуо зеца, и ено га горе на чардаку.

Онда им змај рече:

— Идите и кажите му нека ми иде из двора, јер ако му дођем, неће му ни кост с кошћу остати.

Дворани изиђу на чардак к Стојши па му кажу шта вели змај, а Стојша се осече на њих:

— Идите кажите змају, ако му је жао зеца, нека ми изиђе на мејдан.

Кад они то кажу змају, а змај цикне, све ватра сипа из њега, па полети на чардак, а Стојша га дочека па се понеси: нити се Стојша даје оборити, нити може змаја да обори. Најпоследње рече Стојша змају:

— Како ти је име?

А змај му одговори:

— Моје је име Младен.

Онда му Стојша рекне:

— И ја сам најмлађи у оца и мајке.

Па се онда пусте и збрате и тврду веру даду један другоме да ће братински живети. После неког времена рече Стојша змају:

— Шта чекаш оне змајеве што беже у ону јазбину? Хајде ти да ми ударимо на њих и пре рока.

Змајевски цар пристане, и тако пођу њих двојица да ударе на змајеве. Кад она три брата змаја чују да се Стојша удружио и збратио са змајевским царем, и да сад оба двојица иду на њих, они се уплаше па скупе силну војску, те изиђу с војском преда њих, а ови ударе на целу војску, и све разбију и растерају, само она три змаја утеку у ону јазбину. Онда ова двојица брже вуци сламу, па турај у ону јазбину, па онда запале, и тако сва три змаја онде пропадну.

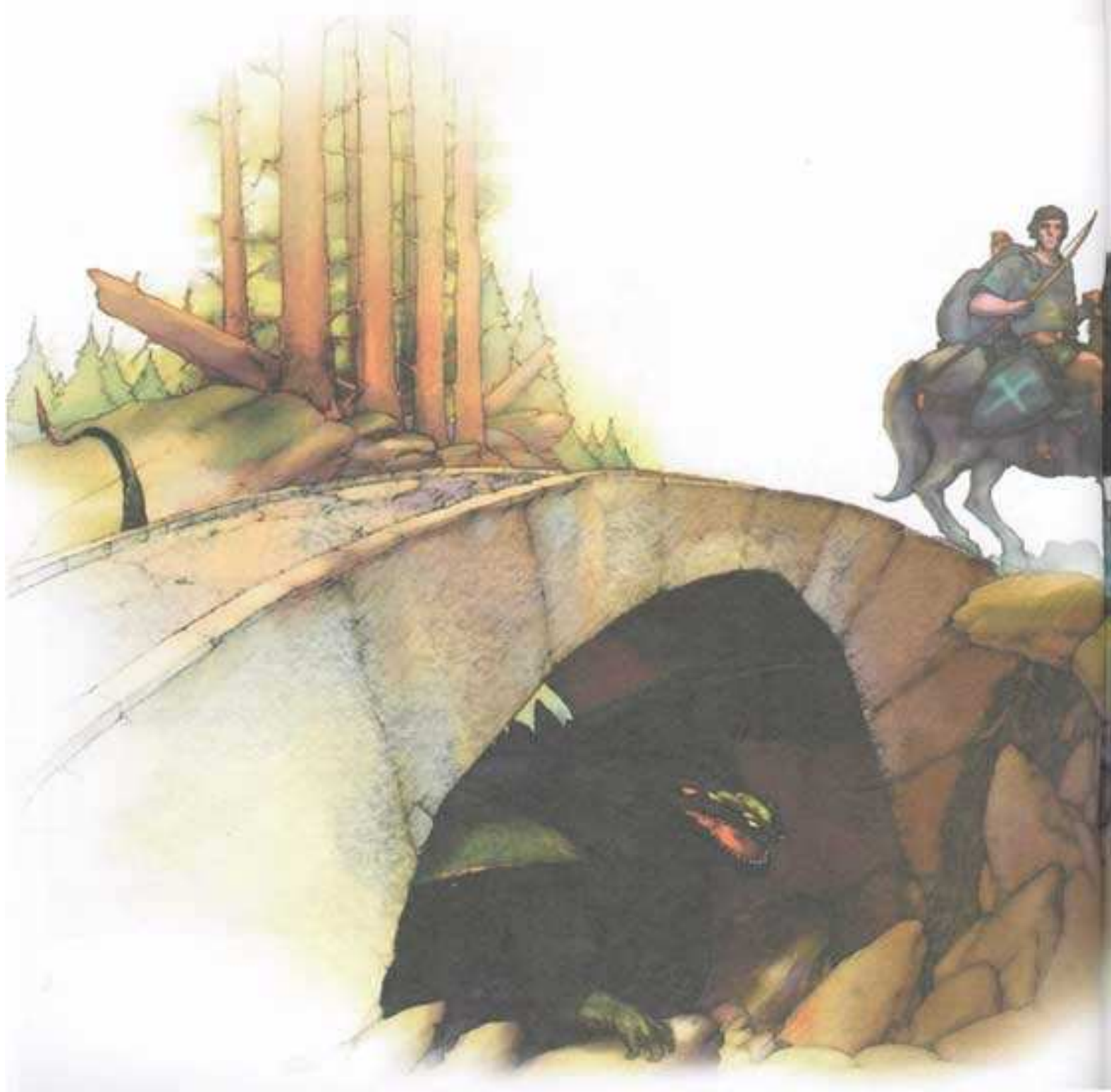
После тога Стојша оправи све три сестре, и крене све благо иза сва три змаја, а змају побратиму остави њихове дворе и сву њихову државу, па се дигне са својим сестрама у своје царство, и сретно дођу к матери, па му мати преда царство, те је царовао до свога века.

+ делија значи: јунак.

+ осећи се значи: оштро подвикнути некоме, обрецнути се, издерати се на некога.

+ мејдан значи: двобој, борба, битка. (Представа борбе са фреске из манастира Лесново.)

АЖДАЈА И ЦАРЕВ СИН

Био један цар, па имао три сина. Једном најстарији син пође у лов, па како изиђе из града, скочи зец иза грма, а он за њим, те овамо те онамо док утече зец у једну рекавицу, а царев син за њим, кад тамо, а то не био зец него аждаја, па дочека царева сина те га прождере. Кад после тога прође неколико дана а царев син не долази кући, стану се чудити шта би то било да га нема. Онда пође средњи син у лов, па како изиђе из града, а зец скочи иза грма, а царев син за њим, те овамо те онамо док утече зец у ону рекавицу, а царев син за њим, кад тамо, а то не био зец него аждаја, па га дочека те прождере. Кад после тога прође неколико дана а цареви синови не долазе натраг ни један, забрине се сав двор. Онда и трећи син пође у лов, не би ли браћу нашао. Како изиђе из града, опет скочи зец иза грма, а царев син за њим, те овамо те онамо док утече зец у ону рекавицу. А царев син не хтедне ићи за њим, него пође да тражи другога лова говорећи у себи: "Кад се вратим, наћи ћу ја тебе". Потом ходајући дуго по планини, не нађе ништа, па се онда врати у ону рекавицу, кад тамо, али у рекавици једна баба. Царев син јој назове бога:

— Помози бог, бако!

А баба му прихвати:

— Бог ти помогао, синко!

Онда је запита царев син:

— Где је, бако, мој зец?

А она му одговори:

* зец је према народном веровању демонска животиња која може да предскаже несрећу и временске промене. Трудна жена не сме да једе зечје месо, а оно може да буде лековито за болесне. Пошто зец дању спава а ноћу скаче, и зато што попут Месеца може нечујно да се јави и ишчезне као сенка, он је лунарни симбол.

* рекавица је воденица поточара у којој се меље жито.

+затомити
значи: угушити,
уништити, сатр-
ти, истребити.

+огњиште је
место у кући
(старој сељач-
кој) где се ложи
ватра, огањ.

+пасир је онај
који изводи на
испашу и чува
стадо домаћих
животиња. (На
слици су пастири,
детал са фреске
из манастира Пећ-
ка патријаршија.)

— Мој синко, није оно зец,
него је оно аждаја. Толики свет
помори и затоми.

Чујући то царев син, ма-
ло се забрине, па рече баби:

— Шта ћемо сад? Ту су ваљда и моја
два брата пропала.

Баба му одговори:

— Јесу, богме; али није фајде,
него, синко, иди кући док ниси и ти
за њима.

Онда јој он рече:

— Бако, знаш ли шта је? Ја знам
да си и ти рада да се опростиш од те
напасти.

А баба му се утече у реч:

— О, мој синко, како не бих! И ме-
не је тако ухватила, али сад се нема куд.

Онда он настави:

— Слушај добро што ћу ти казати. Кад дође аждаја,
питај је куда иде и где је њезина снага, па све љуби оно
место где ти каже да јој је снага, као од милине, докле
је искушаш, па ћеш ми после казати кад дођем.

После царев син отиде у двор, а баба остане у река-
вици. Кад дође аждаја, стане је баба питати:

— Та где си, забога? Куда тако далеко идеш? Никад не-
ћеш да ми кажеш куда идеш.

А аждаја јој одговори:

— Е, моја бако, далеко ја идем.

Онда јој се баба стане умиљавати:

— А зашто тако далеко идеш? Кажи ми где је твоја
снага. Ја да знам где је твоја снага, ја не знам шта бих ура-
дила од милине, све бих оно место љубила.

На то се аждаја насмеје, па јој рече:

— Онде је моја снага у оном огњишту.

Онда баба притисне грлити и љубити огњиште, а аждаја,
кад то види, удари у смех, па јој рече:

— Луда жено, није ту моја снага. Моја је снага у оном
дрвету пред кућом.

Онда баба опет притисне грлити и љубити дрво, а
аждаја опет у смех, па јој рече:

— Прођи се, луда жено, није ту моја снага.

Онда баба запита:

— Да где је?

А аждаја стане казивати:

— Моја је снага далеко, не можеш ти тамо отићи. Чак

у другоме царству код царева града има једно језеро, у оном језеру има једна аждаја, а у аждаји вепар, а у вепру зец, а у зецу голуб, а у голубу врабац, у ономе је врапцу моја снага.

Баба, кад то чује, рече аждаји:

— То је, богме, далеко, то ја не могу љубити.

Сутрадан, кад аждаја отиде из рекавице, царев син дође к баби, па му баба каже све што је чула од аждаје. Онда он отиде кући, па се преруши: обуче пастирске хаљине и узме пастирски штап у руке, те се начини пастир, па пође у свет. Идући тако од села до села и од града до града, најпосле дође у друго царство и у царев град,

Овако су изгледали пастирски штапови које су пастири носили са собом.

под којим је у језеру била аждаја. Дошавши у онај град, стане распитивати коме треба пастир. Грађани му кажу да треба цару. Онда он управо к цару. Пошто га пријаве, пусти га цар преда се, па га запита:

— Хоћеш ли чувати овце?

А он одговори:

— Хоћу, светла круно!

Онда га цар прими и стане га световати и учити:

— Има овде једно језеро, и покрај језера врло лепа паша, па како изјавиш овце, оне одмах иду онамо те се развале око језера, али који год чобан тамо отиде, онај се више не враћа натраг; зато, синко, кажем ти, не дај овцама на вољу куд оне хоће, него држи куда ти хоћеш.

Царев син захвали цару, па се оправи и изјави овце, и узме са собом још два хрта што могу зеца у пољу стићи, и једног сокола што може сваку тицу ухватити, и понесе гајде. Како он изјави овце, одмах их пусти к језеру, а овце како дођу на језеро, одмах се развале око језера, а царев син метне сокола на једну кладу а хрте и гајде под кладу, па засуче гаће и рукаве те загази у језеро, па стане викати:

— О аждајо, о аждајо! Та изиђи ми данас на мејдан да се огледамо, ако жена ниси!

Аждаја се одзове:

— Сад ћу, царев сине, сад.

Мало час, ето ти аждаје, велика је, страшна је, гадна је! Како аждаја изиђе, ухвати се с њим попојаске, па се понеси летни дан до подне. А кад подне пригреје, онда рече аждаја:

— Та пусти ме, царев сине, да замочим своју пусту главу у језеро, па да те бацим у небеске висине.

А царев јој син одговори:

— Бре аждајо, не копај трица; да је мени царева девојка да ме пољуби у чело, још бих те више бацио.

Аждаја се на то одмах отпусти од њега и отиде у језеро. Кад буде пред вече, он се лепо умије и оправи, сокола метне на раме, а хрте уза се, а гајде под пазухо, па крене овце и пође у град свирајући у гајде. Кад дође у град, сав се град слегне као на чудо где он дође а пре ниједан чобан није могао доћи с онога језера.

Сутрадан царев син оправи се опет и пође с овцама управо к језеру. А цар пошље за њим два коњаника да иду крадом да виде шта он ради, те се они попну на једну високу планину откуда ће добро видети. А чобан, како дође, метне хрте и гајде под кладу ону, а сокола на њу, па засуче гаће и рукаве те загази у језеро, па повиче:

+ паша је пашњак, место где има траве коју могу да пасу животиње.

+ изјавити овце значи: извести овце на пашу.

+ развалити се значи: раширити се, распротрети се.

+ хрт је врста ловачког пса витког тела и дугих ногу. (На слици је хрт, детаљ са фреске из манастира Ресава).

+ соко је птица грабљивица, слична орлу или јастребу.

— О аждајо, о аждајо! Изиђи ми на мејдан да се још огледамо, ако жена ниси!

Аждаја му се одзове:

— Сад ћу, царев сине, сад.

Мало час, што ти аждаје, велика је, страшна је, гадна је! Па се ухвате попојаске, те се понеси летни дан до подне. А кад подне пригреје, онда рече аждаја:

— Та пусти ме, царев сине, да замочим своју пусту главу у језеро, па да те баћим у небеске висине.

А царев јој син одговори:

— Бре аждајо, не копај трица; да је мени царева девојка да ме пољуби у чело, још бих те више баћу.

Аждаја се на то одмах отпусти од њега и отиде у језеро. Кад буде пред ноћ, царев син крене овце као и пре, па кући свирајући у гајде. Кад уђе у град, сав се град усколеба и стане се чудити где чобан долази кући свако вече, што пре ниједан није могао. Она два коњаника још су пре од царевог сина била дошла у двор и приповедила цару све по реду шта су чули и видели. Сад, кад цар виде чобана где се врати кући, одмах дозове к себи своју кћер и каже јој све шта је и како је, "него" — вели — "сутра да идеш с чобанином на језеро, да га пољубиш у чело".

Она, кад то чује, бризне плакати и стане се молити оцу:

— Нигде никог немаш до мене јединицу, па и за мене не мариш да погинем.

Тада је отац узме слободити и храбрити:

— Не бој се, кћери моја, видиш, ми променисмо толике чобане, па који год изиђе на језеро, ниједан се не врати, а он ево два дана како се с аждајом бори, па му ништа не науди. Ја се уздам у бога да он може ту аждају свладати, само иди сутра с њиме, еда би нас опростио те напасти што толики свет помори.

Кад ујутру бео дан освану, дан освану и сунце ограну, уста чобан, уста и девојка, па се сташе опремати на језеро. Чобанин је весео, веселији него игда, а девојка царева тужна, сузе пролива, па је чобан теши:

— Госпођо секо, ја те молим немој плакати, само учини што речем: кад буде време, ти притрчи и мене пољуби, па се не бој.

Кад пођоше и кретоше овце, чобан путем једнако весео, свира у гајде весело, а девојка иде покрај њега па једнако плаче, а он кашто пусти дулац па се окрене њојзи:

— Не плачи, злато, не бој се ништа.

Кад дођу на језеро, овце се одмах развале око језера,

+ гајде су народни музички инструмент са мехом (мешиним) и двојном фрулом.

+ кад подне пригреје значи: кад јаче загреје, припече сунце.

+ не копати трице значи: не шалити се, не чинити нешто безвредно, не бити луд.

+ кашто или кадшто значи понекад.

+ дулац је цев на гајдама у коју се дува.

+ дивљи вепар је према народном веровању демонско биће. Символише храброст, наглост, силовитост и непромишљеност. (Дивљи вепар, детаљ са рељефа из манастира Дечани.)

а царев син метне сокола на кладу, а хрте и гајде под њу, па засуче гаће и рукаве, па загази у воду и повиче:

— О аждајо, о аждајо! Изиђи ми на мејдан да се још огледамо, ако жена ниси!

Аждаја се одзове:

— Сад ћу, царев сине, сад.

Мало час, ето ти аждаје, велика је, страшна је, гадна је! Како изиђе, ухвате се попојаске, па се понеси летни дан до подне. А кад подне пригреје, тада беседи аждаја:

— Та пусти ме, царев сине, да замочим своју пушту главу у језеро, па да те бацам у небеске висине.

А царев син јој одговори:

— Бре аждајо, не копај трица; да је мени царева девојка да ме пољуби у чело, још бих те више бацио.

Како он то рече, а царева девојка притрчи и пољуби га у образ, у око и у чело. Онда он махне аждајом и баца је у небеске висине, те аждаја, кад падне на земљу, сва се на комаде разбије; а како се она на комаде разбије, скочи из ње дивљи вепар, па нагне бегати, а царев син викне на чобанске псе:

— Држи! Не дај!

А пси скоче те за њим, па га стигну, и одмах га растргну; али из вепра скочи зец, па нагне преко поља, а царев син пусти хрте:

— Држи! Не дај!

А хрти за зецом те га ухвате и одмах растргну; али из зеца полети голуб, а царев син пусти сокола те соко ухвати голуба и донесе царевом сину у руке. Царев син узме голуба те га распори, а то у голубу врабац, а он држ' врапца. Кад ухвати врапца, рече му:

— Сад да ми кажеш где су моја браћа.

А врабац му одговори:

— Хоћу, само ми немој ништа учинити. Одмах иза града твојега оца има једна рекавица, и у оној рекавици имају три шибљике; подсеци оне три шибљике, па удри њима по корену; одмах ће се отворити гвоздена врата од великога подрума, у ономе подруму има толико људи и старих и младих, и богатих и сиромаша, и малих и великих, и жена и девојака, да можеш населити читаво царство; онде су и твоја браћа.

Кад врабац то све искаже, царев га син одмах за врат те удави.

Цар главом бијаше изишао и попео се на ону планину откуда су они коњаници гледали чобана, те и он гледао све што је било. Пошто чобан тако дође главе аждаји,

почне се и сутон хватати, и он се лепо умије, узме сокола на раме, а хрте уза се, а гајде под пазухо, па свирајући крене овце и пође двору цареву, а девојка поред њега још у страху. Кад дођу у град, сав се град слегне као на чудо. Цар, који је све његово јунаштво гледао с планине, дозове га преда се, па му да своју кћер, те сместа у цркву па их венчају и учине веселје за недељу дана. Потом се царев син каже ко је он и откуда је, а цар се онда и сав град још већма обрадује, па пошто царев син навали да иде својој кући, цар му да многе пратиоце и оправи га на пут.

Кад буду код оне рекавице, царев син заустави све пратиоце, па уђе унутра те подсече оне три шибљике и удари њима по корену, а гвоздена се врата одмах отворе, кад тамо, а то у подруму свет божји. Онда царев син заповеди да сви излазе један по један и да иду куд је коме драго, а он стане на врата. Излазећи тако један за другим, ето ти и браће његове; он се с њима загрли и ижљуби. Кад већ сав народ изиђе, захвале му што их је попустио и избавио, и отиду сваки својој кући. А он са својом браћом и младом отиде кући своме оцу, и онде је живео и царовао до свога века.

+ сутон је полумрак између заласка сунца и почетка ноћи.

НЕМУШТИ ЈЕЗИК

У некаква човека био један чобан, који га је много година верно и поштено служио. Једном, идући за овцама, чује у шуми неку писку, а не знадијаше шта је. На тај глас отиде он у шуму да види шта је. Кад тамо, али се запожарило, па у пожару змија пишти. Кад чобан то види, стане да гледа шта ће змија радити, јер се око ње са свију страна било запожарило, а пожар се једнако к њој примицао. Онда змија повиче из пожара:

— Чобане, забога, избави ме из ове ватре!

Онда јој чобан пружи свој штап преко ватре, а она по штапу изиђе, па њему на руку, па по руци домили до врата и савије му се око врата. Кад чобан то види, нађе се у чуду, па рече змији:

— Шта је то, у зао час! Ја тебе избавих, а себе погубих.

Змија му одговори:

— Не бој се ништа, него ме носи кући моме оцу. Мој је отац змијињи цар.

Онда јој се чобан стане молити и изговарати да не може оставити својих оваца, а змија му рече:

— Не брини се нимало за овце; овцама неће бити ништа; само хајде што брже.

Онда чобан пође са змијом кроз шуму и најпосле дође на једну капију која је била од самих змија. Кад дођу ту, змија на врату чобанову звизне, а змије се све одмах расплету. Онда змија рече чобану:

— Кад дођемо у двор к моме оцу, он ће теби давати шта год заиштеш: сребра, злата и камења драгог, али ти не узимај ништа, него ишти немушти језик. Он ће се дуго затезати, али ће ти најпосле опет дати.

У томе дођу у двор к оцу, и отац плачући запита змију:

+ запожарити се значи запалити се.

+ змијињи цар или змијски цар је змија са круном на глави која носи зелену гранчицу у чељустима. Звиждањем позива своје змије и даје им наређења.

+ заискати значи: затражити.

+ немушти језик - према веровању то је тајанствени говор свих живих бића, а понекад и говор ствари. Верује се да онај ко метне у уста месо змије која живи под леском, може да разуме говор животиња; ко носи чаробну бурму, тај чује шта говоре траве, птице и ствари. Тајанствени немушти говор могу да знају неки надарени људи добра срца и душе. То им дарују виша бића, али тај дар они могу и да изгубе.

— Забога, синко, где си?

А она му каже све по реду како је био опколио пожар и како је чобан избавио. Онда цар змијињи рече чобану:

— Шта ћеш да ти дам за то што си ми сина избавио?

Чобан одговори:

— Ништа друго нећу, него да ми даш немушти језик.

А цар рече:

— Није то за тебе, јер да ти то дам, па да коме кажеш, ти би одмах умро, него ишти друго шта год хоћеш, даћу ти.

На то му чобан одговори:

— Ако ћеш ми што дати, дај ми немушти језик; ако ли ми то не даш, а ти збогом остај! Мени друго не треба ништа. — Па пође да иде.

Онда га цар врати натраг говорећи му:

— Стани! Ходи овамо, кад баш то хоћеш. Зини.

Чобан зине, а змијињи му цар плује у уста, па му рече:

— Сада ти плуни мени у уста.

Чобан му плује у уста, а змијињи цар опет чобанину. И тако три пута плуну један другоме у уста, па му онда змијињи цар рече:

— Сад имаш немушти језик. Иди збогом, али за главу своју ником не казуј, јер ако кажеш коме год, одмах ћеш умрети.

Чобан пође кроз шуму, и идући чујаше и разумевахе све што говоре тице и траве и све што је на свету. Кад дође к овцама и нађе их све на броју и на миру, леже мало да се одмори. Тек што легне, али долете два гаврана те падну на једно дрво и почну се разговарати својим језиком говорећи:

— Кад би знао овај чобан, овде где лежи оно црно шиљеже има у земљи пун подрум сребра и злата.

Чобан, кад је чуо то, отиде своме господару те му каже, а господар дотера кола, па откопају врата од подрума и крену благо кући. Овај је господар био поштен човек, па све благо даде чобану говорећи му:

— Ево, синко, ово је све твоје благо, то је теби бог дао. Него ти начини себи кућу, па се жени, те живи с отим благом.

Чобан узме благо, начини кућу и оженивши се стане живети, и мало по мало изиђе он најбогатији човек — не само у ономе селу, него у свој околини није га било. Имао је свога овчара, говедара, коњушара, свињара, многу имовину и велико богатство. Једном, лицем на Божић, рече он својој жени:

— Спреми вина и ракије и свега што треба, па ћемо сутра ићи на салаш да носимо пастирима нека се и они провеселе.

* шиљеже је
јагње од годину
дана, млада
овца.

Жена га послуша и уради све како је заповедио. Кад сутрадан отиду на салаш, онда газда увече каже свима пастирима:

— Сад сви скупите се, па једите и пијте и веселите се, а ја ћу бити код стокe свy ноћ.

И тако газда отиде и остане код стокe. Кад је било око поноћи, али курјаци заурлају, а пси залају. Курјаци говоре својим језиком:

— Можемо ли доћи да учинимо штету, па ће бити меса и вама? А пси одговарају својим језиком:

— Дођите, да бисмо се и ми најели.

Али међу псима бијаше један матори пас, који само још два зуба имадијаше у глави. Онај матори пас стане говорити курјацима:

— Тамо њима то и то! Док су још ова два зуба мени у глави, нећете ви учинити штете моме господару.

А то газда све слуша и разуме што они говоре. Кад ујутру сване, онда газда заповеди да све псе потуку, само онога маторога пса да оставе. Слуге стану говорити:

— Забога, господару, штета је! А газда им одговори:

— Што рекох, то да учините.

Па се оправи са женом кући, па пођу на коњима: под њиме бијаше коњ, а под женом кобила. Идући тако, човек измакне напред, а жена заостане. Онда коњ под човеком зарже. Коњ вели кобили:

— Хајде брже! Што си остала?

А кобила одговара:

— Ласно је теби: ти носиш једног господара, а ја троје: носим газдарицу, и у њој дете, па у себи ждребе.

На то се човек обазре и насмеје, а жена то опази, па брже ободe кобилу и стигне човека, па га запита зашто се насмеја. Он јој одговори:

— Низашто, само онако.

Али жени не буде то доста, него салети мужа да јој каже зашто се насмејао. Он се стане бранити:

— Прођи ме се, жено, бог с тобом! Што ти је? Не знам ни сам.

Али што се он више брањаше, она све више наваљи-

+ салаш је пољско имање изван села са кућом и помоћним зградама. (На слици су кућа и ђерам на једном салашу.)

+ зарзати - почети рзати, њиштати, испуштати резак, испрекидан глас.

ваше на њ да јој каже зашто се насмејао. Најпоследње јој човек рече:

— Ако ти кажем, ја ћу одмах умрети.

Она опет, ни за то не марећи, једнако навали говорећи да друкчије не може бити него да јој каже. Утом дођу кући. Одседнувши с коња, човек одмах наручи мртвачки сандук, и кад буде готов, метне га пред кућу, па каже жени:

— Ево, сад ћу лећи у сандук, па да ти кажем зашто сам се насмејао; али како ти кажем, одмах ћу умрети.

И тако легне у сандук, па још једанпут обазре се око себе, кад али онај матори пас дошао од стоке и сео му чело главе па плаче. Човек, опазивши то, рече жени:

— Донеси један комад хлеба те подај томе псу.

Жена донесе комад хлеба и баци пред пса, али пас неће ни да гледи, а петао дође и стане кљувати у комад. Онда пас рече петлу:

— Несрећо несита, теби је до јела, а видиш где газда хоће да умре!

А петао му одговори:

— Па нек умре кад је луд. У мени има сто жена, па их свабим све на једно зрно проје кад где нађем, а кад оне дођу, ја га прождерем; ако ли се која стане срдити, ја је одмах кљуном; а он није вредан једну да умири.

Кад то човек чује, он устане из сандука, па узме батину и дозове жену у собу:

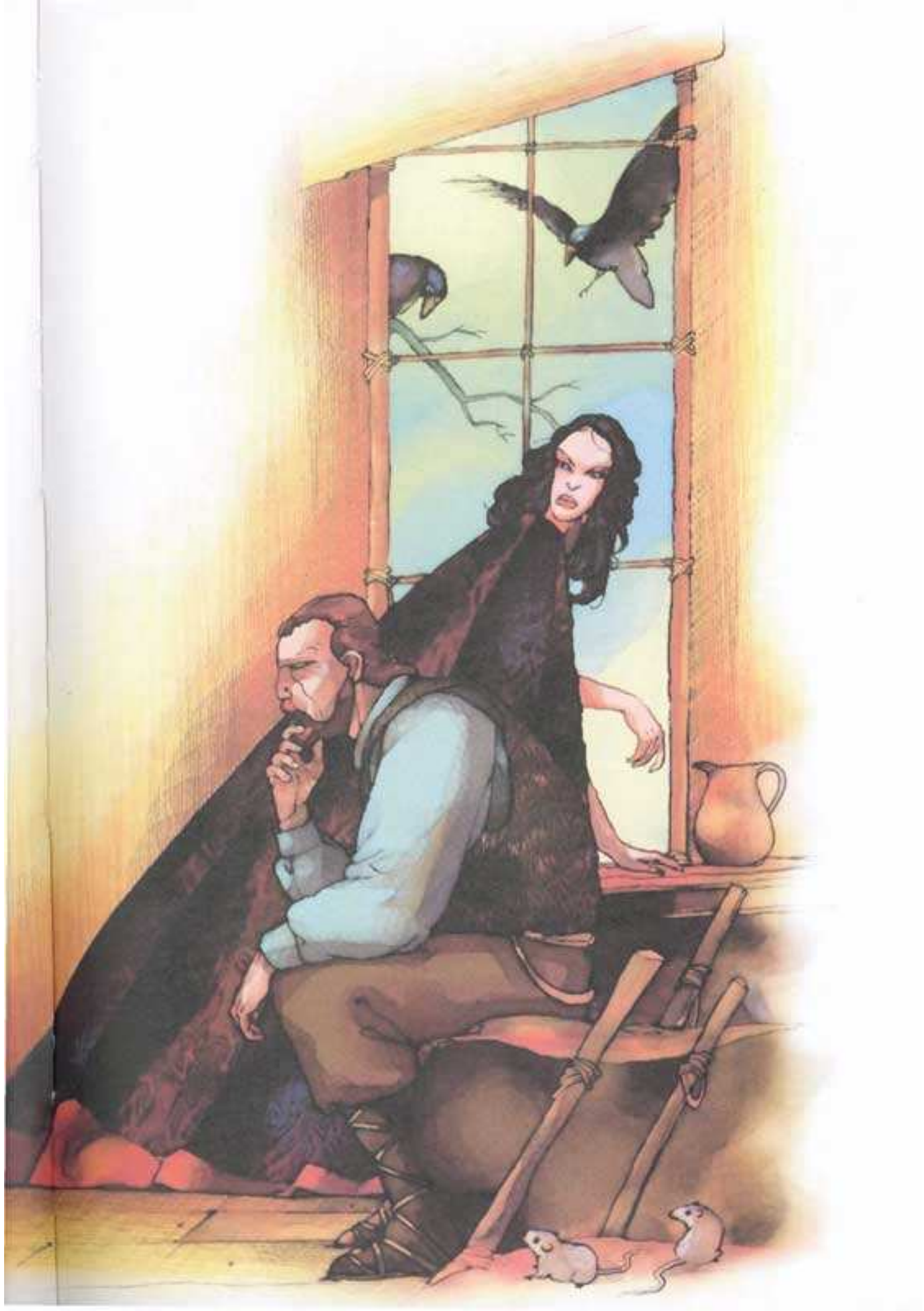
— Ходи, жено, да ти кажем! — па све батином по њој:

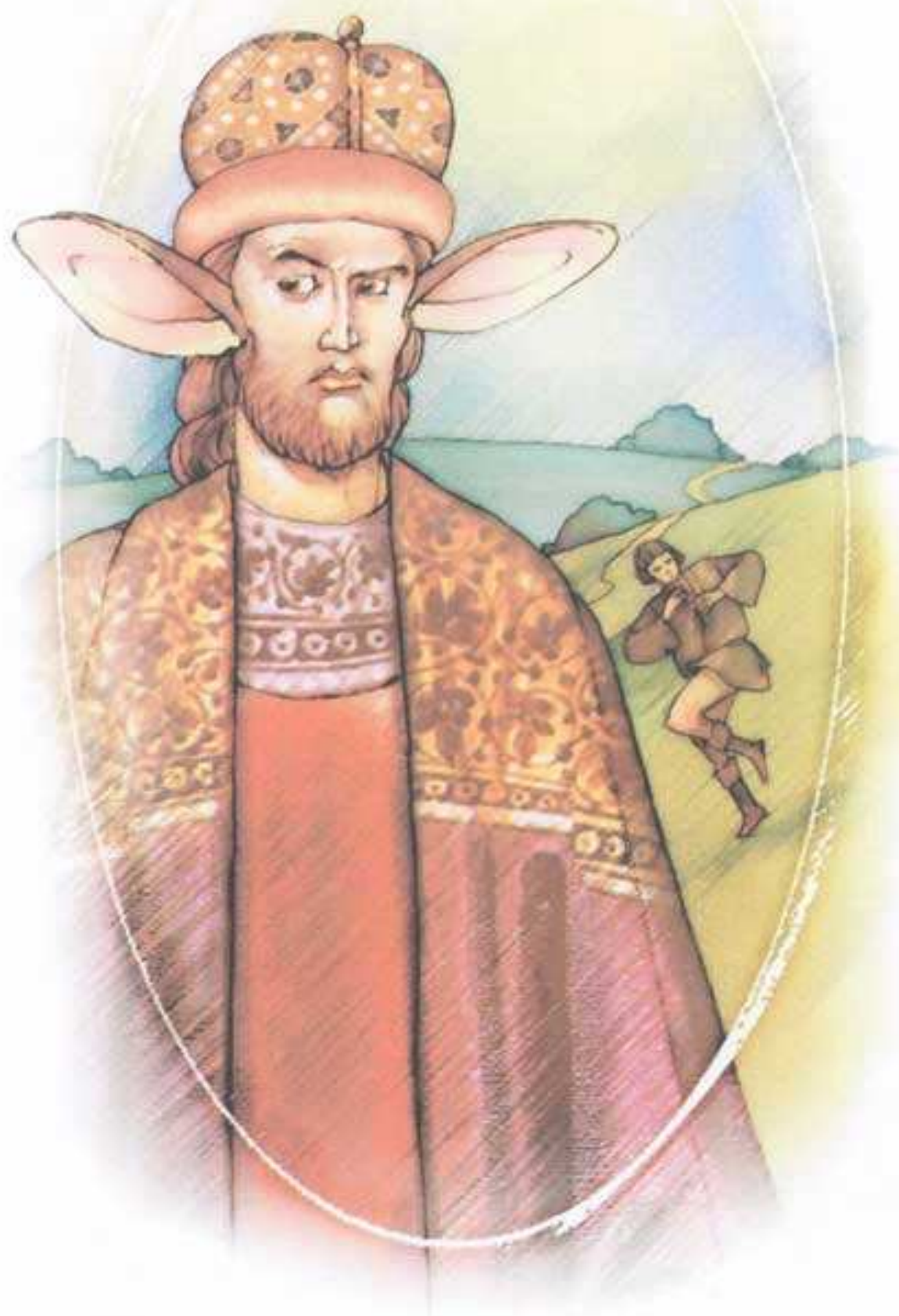
— Ето то је, жено! Ето то је, жено!

И тако се жена смири и никад га више не запита да јој каже зашто се смејао.

У ЦАРА ТРОЈАНА КОЗЈЕ УШИ

Био је један цар који се звао Тројан. У тога цара биле су уши козје, па је редом звао бербере да га брију; али како је који ишао, није се натраг враћао, јер како би га који обријао, цар Тројан би га запитао шта је видео на њему, а берберин би одговорио да је видео козје уши; онда би га цар Тројан одмах посекао. Тако дође ред на једног берберина, али се овај учини болестан, па пошље свога момка. Кад овај изиђе пред цара, запита га цар што није мајстор дошао, а он одговори да је болестан. Онда цар Тројан седе те га момак обрије. Момак, бријући цара, опази да су у њега козје уши, али кад га Тројан запита шта је у њега видео, он одговори да није видео ништа. Онда му цар да дванаест дуката и рече му да одсад увек долази он да га брије. Кад момак отиде кући, запита га мајстор како је у цара, а он му одговори да је добро и да му је цар казао да га свагда он брије и покаже му дванаест дуката што је од цара добио, али му не каже да је у цара видео козје уши.

Од то доба овај је момак једнако ишао и Тројана бријао, и за свако бријање добијао по дванаест дуката, и није никоме казивао да цар има козје уши. Али га најпоследне мучити и гристи где не сме никоме да каже, те се почне губити и венути. Мајстор то опази, па га стане питати шта му је, а он му на много запиткивање најпоследне одговори да има нешто на срцу, али не сме никоме казати, "а да ми је", вели, "да коме год кажем, одмах би ми одлакуло".

Онда му мајстор рече:

— Кажи мени, ја нећу никоме казати; ако ли се бојиш мени казати, а ти иди духовнику, па кажи њему; ако ли

+ цар је највиша титула владара у неким државама. Цареви имају симболе своје власти, као што су круна, плашт, скиптар, печатни прстен и друго.

+ духовник или свештеник овде означава свештено лице које исповеда, које врши црквени обред опроста грехова.

нећеш ни њему, а ти изиђи у поље иза града, па ископај
јаму те завуци главу у њу, па у три пута земљи кажи шта
знаш, па онда опет јаму затрпај.

Момак изабере ово треће: отиде иза града у поље, па
ископа јаму, те у њу завуче главу и у три пута рекне:

— У цара Тројана козје уши!

Па онда загрне земљу, и тако се смири и отиде кући.

Кад после тога прође неко време, али из оне јаме ни-

кла зова, и три прута нарасла лепа и права као свећа. Чобанчад, кад нађу зову, одсеку један прут и од њега начине свиралу, али кад почну свирати, свирала издаје глас:

— У цара Тројана козје уши!

То се одмах разгласи по свему граду, а најпосле и цар Тројан сам собом чује како деца свирају:

— У цара Тројана козје уши!

Чувши то, цар Тројан одмах дозове онога берберског момка, па га запита:

— Море, што си ти огласио народу за мене?

А он се сиромаш стане правдати да није никоме ништа казао, али да је видео шта он има. Онда цар истргне сабљу да га посече, а он се препадне, па све по реду искаже како се земљи исповедао, па како је сад на ономе месту нарасла зова, од које свака свирала издаје онаки глас. Онда цар седне с њим на кола, и пође на оно место да види је ли истина; кад тамо, али још само један прут нађу. Цар Тројан заповеди да се начини свирала од онога прута да види како ће свирати. Кад они начине свиралу и почну свирати, а свирка издаје глас:

— У цара Тројана козје уши!

Онда се цар Тројан увери да се на земљи не може ништа сакрити, па ономе берберину опрости живот, и после допусти да сваки може долазити да га брије.

+ зова је биљка за коју се веровало да има мистичну снагу, да може да открива тајне, па се сматрало да је добра за одбрану од злих сила, за олакшавање порођаја и за лечење неких болести.

+ свирала од зове - од зове се лако праве свирале и то често раде чобани док чувају стоку и дечаци на селу. (На слици су разне свирале од зове.)

ЧУДОТВОРНИ ПРСТЕН

Била једна удовица са једнијем малијем синчићем. Није имала нигдје ништа осим једне мале кућице и једне башче. Сирота удовица није могла ништа радити, јер је била саката, него је од милостиње живјела и дијете хранила.

Пошто се малиша докопа снаге, рећи ће један дан матери: — Вала, мати, срамота је да ми просимо када сам ја, хвала богу, поодрастао; него дај да ми продамо оно мало башчице па да купимо коња, могао бих ја већ дрва гонити, па се обоје хранити, а да другоме не додијавамо.

— Е, мој синко, — рећи ће му мати — сада да ја продам башчицу па да купим коња, ти, бој се, нећеш хтјети добро коња чувати, па ће га вук изјести, те тако нећемо имати ни башче ни коња.

Јест, ама богме малиша неће да се окани, но салети отуд, салети одовуд, док једва мати укабули и прода башчу те купи коња.

Пошто се малиша докопа коња, поче дрва гонити и продавати, те је некако животарио с матером. И ако нијесу имали да им се пресицље, нијесу били ни гладни, ни без ватре.

+ башча је башта, врт, градина – земљиште, обично поред куће, на коме се гаји поврће, воће, цвеће и друго.

+ милостиња значи: мали дар, обично у новцу, који се даје просјаку или сиромашу, милодар.

+ гонити дрва значи: преносити дрва.

+ укабулити значи: одобрити, прихватити, пристати.

• **суховина** је суво грање које лако гори. (На слици је гомила суховине поред оgrade дворишта.)

• **парити хаљине** значи: поливати рубље врелом водом.

• **аждаха** је чудновато биће са једном или више глава, крилима и чељустима из којих бије пламен. Живи обично у планинским језерима, а људи су морали да јој приносе животињске жртве или покоју девојку да би је умилостивили. Веровало се да аждаха предводи облаке са градом, а негде да је дуга аждаха која пије воду.

Једно јутро нареди мати сину да доћера кухи суховине, јер да ће тај дан парити и прати хаљине. "Добро", рече мали, па по обичају пољуби матер у руку и оде у дрва. Кад је у шуму дошао, припе на једној пољани коња да пасе, а он оде сабирати по шуми суховину. Не потраја дуго, а он зачује неку јаку јеку и писку, па потрчи да види шта је и како је. Када дође над једну долину, има шта и видјети. Аждаха прождрила јелена, па јој запели рогови у чељустима, па не може ни натраг ни напред, но се мучи и јечи. Чим њега угледа, рећи ће му:

— Чујеш, момче! Кумим те богом и по богу да си ми брат, кад те је бог намјерио са том сјекиром, осигури ову јелену рогама и курталиши ме белаја. А јелен ће му:

— Немој, ако знаш за бога, него уби аждаху, не бих ли ја жив остао.

Малиша се стаде мислити, мисли, мисли: е, да сада почне тући змију, може бити да ће она избљувати јелена, па и њега прождријети, а напошљетку она га је прва богом заклела и побратимила, те смисли да њој поможе. Брже-боље полети тамо те сјекиром јелена по роговима клеп, клеп, док рогови отпадоше, те га аждаха сербез прождрије.

Пошто аждаха прождрије јелена, рећи ће му:

— Е, побратиме, ти мене курталиса смрти, а сад је ред на мене да се одужим. Мој је отац змијски цар, па хајдемо њему, он ће те добро даривати. Него немој се преварити; што ти год уздаје немој узети, него му ишти прстен.

Па пође пред њим. Малиша ће те за њом, а она ти га уведе, побратиме си драговићу, у некакву пећину. Када га проведе кроз пећину, дођоше на једно велико поље, а на сред поља велики сто, а на њему се змијски цар курисао, а цијело поље притисле свакојаке змијурине. Богме када змије угледаше царску кћер, начинише јој поширок пут, те се малиша мало ослободи, а бијаше се препао кад је угледао онолику гамад. Када аждаха дође до оца, све му исприча шта је било и како је било, како је ово момче кутарисало и како га је побратила, и како га је, ево, довела њему да га за то дарује. Када то чу цар, рећи ће одмах млађима да се момку натовари двадесет товара блага и даде, али нуту чуда, момак неће на то ни да погледа, но ће цару:

— Хвала ти, царе, на благу. Ако ћеш ми дати што, дај ми прстен с руке, а ако ми прстен нећеш дати, ја ти нећу

ништа друго.

Цар му је давао шта хоће друго, само не прстен, ама он запео на једну: прстен те прстен. Цар му напошљетку одговори да му прстен не може дати, а он се окрену па пође и рече цару и царској кћери збогом. Када мали пође, а змија, царска кћи, пође за њим.

— Куда ћеш ти? — упита отац.

— Како куда? Идем са побратимом главом по свијету, када га ти не хтједе даривати онако како је заслужио.

Цару би жао кћери, кан' ти кад му је једна, па поврати младића и даде му тражен прстен. Тада га змија посестрима испрати до онога мјеста гдје су се први пут са-стали, па ће му:

— Кад год ти што устреба, принеси прстен к ватри, па ћеш свега имати.

Малиша је у мислима за коња, а не мисли на прстен; а када дође гдје му је коњ припет био, кад ни коња ни од коња гласа, само самар и четири плоче, а цијела коња вукови појели. Кô јадан, кô жалостан, не имајући куд камо, упрти самар на леђа, а четири плоче метну за пас, па једва ни жив ни мртав у мртви акшам дође кући. Бре, све је добро до сада; али да видиш сада јада, када га мати опази без коња, па још када сазнаде да га је вук појео, стаде га грдити и ружити на пасја прескакала, па да се и на том размину, но докопа штапину, па одовуд па отуд, кô вола у купусу. Бре, не да му ништа ни вечерати, нити у соби спавати. Он јадан, жалостан, убијен и пребијен, гладан и прегладан, сави се па малко онако уморан за-спа, ама када по њему почеше цријева крчати и гудјети, пробуди се. Тад се тек сјети прстена, па га принесе к ва-три, а два Арапа па преда њ: — Шта заповиједаш, госпо-дару?

— Заповиједам да ми подоста донесете, и то одмах, сваке захире, и пуну авлију дрва, све суховине, нека ми има мати су чијем париги хаљине.

— Све ће бити, господару.

Поклонише се и одоше. Не би штоно се рече дланом о длан ударио, а то се све испуни као што је он наредио, а он онако гладан примаче се па се оне разне ђаконије нађаваса, а оне пуге суховине стаче на ватру, па уза њу леже и заспа кô заклан.

Ујутру му мати поранила, јер се, богме, ни њој није дало спавати — није шала, оде коњ, оде живљење! — па изиђе пред кућу, кад има шта видјети: пуна авлија дрва. Поврати се сад да буди сина, кад погледа око њега чудо и захиру, пробуди га, па му рече: — А шта је ово, синко?

+ курталисати
значи: избави-
ти, ослободити,
спаси.

+ кутарисати
значи: ослобо-
дити.

+ белај значи:
несрећа, нево-
ља, беда.

+ сербез значи:
без страха, сло-
бодно, без бриге.

+ уздати значи:
дати, понудити
као поклон за
узврат за доби-
јени дар или
услугу.

+ курисати се
значи: сместити
се, наместити
се, уредити се.

+ плоче су
врста поткови-
ца; да би се
коњима зашти-
тила копита,
поткивали су се
плочама, потко-
вицама. (На сли-
ци је потковица.)

+ акшам значи:
вече, први
мрак, сумрак.

+ ружити на
пасја преска-
кала значи: ја-
ко, много изгр-
дити, испсовати
некога.

+ захира значи:
храна.

+ ђаконија
значи: одабрано
јело, посланица.

+ нађавасати
се значи:
наситити се.

+ стакнути,
стаћи значи:
промешати не-
чим да боље го-
ри, чарнути, под-
јарити ватру.

+ мераја је ле-
дина, пољана,
пашњак.

+ сарај значи:
двор.

+ султанија
значи: царева,
султанова кћи.

— Ето видиш, мати, то сам ти стекао за коња. — А што ти то не каза својој матери синоћ, него те онако избих? — Ево ти кажем сад, него кажи ти мени јесмо ли се сад помирили. — Јесмо, сине, јесмо, — па га стаде грлити и љубити. Ту ти је он неко вријеме с матером у изобиљу живио, па се једном присјети и рече:

— Што бих ја живио у овако тијесној кућици? — па принесе прстен к ватри, а два Арапа преда њ: — Заповиједај, господару!

— Заповиједам да ми на тој и тој мераји начините сарај као што је у цара, а у сарај намјештај као што је у цара, па када све буде готово, да мене и матер тамо преселите.

Ту се они поклоне и оду, а он са матером заночи у својој малој кућици, а кад се пробуди, има шта и видјети: као што је год наредио, све онако учињено, па још и њега и матер му пренијели, а он нити је шта чуо ни видио. Сада ти се истом он куриса у сарајима, па нареди матери да никога испред сараја не пропусти, него ко је гладан — да га нахрани, ко је жедан — да га напоји, ко је бос — да га обује, ко је го — да га заодјене. Кад је, вели, нама бог дао, нека и сиротиња живи.

Једне вечери овако сједећи, рећи ће сам себи:

— А кад је мени овако бог дао, зашто се ја не бих и оженио, да нијесам сам? — па се мисли, мисли, док нешто смисли, па прстен те к свијећи, а Арапи као и вазда:

— Заповиједај, господару!

— Заповиједам да ми донесете султанију, царску најљепшу кћер.

Они се поклонише и не-стаде их, и за тили час сво их гдје донесоше султанију. Ту је он лијепо дочека и стаде миловати, а богме и она кад се видје у онаком истом добру као и код оца, помисли да је он ја цар ја царевић, па стаде и она њега миловати, те ти се ту лијепо по закону вјенчаше и лијепо живише.

Када цар опази да му нема кћери, стаде је тражити и распитивати, али је нигдје не може пронаћи, као да је у воду или земљу пропала. Тада цар поче обећавати велико благо ко му кћер прозна, а то чу једна стара баца-вјештица — па од града до града, од врата до врата, док је нађе и позна, па се одмах врати цару и погоди се с њиме за велико благо да му кћер живу доведе. Пошто то све лијепо уговори, узме бака некакову кожу и шипку, па ос-бос опет од врата до врата, док опет дође пред онај двор. Када је била близу двора, опази је онај бивши сиромашак, па ће жени:

— Ено некакове сироте жене, голе и босе, но реци матери нека је сврати, па нека је обуче, обује и нахрани.

— Прођи се, бога ти, старијех бабетина! — стаде га жена разбијати, а он јој вели:

— Нећу ја да нико прође мимо моју кућу гладан ни го. Кад је мени бог дао, што ја не бих сиротињи?

Жена као жена, е, бива, оно и треба да послуша мужа, оде доље па сврати стару, а свекрви рече да јој донесе захире и хаљине. Када свекрва оде да тражи хаљине, вјештица ће:

— Бога ти, султанија, милује ли те како муж?

Султанија се зачуди, па ће јој:

— Бога ми, милује, ама ми је за чудо оклен ти знаш да сам ја султанија.

— Како ја не бих знала, кад ја свашта знам? Та ја сам то и припомогла да ти дођеш за њ. Него, чу ли ме, хајде ти донеси они његов прстен да ја у њему нешто проучим, па ће те десет пута више миловати него до сада.

Давно се рекло: у жене дуга коса а кратка памет, те ти и она повјерова баби, па излеће брже-боље к њему у одају. По његовој несрећи, он бијаше заспао, те му она понајлак сними прстен с

+ вјештица или вештица по народном веровању је жена која може помоћу чаролија да се претвори у лептира, црну птицу или у нешто друго и да лети ноћу кад зажели. Бави се бајањем, чарањем, справљањем отрова и разних напитака и има парapsихолошке способности. Највише напада људе, а нарочито младу и напредну децу. Има зле очи којима може устрелити или урочити, чак и човека с коња оборити. Напада и стоку, одузима јој млеко и изазива болести и помор домаћих животиња. Може да води облаке који потуку поља. Када ноћу лети, обично јаше на метли или вратилу од разбоја.

+ свекрва је мужевљева мајка.

+ понајлак значи: полако, полагаано.

+ снимити значи: скинути.

+ налет је био
значи: ђаво је
однео, прокле-
та била.

+ претеслими-
ти значи: пре-
дати, уступити.

+ бакшиш зна-
чи: напојница,
поклон.

+ одаја значи:
соба, простори-
ја за становање.

прста, а свој му намаче на прст, па са његовијем прстеном
те баби. Када се баба докопа прстена, рећи ће јој:

— Ходи сједи, душо, за ме на ову кожу!

Она сједе, а бака шипком пуц по кожи, и обје одлети-
ше. Није шала, брате, вјештица и њезина сила, налет је био
од нас и наше куће! Она ти тако лети док долетише код
цара, те му бака претеслими кћер и узе бакшиш.

Кад се сиромашак пробуди, зовну жену. Јест, али ње
нема. Зовну матер, па пита за жену, али му она одговори:

— Богме, ја не знам, ја одох да потражим оној баби
што од одијела, а када се вратих, не нађох ни једне, те по-
мислих да није ту с тобом у одаји.

— Е, вала, гдје је да је, ја ћу је добавити, — па брже-бо-
ље за прстен, а кад погледа, кад нема његова прстена, но
му женин на прсту.

Сада наједанпут као да га гром из ведре неба удари,
ко је жалоснији од њега? Видје гдје је преварен, ама је за
тврдо држао да га жена није преварила, па се брже-боље
преобуче у сиромашке хаљине и оде главом по свијету.
Куд год је ходио, дође у Стамбол, ама како ће сад да се са-

стане са султанијом? Мисли, мисли, па смисли те оде право пред царски двор и прислони се уз врата. Царски га ашчибаша спази, помисли да је гладан, те га упита: — Шта ти ту чекаш?

— Немам посла, па бих рад да ме примите у ту ашчиницу макар и за храну, а могао бих ви, ако ништа, суде прати.

— Добро, добро, — рече му ашчибаша — хајде унутра, добићеш посла.

Ту ти се он сада куриса и намјести и за неколико мјесеци научи занат, и постаде први ашчија иза ашчибаше. Пошто је био јабандија, а остале ашчије из мјеста, то су све ашчије ишле својим кућама на конак, а он сам остајао у ашчиници. Да му не би било необично саму по ноћи, набави једну мачку и једно псето, које је добро гледао и миловао. У царском сарају била је једна робинја, која је из ашчинице у харем носила јело, те ти се он с њоме добро упозна и побратими. Једном ће он њој: — Вала, посестримо, ја бих те

✦ Стамбол или Истанбул је највећи турски град.

✦ ашчибаша је главни кувар, надзорник кухиње.

+ ашчиница је кухиња, гости-оница.

+ јабанџија је странац.

+ харем је одељење за жене у муслиманским кућама.

+ пилав је густо кувани пиринач са пилетим или овчијим месом.

+ сахан је бакарна или лимена здела, послужавник на коме се доноси јело на сто.

+ адиђар је скупочени украс, драгуљ, накит. (На слици је златни прстен Стефана Прво-венчаног.)

+ безбели значи: сигурно, заиста.

нешто молио, ако ми даш вјеру да о томе нећеш никоме ништа казати.

— Тврђа вјера од камена, побро, казуј слободно.

Онда ће он њој: — Видиш овај прстен? Ја ћу овај прстен метнути сво на овај крај пилава и сахана да дође пред цареву кћер.

— Хоћу, побратиме, да је и шта више.

Ту ти он метну онај султанијин прстен у пилав, а по-сестрима добро уочи гдје га је метнуо, па окрену онај крај пред султанију, царску кћер. Царска кћи када захвати други пут пилава, угледа прстен у кашици. Чим га видје, одмах га познаде, а како и не би познала свој најмилији адиђар? Брже-боље вјешто сакри прстен да не би још ко видио, па га спусти у џеп. Увечер када оде спава-ти, зовну она робинју што улази у ашчиницу, па је упита:

— Ти улазиш у ашчиницу, знаш ли има ли какав јабанџија тамо?

— Имаде — вели — један, има три-четири мјесеца дошао, па га ашчија узео за севап, а он сада научио занат, па је први до ашчибаше.

— А знаш ли гдје ноћива?

— Знам, ноћива у ашчиници.

— А ноћива ли још ко с њиме?

— Јок, нико, само што има штене и мачку.

— А знаш ли ти што за овај прстен? — Па јој извади прстен и показа. Робинја се малко осмјехну, па ће:

— Знам, богме. Он је добар и поштен човјек, па сам се с њиме побратила, те ме је он, пошто сам му задала божју вјеру да нећу никоме казати, замолио да пилав окренем тако да прстен дође преда те.

— Добро је, него сада да и мени вјеру задаш да ћеш шутити, па ћу ти нешто казати, а безбели ћеш и ти са мнош срећна остати.

— Тврђа вјера него камен стјена, слободно говори.

— Е кад је тако, знај да је оно мој бивши човјек, него узми ове женске хаљине па му носи у ашчиницу, нека се преобуче и нека с тобом дође к мени.

У млађег нема поговора, него бошчу под пазухо па побратиму у ашчиницу. Кад је њему све казала, нико срећнији од њега, — обуче се у женске хаљине, па полагано за робинјом те жени у одају. Је ли ико срећнији но њих двоје кад се састадоше, ама кад прође прва радост, запитаће он жену гдје је онај његов прстен.

— Богме га однијела она бака, — па му онда све исприча шта се је и како догодило.

— Зло и наопако, — одговори он — никад се више не-

немо моћи нашој кући повратити!

— Па можемо се ми и овдје овако тајно састајати и лијепо живљети.

Тако је и било. Он ти прео дан у ашчиницу, а прео ноћ к султанији. Не прође много времена — е, шта ћеш, сва што на своје вријеме — када цар некако за то сазнаде, и би му велика мука: није шала така брука у царском двору.

Цар је толико слуга намучио и посјекао, ама све узалуд: неће нико да укабули оно што није учинио. Најпослије цар зовне ону исту бацу, па ће њој све казати, а она ће њему: — Имадеш у ашчиници једнога јабанцију. Он је онај исти што ти је кћер одвео био, ја сам га одавно познала.

Цар одмах зовне ашчибашу, и нареди му да му доведе јабанцију што је у ашчиници. Када су тога јабанцију пред цара извели, цар без сувала, без цевапа осуди јабанцију на смрт. Баца ће на то цару:

— Дај, царе, мени два целата, па ћу га погубити.

Цар јој даде, те ти мога сиротог јабанцију поведоше целати с бацом у једну велику планину, и доведоше га над једну велику рупу. Ту баца нареди те га бацише у рупу, а за њим бацише једну велику стијену. За њим бијаше пристала мачка и куче, те по бабиној наредби и њих двоје за њим бацише у јаму. Ако коме бог помаже, не може му нико наудити, те тако би и њему. Кад га бацише у јаму, не овариса на дно, но се устави на једном опећку и мало склони, док она стијена протутњи, у том и куче и маче падну поред њега. Јест, ама су сад муке, нема се шта јести, а не може се изићи, те у своме јаду стаде миловати штене и мачку и с њима се гладнијем гладан разговарати. Тако је прошло два дана, кад једном у ономе мраку попипа око себе, кад му нема мачке ни штенета. Сада му још теже бијаше сносити своју судбину, али не потраја дуго, док се опет они стадоше око њега умиљавати. Кад их поче миловати, опази им по трбусима да су сити, па ће сам себи:

— Богме, они су негдје нашли нешто те се најели; чекаћу док огладне, па ћу за њима, не бих ли и ја нашао селамета.

До неколико крену кучка и мачка опет да иду, а он ти се лијепо ухвати штенету за реп, па за њима понајлак побавучке. Нијесу дуго ишли, кад дођоше на чистину, у некакав вилајет. Ту ти нигдје ништа нема но сами миши. Мачка и штене, кан' ти гладни, одмах скочише па почеше давити, а миши сви побјегоше к цару. Кад цар опази њега завикаће:

— Аман, господару, устави ту војску, а ишти што год хоћеш. Он викну на мачку и штене те дођоше к њему, па

+ бошча је већа марама којом муслиманке крију лице; такође је то и завежљај, ствари у марама увезане.

+ баца је ружна, рашчупана жена, вештица.

+ без сувала и без цевапа значи: без питања и без одговора.

+ целат је извршилац погубљења. (На слици целат одсеца главу осуђенику, детаљ са фреске из манастира Дечани.)

+ оварисати значи: достићи, погодити, потрефити.

+ опећак значи: бочно удубљење у стени, мала плитка пећина.

+ селамет значи: спас, спасење, срећа.

+ вилајет значи: област, покрајина, земља, свет.

+ сметље значи: смеће.

+ кресавица значи: шибица.

+ рахат учинити је израз који значи: постати безбрижан, орасположити се.

+ рахат значи: мирно, спокојно.

+ кахвица значи: кафаница.

ће цару: — Нећу ти ништа друго, него од те и те баке таки и таки прстен!

Цар одмах викну два стара миша, те их посла, и не потраје дуго а они донесоше преко педесет прстенова разне величине, а то је све што су од исте баце купили. Он разгледа све прстење, али његова прстена ту не бијаше.

— Нема овдје мога прстена, него одмах ја прстен овамо или ћу послати сада овога једног слугу по велику војску.

— Нема у бабе више ниједног прстена, осим једног што га вазда држи под језиком, па га ми не можемо никако украсти.

— Брже прстен како год знате, или ћу сад послати по војску!

На то ће један мали, сакати миш, који се је бојао ако се војска пусти да је он први на реду:

— Не пуштај, ако бога знаш, ја ћу ићи, па што год бог даде! Него, царе, дај ми два поуздана и јака друга, који ће ме носити, јера ја као сакат не бих могао отићи.

Цар му одмах даде, и они га упртише, те баци у собу. Ту се мали помокри у сметље за вратима, па у то сметље замеља реп, и рече друговима: "Чим ја зграбим прстен, зграбите ви мене па бјежите", па онда понајлак привуче се баби која спаваше на прса и браду, па јој онако мокар и прашљив реп сукну у нос. Баба кихну, а из уста јој излеће прстен. Хроми шчепа брже-боље прстен, а она два друга хромога, те умакоше прије него се је баба освистела, — утекоше срећно и весело и однијеше прстен да и другове овеселе.

Када сиромашак спази прстен, обрадова му се веома. Јест, али сада нема ватре, а без ватре се не може ништа. Мисли се шта ће, док се нешто присјети па стаде пребирати цепове и, по његовој срећи, нађе једну-двије кресавице, па укреса и принесе прстен, а Арапи одмах:

— Заповиједај, господару!

— Заповиједам да изнесете на они свијет мене, мачку и кучку.

И што би длан о длан, сви се наврх јаме обреше. Сада опет укреса па нареди Арапима те одмах донесоше бабу, па онда извадише ону велику стијену што је баба за њим у јаму бацила. Најприје бацише бабу у јаму — јала, душо, држи се зубима за вјетар! — па за њом закопураше стијену. Лети баба, лети стијена, док одједном доље у бездан буб, оста заувјек.

Сада он рахат узе прстен па дође близу Стамбола и заноћи у једној кахвици. Увече пошто сви поспу, примаће прстен к ватри, а кад Арапи искочише, нареди им те

га одмах пренесу к султанији у одају. Када га она видје, и обесели му се и ожалости: обесели што га опет види жива, а ожалости бојећи се да ће сазнати цар, па да ће их обоје посјећи.

— Не бој се ништа више, — рече јој он — ја сам опет прстен кутарисао, — па јој поче причати шта је све претрпио, и како је бабу убио и до прстена опет дошао.

Ту се они рахат учинише, а кад ујутру свану, он неће да иде, те га слуге припознаше и јавише цару. Цар одмах узе собом два целата, па дође да их обоје погуби. Кад он опази цара и целате, брже-боље прикреса па прстен квати: Арапи искочише, а он нареди те његова четири целата спрам царска два стадоше. Кад цар видје то чудо, завика му:

— Устави ти твоје целате, а ја ћу своје, па да се мало поразговарамо.

Он то једва дочека, те устави целате, а цар га упита ко је и оклен је. Он цару све исприча по реду ко је и оклен је и шта је доживио — овако као ја вама — па му најпоследње рече:

— Честити господару, мене је бог до сада чувао, а твоја кћи колико је мени мила толико сам и ја њој, него да нам и ти дадеш дову па да се узмемо.

Цар се мало промисли, па ће му:

— Тако је суђено. Дајем ти је, само под тијем уговором да останеш уза ме.

— Лијепо, честити господару, само ћеш ми дати узун да одем по матер, да је обрадујем и овамо доведем.

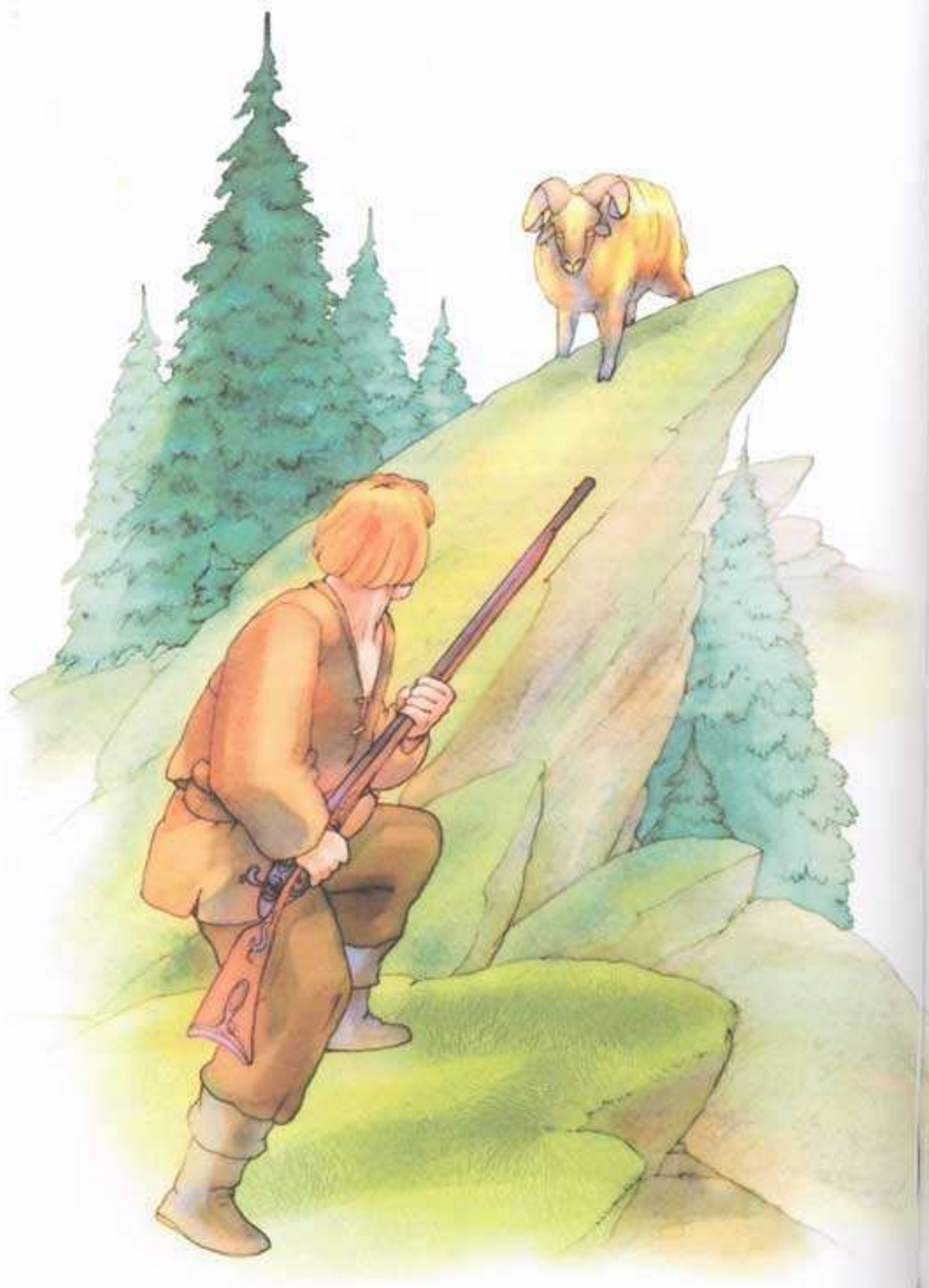
Цар му то допусти, те он доведе матер, па цар учини велики шенлук и вјенча их. Ако су живи, и данас су добро.

+ дова значи: благослов.

+ узун значи: дозвола.

+ шенлук значи: весеље, светковина.

ЗЛАТОРУНИ ОВАН

Био један ловац, па кад једном отиде у лов у планину, изиђе преда њ ован са златном вуном. Ловац, кад га опази, потегне из пушке да га убије, а ован се затрчи те њега пре роговима убије. Ловац падне на место мртав, и друштво његово када га после нађе, не знајући ко га је убио, однесе га кући и укопа. После тога жена овога ловца обеси његову пушку о клин. Кад јој се син опаше снагом, он заисте од матере ону пушку да иде с њом у лов, а мати му је не хтедне дати говорећи:

— Нипошто, синко! Отац је твој погинуо с том пушком, па хоћеш и теби главе да дође?

Једном он украде пушку и отиде у лов. Кад дође у шуму, онај ован са златном вуном изиђе и преда њ, па му рече:

— Твога сам оца убио, па ћу и тебе.

А он се уплаши па рекне:

— Помози боже! — и натегне пушку те убије овна. Сад се обрадује где је убио златоруна овна, што га у царству нема, па здере кожу с њега и однесе кући. Мало-помало, прочује се то до цара, и цар заповеди да му се донесе та кожа да види каквих још зверова има у његову царству.

Кад онај момак однесе кожу и цару покаже, цар му рече:

— Ишти шта хоћеш да ти дам за ту кожу.

А он му одговори:

— Нећу је продати нипошто.

У онога цара био је доглавник стриц онога момка, па своме синовцу није био пријатељ, већ злотвор. Он рече цару:

+ ован је симбол снаге, а његово златно руно мудрости и богатства. У народу се овца сматра благословеном животињом, па се у разним приликама жртвује (о свадби, при постављању темеља за нову кућу и др.). Верује се да овце чува и лечи свети Сава, да оне могу предсказивати време, да могу лечити од болести и др. (На слици је ован, детаљ са фреске из манастира Хиландар на Светој гори.)

+опасати се
снагом значи:
постати јак,
ојачати.

+доглавник је
онај који је први
до поглавара,
поглаваров
саветник.

+ вино је пиће
које се справља
од гроздја. Вино-
ва лоза, која рађа
гроздје, доноси
прве плодове тек
треће године од
сађења. (На слици
су штап за сађе-
ње винове лозе и
ашов за окопава-
ње винограда.)

+нишпартати
значи: обележи-
ти линије за
сађење лозе.

— Кад он неће ту кожу теби да да, гледај да му скрха-
мо врат, заповеди му да учини што не може бити.

И тако научи цара те дозове момче и рече му да поса-
ди виноград и да за седам дана донесе с њега нова вина.
Момче, кад то чује, стане плакати и молити се да он то не
може учинити, нити то може бити; а цар му опет рече:

— Ако за седам дана то не урадиш, није на теби главе.
Он онда плачући отиде кући и каже матери шта је и ка-
ко је, а мати, кад чује, одговори му:

— Јесам ли ти казала, синко, да ће теби она пушка до-
ћи главе као и оцу твоме?

Плачући тако момче и мислећи шта ће радити и куда
ће, да би га нестало, изиђе из села и подобро се од њега
удаљи. Кад наједанпут једно девојче изиђе преда њ и за-
пита га:

— Зашто, брате, плачеш?

А он јој срдито одговори:

— Иди збогом, кад ми помоћи не
можеш! — и пође даље, а девојче
пристане за њим и стане га мо-
лити да јој каже, "може би-
ти", вели, "да ћу ти помо-
ћи". Онда он стане па
јој рече:

— Казаћу ти, али сам Бог да ми помогне, други ми нико не може помоћи.

И приповеди јој све што га је снашло и шта му је цар заповедио. Она, кад га саслуша, рече му:

— Не бој се, брате, него иди и ишти у цара на ком ће месту да буде виноград, па нека ти испартају, а ти узми торбу и у њу струк босиљка, па иди на оно место и лези те спавај, а за седам дана имаћеш грозђа зрела.

Он се на то врати кући и каже матери као од муке како се с девојчетом нашао и шта му је казало. А мати, кад чује, рече му:

— Иди, синко, иди огледај, и онако си пропао.

Онда он отиде к цару и заиште место за виноград и да му се испарта где ће бити бразде. Цар му да све и учини како је искао; а он узме торбу о раме и у њу струк босиљка, па невесео легне онде спавати. Кад ујутру устане, а то виноград посађен; друго јутро — листао, до седам дана било већ грозђе зрело у њему. А то је било време кад нигде нема грозђа. Он набере грозђа, измуља и однесе цару слатка вина и у марами грозђа. Кад цар то види, врло се зачуди, и сви у двору. Онда стриц онога момка рече цару:

— Сад ћемо му заповедити друго, што заиста неће моћи учинити.

Па научи цара те дозове оно момче и рече му:

— Од виљевских зуба да ми начиниш двор.

+ босиљак - верује се да ова биљка има мистичну моћ да заштити од урока и злих погледа, па се зато ставља уз новорођено дете. Њиме се опасују невесте или им се ставља у капу звану смиљевац; народ сматра да босиљак помаже у љубави и плодности, па младе гледају кроз венац од босиљка, а девојке шаљу момцима струк босиљка.

+ измуљати - муљањем грозђа у муљачима добија се вино, које је прво слатко, а када проври, добија киселкаст укус. (На слици је муљач за грозђе.)

+ виљевски значи: слоновски.

+ дунђер значи: дрводеља. (На сликама су дрводеља и један дрворез.)

+ галија је старински брод на весла и на једра. (На слици је галија, детаљ са фреске из манастира Пећка патријаршија.)

Он кад то чује, отиде кући плачући и приповеди матери шта му је сад цар заповедио, и рече јој:

— Ово, мајко, нити може бити, нити ја могу свршити.

А матери му одговори:

— Иди, синко, опет иза села, не би ли те Бог намерио опет на ону девојчицу.

Он изиђе из села, и кад дође на оно исто место где је пре ону девојку нашао, она изиђе опет преда њ, па му рече:

— Опет си, брате, невесео и плачан.

А он јој се стане тужити шта му је сад заповеђено. Она, кад га саслуша, рече му:

— Лако ће бити и то; него иди к цару и ишти лађу и у њој триста акова вина и триста акова ракије, и уз то још двадесет дунђера, па кад дођеш на лађи ту и ту између две планине, загради воду што је онде, па успи у њу све вино и ракију. Виљеви ће онамо доћи да пију воду, па ће се опити и попадати, а дунђери онда нека им све зубе изрежу, па их носи на оно мјесто где цар хоће да се град сагради, па лези те спавај, а за седам дана биће град готов.

Онда се он врати кући и приповеди матери како је био опет с девојком и шта му је она казала. А матери му опет рече:

— Иди, синко, не би ли Бог дао да ти опет помогне.

Он отиде к цару и изиште све, па онда отиде и сврши како му је девојка казала: виљеви дођу те се опију и попадају, а дунђери им исеку зубе и донесу на оно мјесто где ће се град зидати; он увече метне у торбу струк босиљка, па отиде онамо и легне спавати, и тако за седам дана буде град готов. Кад цар види готов град, врло се удиви, па рече стрицу онога детета, своме доглавнику:

— Е, сад шта да му радим? Ово није човек, бог зна шта је.

А он му одговори:

— Још једно да му заповедиш, па ако и то сврши, заиста је нешто више од човека.

И тако опет наговори цара те дозове момче и рече му:

— Сад још да ми доведеш царску девојку из другог царства из тога и тога града. Ако ми је не доведеш, на теби нема главе.

Момче, кад то чује, отиде матери својој

и каже јој шта је цар заповедио, а она му рече:

— Иди, синко, тражи опет ону девојку, не би ли Бог дао да те опет избави.

Он отиде иза села и нађе девојку, па јој приповеди шта му је опет заповеђено. Девојка, кад га саслуша, рече му:

— Иди ишти у цара галију, и у њој да се начини двадесет дућана, и у сваком дућану да буде трг од друге руке, све бољи од бољег; и ишти да се изберу најлепши момци, па нека их лепо обуку и наместе за калфе, у сваки дућан по један. Па ћеш онда ти поћи на тој галији и сретћеш, прво и прво, човека а он носи живу орлушину, па га питај хоће ли је продати; он ће казати да хоће, а ти му подај што год заиште. После ћеш срести другог где носи шарана у чуну, све су му златне краљушти, и тога шарана купи пошто-пото. Трећег ћеш срести, а он носи жива голуба, и за голуба подај што год заиште. Од орла ћеш из репа ишчупати једно перо, од шарана краљушт, а од голуба из левога крила једно перо, па ћеш их пустити све. Кад отидеш у друго царство под онај град, а ти отвори све дућане и нареди нека сваки момак пред својим дућаном стоји. Онда ће доћи сви грађани и гледаће трг и дивити се, а девојке које дођу по воду говориће по граду: "Говоре људи: откако је овога града, још оваке галије није било ни овака трга". То ће зачути и царева девојка, па ће се искати у оца да је пусти да и она види. Кад она дође са својим другарицама у галију, ти је води све из дућана у дућан, износи трг свакојаки пред њу, све лепши и лепши, и све је забављај док се мало посумрачи, па кад се посумрачи, а ти крени галију, — у тај ће мах пасти тама да се ништа не види. У девојке ће бити тица на рамену што је увек код себе има, па кад види да лађа иде, она ће пустити ону тицу с рамена свога да обзнани у двору шта је и како је. А ти онда запали перце од орла, те ће ти орао одмах доћи, а ти му кажи нека ухвати тицу, и орао ће је ухватити. После ће девојка бацити један камичак у воду, те ће галија одмах стати, а ти онда узми краљушт од шарана, и запали је, и шаран ће ти одмах доћи, а ти му кажи да нађе и прогута онај камичак; шаран ће га наћи и прогутати, а галија ће одмах поћи. После ћете дуго путовати на миру, па ћете најпосле доћи између две пла-

• дућан је просторија у којој се нешто продаје или израђује, трговачка или занатска радња. (На слици је дућан и калфа испред њега.)

• трг овде означава робу која се продаје.

• трг од друге руке значи: различита роба, роба друге врсте.

• калфа је обучени трговачки или занатлијски помоћник.

• орлушина је велики орао. За орла се верује да има мистичну моћ, да предводи олујне и градоносне облаке, да је грех убити орла крсташа и да се вештица једино у орла и голуба не може претворити.

+ чун је мали плитки чамац начињен од дебла.

+ посумрачити се значи: мало се смрачити, почети се смр-кавати.

+ жива вода је изворска, свежа вода, а овде означава чудотворну воду која може да оживи умрлог.

+ пенцер значи: прозор.

+ дигнути крајину значи: отпочети рат, за-ратити, повести војску. (На слици су војници, де-таљ са фреске из манастира Лесново.)

нине: онде ће се галија окаменити и велики ћете страх претрпети, и девојка ће те терати да јој донесеш живе воде, а ти онда од голу-

ба перце запали, и голуб ће ти одмах доћи, а ти му подај стакленце и он ће ти донети живе воде; потом ће се одмах галија кренути и доћи ћеш сретно кући с царском девојком.

Пошто момче саслуша девојку, отиде кући и каже матери све, па онда отиде к цару и заиште све што му је требало. Цар му није могао одрећи, него му да, и тако он крене с галијом. Путујући тако, сврши на путу све као што му је речено, и дође под онај град у другоме царству, и као што му је девојка казала, он учини све, дочепа се царске кћери и сретно с њоме дође натраг. У граду цар и његов доглавник с царевих пенцера угледају галију издалека где иде, па рече доглавник цару:

— Сад га погуби како изиђе из галије, друкчије му не можеш досадити.

Кад галија већ стане украј, онда стану излазити на брег сви редом, најпре девојка са својим другарицама, па онда момци, а најпосле он, а цар намести целата те, како се помоли из галије, одсече му главу. Цар је мислио ону царску кћер за себе узети, те како она изиђе из галије, он прискочи к њој те је стане миловати, а она се окрену од њега па рече:

— Камо онај што се трудио за мене?

А кад виде да му је глава одсечена, одмах узме живу воду, те га прелије и састави главу, и он опет оживи као и био. Кад цар и његов доглавник опа-зе да је он оживео, рече доглавник цару:

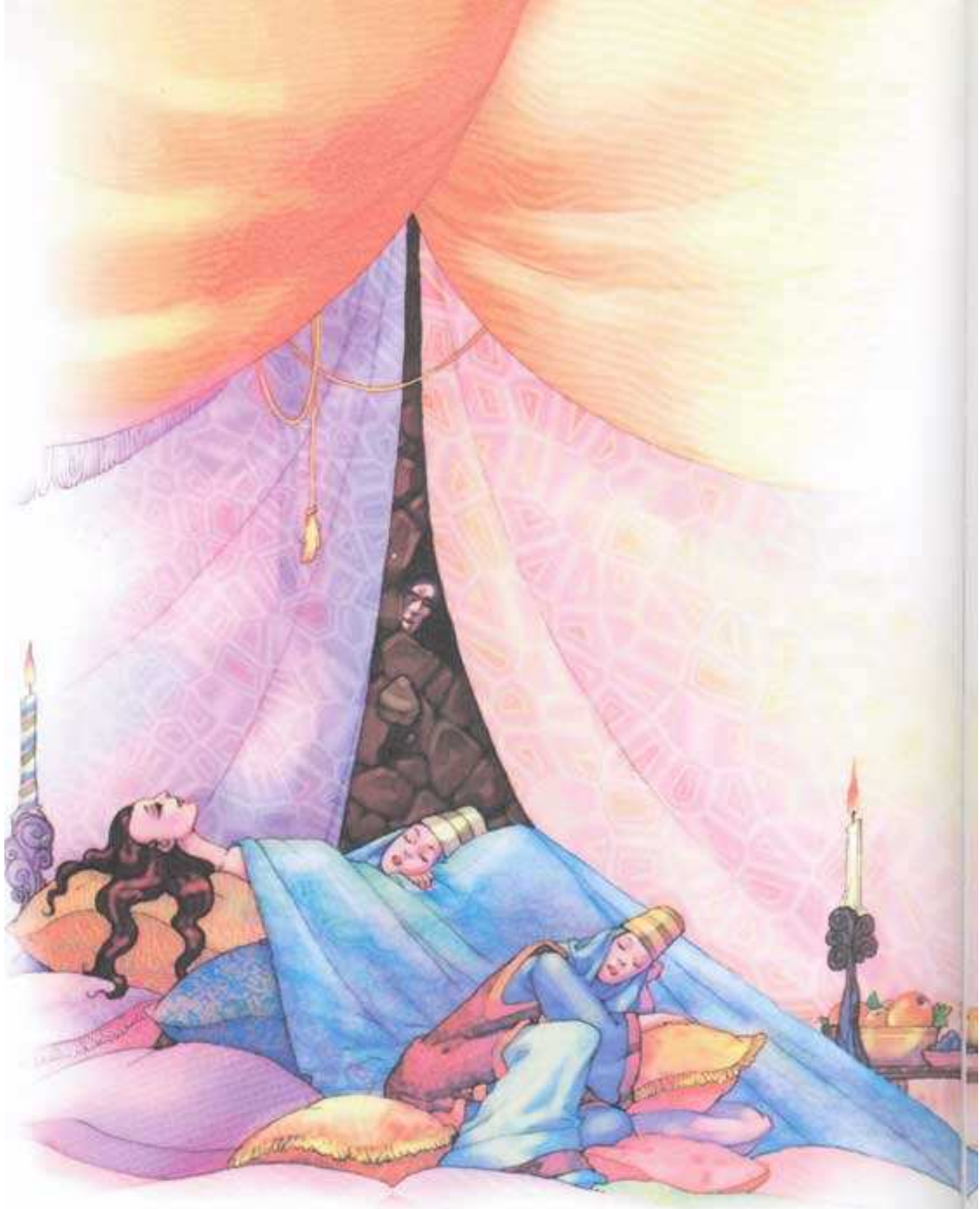
— Тај ће сад још више знати него што је знао, јер је био и мртав па опет оживео.

Цар зажели дознати да ли се заиста више зна кад се наново проживи, па заповеди да и њему одсеку главу, и да га девојка живом водом про-живи. Пошто цару одсеку главу, царска кћи не хтедне ни да зна за њега, него одмах напише оцу књигу, и каже све како је било и да она хоће да пође за оно момче, а отац њезин отпише да на-род прими оно момче за цара; ако ли неће, да ће он дигнути крајину на њих. Народ одмах призна да је право да он узме цареву кћер и да царује. И тако оно момче ожени се царевом девојком и

постане цар, а остали момци што су с њим ишли ижене се оним девојкама што су биле поред царске кћери и постану велика господа.

ЦАРЕВ ЗЕТ И КРИЛАТА БАБА

Отац и мајка имали сина, па овај уснио да је постао царев зет. Ујутру кад се разбуди, каже оцу и мајци да је нешто врло лијепо уснио. Отац и мајка запитају га шта је уснио, а он им одговори:

— Вала нећу да вам кажем.

Онда га отац и мајка добро ишибају и назову га ина- том, па га отјерају. Овај сиромаш што ће, куд ће, те на друм. На овом је друму задуго стајао и плакао, док ево ти царског татарина па му каже:

— Помози бог, дијете!

А овај му одговори:

— Бог ти помогао!

— Како си? Шта радиш?

— Фала богу, здраво, како си ти?

— А шта ти је те плачеш?

А овај му одговори:

— Е, мој брате, уснио сам један сан, па ме тераше отац и мајка да им ка- жем, а ја не шћех, зато ме избише и казаше ми да сам инат, па ме отјераше.

— Е, добро, — рече татарин — кад ниси шћео њима казати, а ти кажи мени, ја сам царски чоек, па ћу цару казати, и ако буде што добро, може и за те- бе лијепо бити.

А овај му одговори:

— Макар да си и сам цар,

+ инат значи: пркос, намерно, изазивачко пос- тупање против нечије воље. Овде означава свађалицу, инацију.

+ царски тата- рин је царски гласник, курир који је на брзом коњу преносио у турском цар- ству царске на- редбе или как- ве обавести.

• дувар значи:
зид.

• прошеније је
писмена молба.

• апсана је
затвор.

• ферман је за-
повест, указ
турског цара.
(На слици је
ферман из 1600.
године.)

ја ти казати нећу. Татарин отиде, но чим цару дође, одмах му све каже, како је једног дечка на путу нашао и што је с њим разговарао. Онда цар пошаље другог свог чоека, те овог јуношу нађе и пред цара доведе. Сад га упита цар шта је уснио, а овај му одговори:

— Нећу да ти кажем.

А цар му рече:

— Знаш ли ти ко сам ја, и да сам ја цар, па ако мени не кажеш, ја ћу те објесити.

А јуноша му одговори:

— Вала ако си баш и цар, ја ти опет нећу казати.

Сад га цар затвори у једну собу до које је била једна велика соба, гдје је била царска кћер у кавезу. Овај је сиромашак последије домишљао се што ће и како ће, кад увече, мој брате, али негдје звецкају виљушке и кашике, јуноша усамљен разгледаше гдје је дувар слаб, да га како прокопа и види шта је у другој соби и што се у њој чује. Кад ли, мој брате, прокопа, али тамо царска кћер заспала, па јој више главе гори свијећа шарена а ниже ногу бијела, около ње спавају слушкиње, а на асталу свега доста. Овај се онда полаганом провуче кроз дувар и прикраде ка асталу, па на овом шта нађе, све поједе и попије, па онда ону шарену свијећу изнад главе промијени под ноге а ону бијелу испод ногу метне више главе, па онда отиде на своје мјесто, а ону провалу тако зазида да се никако није могло знати да је дувар кварен.

Кад се ујутру царска кћер пробуди, види свијеће промијењене и астал у свему празан, онда стане викати на слушкиње говорећи да су то оне учиниле. Оне се клеше да то нијесу учиниле, али царска кћи то не вјерова. Сад царска кћер пошаље оцу свом прошеније да у дворану ноћу све неко долази и с астала пите и све остало поједе и попије, и да слушкињама заповједи да се не усуде више свијеће мењати. Цар јој учини по молби, али при свем том царска кћер опет подозрејаваше на слушкиње. Да би дакле и у сну виђела, и онога — који све са астала поједе и попије, а последије свијеће јој мијења — ухватила, намаже очи некаквом травом, која и у сну даје вид, па онда заспи последије вечере. Пошто прође два-три сахата ноћи, а јуноша опет провали зид и уђе у собу, те све са астала поједе и попије, па онда узме шарену свијећу изнад главе те је метне под ноге, а ону бијелу испод ногу више главе, па пође да иде. У томе маху

ухвати га царска кћер за руку, но кад види какви је прекрасан младић, онда га испита ко је и шта је и откуда је у ову апсану доведен и зашто, па потом му каже нек се опет у своју собу врати. Ујутру кад сване, поручи царска кћер оцу да још толико јела и пића пошаље, доказујући му како су јој слушкиње гладне. Цар и то учини, и тако се одсад храњаше и задовољаваше јуноша са овом љепотом дјевојком дотле док царски ферман не изиде да је кћер његова пунољетна и да ће је удати.

Кад ово дозна царска кћер, онда она пише свом оцу и каже му да она ни за кога другог неће поћи но за оног јунака који циљитом бедеме њиног града пребаци. Разумјевши ово,

цар позове све своје великаше, везире и паше, и заповједи им да сваки свог сина поведе у први петак. Кад ови дођу и своје синове доведу, онда цар изведе своју кћер и са њом изнесе циљит, па онда по жељи своје кћери заповједи: да који мисли и жели бити царев зет, баца циљит и бедеме града пребацује. У овом јунаштву сви су се надметали, али бадава, ниједан не може ни на пола добацити.

Када то види царска кћер, онда замоли свог оца да оног роба, којег је прије три године дао затворити и којег она кроз дувар опажа како дише и дуварове креће, изведе, и да огледа његово јунаштво. Чувши ово цар, много се удиви и каже да је тај роб још прије три године затворен и да је он за њега и заборавио, и мисли да је он давно иструнуо. Потом даде истог роба извести и зачуди се врло кад га угледа како је красан младић, те му се одмах врло допаде и омили. Сад му даје циљит и заповједи да огледа може ли бедеме пребаци. Остала пак велика господа и њини си-

• циљит је врста кратког копља. (На слици су разне врсте циљита из 14. века.)

+ Мухамед - муслимански пророк, оснивач исламске вере. (На слици је Мухамед, детаљ са минијатуре из 16. века, Истанбул.)

+ аршин је стара мера за дужину (око 67 cm); слична мера је и лакат.

+ мушир је војвода, заповедник.

+ зијафет је свечани обед, гозба, чашћење.

нови смијаху се и потпрдиваху говорећи:

— Хо, хо, јадан ти је, да он пребаци бедеме градске, кад синови Мухамедови не могу!

Но ово њино смијање преокрене се у жалост кад виђеше да овај јуноша тридесет аршина преко свих бедема даље пребаци цилит и до половине га заћера у један велики камен. Сад цар, видећи оваковог доброг јунака и не марећи што је он роб био и од ниског рода, поздрави га лином муширом и потом даде му своју љубазну и прекрасну кћер за жену, а уз њу много дара и блага му поклони.

Кад виде ово везирски синови, јако им буде криво и врло му позавиде, и да би на који начин од овог јуноше царску кћер одузети могли, науме с њиме се опкладити: да везирски синови у први идући петак спреме вечеру за хиљаду људи, а да царски зет поведе своју жену и хиљаду људи на зијафет, па ако све ово што везирски синови буду спремили људи не поједу, да царски зет њима уступи своју жену и сву пратњу. На ово обје стране пристану и још се писмено обвежу. Кад приспије вријеме у које је требало поћи, онда царски зет позове дружину, но не дође му више него девет стотина деведесет и пет људи. Сад царски зет узме овијех девет стотина и деведесет и пет људи и своју жену, па се крене на пут.

Идући тако, нађе једног чоека који се бијаше сагнуо увом к земљи и тако стајаше. Сад му царски зет рече:

— Помози бог, брате!

А он му одговори:

— Бог ти помогао!

— А шта ту радиш?

— Вала, ништа, тек беспослен, па слушах како трава расте.

Кад ово чу царски зет, а он му рече:

— Би ли ти, брате, пошао са мнош у дружину? Мене зову везирски синови на зијафет, па би и теби било лијепо.

А овај му одговори да хоће, и тако царски зет добије девет стотина и деведесет и шест људи.

Идући даље, нађе другог чоека, који укочен на путу стојаше и на све се стране обзираше. Упита га царски зет шта он овдје ради и шта ишчекује, а овај му одговори да се је опклadio са тицом да она лети а он да трчи, "па ево" — рече — "три сахата како сам овдје заишао, а тице јошт нема".

Зачуди се царски зет оваковој брзини, па га запита:

— А би ли ти, брате, пошао са мнош у дружину? Мене везирски синови зову на зијафет, па ће и теби бити лијепо.

Овај се обећа, и пође, и тако царски зет доби девет стотина и деведесет и седам људи.

Идући још даље, опази трећег чоека, који у небо гледаше, и упита га што у небо гледа и шта отуда изгледа, а овај му каже да је бацио цилит у небо, "и ево" — рече — "три сахата га чекам да падне, па га не има". Царски зет позове и овог, те и тај с њим пође, и тако добије девет стотина и деведесет и осам друга.

Идући са друштвом даље један сахат, опази опет једног чоека на путу, који бијаше закувао казан од триста ока качамака, и за доручак му не било доста, те узео куплачу па по казану лоит стругуће. Назове му помози бог, а овај му одговори:

— Бог ти помогао!

— А шта ту радиш?

— Вала — рече — ништа, бијох направио мало за доручак, па да бијаше јошт, могао се похарчити.

Понуди и овога да с њим пође, а овај радо пристане, и тако царски зет добије девет стотина и деведесет и девет друга.

Са овом дружином идући даље, нађе петог чоека: овај бијаше попио једно велико језеро воде, па стао на средини те сеири како се рибе праћакају. Назове му помози бог, а овај му одговори:

— Бог ти помогао.

— А шта ту радиш? — рече му царски зет.

— Вала ништа, јутрос мало подоручковах, па се овдје свратих на ову водицу, те мало пијнух и гледам како се ови црвићи сицкају без воде.

Понуди и овог да с њим пође, а овај једва дочека, и тако царски зет добије хиљаду другара, па с њима у мјесто.

Кад тамо дођу, онда одсједну коње, па се мало одморе, а везирски синови спремили вечеру и свега доста — јела и пића, да и четири хиљаде људи појело и попило не би. Сад царски зет пошаље оног што је триста ока качамака појео за доручак па му не било доста, и каже му да огледа јело и пиће и види како је. Овај отиде тамо, па узме куплачу те од ораније до казана, од казана до ораније, ондале кусни, ондале сркни, док све остави празно, па послије и све пиће попије и дође царском зету па му каже: да је он сам вечеру сву појео и да му јошт није доста. Кад ово види царски зет, онда позове везирске синове и поиште њине жене да му даду. Ови га стану моли-ти да им по уговору првом не узима жене, већ да још једну опкладу учине, па ако царски зет и ову добије, онда да му даду своје три жене и све имање. На ово царски зет пристане и тако се опкладе: да они ужаре пећ што боље могу, а царски зет да нађе једног чоека од сво-

+ ока је стара мера за течност, запремину и тежину (1,28 kg).

+ лоит значи: лој, животињска маст која се сабира у масном ткиву говечета, овце, козе и неких других животиња, а употребљава се за храну и у неке друге сврхе.

+ похарчити значи: потрошити.

+ сеирити значи: са уживањем посматрати.

+ везир је високи чиновник у турској царевини, министар или гувернер једне покрајине.

+ тестија је земљани суд, врч, крчаг за воду са дршком, грлићем и сиском.

+ тиквица је суд за воду направљен од једне врсте тикве, земље или од другог материјала.

је пратње и у онако зажарену пећ баце, па ако не изгори, да му даду своје три жене и све имање; ако ли сагори, онда да царски зет њима даде своју жену и сву пратњу. Кад ови зажаре пећ, онда царски зет рече ономе што је попио језеро воде да иде и скочи у пећ, а овај одмах ускочи у пећ, па бљуне из себе силну воду и жар погаси, па онда стане певати:

— У царева зета сад ће да буде четири жене: наша је опклада, наша је побједа!

Видећи везирски синови да и овом опкладом не могуше ништа добити, уплаше се жестоко, па умоле царског зета те им одобри још једну опкладу, па му онда рекоше да они имају крилату бабу, а царски зет нек нађе у својој дружини једног брзог чоека, па нека он трчи ногама, а баба нека лети, и које прије са изворца те и те планине воде донесе, онога да је опклада. Онда царски зет повиче:

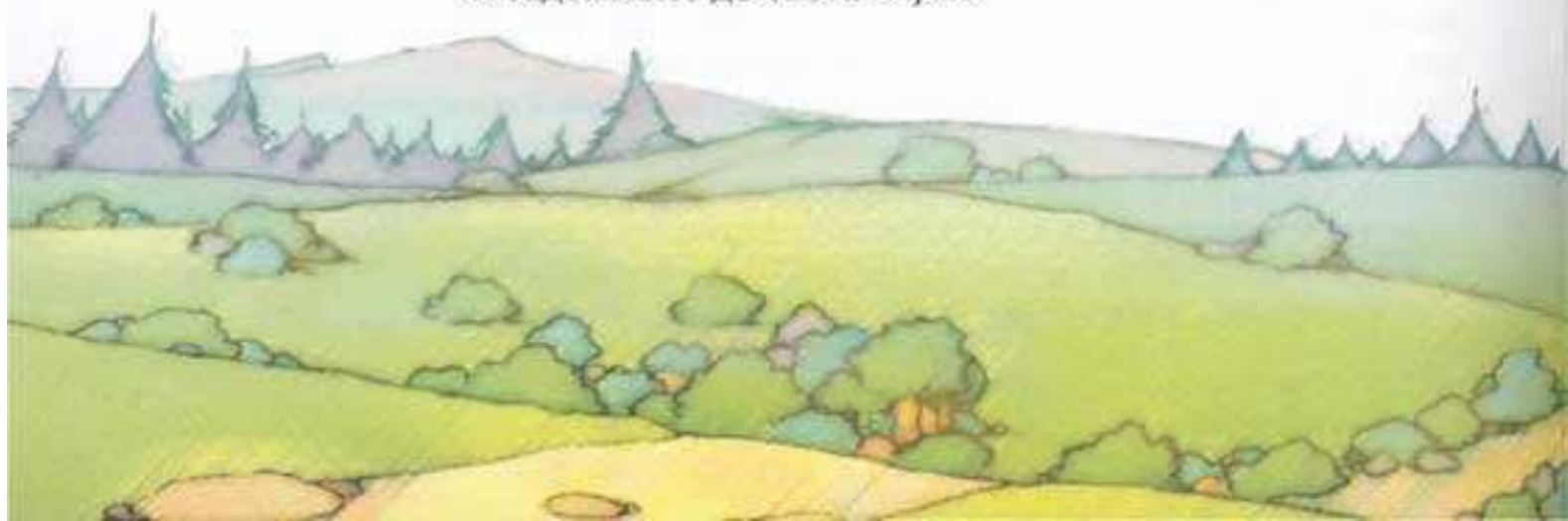
— Дајте ми из дружине оног чоека који се био са тицом опкладио да он трчи а тица да лети, па три сахата прије тице дође.

Кад овај чоек дође, онда му везирски синови даду једну тестију, а крилатој баби тиквицу. Баба полети, а овај потеци, док пре бабе дође те воду наточи. Таман наточи тестију, а баба долети па га превари те му узме пуну тестију а уклепа у руке празну тиквицу, па полети што брже може натраг, док овај тиквицу наточи, баба далеко измакла. Али онај што чује како трава расте одмах опази шум бабинијех крила, па дотрчи и каже царском зету:

— Баба преварила нашег чоека, узела му пуну тестију а уклепала празну тиквицу, и док овај наточио тиквицу, сво бабе ће је измакла и сад ће бити ту: ја чујем већ како лети.

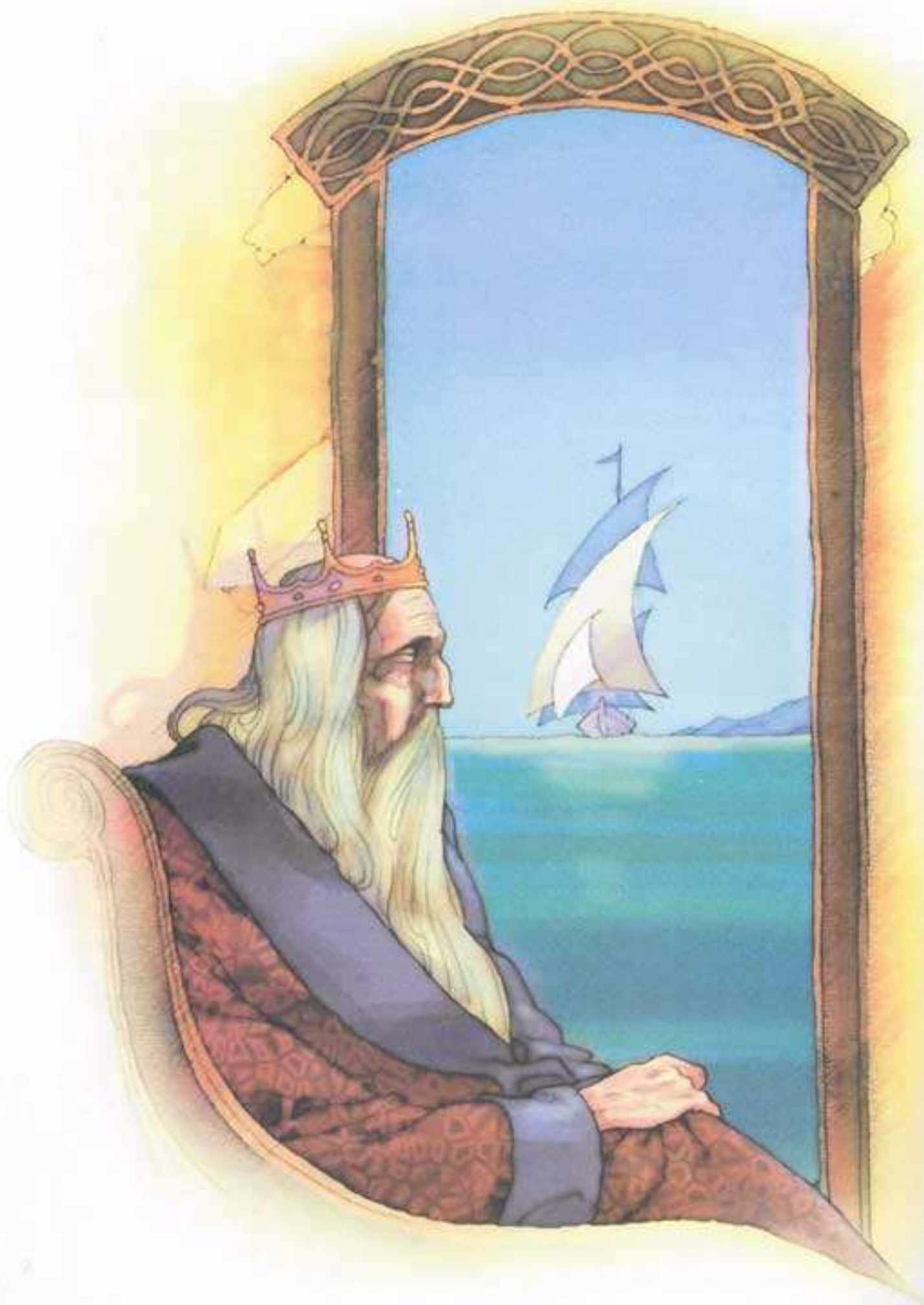
Онда царски зет позове оног што је бацио цилит у небо и три сахата чекао да падне па га јошт нема, те овај угледа бабу па потегне цилитом у облаке те бабу у прси, баба мртва на земљу падне, а чоек стиже и донесе воду.

Сад царски зет узме три жене везирскијех синова и све њино благо, па са својом женом, везирским снахама и пратњом дође здраво и весело свом двору, гдје поживи задовољно до свога вијека.

У ЛАЖИ СУ КРАТКЕ НОГЕ

Био један цар, па имао три сина, и тако је био стар да већ није ни чуо ни видео. У толикој старости живећи, усни једну ноћ да има негде у свету некаки град, и у томе граду да има један студенац, па да му је воде из онога студенца да се окупа и умије, да би се подмладио и да би опет чуо и видео. Кад се иза тога сна пробуди и дан сване, а он дозове синове своје и приповеди им какав је сан уснио, па им рече:

— Децо моја, не жалите труда ни блага, него потражите ту воду; ако да бог те је нађете, то бих волео него све царство своје.

Онда најстарији син рече оцу:

— Дај ми блага једну галију и неколико момака, па ја идем да тражим ту воду, да ако је нађем.

Отац му да све то и оправи га у име божије, и он се навезе на море и пође морем путовати. Путујући тако задуго, дође под један град, у коме је био цар. Како он дође под град и галија стане украј, одмах цар пошаље људе да му позову господара од галије. Људи отишавши кажу царевом сину да га зове њихов цар, и он одмах отиде. Пошто изиђе пред цара, запита га цар ко је, откуда је и куда иде. А он се осече на цара говорећи да је он царев син, и да нико нема власти питати га ко је, откуда је и куда иде. Цар се на то јако расрди и заповеди те га одмах окују и баце у тамницу; тако позатвара и његове људе, а галију му узме у беглук.

После тога прође година дана, а у двору овога царева сина за њ ни гласа ни трага. Онда приступи други син к оцу, па му рече:

— Кад брат мој толико не долази, дај и мени блага и

+ студенац
је извор хладне
воде.

+ узети у
беглук значи:
запленили у
корист државе.

галију и неколико момака, па идем ја да тражим тај град и ту воду.

Отац му да све као и првome сину и отпрати га у име божије, и син се навезе на море и пође морем путовати. Путујући тако дуго време, дође и он под онај исти град, где му је брат затворен. Како он дође под град и галија стане украј, цар онога града пошаље и по њега људе, да га зову преда њ. Пошто изиђе пред цара, и пошто цар и њега запита ко је и откуда је и куда иде, и он непокорно одговори као и његов брат, да је он царев син и да нико нема власти питати га ко је и откуда је и куда иде. Цар се страшно расрди, окује га и баци у тамницу.

После тога прође опет година дана, и ни за њ ни гласа ни трага у двору оца његова. Најпосле изиђе и најмлађи син пред оца, па му рече:

— Шта ћемо радити? Ниједан од моје браће не долази натраг. Дај и мени блага и галију и неколико момака, да идем и ја да тражим воду. Може бог дати те ћу наћи и браћу и воду.

Отац и њега оправи као и прву двојицу, а он се навезе на море и пође морем путо-

вати. И, тако путујући, дође и он под онај исти град, где су му два брата затворена. Како он стане под град и галија стане украј, цар од онога града пошље људе и по њега; и он одмах отиде пред цара, и пошто га цар запита ко је и откуда је и куда иде, стане смерно и жалостиво казивати све по реду, како има оца стара и слепа и глуха, и како му је отац уснио да има негде у некаквом граду студенац, и да би се подмладио, и да би опет чуо и видео, да му је воде из њега, да се окупа и умије; и како је имао два брата, и како су оба двојица један за другим отишли морем да траже онај град и воду, па кад се ниједан није вратио натраг, да је он сад пошао да тражи то. Цар, кад га саслуша, рекне му:

— Кад је тако, синко, срећан ти пут! Кад се вратиш, немој проћи да ми се не јавиш, јер и мени има доста година, па ако би дао бог те би нашао ту воду, могао бих се и ја окупати, не бих ли се помладио.

И тако га лепо отпусти, и царев син пође даље путовати. Путујући тако задуго, дође под једну велику гору. Онде притерају галију украј, и царев син уседне на коња па пође сувим да путује, а људе на галији остави да га чекају.

Идући тако, нађе у гори једнога старога пустиника, и назвавши му бога, запита га не зна ли он да има гдегод таки и таки град. Пустиник му одговори да не зна, "него" — вели — "иди на ону велику гору: онде има један ловац, који се зна с тицама разговарати, може бити да је он од тица чуо да има гдегод таки град".

Онда се он упуту кроз ону планину и нађе ловца, и назвавши му бога, запита га:

— Брате, чуо сам да се ти знаш с тицама разговарати, а оне лете свуда: еда ли си чуо кад од које да има таки и таки град?

Ловац му одговори да није никад чуо, "него ћемо их" — вели — "сад питати". Па онда сазове све тице те их запита:

— Јесте ли кад која виделе таки и таки град?

Све тице одговоре да нису виделе, "него" — веле — "има један стари орао, који не може да лети, па је остао у шуми: може бити да би он знао казати за тај град".

Онда ловац и царски син оду к орлу, па га запита ловац је ли кад видео таки и таки град, а орао одговори:

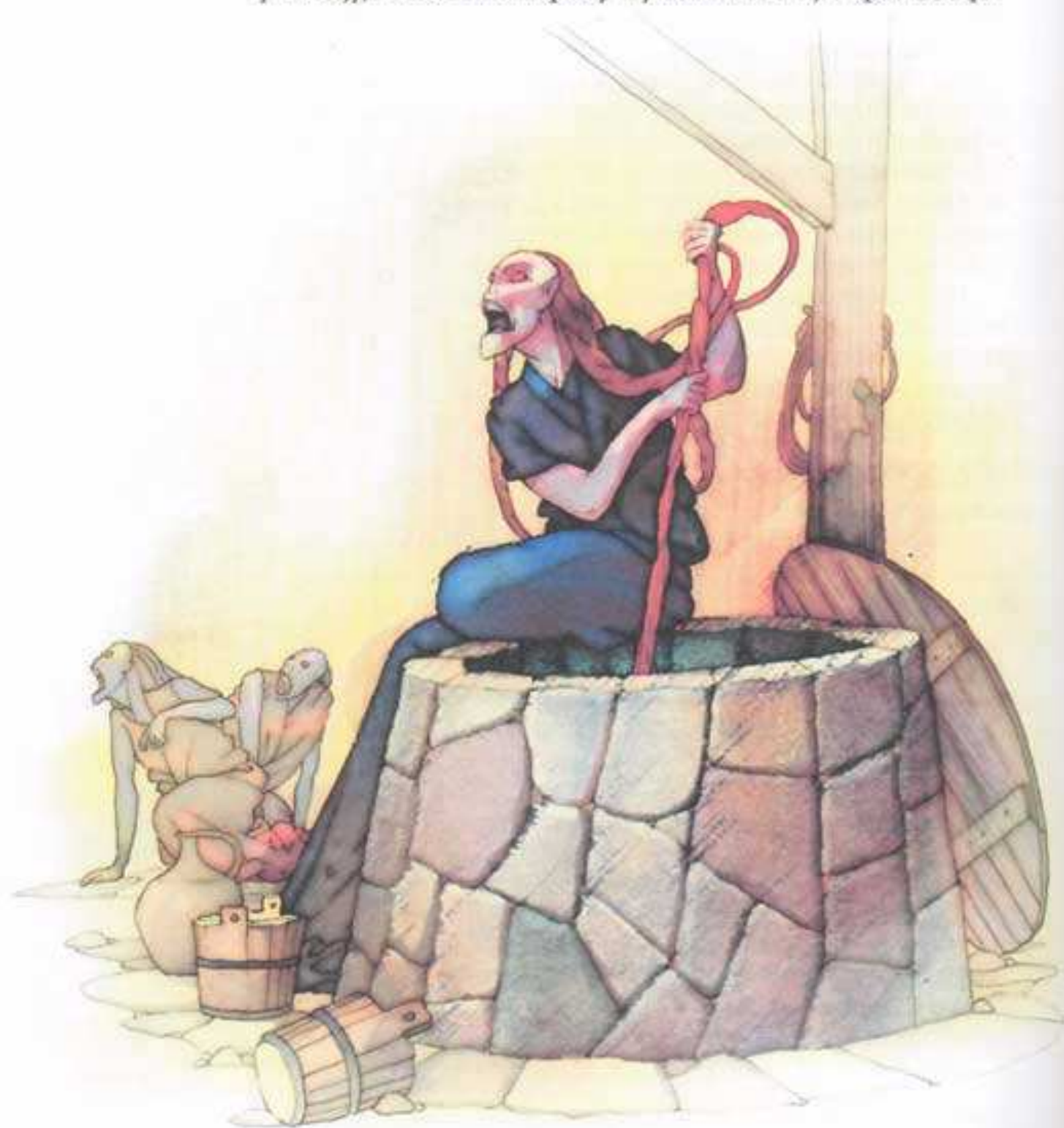
— Само сам једанпут у своме веку прелетео преко њега. Тамо је врло тешко доћи: треба приправити дванаест овнова печених и две метле и једно уже. Јер кад се дође у град, на капији стоје дванаест лавова и чувају град: ко се год прикучи, одмах га растргну, зато им треба дати

* зна се с тицама разговарати - народ верује да је неким људима дарована способност да разумеју говор животиња и биљака или немумшти језик. Верује се да сва жива бића, па и ствари, имају свој говор.

дванаест овнова, свакоме лаву по једнога, па ће се забавити. Кад се већ уђе у град, имају две девојке, што чисте сав град својим рукама, те би човеку одмах очи ископале, зато им треба дати по метлу, па ће се смирити. Мало даље од тих девојака има још једна, која полева сав град сама и вуче воду на својој коси: њојзи треба дати уже, па ће се оканити. Али још треба удесити управо у подне да је човек онамо, јер у то доба царица свагда спава и ништа не зна за себе. Онда треба радити што се може брже, па бежи!

Кад то саслуша царев син, узме орла на коња, па с њим у галију, те се опет крену путовати. Он је орла добро

хранио, да би се што опоравио. И тако изиђу опет под једну гору. Онда орао рече:

— Ја сам треба да идем онамо да видим како је.

Па се дигне у облаке и надлети се над онај град и све види, како је онамо, па се опет врати у галију, па им рече да им се ваља сутра рано кренути, како ће моћи до подне приспети у град. Сутрадан, како зора забели, они поустају и стану путовати, и путујући једнако, управо у подне стигну пред град. Одмах царев син да слугама да носе што треба, па пође пред њима у град. Како они на градска врата, а дванаест страшних лавова скоче да их све растржу. Они им брже баце дванаест печених овнова, а лавови се забаве. Кад уђу у град, а то две девојке чисте град својим рукама, па како их опазе, полете на њих. Они им брже баце две метле, а девојке се смире. Пошавши мало унапред, а то бунар, и на бунару девојка, вуче воду све на својој коси. Како их девојка опазе, остави воду, па полете на њих. Они јој баце уже, а она их се окани. Онда момци што брже захвате воде из бунара, па однесу на галију, а царев син отиде у двор да види царицу. Кад уђе у царичину собу, има шта и видети: царица легла на леђа, па спава. Онда царев син приступи полако, те је обљуби, па јој скине прстен с десне руке, и с леве ноге чарапу, и на колелу остави јој белегу. Па онда отиде у галију, те је брже-боље крену, па бежи! Кад буду већ подалеко од града, царица се пробуди, и осети одмах шта је, па скочи из собе и стане викати на ону девојку што град полева:

— Тамо она оваквица и онаквица, ти ме толико година служи верно, а сад ме изневери!

Девојка се стане одговарати:

— Ја те служим толико година, па ми никад ниси дала ужета, а он како дође, одмах ми уже даде.

Онда царица отиде к оним девојкама што чисте град, и стане викати на њих:

— Тамо оне оваквице и онаквице, толико ме година

Лав са фасаде манастира Дечани.

Пропети лавови, део одоре кнеза Лазара, чије мошти почивају у Раваници.

+ белега је знак, ознака, обележје.

служисте верно, а сад ме изневеристе!

А девојке јој се стану правдати:

— Ми толико година тебе верно служимо, па нам никад ниси дала метле, а он како дође, даде нам свакој по метлу.

Најпосле отиде к лавовима, па и њима стане говорити:

— Тамо они оваки и онаки, шта учинисте? Толико ме година верно служисте, а сад ме изневеристе!

А они се стану одговарати:

— Ми толико година у тебе служимо, па нас никад ниси ничим сите нахранила, а он како дође, даде нам сваком по печена овна.

Онда она ућути и помисли у себи да је сама крива.

Царев син, дуго време морем путујући, дође опет под онај град где су му браћа затворена. Како чује цар од онога града за њега, изиђе му на сусрет и лепо га дочека, па га запита:

— Еда што, сине? Није ли бог дао да си нашао што си тражио?

А царев му син одговори:

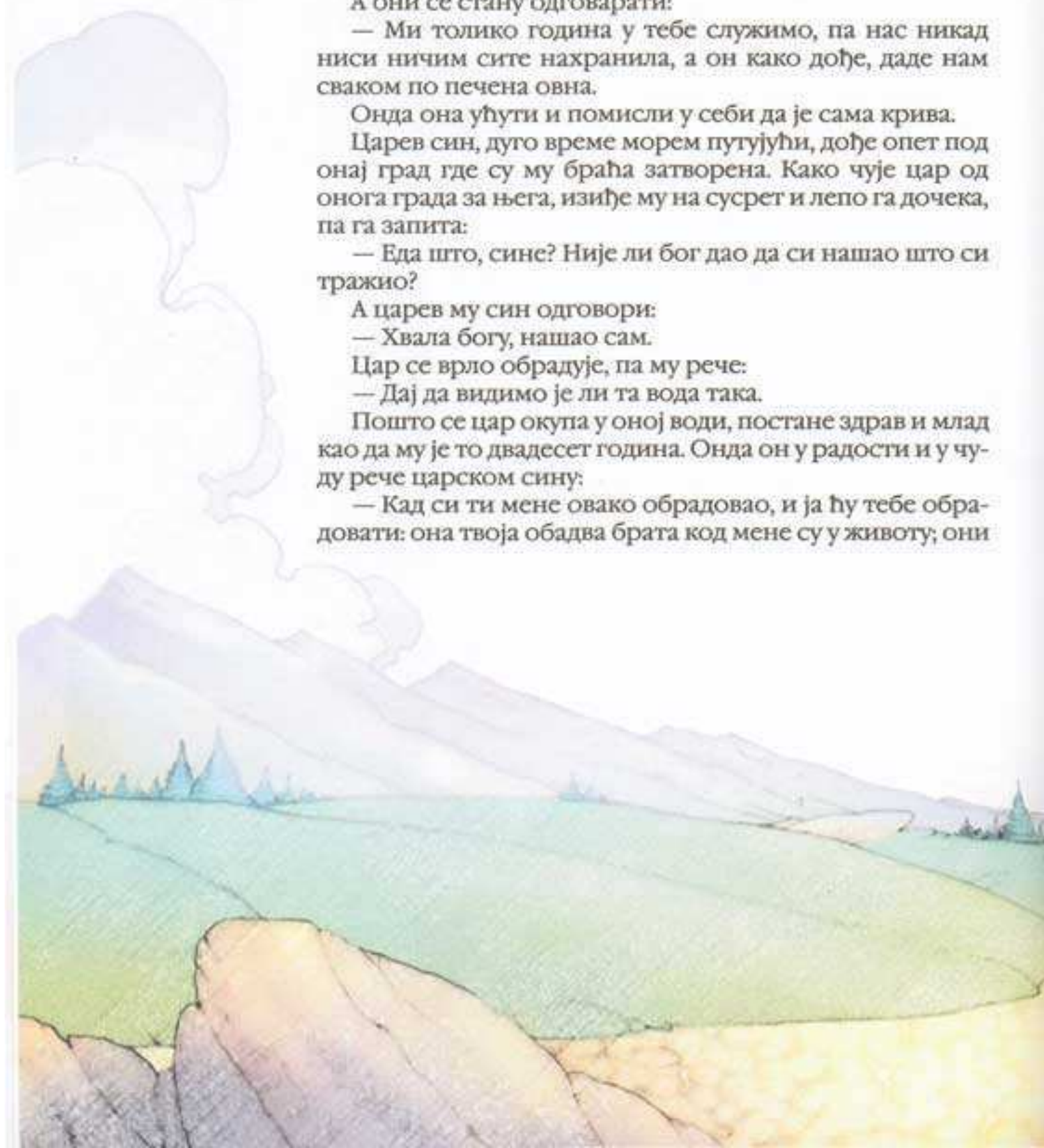
— Хвала богу, нашао сам.

Цар се врло обрадује, па му рече:

— Дај да видимо је ли та вода така.

Пошто се цар окупа у оној води, постане здрав и млад као да му је то двадесет година. Онда он у радости и у чуду рече царском сину:

— Кад си ти мене овако обрадовао, и ја ћу тебе обрадовати: она твоја обадва брата код мене су у животу; они

се нису умели владати тако мудро као ти, него су били почели на ме осећати се, зато сам их задржао, али их сад теби поклањам обојицу.

Па му их онда изведе и даде. Сад се царев син наново обрадује, што је и браћу нашао. Цар им даде њихове обе галије и све људе; још их сувише обдари и спреми им на пут што је год било од потребе. Онда они поседају сваки на своју галију те пођу кући. Путујући тако, стану се договарати два старија брата како би узели воду од свога најмлађег брата, да се оцу умиле као да су је они нашли, и договоре се овако: да подмите његове момке да излију воду у њихове судове, а у његов суд да налију мора. Тако и ураде. Кад дођу кући, отац их једва дочека:

— Добро дошли, децо! Еда је бог дао да сте нашли воду?

А старији синови одмах прихвате:

— Хвала богу, нашли смо. Ето брат наш најмлађи нека даје најпре своју воду, па ћемо онда ми своју.

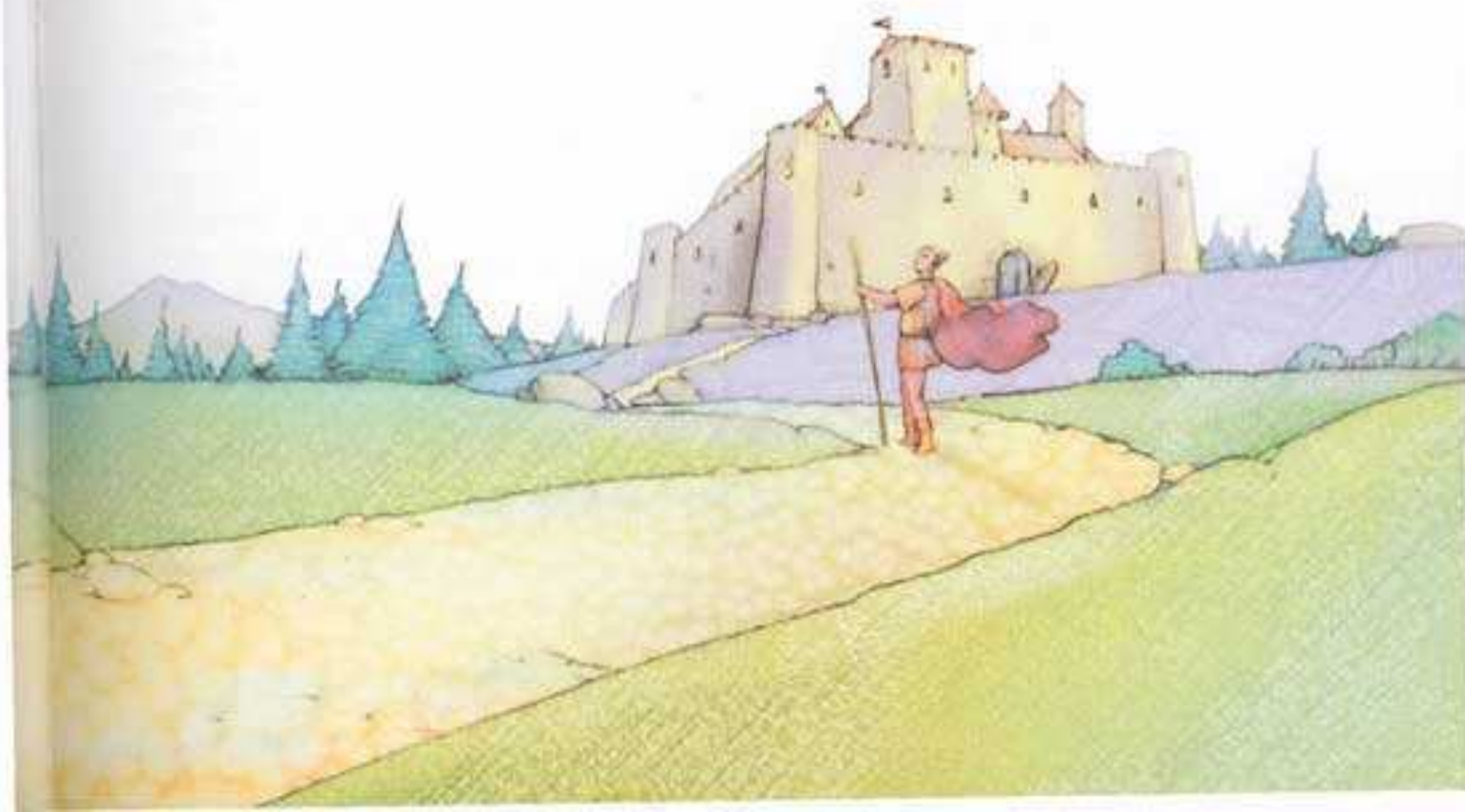
Момци одмах излију воду из суда брата најмлађег и даду цару да се окупа. Он се окупа и ништа му не поможе, па рече другој двојици:

— Дајте ви да видим шта ви имате.

Они одмах изнесу воду, цар се окупа, и онај час се помлади, те види и чује као младић. Онда цар рече најмлађему сину:

— Ти ниси ништа нашао, него си ми донео морску воду; сад иди куд те очи воде и ноге носе, кад си ме тако хтео да превариш. — Па га отера из двора, а он сиромаш онда отиде у свет, и прибије се у једнога кнеза да му чува овце.

+ кнез је сеоски старешина. За кнеза је биран најугледнији домаћин и он се бринуо о дажбинама које се дају држави, о сеоским путевима, о споровима међу сељацима и др.

Царица она што је имала воду остане трудна од царева сина, и кад буде на том доба, она роди мушко дете. Кад детету буде година дана, оно почне говорити матери својој:

— Мати, где је наш отац?

Она му одговори:

— Синко, хоћемо га тражити.

Иза тога спреми се и седне с дететом на галију па пође морем, и после дугог путовања по свету, кад дође близу града одакле је био онај царев син, она притера галију ка крају мало подаље од града, па изиђе на брег и разапне шатор, па онда напише цару књигу:

— Пошљи ми онога човека који је однео воду од мене.

Цар одмах оправи најстаријега сина. Он седне на коња, па управо к њојзи под шатор. Кад дође к царици, она га лепо дочека, па га запита:

— Јеси ли ти однео воду од мене?

А он јој одговори:

— Јесам.

Онда га царица запита:

— Шта си још?

А он одговори:

— Нисам ништа.

Онда царица измахне шаком те њега по образу. Како га је лако ударила, одмах су му два зуба испала, па га оправи оцу и рече му:

— Иди кажи своме оцу нека пошље човека који је воду однео.

Кад он отиде кући и каже оцу шта би, отац брже пошље другог сина.

Онај како дође к царици, она и њега лепо дочека, па га запита:

— Јеси ли ти однео воду од мене?

Он одговори:

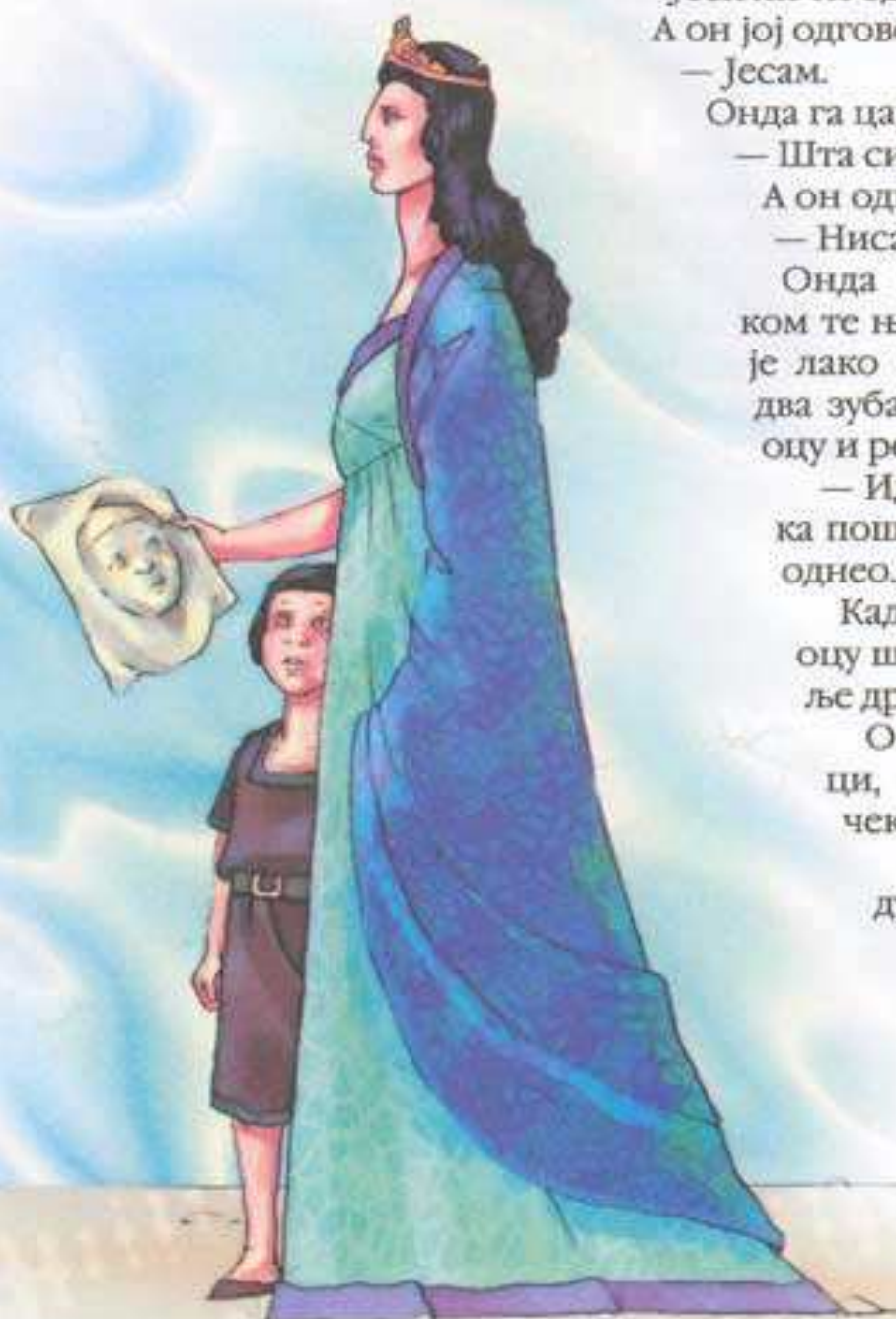
— Јесам.

Царица га запита:

— Шта си још?

А он одговори:

— Нисам ништа.

Она и њега шаком по образу, и одмах му искоче два зуба, па му онда рече:

— Знаш ли што је? Овако ћеш поздравити свога оца: ако ми не пошље оног човека који је однео воду од мене, све ћу му царство разорити; него стани да ти дам по чему ћете наћи тога човека. — Па онда седне и препочне лице свога сина на свилену мараму, па онда рече царевом сину:

— Ево, како је ово дете, онаки је и онај човек.

Он отиде с оном марамом оцу и каже му све по реду. Цар, како види лице на марами, одмах рече да је чити његов најмлађи син, па пошље мараму по свему царству да иде од града до града и од села до села, да му траже сина. Кад тако дође марама у оно село где је царев син у кнеза служио, најпре је донесу кнезу. Кад кнез развије мараму и стане гледати лице на њој — чити слуга његов. Онда рече слуги:

— Море, слуго, ово си ти.

Он се не хтедне одмах показати, али кад га салете да се каже, јер ваља пред цара да иде, он не имадне куд, него им приповеди све што је било, па се дигне и отиде оцу. Кад изиђе пред оца, загрли га отац па му рече:

— Забога, синко, где си? Пропаде царство!

А он одговори:

— Ко је томе крив? Него дај ми коња и шта треба да идем тој царици.

Отац га одмах спреми и пошље царици. Како га царица угледа, одмах га позна, па још и дете га позна и стане га вика:

— Ево оца! Ево оца!

Како он дође под шатор, царица и њега запитала:

— Јеси ли ти однео воду од мене?

Он одговори:

— Јесам.

Она га запитала:

— Шта си још?

А он извади прстен и чарапу, па јој рече:

— Ето то; и још имаш белегу на колену. Она све то призна, па се загрле и пољубе. После отиду у град па се венчају, и отац још за живота свога преда му царство, а друга два старија сина отера, и тако најмлађи син остане цар у обадва царства.

♦ препочети значи: направити (извести) нешто према узорку. (На слици је жена која везе.)

ТИЦА ДЈЕВОЈКА

Имао некакав краљ јединка сина. Кад му већ за женидбу приспије, отпрати га по свијету да тражи за себе ђевојку. Краљев син пође, и цијели свијет обишавши, не може наћи за себе ђевојку. Пошто виђе да не може наћи, наком толико силнога трошка и времена, науми да сам себе убије, и мислећи како, крене уз једно брдо да се с њега баци стрмоглав, да му се ни стрва не би знало. Кад изиђе на брдо, попне се на један велики станац камен, и тек да се баци низа њ, зачује један глас ђе му говори:

— Не, не, човјече, за триста шездесет и пет који су у години!

Он се устегне и, не видећи никога, упита: — Који си ти што са мном збориш? Да се видимо, па кад чујеш јаде моје, нећеш ми сметати да себе не самодавим.

На то му се укаже некакав човјек, вас сијед као овца, и рече му:

— Ја знам што је тебе, него ме чуј: видиш ли оно онамо (показујући прстом) велико брдо?

Он му одговори: — Видим.

— А видиш ли оно силно мраморје по врх њега?

— Видим.

+ стрв је мртво тело, леш.

+ станац камен је камен који је једним делом чврсто заривен у земљу или везан за подземне стене, који се не да померити.

+ мраморје је камење, стење. (Овако изгледа мраморје у природи.)

+ коса - народ је веровао да се у коси крије човева моћ и снага, душа и судбина.

+ скут је доњи део женске хаљине или сукње.

+ ако ти баста значи: ако смеш, ако можеш.

+ дупке значи: у стојећем положају, усправно.

+ реушити значи: успети.

— Е добро, — рече старац — наврх онога брда има једна баба златнијех коса, ће дан и ноћ на једном мјесту сједи и у скуту држи једну тицу. Ко је ову тицу кадер добавити, он ће најсретнији човјек на овом свијету бити; него пази добро, ти требаш ову бабу, ако ти баста, прво него те види, за косе да ухватиш, а ако она тебе прво види него ти њу за косе ухватиш, окаменићеш се на оно мјесто и у они час, као што се догодило од свијех онијех младића што видиш онамо дупке окамењене, рекао би човјек да је мраморје.

Чујући ове ријечи, краљев син рече у себи: "Мени је свеједно, идем онамо, па ако ми реуши да је за косе ухватим, добро сам; ако ли не, свакојако сам наумио животу своме кидисати". Те он онамо на оно друго брдо. Дошавши већ близу бабе, пође јој с плећи те шумке пут ње, и његовом срећом баба се с оном тицом играше и према сунцу бискаше, а он полако те бабу за косе. Врисне баба да се све брдо од јакоте почне дрмати као кад је највећи потрес, али краљев син држи и не пушта. Ондар му баба рече:

— Шта хоћеш од мене?

Он јој одговори: — Да ми даш ту тицу са скута и да поврнеш све ове хришћанске душе.

Она на то пристане, да му тицу и пусти из уста некакав вјетар плаветан и задуну пут онијех окамењенијех људи, те сви наједанак оживјеше. Краљев син, дохвативши се ове тице, почне да је љуби од милине, и љубећи је прометну му се најљепша ђевојка. А ово је била једна ђевојка коју је баба замађијала била у тицу прометнула, па мамила младиће њоме. Кад краљев син сагледа ђевојку, омиље му и крену с њоме својој кући, и на поласку она му даде један штап, говорећи му да што гођ се рече овоме штапу, оно учини. Богме, краљев син најприје куцну њим у један камен, а то се изручи из њега рпа рушпија златнијех, пак се нагрнуше колико им је доста за пут. Путујући дођу на некаку велику ријеку и не могу пријећи, таче штапом а ријека се раздвоји, и пасаше. Идући напријед, наступе на гомилу вукова, те вуци напану на њега и на вјереницу му да их растргну; али како који насрташе, тако га он штапом дочекиваше, и како којега удари, вук се преокрене у мравињак. Најпотље, путујући стигну здраво и весело дома и вјенчају се.

+ шумке значи: идући тихо, нечујно, кришом.

+ замађијати значи: опчинити, зачарати.

+ рпа значи: хрпа, гомила.

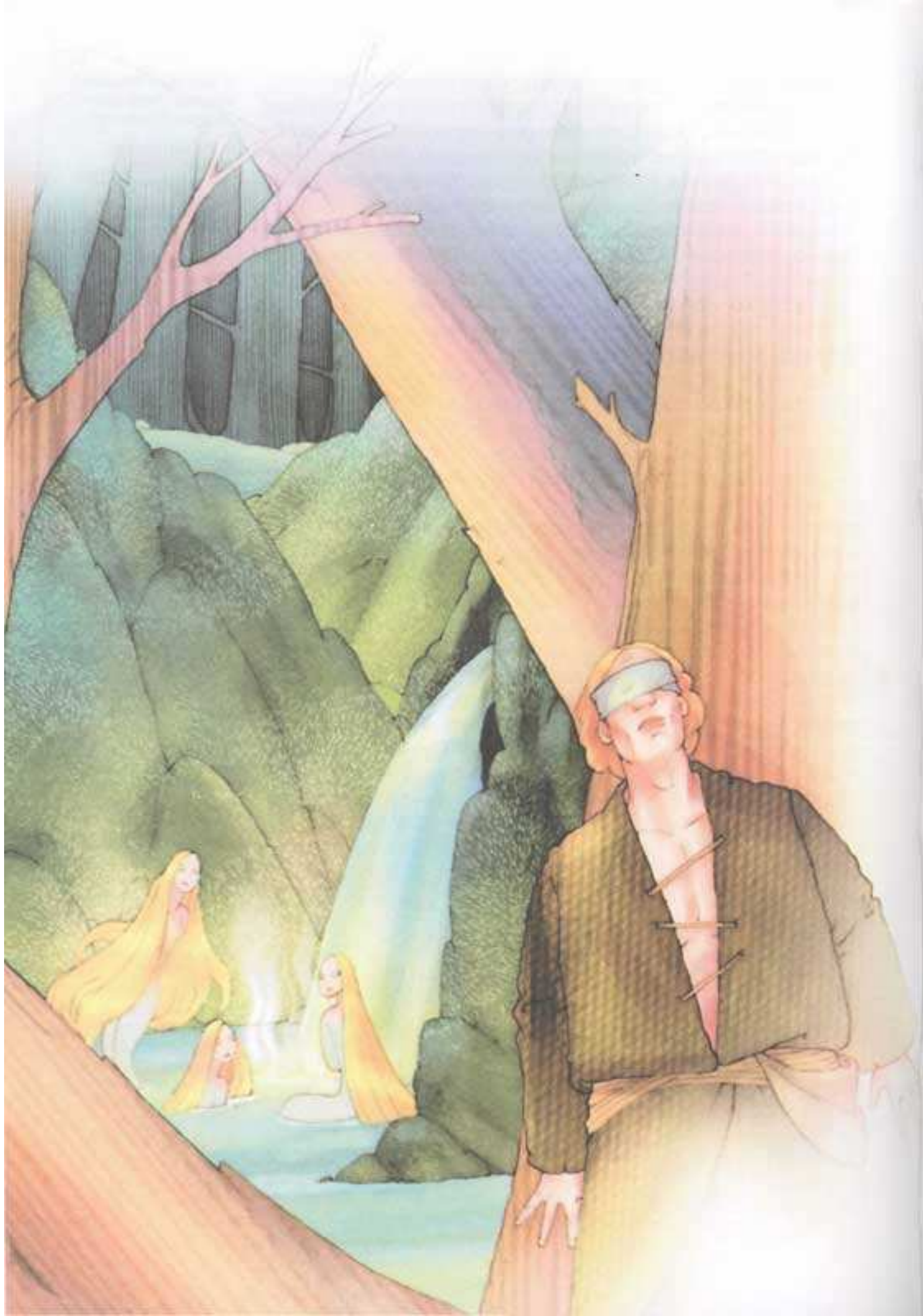
+ рушпија је млетачки дукат, цекин, златник.

+ пасати значи: проћи, прећи.

+ вук - по народном веровању вук је демонска животиња, коју је ђаво створио, али које се и он сам плаши. Његово име се избегавало помињати, нарочито ноћу, већ су га називали алом, каменком, репоњом и др. Ако вук пређе неке пут сматрало се да је то лош знак. Веровало се да се од злих сила може заштитити ако се вук окуми, побратими или ако се детету да име Вук.

ПРАВДА И КРИВДА

једнога краља била два сина; један бјеше лукав и неправедан, а други добар и праведан. Пошто им отац умре, рече неправедни праведноме:

— Хајде од мене, нећемо више заједно живљети, и сво ти триста цекина и један коњ, то ти је дио од свега што нам је од оца остало, више ти нема ништа.

Он узме триста цекина и коња, па пође говорити:

— Хвала богу, колико ме допаде од цијелога краљевства!

Послије неколико времена сretoше се ова два брата у путу јашући оба на коњима. Праведни назва неправедноме:

— Помози ти бог, брате!

А онај му одговори:

— Јаох ти бог дао! Што вазда бога спомињеш? Сад је боља кривда неголи правда.

Тада му рече добри:

— Хајде да се окладимо да није боља кривда од правде.

И тако се окладише у стотину златнијех цекина, и рекоше кога најприје срету да им о томе суди. Идући мало напријед, сretoше на коњу ђавола, који се бјеше претворио у калуђера, па га запиташе да им каже али је боља правда али кривда. Ђаво рече:

— Кривда!

И тако добри изгуби стотину цекина. Али се опет окладе у другу стотину, пак и у трећу, и по осуди ђавола који се различно претварао и пред њих излазио, изгуби добри све три стотине цекина, пак потом и коња. Онда рече:

— Хвала богу, већ немам цекина, али имам своје очи,

+ цекин је млетачки златни новац, дукат.

+ Ваво - по религиозном учењу то је зао дух који човека заводи и наводи на грех, враг, сатана, нечастиви. Личи на човека, али је сав длакав и црн, са малим рогом на врху чела, брадом као у јарца, козјим ногама и ушима. Млађи ђаволи имају реп, а старији су куси. Са собом носе чаробни штап. Верује се да су им станишта раскршћа путева, старе воденице, вирови река, мочваре, пећине и друга забита места. Непрестано се крећу, најрадије ноћу. Кад се појави вихор, верује се да у њему играју ђаволи и вештице. Ђаво је извор пакости, зла и несреће, па се каже: "Ко с ђаволом тикве сади о главу му се лупају" и "Ђаво не оре и не копа него само о злу мисли". Ђаво и враг су једно те исто, а врагом се назива и несташно, обесно или немирно створење.

† виле су митска бића, замишљена као лепе девојке обучене у беле дуге хаљине. Имају крила и могу да лете, али и воле да јашу на јеленима и коњима, врло су снажне и неустрашиве. Сујетне су због своје лепоте и често су спремне да напакују људима. Виле се заљубљују у јунаке и чобане и са њима рађају децу која су велики јунаци. Верује се да је вила родила Краљевића Марка, Милоша Обилића, Змај-Огњеног Вука и Груицу, сина Старине Новака. ("Марко Краљевић, Милош Обилић и вила", слика Паје Јовановића.)

окладићу се још једном и у њих.

Тако се оклади и у своје очи да је боља правда неголи кривда. Тада његов брат, и не тражећи другог суда, извади нож па му извади оба ока и рече му:

— Сад нека ти поможе правда кад си без очи.

Он жалостан захвали бога и рече:

— Ја немам очи за правду бога, него те молим, брате мој, да ми дадеш воде у какав суд да квасим уста и да умивам ране, и да ме изведеш и оставиш под јелом више извора.

Брат га послуша и даде му у суду воде, и изведе га и остави под јелом више врела.

Онђе он јадан стојећи чу у неко доба ноћи же дођоше виле на извор, и купајући се поче једна другима говорити:

— Знате ли, друге, да се огубала у краља девојка? Краљ је сазвао све лекаре, али је нико не може излечити. Али да зна пак да сад узме овде воде иза нас и да је њоме окупље, у дан и ноћ остала би здрава, а тако и да је ко глух, слијеп, хром, исцијелио би се од ове воде.

Утом запјеваше кокоти, и виле пођоше. Онда невољник испод јеле добата на ногама и рукама до воде, пак најприје умије очи и одмах прогледа; потомхвати у суд воде и пође

+ огубати се
значи: постати
губав, оболети
од опасне кож-
не болести,
лепре.

+ исцијелити
се значи: исце-
лити се, изле-
чити се.

+ кокот је пе-
тао. За петла се
верује да је де-
монска животи-
ња, да има везе
са ђаволом, на-
рочито ако је
црн или ако не
пева у тачно
време (тзв. кри-
вац). Стари
Словени су ве-
ровали да је пе-
тао посвећен
богу Сунца Сва-
рогу, те да се
сва демонска
бића повлаче
чим први петли
запевају. (На
слици је петао,
детал са фре-
ске из манастира
Пећка патријар-
шија.)

+ добатати
значи: с
напором доћи,
довући се.

+ камара је
соба.

хитро у онога краља што му бјеше шћер
губава, пак рече:

— Дошао сам да излијечим краљеву
шћер, ако ме пусти, у дан и ноћ биће здрава.

Кад краљ разумије, пусти га у камару ка
ђевојци, а он нареди те је окупљу оном во-
дом. Кад прође дан и ноћ, ђевојка остаде
чиста и здрава од губе. Краљ се веома об-
радује, и даде му пола краљевства и шћер за
жену, и тако он постане краљев зет и први до
краља. То се одмах разгласи по свему ономе
краљевству, те дође у уши и брату његову, који
говораше да је боља кривда него правда. Он
помисли да је онај нашао под јелом срећу, па
пође и сам да је тражи: најприје узе у суд воде, и
отиде под јелу, пак извади ножем своје очи. Кад
би у неко доба ноћи, дођоше виле да се купљу, и
стадоше говорити како се излијечи краљева
шћи.

— Ваљда нас је — рекоше — неко слушао кад
смо говориле да би се овом водом иза нас
излијечила. Може бити да нас и сад ко слуша,
поћимо виђети.

Кад оне пођоше и под јелу дођоше,
нађоше онога који бјеше дошао тра-
жити срећу и говораше да је боља
кривда од правде, те га шчепаше за
четврти па га растргоше. И тако му,
проклетнику, поможе кривда!

МЕЂЕДОВИЋ

У некакоме селу пођу жене у планину да траже дивљега броћа, и тако врљајући по планини, једна од њих зађе и дође пред једну пећину из које изиђе међед те је ухвати и одведе унутра, и онђе живећи с њоме, жена затрудни и роди мушко дијете. Пошто дијете мало поодрасте, жена се некако украде и утече у село кући својој. Међед је једнако којешта доносио и дијете хранио, као му прије и матер.

Кад дијете нарасте повелико, оно навали да иде из пећине у свијет. Међед га стане од тога одвраћати говорећи му да је он још млад и нејак, а у свијету има злијех звјерова који се зову људи, пак ће га убити. И тако се дијете мало поумири и остане у пећини. Послије неког времена дијете опет навали да иде у свијет, и кад га међед друкчије није могао одвратити, а он га изведе пред пећину под једну букву, па му рече:

— Ако ту букву можеш ишчупати из земље, онда ћу те пустити да идеш у свијет; ако ли не можеш, још ваља да сједиш код мене.

Дијете спопадне букву, па повуци тамо повуци амо, али не може да је ишчупа; онда се опет врати с оцем у пећину. Кад послје некога времена дијете опет навали да иде у свијет, међед га изведе пред пећину и каже му да огледа може ли сад ишчупати букву из земље. Дијете букву спопадне и ишчупа. Међед му онда рече да јој окреше гране, па приметивши је на раме како кијачу да иде у свијет.

Дијете послуша оца, и идући тако по свијету дође у једно поље где су се неколике стотине плугова биле састале те орали спахији. Кад дође к ратарима, запита их еда би имали што да му даду за јело. Они му одговорише да причека мало, сад ће се њима донијети ручак, па ће ручају

• броћ је биљка жутог цвета од чијег се корена прави црвена боја.

• међед, медвед - у народу се веровало да је медвед првобитно био човек, па је по казни претворен у животињу (нпр. зато што је ногама месио хлеб). Дан светог Андреје празнује се "због медведа", када се медведици не помиње име, већ се каже "она" или "тета". Тада се кува кукуруз и износи мечки за вечеру. Верује се да жена може имати дете са медведом, као и мушкарац са мечком. Понегде се свети Сава слави и као заштитник од медведа.

они онолики ручаће и он. Док су они још то говорили, а то се помоле кола и коњи и мазге и магарци с ручком. Кад се ручак донесе, Међедовић рече да ће он то све сам појести. Ратари се зачуде и реку му како ће он појести толико јело што је донесено за толико стотина људи. Он опет рече да хоће, и оклади се с њима, ако не поједе, да им да своју кијачу; ако ли поједе, да они њему даду све што је гвоздено на њиховијем плуговима. Ручак се постави и Међедовић се наклони те поједе све, и још да је било.

Онда му они скупе с плугова све што је гвоздено на једну гомилу, а он усече неколике брезе, па све повеже и натакне на своју кијачу, па приметивши је на раме, отиде к некакоме ковачу и рече му да му од оног гвожђа скује буздован на ону кијачу. Ковач се прими тога посла, али му се учини да је гвожђа много, па га сакрије готово пола, а од осталог слупа којекако. Међедовићу се учини буздован мали према оноликоме гвожђу, а и оно што га је, да није начињен као што би требало. Зато, кад буздован насаде на кијачу, Међедовић, да би га огледао је ли добар, баци га у небо, пак се пода њ начетвороножи, те га дочека у леђа. Буздован несрећом ковачевом прсне, онда Међедовић размахне те ковача убије, па отиде у његову кућу и нађе све сакривено гвожђе, и однесе га са онијем комадима од буздована другоме ковачу, и каже му да му скује буздован на кијачу, али му рече да се не шали, него од свега гвожђа добар буздован да скује, ако није рад проћи као и онај прије што га је ковао. Ковач, чувши још прије шта је било од онога ковача, скупи све своје момке, па оно све гвожђе саставе уједно и скују буздован врло добар колико се игда могло. Кад насаде буздован на кијачу, Међедовић, опет да би га огледао, баци га у небо и начетвороножи се пода њ, али се буздован не разбије, него одскочи од леђа...

Исправивши се, Међедовић рекне:

— Сад је буздован добар, — па га приметне на раме и пође даље.

Идући тако, нађе у пољу једнога чоека ђе је упрегао у ралицу два вола те оре, и дошавши к њему, запита га еда ли има шта за јело. Чоек му одговори:

— Сад ће моја кћи донијети мени ручак, пак ћемо подијелити што је бог дао.

Међедовић му стане казивати како је он појео све што је припремљено за неколико стотина ратара, "а шта ће сад у једноме ручку бити мени, шта ли ће теби?" У томе ето те ђевојке с ручком. Како ђевојка ручак постави, Међедовић се одмах рукомхвати да једе, а чоек му не дад-

+ кијача је дебела и чворновата батина, дебља на крају којим се удара, тољага, мочуга.

+ спахија је господар великог поседа, велелепоседник, властелин.

+ ратар је орач, земљорадник.

+ плут је оруђе за орање земље.

не, него му рече:

— Не, док се не прекрстиш овако као и ја.

Међедовић, гладан, не имајући куд камо, прекрсти се, па онда почну јести, и наједу се обојица, и још им претече. Међедовић, гледајући у ручконошу, која је била крупна и здрава и лијепа ђевојка, омили му, и рече оцу њезину:

— Хоћеш ли ми дати ову своју кћер да се оженим њоме?

Чоек му одговори:

— Ја бих ти је радо дао, али сам је обрекао Брку.

Међедовић на то рекне:

— Бре, шта марим ја за Брка? Ја ћу Брка овијем буздованом.

А чоек му рекне:

— Бре, и Брко је неки, сад ћеш га виђети.

У томе стане хука с једне стране, док се иза брда помоли један брк и у њему триста и шездесет и пет тичијих гнезда. Мало-помало помоли се и други брк; ето и Брка. Како дође к њима, а он легне ничице ђевојци главом на крило, и рече јој да га побиште. Ђевојка га стане бискати, а Међедовић, уставши полагано, распали својијем буздованом Брка у главу; а Брко прстом на оно мјесто говорећи ђевојци: "Ето овђе ме нешто уједе"; а Међедовић опет буздованом на друго мјесто, а Брко опет прстом на оно мјесто: "Ево овђе ме опет нешто уједе". Кад га удари трећи пут, Брко се опет пипну онђе и срдито повиче:

— Та зар си слијепа? Ево овђе ме нешто коље.

Онда му ђевојка каже:

— Не коље тебе ту ништа, него те ево чоек бије.

Кад Брко то чује, он се тргне и скочи на ноге, а Међедовић већ бацио свој буздован, па бјежи преко поља, а Брко се натури за њим. Међедовић, полакши, поизмакне пред Брком, али Брко никако неће да га се махне. Међедовић, бјежећи тако, дође на једну воду, и нађе код ње људе на гумну ђе вију шеницу, и повиче им:

— Помагајте, браћо, забоба! Ево ме ћера Брко. Шта ћу сад? Како ћу пријећи преко ове воде?

А један од онијех људи пружи му лопату говорећи:

— Сједи на лопату да те пребацам.

Међедовић сједне на лопату, а чоек размахне њоме и

♦ ковач је занатлија који кује и обрађује метал. (На сликама су ковачница и стари ковачки алат.)

♦ ралица је примитивни дрвени плуг за орање земље, обично са воловском запрегом.

♦ гумно је место на коме се врше, веје или млати жито.

+ сустанути
значи: заморити
се, посустати.

+ жље значи:
рђаво, лоше.

+ Дубровник -
град на обали
Јадранског мора.

+ плетивача је
торба, котарица
за плетиво.

+ мрсити овце
значи: давати
соли овцама.

+ Чемерно је
планина у Хер-
цеговини (и у
Србији, код
Ивањице).

+ пудар је чу-
вар винограда и
других усева.
(На слици је чу-
вар винограда
пored своје
колибе.)

пребаци га на другу страну, а он бјежи даље. Мало зати-
јем ето ти на гумно и Брка, па запита људе:

— Прође ли овуда тако и тако чоек? А они му кажу да
прође. Брко их запита:

— Како пријеђе преко ове воде?

А они му одговоре:

— Прескочи.

Онда се Брко залети, па хоп преко
воде на другу страну, па поћерај за Ме-
ђедовићем. Међедовић, бјежећи уз јед-
но брдо, врло сустане, а кад изиђе на

брдо, нађе чоека на узораној њиви који је у торби о
врату имао сјеме, па по једанпут заграби шаком те сије,
а по други у уста те једе. Овоме чоeku повиче он:

— Помагај, брате, забога! Ћера ме Брко, и ево га
сад ће ме стићи! Него шта ћу чинити? Сакриј ме ће!
А чоек одговори:

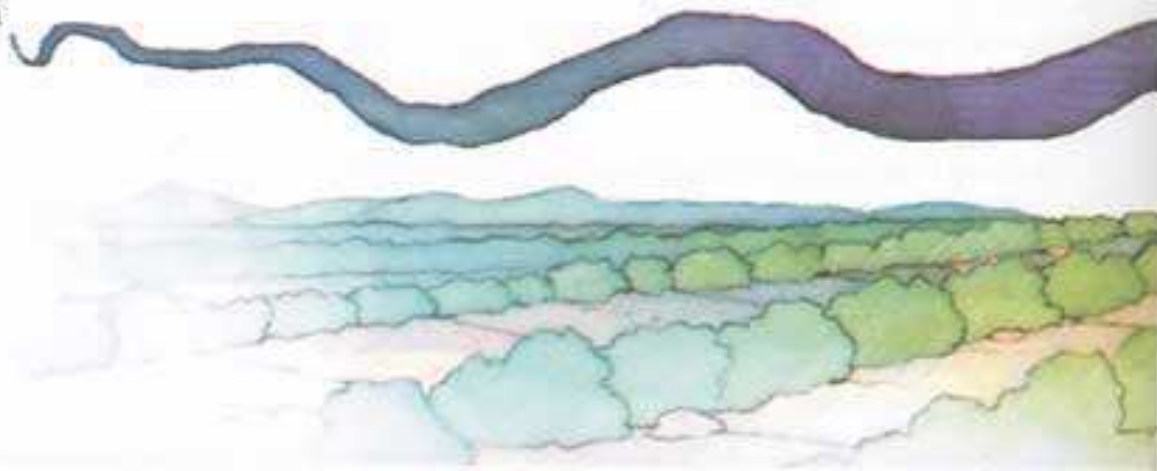
— Богме, Брко није шала. Али не знам ће ћу те
сакрити; него ходи овђе у моју торбу у сјеме.

И тако га узме у торбу. Кад Брко потом дође, и за-
пита га за Међедовића, он му каже да је он одавно онуда
прошао, и досад бог зна куд је отишао. Онда се Брко
врати натраг. Чоек онај, сијући жито, заборави за Ме-
ђедовића, и узме га једанпут са житом у шаку, те метне у
уста. Међедовић се поплаши да га не прогута, те по усти-
ма овамо, онамо, док срећом нађе један крњав зуб, те се
у њему устави и прићути. Кад сијач увече дође кући, он
повиче на снахе:

— Дајдете, ћецо, оне моје зубне чачкалице, нешто ме
жуља у ономе моме поквареном зубу.

Снахе донесу два велика гвоздена раж-
ња, па пошто он зине, подувре једна с јед-
не, друга с друге стране, док Међедовић
искочи из зуба. Онда га се сијач тек опо-
мене, и рекне му: — А жље те сакрио! Ума-
ло те нијесам прождерао!

Иза тога, пошто вечерају и стану се о

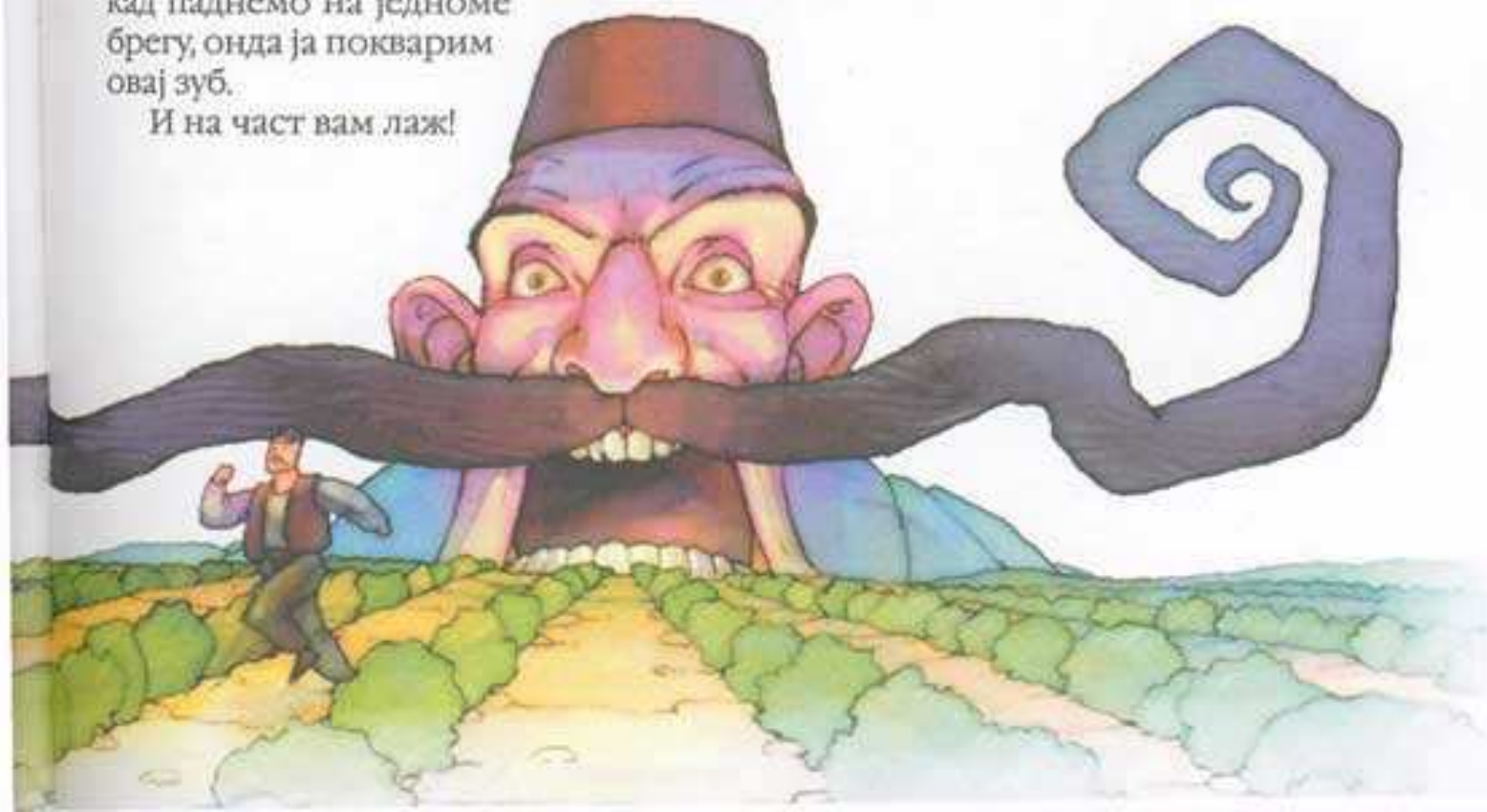
свачему разговарати, запита Међедовић домаћина шта му је било ономе зубу те је онако мимо све остале покварен. А домаћин му стане овако приповиједати:

— Једном пођемо нас десетак су тридесет коња у Дубровник по со. Идући тако, нађемо једну ђевојку код оваца, па нас запита куда ћемо, а ми јој кажемо да идемо у Дубровник по со; а она рече: "Шта да се мучите тако далеко. Ево има у мојој плетивачи нешто соли што је претекло кад сам мрсила овце, мислим да ће вам свима бити доста". И тако онђе погодивши се с њоме, она скине с руке своју плетивачу, а ми с коња своје вреће, па пуни и мјери, док напунимо вреће за све тридесет коња. Пошто се онђе с њоме намиримо, вратимо се натраг. Ово бијаше у јесен, и вријеме бјеше доста лијепо; али један дан пред ноћ, кад бијасмо наврх Чемерна, нешто се наоблачи, па окрене снијег са сјевером, да се пометемо и ми и коњи. Утом се још на већу нашу несрећу смркне сасвијем, и тако тумарајући овамо, онамо, док један од нас срећом набаса на једну пећину и повиче: "Овамоте, браћо! Ево сухоте!" Онда ми један по један онамо, док сви уђемо и уведемо све тридесеторо коња, па коње растоваримо и наложимо ватру, те преноћимо као у кући. Кад сјутрадан сване, а то имаш шта виђети: ми сви у једној људској глави, која стајаше између некакијех винограда. Док се ми томе још чуђасмо и коње товарисмо, не лези враже, ето ти пудара од онијех винограда, па узме ону главу с нама те метне у праћу, па окренувши је неколико пута себи изнад главе, баци је преко винограда да плаши чворке, и кад паднемо на једноме брегу, онда ја покварим овај зуб.

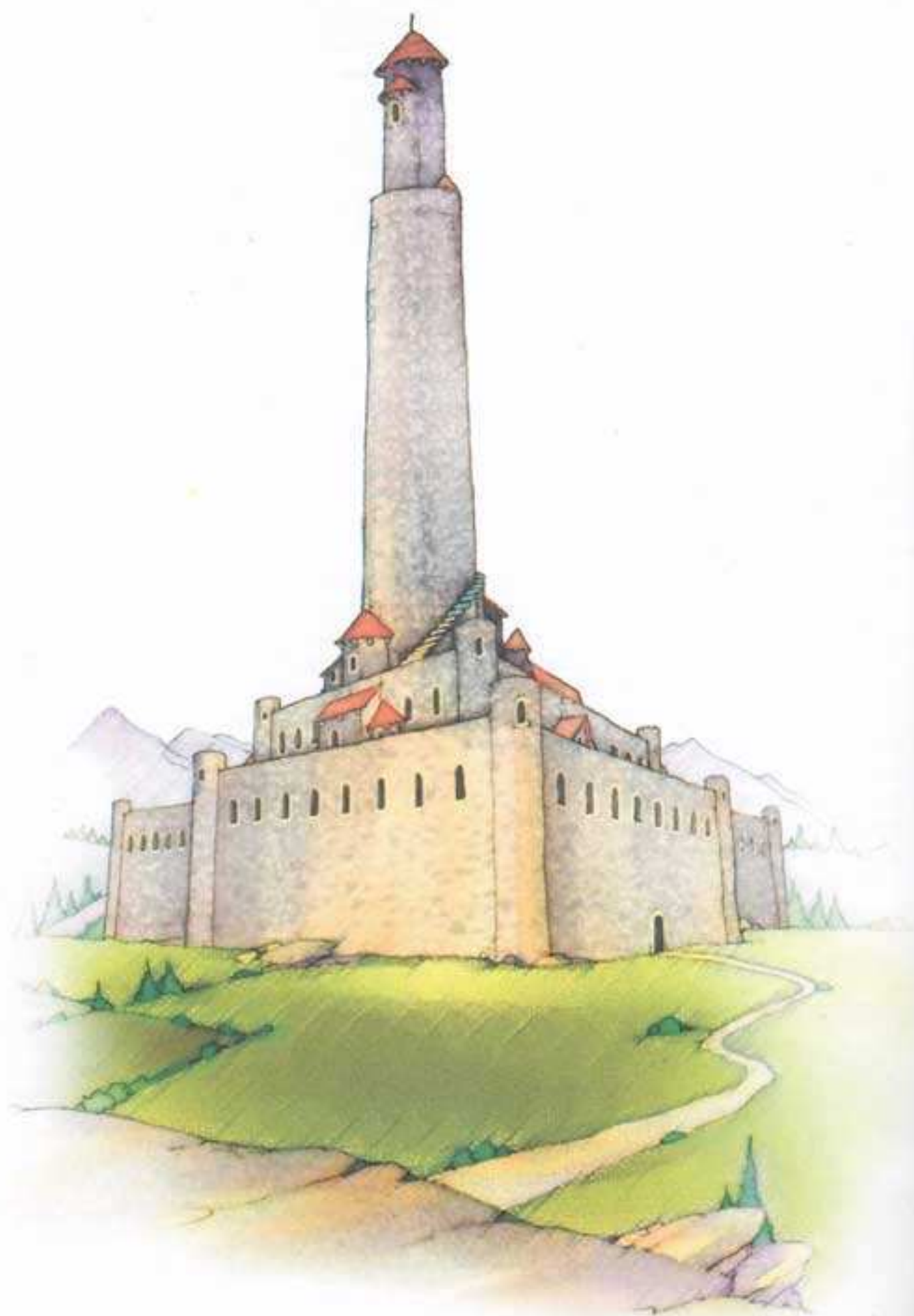
И на част вам лаж!

+ праћа, праћка је направа за бацање камена, начињена од комадића коже за који су привезана два краја капапа.

СЕДАМ ВЛАШИЋА

једном вилајету бејаху две велике царевине: у једној је царовао цар Петар, а у другој цар Татарин. Цар Петар имађаше врло лепу кћер, тако лепу да јој не бејаше равне на целом свету. Цар Татарин поручи цару Петру по гласнику да му да своју кћер за жену; ако је не усхте дати, он ће доћи са својом војском, те ће му царевину потлачити и попалити, кћер му отети и њега заробити. Кад цар Петар чује поруку цара Татарина, одговори гласнику:

— Иди и кажи твоме цару да је моја кћи умрла, нека тражи другу царицу и нека се битке и ратовања окани.

Чим гласник оде, цар Петар назида врло јаку кулу, у којој се могу две душе затворити с храном и пићем, колико им је доста за три године. Кад све буде готово, он се са својом кћерју затвори у кулу и зазида је. Царевину је предао свом верном слози, да влада и царује за три године, а кад прођу три године, онда да развале кулу и да га с кћерју пусте из ње.

Још је и то наредио: да се сваком ко год дође да тражи цара Петра каже да цар Петар није у својој царевини, него да је отишао цару сунца да се с њим разговори и да га пита: зашто зими нису дани тако дуги као лети, и зашто су хладни, те људи у његовој царевини не могу једнако да раде, него дангубе.

Наскоро потом дође цар Татарин да тражи цара Петра и његову кћер. Сви му кажу да је кћи царева умрла и цар отишао до сунца да га то и то пита. Цар Татарин уђе у двор и, кад види да нигде никога нема и да је свугде гробна тишина, врати се у своју царевину.

Кад прођу три године, отворе кулу; цар Петар изађе, а кћери му нигде не бејаше. Ни сам цар Петар није знао

+ Влашићи - група звезда (Плејаде) у сазвезђу Бика, за које се верује да представљају седморицу браће или шесторицу браће и једну сестру. Народ им је дао и имена као: Воле, Волета, Рале, Ралета, Миле, Милета и Мали Пржожак. По народном веровању Влашићи се не виде од Ђурђевдана до Видовдана ("Ђурђевска зора Влашиће затвара, видовданска зора Влашиће отвара"), када се поново јављају у пуном сјају. По Влашићима се ноћу одређује време, а када се појаве са истока, народ каже: "Пробудила се квочка с пилићима".

+ душа овде значи: човек, особа.

+ гласник - не-
када су вести и
царске наредбе
по земљи раз-
носили гласни-
ци на брзим ко-
њима.

+ кривац је
онај који је због
нечега крив,
осуђеник.

+ бити на бе-
лом хлебу зна-
чи: очекивати
извршење смрт-
не пресуде.

Кула, западни
улаз манастира
Студеница.

како је нестала.

У онај дан кад цар Петар из куле изађе, беше један кривац на белом хлебу. Свет је гомилама ишао да види осуђеника у затвору. Роб на белом хлебу проговори сакупљеном свету:

— Да зна цар Петар, као што не зна, те да ме пусти из затвора, а живот ми поклони, ја бих му нашао кћер и у двор довео.

Пронесе се та робова хвала и дође до самога цара. Дозове цар осуђеника преда се, те га запита:

— Би ли ти заиста могао моју кћер наћи и довести, да ти се кривица опрости и живот поклони?

Роб му одговори:

— Бих доиста, само да ми се овога тешког гвожђа опростити.

Цар Петар заповеди да скину с њега гвожђе, да му трошка на пут и оправи га у свет да му тражи кћер.

Дуго је осуђеник по свету ходио и распитивао за цареву кћер, али му нигде нико не знађаше што за њу казати. Прошао је девет светова и, кад дође на крај деветога света, нађе једну кућу и, кад у њу уђе, виде једну бабу.

— Помози бог, мајко, — рече јој роб, приступи јој и пољуби је у руку.

— Бог ти помогао, синко! Које добро?

— Тражим кћер цара Петра, — одговори роб, па јој онда све по реду каже, како је нестала из куле, да јој ни отац, који је с њом заједно био у кули, није осетио; како је он био на белом хлебу, како је обећао цару да ће поћи да му кћер тражи, ако га пусти; како је ето већ девет царевина прошао, а о царевој кћери ни трага ни гласа.

Баба му рече:

— Срећа твоја те ме при првом поздраву назва мајком и к ружи ми приступи; тим си ми постао син. Ја имам пет синова змајева. Кад кога код мене у кући нађу, одмах га растргају, али тебе ја нећу дати.

Онда змајевска мајка посади осуђеника до себе, па му рече:

— Први ми је син тако вешт у крадењу да ће из живе овце живо јагње украсти и однети, а да овца не осети. Други ми син зна тако вешто траг наћи, да ће га пронаћи, ма био од девет година. Трећи ми је син таки зидар да ће за тили часак, док длан о длан удариш, велику кулу сазидати. Четврти тако гађа стрелом да ће звезду на небу устрелити. А пети се у хватању тако извешгио да може гром у руке ухватити. И ако ти они цареву кћер не нађу и не

добаве, доиста је нико други неће на целоме свету.

Тек што ово змајевска мајка изговори, зачу се с поља хука; долазе пет змајева, пет синова бабиних. Баба брже-боље сакрије роба под корито за врата, ако јој синови срдити дођу, да га у првом срцу не раскину. Синови хрупише у собу и рекоше:

— Добар вечер, мајко.

Мајка им одговори:

— Бог ми вас помогао, децо моја! Добро ми дошли! Јесте ли ми се добро прошли?

Један син одговори:

— Јесмо, мајко.

На то ће најмлађи:

— Овде има крштена душа. Казуј, мајко, где је.

— Погодио си, има. Ту је ваш побратим. Он мене помајчи, а ја њега посиних, јер кад уђе у собу, назва ме мајком и приступи ми руци.

— Па шта тражи тај побратим овде? — запита змај.

— Тражи цареву кћер, — одговори мати, па им онда све приповеди како је нестала и зашто ју он тражи, и напоследку рече: — Сутра идите, децо, у свет те потражите цареву кћер. А сад ми се закуните да побратиму нећете ништа учинити.

Кад се синови змајеви закуну, устане баба радосно, дигне корито и изведе свог посинка, те се са змајевима, као с браћом, поздрави и ижљуби. Док се с њима ижљубио, проли се из њега три оке крви.

Затим вечерају, па легну спавати да се одморе. Мати змајевска и њени синови, уморни, добро спаваху, али се јадни роб од болова целу ноћ преметаше.

Сутрадан у зору устану змајеви, узму побратима са собом, па се упуте к царевини цара Петра. Онај од њих што је имао добар нос одмах намирише траг куда беше царева кћи из куле однесена. Тако дознају да је царева кћи код змаја седмоглавог, који ју је, кад је цар Петар у кули спавао, тако вешто одвео да он није ни осетио.

Кад тако сазнају где је царева кћи, онда онај што је био вешт у крадењу оде у двор змаја седмоглавог, и затече га где на крилу царева кћери спава. Змај узме девојку на руке, па полети с њом из двора тако полако да змај седмоглави и не осети. Кад се овај пробуди, досети се ко му је девојку однео, па што је брже могао полети за њом у потеру.

Брат змајев што беше вешт зидар опази како му брата гони змај седмоглави, те брже-боље сазида кулу, те се сви у њу затворе. Седмоглави змај долети под кулу, размете љутито главе, три вргне здесна налево, а три слева надесно, седму пак, средњу, дигне горе и поче живу ва-

+ змај је митско биће које има неке особине као и човек, мисли и ради као човек, али може да лети, има огромну снагу, може да се претвара из једног облика у други (на пример, да од човека постане орао и обрнуто). Ако дуже времена борави у једном месту, то може бити штетно, јер наступа велика суша. Змајеви могу и да помажу људима, рецимо када се боре са алама које доносе градоносне облаке. Често се же не лепим девојкама и из тих бракова се рађају јунаци. (Змај са иницијала из Дивошевог јеванђеља, Цетиње.)

+ крштена душа значи: човек, човек хришћанске вере.

тру сипати. Помрче сунце и ухвати тама, рекао би: по-ноћ је. У том мраку сатре главама кулу у млево, узме девојку под крила и дигне се у облаке.

Али онај од браће змајева што беше добар стрелац одапе стрелу и погоди седмоглавог змаја баш у срце, те испусти девојку испод крила. Девојка стане падати к земљи, а за њом и змај седмоглави.

Онда онај брат што беше вешт у хватању притрчи и прихвати девојку на руке тако лако да јој не би ништа, а седмоглавог змаја дочекаше друга браћа и покидаше му свих седам глава пре него што је пао на земљу.

Тако пет змајева избавише цареву кћер. Сви се обрадоваше што добише тако лепу девојку, али се стану препирати чија ће сад она бити.

Човек се умеша у њихову препирку и рекне:

— Браћо, девојка је моја. Ви знате да је морам однети њену оцу, да ми се живот опрости. Да је ја нисам тражио, ви је не бисте нашли, јер за њу нисте знали.

Први змај рече:

— Моја је девојка. Јер да је ја нисам нашао, ви је не бисте имали, па би је ти бадава тражио.

Други змај рече:

— Моја је девојка. Јер да је ја нисам украо, ви је не бисте имали, па би је ти бадава тражио, а ти бадава нашао.

Трећи змај рече:

— Моја је девојка. Јер да ја нисам брзо кулу сазидао, и тебе с девојком склонио, седмоглави змај би те био стигао и девојку отео, и онда би је ти бадава тражио, ти нашао, а ти украо.

Четврти змај рече:

— Моја је девојка. Јер да ја нисам змаја устрелио, он би њу опет био однио, а онда си је ти бадава тражио, ти нашао, ти украо, а ти у кулу склонио.

Пети змај рече:

— Моја је девојка. Јер да је нисам у падању на земљу прихватио, она би се била на комаде раздробила, па је ипак не бисте имали; ти си је онда бадава нашао, ти украо, ти у кулу склонио, а ти змаја устрелио.

Тако су се они препирали око девојке чија ће бити, па наиђу на ветрову мајку, кажу

јој о чему се препиру и замоле да она пресуди чија је девојка.

Ветрова мати, кад их преслуша, запита:

— А јесте ли ви били код месечеве матере да вам пресуди?

А они одговоре да нису код ње били. Ветрова мати им рекне:

— А ви идите месечевој мајци, она ће вам то правије знати казати, јер има сина који је више света прошао.

Оду браћа с девојком месечевој мајци. Не назову јој ни помоз' бог, него јој с врата повичу:

— Послала нас је ветрова мати да нам ти кажеш чија је девојка, — па јој онда све испричају како је било, и зашто је који иште.

Месечева мати их запита:

— Јесте ли били код сунчеве мајке?

Кад они одговоре да нису, рече им месечева мати:

— Идите ви, децо, сунчевој матери, она ће вам најправилније пресудити, јер јој син највише света прође.

Крену се сунчевој матери. Не назову јој ни помози бог, него јој још с врата проговоре:

— Послала нас је месечева мати да нам ти кажеш чија је девојка, — па и њој реку све како је било и због чега се препиру.

Сунчева мати их запита:

— Имате ли ви, децо, своју мајку?

А кад они одговорише да имају, сунчева мати их отпрати кући с речима:

— Идите ви, децо, својој мајци. Свака мати својој деци најправије суди. И вама ће она најбоље знати казати чија је девојка.

Тако они оду кући, те пред матер и кажу јој све где су били, шта је који учинио, код кога су све били, да им пресуди, па најзад и то како их је сунчева мати к њој послала, да она каже чија је девојка.

Мати им рече:

— Чујте, децо, да вам мати каже. Ви сте моји синови, а она нека ми буде кћи. Ви сте браћа, а она нека вам буде сестра.

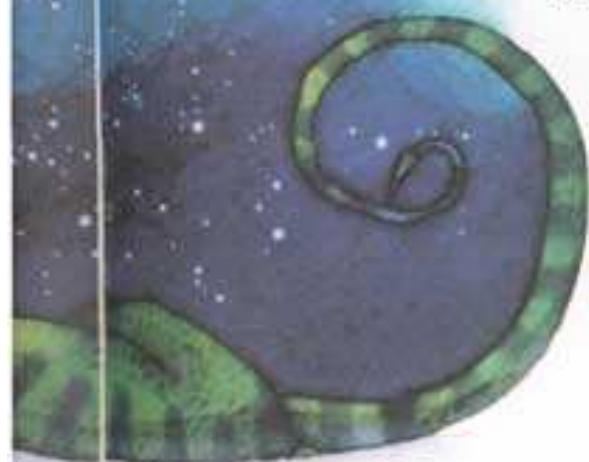
И браћа се том пресудом задовољише.

Свих шест браћа и седма сестра стоје на небу, и то су седам Влашића. Сваке године иду ветровој, месечевој и сунчевој мајци, да им захвале на савету.

Тај пут траје од Ђурђева до Видова дана, и за то време се Влашићи не виде на небу.

+ Ђурђев дан - Ђурђевдан, празник посвећен светом Ђорђу, слави се 6. маја. За светог Ђорђа се везује прича да је спасао принцезу од аждаје.

+ Видов дан - Видовдан, празнује се 28. јуна у част светог Вида, за кога се веровало да има моћ да лечи болести ока. У српском народу овај празник се везује за Косовску битку, која се догодила на тај дан 1389. године.

БАВО И ЊЕГОВ ШЕГРТ

Б ио један човек, па имао јединца сина. Овај син рече једанпут оцу:

— Бабо, шта ћемо радити? Ја овако не могу живети; него идем у свет да учим какав занат. Видиш како је данас: који зна

најмање заната, тај сваки боље живи од сваког тежака.

Отац га је дуго одвраћао говорећи му да и у занату има бриге и труда, и како би оставио оца сама! Али кад се син никако не дадне одвратити, најпосле му допусти отац да иде и учи занат. Онда се он дигне у свет да тражи заната. Путујући тако удари на једну воду, и идући покрај те воде сrete се с једним човеком у зеленим хаљинама, па га човек запита куда иде, а он му одговори:

— Идем у свет да тражим мајстора каквог да учим занат. Онда му рече онај човек у зеленим хаљинама:

— Ја сам мајстор, ходи к мени па учи занат кад ти тако срце иште.

Дете једва дочека и пође с њим. Идући они тако покрај оне воде, наједанпут мајстор скочи у воду и стане пливати говорећи детету:

— Хајде за мном скачи у воду и учи пливати.

Дете се стане одговарати да не сме, јер га је страх да се не утопи; а мајстор му одговори:

— Не бој се ништа, него скачи.

Дете скочи у воду и стане пливати с мајстором упоредо. Кад су били наспред воде, узме мајстор дете за врат па с њим у воду на дно. То је био ђаво. Он одведе дете у своје дворе и преда га једној старој баби да га учи, па се опет врати на овај свет. Пошто се он врати и баба остане сама с дететом, онда му стане говорити:

— Мој синко, ти мислиш да је овај човек какав мај-

+ тежак значи: сељак који се бави обрађивањем земље као главним занимањем, земљорадник, ратар.

+ вода - у народу се вода сматра живим бићем, па се зато вода моли да излечи болесноме грозницу. Кад се извади из бунара или донесе са извора, прво се спусти суд са водом "да се вода одмори", а онда се пије. Некада вода тражи жртву, па је се тада треба чувати. Веровало се да у водама живе или се у њима скривају демони. Вода у којој су се купале виле (вилинска вода) је лековита.

• Ђаво је зао дух који човека на зло наводи, па се још назива сотона, нечисти-ви, враг, онај црни, онај куси, непоменик итд. Живи најчешће у вировима, дубоким рекама, језерима, у буна-рима, мочвара-ма и рупама бли-зу вода. Ђаво је окретан, препре-ден, али поне-кад и глуп, па му човек може мудрошћу до-скочити. У наро-ду се верује да ђаволи понекад помажу сиро-машнима и не-срећнима. Ђаво-ли не трпе људе који се крсте. Они се боје крста, а исто тако и вукова, јер вукови гоне ђаволе. Ђаво се може претвори-ти у човека и многе животи-ње. (На слици је ђаво, детаљ са фреске из мана-стира Хиландар на Светој гори.)

стор као што су мајстори на оном свету. Није он онаки мајстор, него је ђаво. И мене је тако преварио и довукао амо с оног света, а и ја сам крштена душа. Него послушај ме што ћу ти казати. Ја ћу тебе учити свему његову занату, и он, кад год дође, питаће те је-си ли што научио, а ти му свагда кажи да ниси ниш-та, ако си рад да га се курталишеш и да се опет вра-тиш на онај свет.

После неког времена дође ђаво и запита дете:

— Шта си научио?

А он му одговори:

— Нисам још ништа.

И тако прођу три године дана, и кад би год мај-стор запитао дете шта је научило, оно би му свагда одговорило да није ништа. Најпосле га запита ђаво још једном:

— Јеси ли штогод научио?

А дете му одговори:

— Нисам ништа, него сам заборавио и оно што сам пре знао.

Онда се ђаво расрди, па му рече:

— Кад ти досад ниси ништа научио, нећеш никад ни-шта ни научити, него иди без трага куд те очи воде и но-ге носе.

Дете, које је већ добро ђаволски занат изучило било, одмах скочи на воду и стане пливати ка крају и испли-вавши изиђе на брег и отиде к оцу своме. Отац, како га угледа, далеко истрчи преда њ говорећи:

— Где си, сине, забога!

А син му одговори:

— Учио сам занат.

Иза тога прође неко време и дође вашар у облич-њему једноме селу.

Тада рече син оцу:

— Бабо, хајдемо на вашар.

Отац му одговори:

— А с чим ћемо, синко, кад немамо нигде ништа?

— Ти за то немаш бриге, — одговори му син, и пођу на вашар.

Идући тако путем, син рече оцу:

— Кад будемо близу вашара, ја ћу се створити леп коњ, што га неће бити у целом вашару. Сав вашар чудиће му се. А мој ће мајстор доћи да купи коња, и што год заце-ниш, он ће ти дати. Али се немој шалити да му даш улар, него кад новце примиш, одмах ми улар скини с главе па удри њиме о земљу.

Кад дођу близу вашара, дете се претвори у коња што га нигде нема. Старац поведе коња по вашару, а сав се вашар слеже око њега, па се сви стадоше згледати, јер нико не сме ни да запита пошто је. Кад али ето ти мајстора: створио се Турчин, па завио чалму око главе и спустио хаљине до земље. Како дође, а он рече:

— Ја ћу тога коња купити. Говори, старче, пошто је.

Што је год старац заискао, Турчин му одмах извади готове новце без речи. Старац, кад прими новце, скине с коња улар, па њиме о земљу. У тај мах нестане и коња и купца. Старац, дошавши кући с новцима, затече и сина код куће. Кад после неког времена дође други вашар, онда син опет рече оцу:

— Хајдемо, бабо, на вашар.

Отац му већ није хтео ништа говорити, него одмах пође с њим. Кад су били близу вашара, син рече оцу:

— Ја ћу се сад створити једна трговина: шатра пуна робе, што је на вашару неће бити лепше ни богатије. Ни њу неће моћи нико купити, а мајстор ће мој доћи и платиће што год зацениш. Али не шали се, не дај му кључеве у руке, него кад новце примиш, удри кључевима о земљу.

Тако и буде: кад се он створи лепа трговина, сав се вашар стане дивити. Али ето ти мајстора, опет се створио Турчин као и пре, па пита старца:

— Пошто?

Колико год је старац заценио, толико је Турчин одмах платио, а старац, кад прими новце, удари кључевима о земљу. У тај час нестане и трговине и купца, него од трговине створи се голуб, а од Турчина створи се кобац, па потерај голуба! Док су се они тако вијали овамо-онамо, царева кћи била изишла пред двор па их гледала, а голуб уједанпут стрелимке девојци на руку, па јој се претвори у прстен на руци. Онда кобац падне на земљу, па се створи човек, те отиде к цару и понуди му се да га прими у службу: служиће га три године дана, а ништа на свету не иште, ни хране, ни пића, ни одела, само да му цар да онај прстен с девојчине руке. Цар га прими и обећа се да ће му дати. Тако је онај служио а девојка прстен носила, и врло јој је мио био, јер је дању био прстен, а ноћу леп момак, пак јој говорио:

* вашар је скуп великог броја продаваца и купца у неком месту одређеног дана ради трговања.

* чалма је марама умотана око феса (врсте капе), коју обично носе муслиmani, турбан. (Турчин са чалмом, детаљ са слике "Бирчанин Илија предаје харач" Павла Симића.)

* кобац је птица грабљивица, слична јастребу; велики је непријатељ птица певачица.

+ проја је куку-
рузни хлеб, а
овде значи:
просо, зрна
проса.

+ зобати значи:
кључати.

— Кад дође време да ме узму од тебе, не дај ме никоме
у руке, него удри мноме о земљу.

Кад се наврше три године дана, дође цар ка кћери
својој, пак је стане молити да му да прстен. Онда она као
срдито баци прстен на земљу; прстен прсне, а од њега
се проспе ситна проја, и једно зрно откотрља се под
цареву чизму; а слуга се уједанпут створи врабац, па на
врат на нос стане проју зобати, и кад сва зрна позобље,
пође да и оно последње испод цареве чизме кљуне, али
од зрна уједанпут постане мачак па врапца за врат.

ВИЛОВСКА КОЧИЈА

Био је тако један цар и имао је кћер која се никад у свом вијеку није смијала. Цар је због тога био јако жалостан, па даде разгласити по свему свијету да ће ономе ко му насмије кћер дати је за жену, и још уз то по своје царевине. Кад тај глас пукне по свијету, стану се купити са свију крајева најбоље шалције и комедијаша, али свијем буде бадава. А биле су на једној њиви двије жетелице и за њима дечко везивао сноплје, па кад су се нешто зашпомињали, рече мали матери:

— Мати, идем ја лијепо насмијати цареву кћер.

А она му рече:

— Одлази, бено, та ишли су тамо паметни људи па нијесу ништа могли учинити, а да ти то учиниш!

Али се мали никако не хтједе оканити, него закала па хајде. Отишао је он тако већ доста далеко од куће, кад ал' за њим цестом иде кочија без коња, и свиралица у њој свира. Он се обазре и опази то а кочија сама иде, и у њој сједе три дјевојке, и једна свира у свиралу, а кочија иде. Кад оне дођу до њега, рече им он:

— Помоз' бог, посестриме! — а оне реку:

— Бог помогао, побратиме! Јеси ли ти нас побратио?

— Јесам, — рече он — а да ли сте ви моје посестриме?

— Јесмо, — реку оне (а то су биле виле).

Кад се тако побрате, изиђу оне из кочије, па му реку:

— Ето ти кочије, а ето ти свиралице, па куд год окренеш свиралу па станеш свирати, кочија ће на ону страну ићи, а кад престанеш свирати, она ће стати.

Кад он то чује, сједе у кочију, па стане свирати, а ко-

+ кочије су лака кола на федере с покретним кровом.

+ жетелица је женска особа која жање. Некада су људи жели жито српом и слагали га у руковети, које су везивали у снопове, а сноплје дењули у крстине и стогове. У току тих послова радо су певали и приповедали разне догодовштине, нарочито шаљиве.

+ заспомниџа-
ти се значи: раз-
говарати о нече-
му, запричати се.

+ бена значи:
будала, луда.

+ закалати зна-
чи: кренути, поћи.

+ биртија је
исто што и ка-
фана, а бирт
значи кафеџија.

+ солдати су
војници.

+ роба овде
значи: одећа,
одело.

+ планинка
овде значи:
домаћица,
редуша.

+ крух је хлеб.
Хлеб се раније
обично месио у
наџвама, дрве-
ном кориту, а
онда постављао
на округлу др-
вену даску која
се зове лопар,
са лопара став-
љао на ватру и
запретавао, тј.
покривао жа-
ром и пепелом
да се у ватри
испече. (На сли-
кама су наџве и
лопари.)

+ кркача значи:
гомила, стиска,
гужва, крклџанац.

+ смагати се
значи: савлада-
ти се.

чија се крене те хајде, и тако дође до једне биртије, и ту га ухвати ноћ. Он дакле сад уђе с кочијом у авлију, па стане, те уђе у кућу и заиште вечеру, а кад вечера, отиде па леже у кочију спавати. А биле су у тога бирта три кћери, па како су имале наваду голе спавати, свуку се и ту ноћ па легну, а на његовој кочији биле су три златне јабуке, па од њих удари свјетлост у окна. Дјевојке спазе те јабуке, па се стану договарати да их од њега украду. Што реку, то и учине: сађу у авлију, ухвати свака за једну јабуку, али како су ухватиле, тако им руке приону. Кад се ујутру свануло, устане он и види их, али га ни бриге није, него узме свиралицу па стане свирати, кочија окрене ићи, а њих три уза њ скакати.

Идући тако, ударе поред једне касарне, а ту су баш солдати чистили робу, па кад виде цуре да скачу, ухвати сваки своју за груди, и одмах и њима руке приону те и они почну скакати уза њих. Наш јунак се обазре па види, али га ни

брига није, него само једнако свира, и кочија иде.

Кад је већ био близу царева двора, удари испред једне куће, а ту је планинка крух запре-

тавала, па кад види ону кркачу око кочије, излети ван па онијем лопаром опали једнога солдата по леђима, те и онај лопар прионе, а с њим и баба.

И тако све скупа доспије у царев двор. Кад то види царева кћи, почне се смијати још издалека да се није могло смагати, а цар кад то види, стане махати руком на њега да устави кочију. Он устави кочију, па дође к цару, а цар му рече:

— Ти си расмијао моју кћер, која се још никад није насмијала, — сад је твоја! — Па га устави код себе те га вјенча с њоме и даде му по своје царевине, још и сад царује, ако није умро.

ЗМИЈА МЛАДОЖЕЊА

Била једна царица која није имала од срца поро-
да, па се једнако молила Богу да јој дâ да ро-
ди. Једно вече, молећи се тако, уздахне и рече:
— Та дај ми, боже, од срца порода, да би и љу-
та змија била!

После некога времена она се осети трудна, и кад буде на
том доба, роди змију, па је стане неговати, хранити, дојити,
као свака мати своје дете. Та змија за двадесет и две године
није од себе пустила никаква гласа, а кад јој се наврше два-
десет и две године, она проговори и рече оцу и матери:

— Сад хоћу да ме жените.

А они јој одговоре:

— Ко ће дати за змију девојку, која ли
ће девојка поћи за змију?

— Е, — одговори им змија — ви
не гледајте од царскога или гос-
подског рода, него ону која ће
доћи у царство да живи.

На то му реку отац и
мати да би он сам себи
изабрао коју хоће. Он
онда нађе сам једну
сироту и пошаље оца
да му је проси. Отац
отиде и девојку за-
проси, а она онако
у сиротињи пође ра-
до и весело. После
је прстенују, дове-
ду је и венчају их, и
змија стане живети

+ змија - о зми-
ји у народу пос-
тоје многа веро-
вања. Народ их
дели на добре
змије и оне које
су зле. Добре
тамане гамад и
народ их не
убија, а зле ује-
дају људе и жи-
вотине, па их
народ прогони.
Змија не трпи
бели лук, запа-
љене крпе и
дуван и људи
их користе за
терање змија.
На Јеремијин
дан се пева: Је-
ремије уз поље,
бежте змије у
море.

+ прстеновати
значи: испроше-
ној девојци да-
ти прстен у знак
веридбе, зару-
чити, верити
испрошену
девојку.

+ змијиња кошуља или свлак - змије у пролеће скидају свој свлак или кошуљу провлачећи се кроз грање. Верује се да ће онај ко нађе тај свлак на Ђурђевдан или на Цвети бити те године срећан. Кошуљица може да се носи као амајлија, а народ мисли да њом стока може да се лечи и штити од болести.

+ Сунце - по народном веровању Сунце се сматра живим бићем које се рађа и смирује. Месец му је брат, а звезде сестре. Сунце има мајку, а за Венеру се негде каже да му је жена. (Сунце, детаљ са фреске из манастира Дечани.)

са својом невестом, те ти она, богме, затрудни. Онда рече свекрва снаси:

— Како, ћерко, забога, остаде трудна са змијом?

А она јој не хтедне одмах казати, али кад је свекрва заокупи неколико дана једнако за то питати, најпосле јој рече да он није змија него момак да га лепшег у свету нема.

— Прекодан је — вели — змија, али како вече дође, он свуче са себе ону змијињу кошуљу, те изиђе момак, лепота на свету. Кад би само и дању онакав био као што ноћу бива, али како зора забели, он се опет увуче у своју кошуљу и постане змија.

Свекрва, кад то чује, врло се обрадује, па рече снаси:

— Е, кад је тако, то ћемо ми учинити да он такав остане какав је ноћу с тобом.

Па се онда договоре шта ће радити. Кад буде увече, а он свуче кошуљу змијињу са себе, те је као и прије метне под узглавље, па легне спавати. Кад га први сан ухвати, жена му полако извуче кошуљу испод главе, и матери кроз пенџер дода, а мати је одмах баци у ватру. Како кошуља почне горети, а он скочи од сна па повиче:

— Шта то уради, да од бога нађеш! Сад ме видиш, па ме више нећеш видети док не подереш гвоздене опанке и не сатреш гвозден штап тражећи ме, нити ћеш се с тим дететом што ти је под срцем пре растати докле руку преко тебе не пребацим.

То изрече, па га нестане. Она је после носила оно дете пуне три године, и напослетку јој дотужи, па науми тражити свога мужа. И тако начини гвоздене опанке и гвозден штап, па пође у свет. Идући тако и тражећи га свуда, дође к сунчевој мајци и нађе је где пећ жари и голим рукама ватру изгрће. А она, кад то види, брже-боље одреже свој skut па јој њим руке умота, а сунчева је мајка запита: — Откуд ти овде, рајска душице? Она јој одговори:

— Невоља ме, мајко, натерала, — па јој приповеди како је страдала, како је муж проклео и како иде по свету те га тражи — па сам, вели, дошла питати твога сина, не би ли ми могао он за њега што казати, није ли га где видео, јер он преко свега света прелази.

Сунчевој се мајци на то врло ражали, па јој рече да се склони мало за врата.

— Ето, иде сунце уморно, а може бити да су га и облаци наљутили, пак ти у љутини може што учинити, већ се притаји док се оно не одмори. И она се склони за врата, али ето ти сунца, па, назвавши матери добар вече, рече јој:

— Мајко, ту мирише рајска душица. А мајка му одговори: — Нема ту, синко, никога; та не може овамо ни тица долетети, а како би рајска душица дошла? Сунце јој одговори: — Има, има, мајко, него нека изиђе слободно, нећу јој ништа. Она онда изиђе, пак му приповеди сву своју невољу; најпоследње му рече: — Јарко сунце, ти сијаш по целоме свету, ниси ли гдегод видео такога и такога човека?

Сунце јој одговори да га оно није дану нигде видело, и пошаље је к месецу да пита њега није ли га он где видео ноћу. На походу оданде поклонили јој сунчева мајка златну преслицу са златном кудељом и са златним вретеном. Кад она отиде к месецу, нађе месечеву мајку код куће, па је пољуби у руку и назове:

— Помози бог, месечева мајко!

А она јој одговори:

— Бог ти помогао, рајска душице! А откуд ти овде?

Онда јој она каже сву невољу своју, и како је била код сунца, и покаже јој што јој је његова мајка поклонила, и рече како је сунце послало да пита месец није ли он где видео њезина мужа. Месечева јој мајка одговори да се мало склони за врата, јер ће сад доћи месец љутит и уморан,

+ Месец - народ верује да је Месец живо биће, да има мајку, да је Сунчев брат и да се жени муњом из облака или звездом Даницом. Младом Месецу се народ молио да му подари здравље, срећу и весеље, а говорило се да о младом Месецу не ваља прати хаљине, белити платно, сејати и косити. Млад Месец није добро споминјати и загледа-ти, а пун Месец јесте, јер ће тада у кући бити свега доброга. За Месечеве мрље се верује да су глава Шарца Краљевића Марка. (Месец, детаљ са фреске из манастира Дечани.)

+ преслица је справа за предење на коју се везује повесмо, кудеља. (На слици су разне врсте преслица.)

+ кудеља - конопљина, ланена или вунена влакна скупљена тако да се из њих може прести конац, повесмо.

+ вретено је дрвени обао штапић на који се при предењу намотава предиво. (На слици су жене које преду.)

+ ветар - верује се да је ветар велики божји дар. Да ветра нема пауци би направили мреже од земље до неба и људи не би могли да живе. Постоје добри и зли ветрови; неки доносе сушу, неки кишу, неки олује, неки развијају гору, неки доносе болести, а могу бити бели и црвени. Верује се да долазе из земље и пећина или да их дува из ноздрва огромна аждаја која се бије са сунцем.

и она се склони. Кад али ето ти месеца; како дође, назва матери добро јутро, па јој рече:

— Овде мирише рајска душица.

А мати му одговори:

— Нема, синко, никога; та овамо не може ни тица долетети, а како ће рајска душица доћи?

Месец јој опет рече:

— Има, мајко, има, него нека изиђе слободно, нећу јој ништа.

Онда она изиђе, па му приповеди све што је и како је, па му најпосле рече:

— Сјајни месече, ти сјаш целу ноћ по свему свету, ниси ли гдегод видео такога и таког човека?

А месец јој одговори:

— Рајска душице, ја га ноћу на земљи нисам нигде видео, него иди ти к ветру те њега запитај није ли га где видео, он преврће дрвље и камење и завлачи се свуда.

Кад она оданде пође, поклони јој месечева мајка златну квочку с пилићима. По томе она дође к ветровој мајци, те јој приповеди све како је страдала, и како је дошла да пита њенога сина ветра није ли он гдегод видео такога и таког човека. Ветрова јој мајка на то рече:

— Уклони се малко за врата, рајска душице, јер ће сад мој син срдит доћи, па те може сву издрапати.

И она се склони за врата. Кад али ето ти ветра, дува, руши, крши, преврће где год што нађе, сав изгребан и подеран. Па како дође, назва матери "помоз' бог", па јој рече:

— Мајко, овде мирише рајска душица.

А она му одговори:

— Бог с тобом, синко! Овамо не може ни тица долетети, а како ће рајска душица доћи?

Ветар јој одговори:

— Има, мајко, има, већ нека изиђе слободно, нећу јој ништа.

И тако она изиђе пред ветра, приповеди му невољу своју; а ветар јој одговори:

— Ја сам га видео, он је чак у другоме царству, тамо се оженио и царује. Него моја ће ти мајка дати златан разбој са златном пређом и чекрком, па кад дођеш у онај град, а ти намести према царевом двору тај разбој па ткај, и пусти квочку и пилиће па их храни, и изнеси преслицу.

Она тако и учини. Кад дође у онај град, и опанци јој се подеру и штап пребије. Она према царевоме двору намести разбој, пусти квочку с пилићима, и изнесе преслицу, па стане ткати. Али је царица угледа с двора, па стане говорити сама себи: "О боже мој, ја сам царица, па немам златног разбоја ни преслице, ни златне квочке ни пилића". И пошаље свога слугу к жени да је пита хоће ли продати те ствари. Она одговори:

— Ја нећу продавати, него да ме пусти царица да преноћим једну ноћ с царем њеним, па ћу јој дати преслицу.

Царица обенђелучи цара и допусти јој преноћити с њиме. Цар како легне у постељу, он се занесе и као мртав утиша се, а она кад остане сама с њим, стане му говорити:

— Светли царе, сунце огрејало, баци десну руку преко мене, не бих ли се растала с твојим дететом.

Али цар нити што види ни чује. Сутрадан она да царици златну преслицу са златним повесом и златним вретеном, а царица заиште и квочку с пилићима, а она јој рекне да ће јој дати ако је пусти још једну ноћ да преноћи с њеним царем. Царица пристане и на то, па цара опет обенђелучи, и тако се цар опет занесе и не чује кад она стане викати:

— Светли царе, сунце огрејало, баци десну руку преко мене, не бих ли се растала с твојим дететом.

Кад буде ујутру, стража приповеди цару како већ две ноћи она жена с њиме спава, и једнако виче да пребаци десну руку преко ње, не би ли се растала с његовим дететом. Кад царица прими квочку с пилићима, заиште и разбој са златном пређом и чекрком, и жена јој обећа ако јој допусти још једну ноћ с њеним мужем да преноћи. Она допусти у мисли да мужа опет опоји, али он, дознавши од слугу шта је и како је, метне увече под браду сунђер, те у њ саспе оно пиће које му царица донесе, и тако остане при себи. Кад легну у кревет, он се учини као да спава, а она повиче:

— Светли царе, сунце огрејало, пребаци руку преко мене, не бих ли се растала с твојим дететом.

А цар, кад то чује, одмах руку преко ње пребаци, и онај час почне се она трудити, и роди му мушко чело златоруко и златокосо. Потом он остави ону земљу и царицу, а с првом се женом и дететом врати у пређашње царство своје.

+ разбој је справа за ткање. (На слици је жена која тка за разбојем.)

+ пређа - вунени, ланени или памучни конци добијени упретањем.

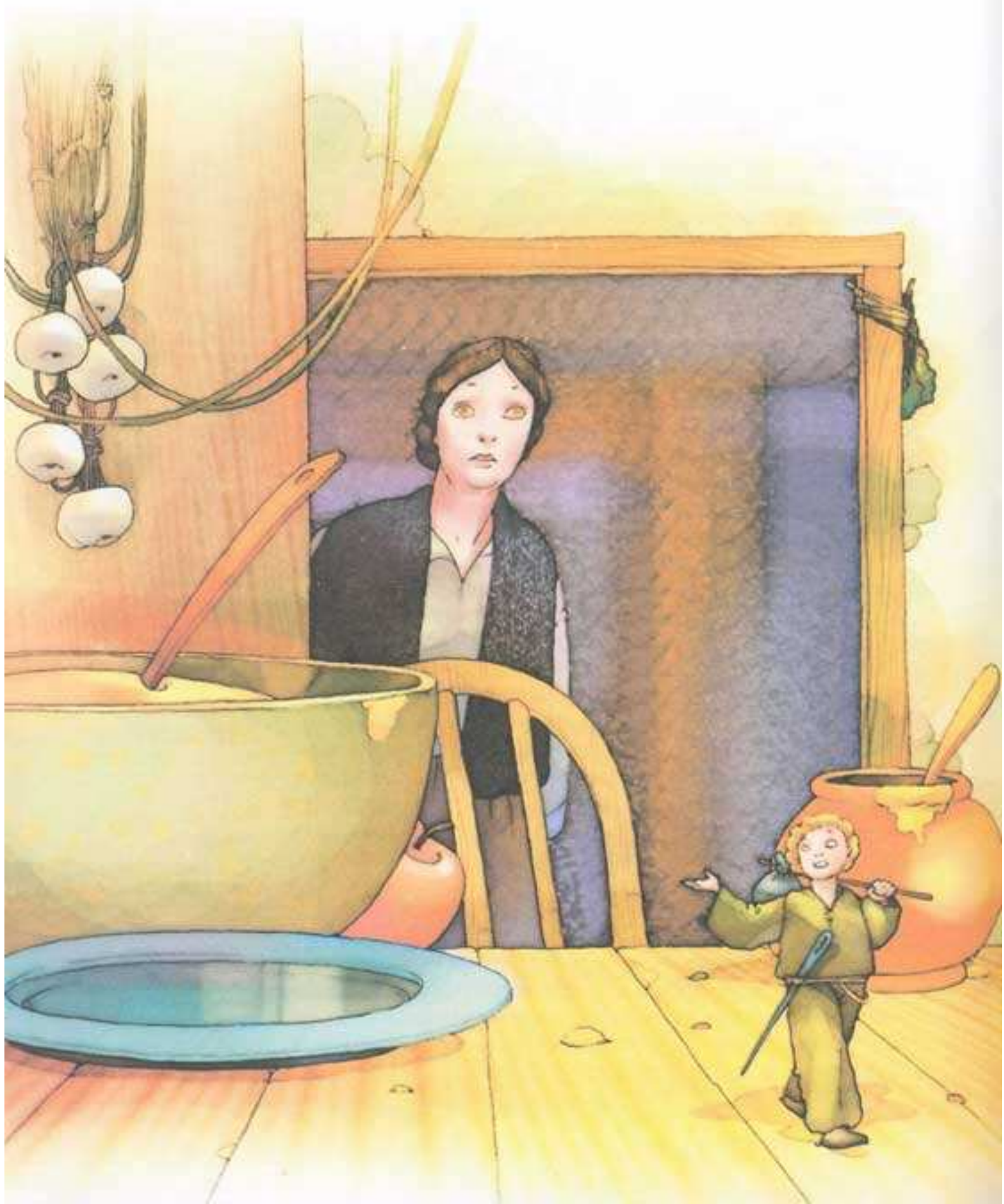
+ чекрк је направа за сукање предива са мотовила на цеви.

+ ткање је израђивање тканина на разбоју укрштањем и сабијањем конаца или предива.

+ обенђелучити значи: опити опојним травама, омађијати.

+ повесмо је свежањ вуне, конопље или лана који се свезује око преслице, кудеља.

БИБЕРЧЕ

Била жена нероткиња, па молила бога да јој да да роди, макар било дете као биберово зрно. Бог јој даде по жељи, те роди мушко дете као биберово зрно. Испочетка, у радости, није марила што је толишно дете родила, али после дође јој на жао гледајући другу децу, која су се с њезиним родила, где нарастоше на женидбу и удадбу, а њезино остало као биберово зрно. Онда окрену у плач и јаук сваки дан.

Једанпут дође јој у сан неко и каже да не плаче више, биће њен син велики као јаблан. Иза тога сна остане весела, али не задуго, јер потом дође јој син и рече да мора ићи куд му је у сну речено. И тако он оде, а мати остала плачући.

Ишавши он задуго, дође у један царски двор па уђе у башчу, кад тамо — царска кћи седи под једним дрветом и плаче. Он јој назове “помоз’ бог” и запита је зашто плаче,

а она му одговори да је то дрво, под којим сеђаше, родило три златне јабуке, да јој је отац заповедио да чува, али дође ала испод земље те за три јутра однесе све три јабуке једну по једну, те сад не сме оцу да каже, а отац сазвао сутра силне госте да им покаже шта му је бог дао.

Он јој каже да ућути, он ће јој све три јабуке од але донети, само да му да две своје слуге да иду с њим.

Потом он купи једну овцу и, заклавши је, сва четири черега метне у торбу а остало баца, па понесавши и једно уже оде са слугама иза

• јаблан је дрво са уском крошњом, које расте високо, па је симбол висине и виткости.

• златна јабука је симбол среће и богатства.

• ала је митско биће сродно аждаји и змају. Највише пакости наноси људима у првој половини лета, кад дозревају жита. Тада води црне и густе градоносне облаке, олују и буру и уништава воће и усеве. Тада се виђа у облику орла, који иде испред облака и страшно пишти. Са алама се боре змајеви заштитници, а дешава се да се але и између себе туку. Када але играју, онда се подигне вихор који може све што се нађе у њему поломити и однети.

+ черег значи: четвртина, четврти део нечега, а овде означава четвртину оаце, заједно са једном ногом.

+ варити значи: кувати.

На горњој слици је бакрач, а на доњој обичан казан.

+ казан - некада се кувало изнад ватре у округлим, металним судовима који су се држали изнад огњишта. Казан од бакра звао се бакрач.

града на језеро, и онде дигне један камен, па рече слугама да га на ужету спусте доле, па кад задрма уже, да га вуку горе.

Тако га слуге спусте, кад тамо — лепа башча и кућа.

Кад уђе у кућу, а то ала седи код ватре и у великом казану нешто вари. Ала, како га угледа, скочи на њ, а он јој брже баци један черег меса. Док се она сагну и узме месо, он украде једну јабуку. Ала опет на њега насрне, а он јој баци други черег, па узме и другу јабуку. Кад ала онај черег прогута, она опет на њега насрне, а он јој баци трећи, па узме и трећу јабуку. Кад ала четвртом на њега насрну, он јој баци и четврти черег, па бјеж' натраг, и тек да се ухвати за уже, ала испадне напоље, а он брже одсече од своје ноге меса, па јој баци и задрма уже, те га извуку горе.

Потом преда царској кћери јабуке, па оде.

Мало време затим прође, а ала почне сваки дан горе излазити, те је сваки дан јела по једну девојку, коју су јој морали из града слати редом. Тако дође ред и на цареву кћер, која је била испрошена. Отац и мати и сва господа испрате је до језера, и онде, изгрливши се с њом и изљубивши, отац и мати врате се кукајући, а она остане сама да чека алу. Чекајући тако, стане се молити богу да јој пошаље Биберче, које јој јабуке од але донело, да је сад избави.

Утом Биберче дође у град, а град сав у црно завијен. Кад он запита што је, и они му кажу, он брже на језеро и нађе царску кћер где седи и плаче, па је запита хоће ли поћи за њега, ако је од але избави. Она му рече:

— Хоћу, али ти ме не можеш избавити; један је само који би могао, али тога нема.

— А који је тај? — запита он, а она одговори:

— Истина је да је мали као биберово зрно, ал' он би мене избавио.

Биберче се насмеја и рече јој да је Биберче сад велики момак и да је дошао да је избави. Она се зачуди, а кад види прстен што му је дала онда кад јој је донео јабуке, осведочи се да је он баш. Онда јој он каже да га мало поиште, и ако заспи, да га пробуди кад се језеро задрма. Он легне њој на крило и она га почне поискати, те он заспи; кад уједанпут језеро се зањиха, а она почне плакати, и суза кане њему на образ, а он се тргне, узме мач и стане да чека алу.

Утом ето ти але са девет глава, он је дочека и одсече јој једну главу, а ала јуриш на њега, а он јој одсече и другу и тако свих девет. Потом заиште од девојке мараму, па повади свих језика девет и веже у мараму, а девојци каже

да ником не казује ко ју је избавио, он ће већ доћи кад буде време, па онда оде.

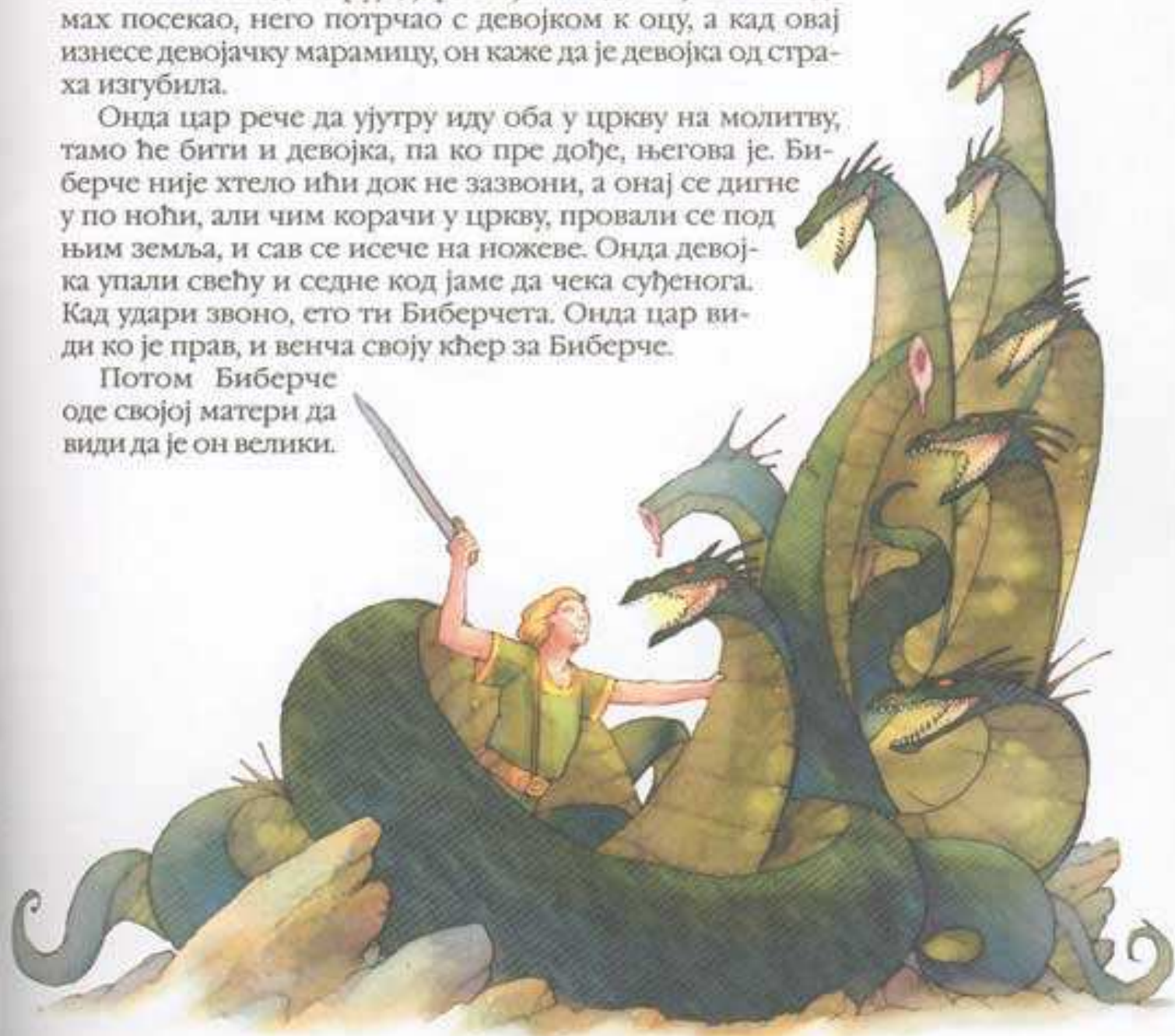
* сведочанство овде значи: доказ.

Кад и девојка пође кући, спрете је њен младожења и каже јој: ако неће казати да ју је он избавио, да ће је убити, па јој је свеједно. Она се размисли, и опомињући се шта јој је Биберче казало, да ће доћи кад буде време, обећа да ће казати да ју је он избавио. Младожења се врати те понесе за сведочанство свих девет одсечених глава.

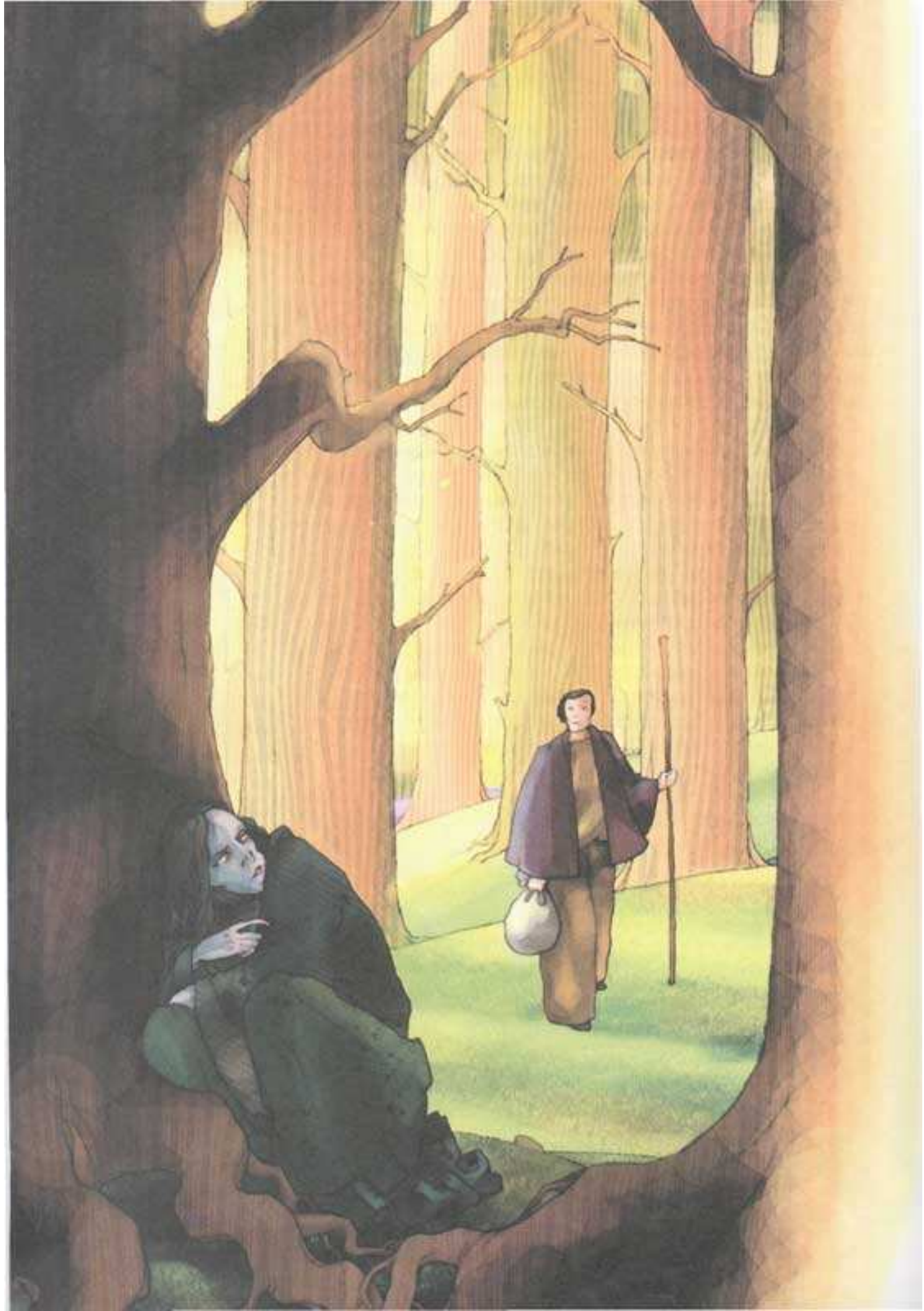
Кад она дође с њим своме оцу и матери, није се могло знати кога већма грле и љубе, њу или њега, и науме одмах да их венчају, али се она начини болесна. Кад прође неколико дана, ето ти Биберчета и каже да је он избавио девојку. Сад цар коме ће да верује? Девојка не сме да каже, онај прети да ће је убити; те цар нареди да им суд суди. Кад изађу на суд, суд рече: ко има сведочанство, онога је девојка. Кад онај изнесе главе а овај језике, опет суд не зна коме ће да верује, јер онај каже да није главе одмах посекао, него потрчао с девојком к оцу, а кад овај изнесе девојачку марамицу, он каже да је девојка од страха изгубила.

Онда цар рече да ујутру иду оба у цркву на молитву, тамо ће бити и девојка, па ко пре дође, његова је. Биберче није хтело ићи док не зазвони, а онај се дигне у по ноћи, али чим корачи у цркву, провали се под њим земља, и сав се исече на ножеве. Онда девојка упали свећу и седне код јаме да чека суђенога. Кад удари звоно, ето ти Биберчета. Онда цар види ко је прав, и венча своју кћер за Биберче.

Потом Биберче оде својој матери да види да је он велики.

УСУД

Била два брата заједно у кући, па један све радио, а други једнако беспосличио и готово јео и пио. И бог им да те стеку у свачему: у говедима, у коњима, у овцама, у свињама, у челама и у свему другоме. Онај који је радио једном помисли у себи: "Што бих ја и за овог ленивца радио? Боље да се оделим, па да за себе радим, а њему што драго!" И тако једанпут рече своме брату:

— Брате, није право, ја све радим, а ти ни у чему не помажеш, него само готово једеш и пијеш. Ја сам науmio да се поделимо.

Овај га стане одвраћати:

— Немој, брате, та добро нам је обојици, ти имаш све у рукама — и своје и моје, а ја сам задовољан како год ти урадиш.

Онај други остане при своме, и тако се приволи и овај, па му рече:

— Кад је тако, да ти је просто, ето дели сам како знаш.

Онда онај подели све по реду, па свако своје узме преда се. Нерадин узме за стоку говедара, за коње коњушара, за овце овчара, за козе козара, за свиње свињара, а за челе кованцију, па им рече:

— Остављам све своје добро на вама и на богу, — пак стане живети код куће као и пређе.

А онај други брат трудио се око свога добра сам као и пређе, чувао и надгледао, али напретка никаква није видео, него све пропад, од дана на дан све горе, докле тако не осиромаше да већ није имао ни опанака него ишао бос. Онда рече у себи: "Идем к брату своме да видим како је у њега". И тако идући, наиђе на ливади на стадо оваца; кад тамо, а код оваца нема чобана, него једна пре-

+ усуд је митска личност која одређује човекову судбину, тј. унапред одређује шта ће му се догодити у животу: колико ће живети, чиме ће се бавити, како ће се ожени, када умрети и др. Судбина се не може избећи нити заменити. По једном веровању судбином управља Бог, а по другом свети Сава.

+ да ти је просто значи: нека ти буде опроштено.

+ ковандија
је онај који
чува пчеле,
пчелар.
(Овако су
некада
изгледале
кошнице
за пчеле.
Обично
су се
правиле
од прућа
и блата.)

+ опанак је ла-
ка обућа нап-
рављена од ко-
же или од гуме.

+ прести значи:
правити нити
упредајући
прстима или
вретеном влак-
на вуне, кудеље
и сл.

лепа девојка седи па преде златну жицу. Он, назвавши јој "помози бог", запита је чије су јој овце, а она му одговори:

— Чија сам ја, онога су и овце.

А он је запита:

— А чија си ти?

Она му одговори:

— Ја сам твога брата срећа.

Онда се он ражљути, па јој рече:

— А да где је моја срећа?

Девојка му одговори:

— Твоја је срећа далеко од тебе.

— А могу ли је наћи? — запита он; а она му одговори:

— Можеш, потражи је.

Кад он то чује и види да су овце брата његова добре да не могу боље бити, не хтедне даље ни ићи да гледа другу стоку, него оданде управо отиде к брату. Кад га брат угледа, ражали му се и заплаче:

— Камо се од толико времена? — Па видећи га гола и боса, одмах му да једне опанке и новаца.

После тога, пошто су се неколико дана прочастили, дигне се онај брат да иде кући својој. Како дође кући, узме торбу на раме и у њу хлеба, и штап у руке, па пође у свет да тражи своју срећу. Путујући тако, дође у једну велику шуму и, идући кроз њу, нађе једну седу матору девојчурку под једним грмом где спава, па измахне штапом те је опали по стражњици, а она се једва дигне и једва отвори очи од крмељи, па му проговори:

— Моли се богу што сам заспала, а да сам будна била, не би ти добио ни тих опанака.

Онда јој он рече:

— А ко си ти да ја не бих добио ових опанака?

А она му одговори:

— Ја сам твоја срећа.

Кад он то чује, стане се бусати:

— И ти ли си моја срећа, бог те убио! Ко тебе мени даде?

А она се одмах утече:

— Мене је усуд теби дао.

Он је онда запита:

— А где је тај усуд?

А она му одговори:

— Иди па га тражи.

И у тај је мах нестане. Онда човек пође да тражи усуда. Идући тако, дође до једнога села, и види у селу велику газдинску кућу и у њој велику ватру, па помисли у

себи: "Овде ваља да је како весеље или слава", па пође унутра. Кад он унутра, а то на ватри велики казан, кува се у њему вечера, а поред ватре седи домаћин. Човек онај, ушавши у кућу, назове домаћину: "Добар вече!" А домаћин му прихвати: "Бог ти добро дао!" па му рече да седне до њега, па га стане питати откуда је и куда иде, а он му све приповеди како је био газда, и како је осиромашео, па како сад иде усуду да га пита зашто је сиромах. Потом запита домаћина зашто он толико силно јело готови, а домаћин му рече:

— Е, мој брате, ја сам газда и свега имам доста, али своје дружине никако не могу наситити, све као да ала из њих зија; само ћеш видети кад станемо вечерати шта ће радити.

А кад седну вечерати, све је грабило једно од другог, и онај велики казан с јелом за тили час прође. После вечере дође редуша те покупи све кости на једну гомилу, па их баци за пећ, а он се стане чудити где млада баци кости за пећ, док уједанпут изиђу две старе оклепане вешти, сухе као авети, и почну сисати оне кости. Онда он упита домаћина:

— Шта ти је оно за пећком, брате?

А он му одговори:

+ бусати се значи: ударати се рукама у груди (у овом случају од жалости, а може бити и од разметања или хвалисања).

+ као да ала из њих зија значи: прождрљиви су и незасити као ала.

+ редуша или редара, је жена која у задружној сеоској кући спрема храну или води домаћинство када на њу дође ред.

+ оклепан значи: истрошен, оронут, начет годинама.

+ вешт је мршава људска прилика, створење.

+ авет значи: утвара, сабласт, привиђење.

+ не дати се (не даду се) значи: не напредовати, не одржати се у животу.

+ натрашке нћи значи: пропадати, назадовати.

+ обрећи се значи: обећати, дати реч, обавезати се на нешто.

+ немати рода у себи значи: немати живота у себи, порода, плода.

— Оно је, брате, мој отац и мати, као да су се оковали на овоме свету, не хтеше црћи једанпут овога света.

Сутрадан на походу рече му домаћин:

— Брате, опомени се и мене, ако где нађеш усуда, и запитај га каква је ово несрећа те не могу своје дружине никако да заситим, и зашто ми отац и мати никако не умиру.

Он се обећа да ће га питати, па се опрости с њиме и пође даље да тражи усуда. Идући тако, после дугога времена, једно вече дође у друго село, па се замоли у једној кући да га приме на конак. Они га приме и упитају га куда иде, а он им каже све по реду што је и како је. Онда му они почну говорити:

— Забога, брате, кад тамо идеш, питај и за нас: зашто нам се говеда не даду, него све натрашке иду. Он им се обрече да ће питати усуда, пак сутрадан пође даље. Идући тако, дође на једну воду, па почне викати:

— О водо, о водо, пренеси ме!

А вода га упита:

— Куда идеш?

А он јој каже куда иде. Онда га вода пренесе, па му рече:

— Молим те, брате, питај усуда зашто ја немам рода у себи.

Он обећа води да ће питати, па онда пође даље. Идући тако задуго, најпосле дође у једну шуму, и онђе нађе једнога пустиника, па га упита не би ли му могао казати шта за усуда. Пустиник му одговори:

— Иди овуд преко планине, па ћеш доћи баш пред његов двор, али кад изиђеш пред усуда, ништа не говори, него што год он ради, оно ради и ти, докле те год он сам не запита.

Човек захвали пустинику, па пође преко планине. Кад дође у усудове дворе, има шта и видети: у двору као да је царевина, ту су слуге и слушкиње, све се ужурбало, а усуд седи сам за готовом софром па вечера. Кад човек то види, седне и он за софру па стане вечерати. После вечере легне усуд спавати, легне и он. Кад буде око поноћи, стане страшно тугњити, и из тугњаве чује се глас:

— О усуде, о усуде, родило се данас толико и толико душа, подај им шта ћеш.

Онда усуд устане, па отвори сандук с новцима, и стане бацати по соби све саме дукате, говорећи:

— Како мени данас, тако њима довека.

+ софра значи: трпеза, сто. (Овако је изгледала софра у старој сеоској кући.)

+ дукат је златан новац.

Кад ујутру дан осване, али нема оних дворова великих, већ место њих средња кућа; али и у њој опет има свега доста. Кад буде пред вече, седне усуд за вечеру, седне и он с њим, а нико не говори ни речи. После вечере легну спавати. Кад буде око поноћи, почне страшно тутњити, и из тутњаве зачује се глас:

— О усуде, о усуде, родило се данас толико и толико душа, него дај им шта ћеш.

Онда усуд устане и отвори сандук са новцима, али нема дуката, него сребрни новци и гдекоји дукат. Усуд стане просипати новце по соби, говорећи:

— Како мени данас, тако њима довека.

Кад ујутру дан осване, али нема ни оне куће, него место ње стоји мања, и тако је усуд сваку ноћ радио, а кућа му се свако јутро смањивала, док најпосле од ње постаје мала колебица, те усуд узме мотику и стане копати; онда и онај човек узме мотику те стане копати, и тако су копали вас дан. Кад буде увече, узме усуд комад хлеба, па одломи од њега половину те да и њему. Тако вечерају, и после вечере легну спавати. Кад буде око поноћи, опет почне страшно тутњити, и из тутњаве зачује се глас:

— О усуде, о усуде, данас се родило толико и толико душа, подај им шта ћеш.

Онда усуд устане и отвори сандук, па стане просипати све саме цице и гдекоји марјаш надничарски, вичући:

— Како мени данас, тако њима довека.

Кад ујутру сване, а колеба се претвори у велике дворе као што су били први дан. Онда га усуд запита:

— Шта си дошао?

Он му каже све по реду своју невољу и да је дошао да га пита зашто му је дао злу срећу. Онда му усуд рече:

— Ти си видео како сам прву ноћ дукате просипао, и шта је после било. Како је мени било ону ноћ кад се кородио, ономе ће онако бити довека. Ти си се родио сиротињске ноћи, ти ћеш бити сиромаш довека. А твој се брат родио сретне ноћи, он ће бити сретан довека. Него кад си се заканио и толико си се трудио, казаћу ти како ћеш се помоћи. Има у твога брата кћи Милица; она је сретна као и отац јој. Кад отидеш кући, а ти узми к себи Милицу, па што год стечеш, све кажи да је њезино.

Онда он захвали усуду, па му опет рече:

— У томе и у томе селу има један богат сељак и свега има доста, само је несретан у томе што му се чељад никад не могу да насите: изеду на један оброк пун казан јела, па им је и то још мало. А отац и мати онога сељака као да су

+ колебица је колиба.

динар краља Душана

динар краља Драгутина, први српски динар са ћириличним натписом

+ цица је метални новчић мале вредности.

+ марјаш је ситан новац (пет пара).

+ чељад су укућани.

славски обредни
колач

+ крсно име
значи: породич-
на слава. (На
слици је једна
слава у кући
кмета, цртеж
Феликса Каница.)

+ штркљати се
значи: обадати
се, бежати од
обада (о гове-
дима); мотати
се, врзмати се,
јурцати.

+ јабука овде
значи: дар, пок-
лон, награда.

+ преставити
се значи:
умрети.

се оковали на овоме свету, остарели и поцрнели и осушили се као авети, а не могу да умру. Он ме је молио, усуде, кад сам код њега био на конаку, да те питам шта би то било.

Онда му усуд одговори:

— То је све зато што не поштује оца и матере; њима баци иза пећке да једу, а да их метне у зачеље, па прву чашу ракије и прву чашу вина њима да да, они не би ни полак онога јели, и душе би се оне опростили.

Потом он опет запита усуда:

— У томе и у томе селу, кад сам ноћио у једној кући, тужио ми се домаћин како му се говеда не даду, него све натрашке иду; па ме молио да те питам шта би то било.

А усуд му одговори:

— То је зато што он о крсном имену најгоре закоље; а да закоље што најбоље има, све би се штркљала говеда.

Онда га он запита и за воду:

— Шта би то било да она вода нема рода?

А усуд му одговори:

— Зато нема што није човека никад удавила; али не шали се, не казуј јој док те не пренесе, јер ако јој кажеш, одмах ће те удавити.

Онда он захвали усуду, па пође кући. Кад дође на ону воду, вода га запита:

— Шта је код усуда?

А он јој одговори:

— Пренеси ме, пак ћу ти онда казати.

Пошто га вода пренесе, он потрчи, па кад одмакне подалеко, а он се осврне па повиче:

— О водо, о водо, ниси никад човека удавила, зато ро-
да немаш!

Кад вода то чује, а она се разлије преко обале, па за њим, а он бежи, те једва утече. Кад дође у оно село к ономе човеку што му се говеда нису дала, он га једва дочека:

— Шта је, брате, забоба! Јеси ли питао усуда?

Он му одговори:

— Јесам, и усуд каже: кад славиш крсно име, а ти зако-
љеш најгоре; а да закољеш што најбоље имаш, све би ти се штркљала говеда.

Кад он то чује, рече му:

— Остани, брате, у нас, ето до нашега крсног имена нема три дана; па ако буде истина, да ти дам јабуку.

Он остане онде до крснога имена. Кад дође крсно име, домаћин убије најбољег јунца, и од онога часа мар-
ва се стане штркљати. После тога домаћин му поклони петоро говеда, а он му захвали и пође даље. Кад дође у

оно село к ономе домаћину што је имао неситу чељад, домаћин га једва дочека:

— Како је, брате, забога! Шта вели усуд?

А он му одговори:

— Усуд вели: оца и матере не поштујеш, него им бацаш за пећку да једу; а да их метнеш у зачеље, па прву чашу ракије и прву чашу вина њима да даш, не би ти чељад ни пола толико јела, а отац и мати би ти се упокојили.

Кад домаћин то чује, каже жени, а она одмах умије и очешља свекра и свекрву, па их лепо преобуче, а кад дође вече, домаћин их посади у зачеље и прву чашу ракије и прву чашу вина њима да. Од тога часа не могаше чељад ни полак јести колико су донде јела, а сутрадан и отац и мати преставе се. Онда му домаћин да два јунца, а он му захвали па пође кући. Кад дође у свој завичај, стану га сретати познаници и питати:

— Чија су ти то говеда?

А он свакоме одговараше:

— Браћо, Милице, моје синовике.

Како дође кући, одмах отиде брату своме, па га стане молити:

— Дај ми, брате, Милицу да је моја. Видиш да немам никога.

А брат му одговори:

— Добро, брате, ево ти Милице.

Он узме Милицу па је одведе кући, и после тога стече много, али је за све говорио да је Миличино. Једанпут изиђе на њиву да обиђе жито, а жито лепо, не може лепше бити. На то удари онуда један путник па га запита:

— Чије је то жито?

А он се превари па рече:

— Моје.

У који мах он то рече, жито се упали и стане горети, а он, кад то види, потрчи за човеком:

— Стани, брате, није моје, него је Милице, моје синовике.

И тако се жито одмах угаси, и он с Милицом остане срећан.

ДВАНАЕСТ МРВА

Б ио један цар, па кад му умре жена, остане удов са малешним дететом мушкарцем, које је као и свако мало дете много плакало.

Једном се, тако, дигне цар да иде у лов, а синчић му обисне о врат и удари још јаче у плач. Цару то буде врло жао, па намисли да се ради детета ожени поново, а та друга жена нека чува ово дете у његову дворцу. Онда ућутка којекако дете па оде у лов.

Идући тако, наиђе у планини код једног извора на неку лепу и здраву жену која захвата воде у дванаест тикава. Цар се томе зачуди, па запита жену што то чини, а она му одговори:

— Чиним те се тиме храним, за сваку тикву воде добијем по мрву хлебца, те тако зарадим на дан по дванаест мрва.

Цар је упита је ли то њој доста, а она му одговори:

— Било би и сувише, али ја тим нахраним своју малу кћер најпре, па онда себе, те нам је тако таман довољно.

Сад се цар томе још више зачуди, па помисли у себи: "Ова би била добра за моју кућу и моје дете". Потом јој се каже да је он цар од оне земље и упита би ли она пошла за њега. Она, богме, приста с прве, и тако је цар одведе своје дворцу и ожени се њоме, и она тако постане царица.

Њена је кћи била још мања од царева сина, па се деца лепо сложе, те су се сваки дан у бога играла и добро пазила. Што је цар добивао најлепшега, то је деци давао, те су она право и лепо међу собом делила.

Али царици онемили и таки живот. "Што" — помисли она — "да поред мога детета и оно туђе има свако добро?" Зато намисли да сина у оца замрзи, не би ли га

+ с прве значи: одмах.

+ онемилићи значи: постати непријатан, мрзак.

+ аргатлук значи: присилан рад, кулук.

+ простак овде означава онога који није племић, обичног човека из народа.

+ пештера значи: пећина.

отац како од куће отерао.

Што смисли, то, на зло брза, и учини. Стане, дакле, приповедати цару како сваке ноћи гледа у сну страшила: њихов син постао уједанпут велики, па цара као с престола збацио и њих све у аргатлук отпратио. Цар се на таква приповедања смути, а кад му жена не престане тим главу пунити, онда он одлучи да сина од куће отера.

И тако се царев наследник, који је био већ дечаком нарастао, морадне у простака прерушити и по свету поћи, али му је врло жао било што је отац са њим тако учинио.

Идући тако, падне једном на конак близу једне пештере, у којој је становао неки пустињак беле браде и веома стар.

Кад би око пола ноћи, зачује он како из пештере нешто јауче, па се уплаши, али се брзо поврати и помисли: "Ко је да је, не јауче од беса, већ од грдне и велике невоље". Зато приђе пештери и виде пустињака који, болан и жедан, јечи.

Онда царев син брзо отрчи на поток и захвати воде у шаке, па пође узбрдо пештери. Успут је падао на колена, ударао се и ломио се, али је старцу мало воде у прегршт донео. Тада се старац врло обрадује, па му рече:

— Синко, не јечим ја зато што сам болан и жедан, већ што знам колико зла и беде има у свету. Али се сада радујем, ето има и душа које чују човекове јаде и у овој самоћи; зато ишти шта хоћеш, а ја ћу ти дати, само ако имам и могу.

Онда царевић рече:

— Уби ме жалост, и ако од ње знаш лека, казуј га, молим те.

А пустињак му пружи једну малу свиралу, па му рече:

— Ништа лакше. Ова ће те стварка увек веселити, а кад твоје срце заигра, играће и све живо око тебе, докле се год свирка чује.

Царевић му захвали, па онда пође даље, али једва чека да буде сам па да засвира.

Иде тако, иде, а кад виде да је сам самцат, узме свиралу да опроба: срце му стане од радости играти, и он опази далеко једну верицу како игра и сама према свирци његовој.

Ишао је тако по свету, а време је пролазило, док се најпосле не погоди код једнога богатога човека да му овце чува. Често га је

+ свирала је народни дувачки инструмент.

жалост сналазила, али се он чуваше да не свира кад је поред оваца на паши, јер би се овце чувши свирку махнуле паше, па би све уоколо играле.

Кад се једне вечери, тако, враћао кући с овцама, зачу је још издалека запевку, а кад стиже дома, има шта видети: његов господар прошле ноћи нагазио некако на вилино коло, па му вилинска царица ископала оба ока, те сад запевају и он и сви његови што их је. Онда он напусти да пође тражити очи свога доброг господара.

Остави овце, па узме торбу и метне у њу хлеба, соли и лука и свиралу, па пође по трагу како је чуо од веселог газде свога, а никоме не казује шта ће и куда ће. Кад наиђе тамо, он се запрепасти: вилинска царица легла усред планине на једном пропланку, а дванаест јој вила косе сплићу и расплићу, а косе се спрема месечини светле као једно злато.

Пође јој ближе, али оне престадоше косе плести, а царица, која је дотле као спавала, отвори очи. Види он сада да су га оне осетиле, па брже-боље руком у торбу те извади свиралу и стаде свирати најпре лагано, а онда све јаче и јаче. Поврати му се срце од страха, а виле се згледаше па ударише у кикот, док се не ухватише у коло и стадоше као помамљене играти. Он не престаје, а оне већ душу да издуше. Све то тако, док царица повика:

— Јој, ја више не могу. — Па појми да се пусти, ал' хоћеш! Нити се може пустити, нити може стати. Видеше да су награбусиле, па углас повикаше:

— Ко си, да си, молимо те, престани.

А он им онда каже:

— Казујте где су очи мојега господара.

Куне се вилинска царица да није то она учинила, свлачи небо и земљу, али он не да ни опепелити. Онда му она рече да иде до оне јеле над којом месец најбоље сја, па нека са ње скине златни јанцик у јанцику ће наћи сребрну кутију, у кутији препирани памук, а у памуку очи које тражи.

Он тако учини, а не скида очију с вила: чим оне појме да се макну, он духне у свиралу, а оне почну поамно ђипати. Тако дође он до јеле, скине са ње златни јанцик, нађе у њему сребрну кутију и у кутији препирани памук, а у памуку очи свога господара, па свирајући и веселећи се пође дома.

Дошавши кући врати вид господару, а овај, кад прогледа, загрли својега слугу, па га обасу златом и сваким благом. Али му слуга рече да му не тражи ништа друго до добра коња и јуначко оружје само, јер је, вели, рад по

+ вилино коло је место на коме су виле играле. На том месту се обично појави бујнија трава у облику круга или је ту трава закржљала, или друге боје, или се створи круг од печурака. Понекад се у таквом колу нађе и неко узвишење, на коме стоји свирач у гајде или у некакав други инструмент. Вилино коло се може наћи крај извора, на пропланцима или на врху брда. Народ се боји да нагази на вилино коло, јер се мисли да би се онај ко нагази одмах разболео.

+ запевати значи: кукати, нарицати, плакати.

+ свлачити небо и земљу значи: заклињати се тешким клетвама, клети се свим и свачим.

+ не да ни опепелити значи: неће ни да чује за то.

+ јанцик је торба која виси о рамену.

+ ђипати значи: скакати.

+змај је митско биће огромне снаге, замишљено са крилима и телом попут змије или огромног гуштера, што ватру сипа око себе из уста и са крила. Живи у пећинама или у двору, храни се људским месом, отима жене и девојке. Понекад је добар, води борбу са алама и злим силама штитећи људе. Може да постане од змије смукка кад доживи сто година и добије крила и ноге. Може постати и од шарана, петла или ћурана кад им порасту змајевита крила. (Змај, детаљ са рељефа из манастира Дечани.)

+сумовати значи: мислити.

свету ићи и добра чинити.

Господар му све то врло радо да, и тако он пође опет по свету, па се надалеко прочује као јунак који мегдане дели и сиротињу брани. Зато га стану сад овамо сад онамо у помоћ позивати, да му тако једном дође и позив од његова оца цара, који му поручује:

— Чули смо, незнани јуначе, за тебе и за славу твоју, па те молимо да нам, бога

ради, поможеш, јер је дошао огњени змај па тражи да му дамо кћер нашу и са њом све царство наше; ми смо му на мегдан слали заточнике наше, али их он од шале губљахе; сад помагај, па ишти што ти драго у царству.

Чувши то царевић, пође тамо, а непрестано помишља која ли то кћи може бити, па сумује да није никаква друга, већ она коју је његова маћеха довела и која му је онако добра била.

И тако мислећи стигне најзад у оно царство и приспе пред сами двор царев. Види све онако како је оставио, само му је отац много остарио, а тако и слуге, па и маћеха, а њена се кћи разрасла у дивну девојку.

Кад ето ти иде отуда огњени змај, па кад га виде, јуриш на њега још издалека вичући:

— Ти си онај кога ја одавно тражим.

Сукнуше из њега стреле, али коњ под царевићем клече и стреле прелетеше преко њега. Сад царевић пусти копље, али се оно предвоји, а змају ништа не учини. Тако царевић сактиса све оружје и оста голорук, а змај се засмеја па пође право к њему.

Сад се царевић лати свирале па стаде свирати. Све живо наоколо заигра, а змај писну и стаде се трести и брзо се смањивати, док од њега оста само колико мехурак, који поче од земље одскакати. Онда царевић брзо притрча и притиште га левом ногом, а мехурић пуче, и нечастиве силе нестаде.

Кад видеше шта и како би, сви се врло обрадоваше, а цар га загрли и стаде га питати ко је и одакле је. Он се онда каза и све исприповеда шта је с њим било, а цар, кад то чу, наљути се на своју жену и хоћаше је одмах погубити, али јој царевић измоли живот.

Цар је онда осуди да иде у планину откуда је и дошла, ту на извору нека нађе опет дванаест тикава, па нека се храни мрвама, а њену кћер даде своме сину, као што и сваки божји суд мора најпосле да се збуде онако како је речено и како је и право и драго.

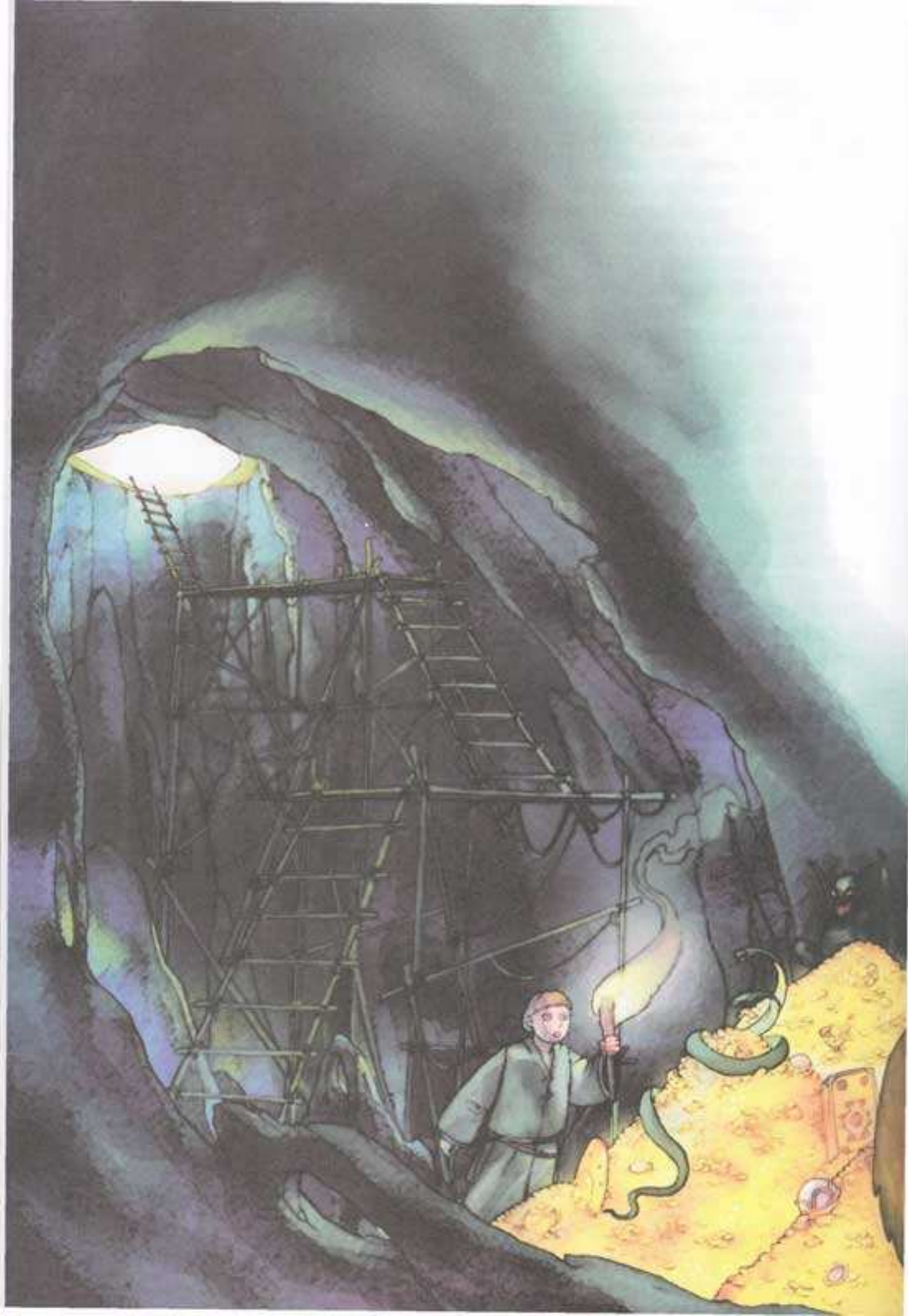

+ копље је оружје којим се бode и које се баца, а састоји се од подуже мотке и шиљка на врху који може да буде од камена, кости или од метала. (На слици је детаљ са фреске Свети ратници из манастира Ресава.)

+ сактисати значи: сломити, уништити.

+ нечастиве силе означавају ђавола.

ДИЈЕТЕ СА ДЕВЕТ ЧИРАКА

Б

ио ти оно један мајстор, па имао једно дијете за слугу, па би с њиме одилазио у гору по дрва, те једноћ баврљајућ и тумарајућ гором најде у земљи отворена врата, ал' не смједе унићи, него рекне дјетету:

— Хајде, слугу, па што добијемо, по пола ћемо.

Дијете једва дочека и униће у земљу, те пипај, те тапај по оном мраку, па натапа на велики подрум. Кад али оно тамо три хрпе блага, сав се подрум сјаји од њега: на једној сједи орао, на другој се савила гуја од три главе, а на трећој чучи ђаво па искесио зубе на дијете. Ал' оно не буди плашљива срца, но потеци за једну камару — не да се однијети; потеци за другу — не да се однијети; потеци за трећу — не да се однијети. Ништа ти оно ту не могне однијети, већ само

• **чирак значи: свећњак.** (На слици је стојећи бронзани свећњак из манастира Дечани.)

• **гуја је змија,** по народном веровању демонско биће. Змија се претвара у змаја, али тек онда када напуни сто година. Тада јој израсту крила и ноге. Верује се да змија познаје лековито биље и траву живота којом једна може да оживи другу ако је неко убије.

+ **ђаво** - **ђаволи** измишљају разне ствари како би приволели људе да раде неке прљаве послове. Ђаво зна ковачки занат, познаје лековито биље, може да се претвара у људе, животиње, а најрадије у пса, мачку и јарца, и то обавезно црне боје. Само се не може претворити у овцу и пчелу, јер су оне благословене животиње. Људи се штите од ђавола амајлијама, ватром, трном, крстом и магичним кругом.

+ **камара овде** значи: хрпа, гомила.

+ **потећи** (потегнути) овде значи: испружити руку у неком правцу; узети, добити нешто.

+ **сплав** је прост пловни објекат начињен од повезаних стабала посеченог дрвећа.

једну кутију, коју метне у њедра, ал' док спреми кутију у њедра, духну вјетар и занесе дијете у камење, у пуну и густу шуму, па ти оно пође, те туц амо туц тамо, клим амо клим тамо, док излегне некако из оне шуме и дојде к мору. Дошав до мора, угледа с ону страну један град: што ће, кад ето не може пријећи! Мисли се мали и све на једну смислио, па сабра нешто дрва што га може носити те начини сплав, па вози, па вози, те пређе некако преко мора у они град.

— Куда ћу сада, — рекне мали — кад у граду свога немам?

Па најпосле отиде у један хан те се најми у ханџије да му цијепа дрва, а он да му дадне ручак и вечеру. Кад је било други дан, рекне му ханџија:

— Ето сам ти дао ручак и вечеру, хајде гледај на другом мјесту, мени више не требаш...

Оде оно дијете у чаршију и прислони се на један дућан, а газда га оног дућана упита:

— Шта ћеш, дијете?

А дијете му одговори:

— Хоћу, газда, да ми дадеш штогод пара да вечерам, јер сам љуто изгладнео.

Смилује се газда па му дадне на двије вечере:

— Нај, дијете, па вечерај.

Дијете отрчи, па кад потроши паре, дојде опет пред они дућан, и тако три вечери сустопице. Кад је било трећу вечер, рекне му газда:

— Хајде, синак, тражи нек ти ко други да, ја ти не могу више дати.

Зачув ово, дијете врати се натраг у хан, мисли се до бога шта ли ће ручати шта ли вечерати, те трагајућ и пиљућ по себи напипа некако у њедрима ону кутију. Кад

најде кутију, отвори је, ал' у кутији девет чирака. Онда дијете помисли:

— Ех, да ми је девет свијећа да усадим у ово девет чирака, па нека гори!

Досјети се мали те оде једном господару па му се моли:

— Дај ми, господару, девет пара: послужићу те девет дана.

Дадне му господар девет пара, а он га служи за девет

дана. Дослужив господара, узе за оно девет пара девет свијећа у оно девет чирака, па кад ужеже свијеће, ал' ево ти девет дјевојака на врата. То је девет дјевојака пјевало, куцало и играло до пола ноћи. Пошто пола ноћи би, а свака потегну по једну кесу блага и дадне му је говорећи:

— Нај ти, господару, да имаш штогод за трошка, — и одоше.

Кад је било сјутридан увечер, рекне дијете ханџији да му спреми богату вечеру, а ханџија се насмије па рекне маломе:

— Немаш ти пара да намириш добру вечеру.

Ал' дијете му одговори:

— Могу ја својим парама платити ови хан, — па му показа девет кеса блага.

Онда се ханџија чудом зачуди и поплаши, па упита:

— Мој синак драги, откуд тебе толике паре кад нијеси имао ништа: да нијеси те паре покрао, па да не буде за моју главу запело?

Чувши ово, дијете се узе клети ханџији:

— Очињег ми вида, нијесам ја тијех пара покрао, већ ми их је бог дао. Ал' ми дођи вечерас и донеси девет свијећа те посједи код мене, па ћеш видјет чуда што га нијеси видјео.

Увечер ханџија донесе девет свијећа и донесе добру вечеру, те сједне до њега па гледа шта ће бити. Мали, док спуцка вечеру, та и ужеже оних девет свијећа у девет чирака, и намах дојде девет дјевојака, те су пјевале, куцале и играле до пола ноћи, а свака, кад појде, дадне му и опет по кесу блага, и тако је било за сваку ноћ, док мали врло обогати, па ти закупи пола тога града. То се чудо надалеко чуло, па зачује цар и његова кћи у Стамболу, па га добаве к себи, а кад га одведоше пред цара, запитаће га цар:

— Шта у тебе ото има, па теби долазе девет дјевојака које те благом даривају?

Онда мали одговори:

— Чекај, царе, док смркне, па ћу ти показати.

Кад се смрачило, дође цар и његова кћи а с њоме и много стамболских госпоја, а мали ужеже свијеће и намах се показаше дјевојке, те су пјевале, куцале и играле све до пола ноћи, а кад је било пола ноћи, и оне узеле одлазит, свака је малога даривала кесом блага. То се цару врло милило, па смисли отети кутију од дјетета, те другу вечер скупи око се стамболску господу па појде у малога. Кад цар и сва господа посједаше у душеке, ужеже мали девет свијећа, ал' док ужеже, уста хрка, уста зврка, а

+ хан је гостионица, кафана.

+ чаршија је трг, трговачка улица или крај града.

+ да не буде за моју главу запело значи: да не будем ја крив, одговоран; да не падне мени на терет.

+ спуцкати значи: све појести, смазати.

+ куцати значи: свирати у тамбуру.

мјесто дјевојака излети девет Арапа, сваки носи топузину, те удри по цару и стамболској господи! Уста јаук стамболске господе, а кад цару дотужила топузина, узе молити дијете да га ослободи Арапа, а да му већ неће отимати кутије. Онда мали удуну свијеће, а Арапа намах несташе. Отален се мали врати у они свој град на мору, па и данас је жив — ако није умро.

✦ топузина или топуз је оружје којим се удара, а чини га штап са тешком куглом на једном крају. (На слици су разне врсте топуза.)

✦ већ овде значи: одсад, отад, надаље.

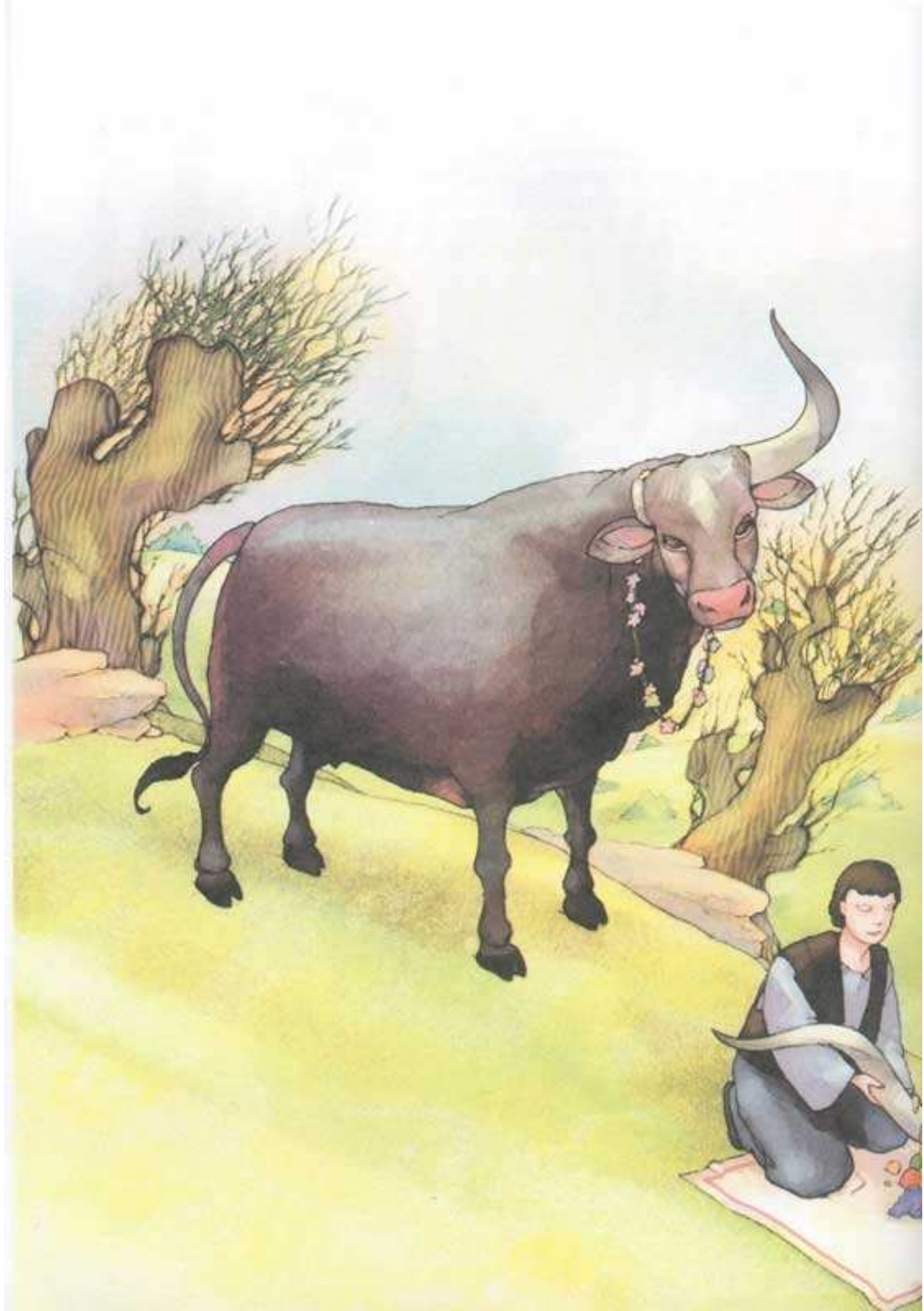
✦ отален значи: одатле.

МИЛОШ И ДИВОЊА

Тако био један човјек, па имао сина Милоша, једног вола Дивоњу и жену. Али ова жена била је Милошу маћија, па га је мрзела, да га није могла очима гледати, а доста пута није му дала ни јести. Милош је био волујар, те је вазда Дивоњу чистио, хранио и тимарио. Једанпут чисти он вола, а плаче и јауче. Дивоња га погледа, па га запита шта му је и зашто плаче. Сад му Милош рече:

— Ево има већ два дана како ми моја маћија не даде ни крушне мрвице да поијем, па сам тако огладнио да сам готов умријети.

На то ће Дивоња њему:

— Не бој се ништа, али о овоме што ћу ти казати не смеш никоме ништа говорити. Одврни мој десни рог, ту ћеш наћи један столњак, разастри тај столњак и у њему ћеш наћи јела колико год хоћеш, па се наједи докле можеш трпати у се, а онда заврни опет рог. И тако мореш радити кад год будеш гладан.

Милош, кад то чује, одмах уради како му је Дивоња рекао. И тако се Милош хранио из Дивоњина рога неких осам дана. Чуди се маћија како Милош живи кад код куће не добија јести, па помисли: мора да му комшије дају, те ће она на њега пазити. Куд

+ маћија или маћеха је друга очева жена, која деци није мајка.

+ волујар или волар је онај који гони на пашу и чува волове. (На слици је волујар, детаљ са фреске из манастира Дечани.)

+ крушне мрвице су мрвице круха, хлеба.

+ штранга је уже, конопац.

+ секира је гвоздено оруђе за сечење и тесање, с једне стране оштро, а с друге стране с ушицом кроз коју је усађена дрвена дршка, држаља.

+ поренути значи: потрчати за неким, појурити некога.

+ станити се значи: населити се, наћи себи место боравка, настанити се.

год Милош пође, а она за њим тајом, те богме опазе она њега једанпут како одврну Дивоњин десни рог, извади из њега столњак, разастре га, а оно у њему пуно свакојака јела и пића, те ти се он сит наије, па опет заврне рог. Кад је то мађија видјела, намисли и она да куша онога јела и пића из рога, јер је судила да то мора бити јако добро, пошто се на Милошу познало откад се почео хранити из рога. Кад је Милош отишао, дође она Дивоњи, па кад му хтједе одврнути рог, мане Дивоња главом, те јој рогом раскроји трбух тако да је једва жива остала. Сад она рече човјеку нека одмах закоље Дивоњу, али човјек не хтједе на то пристати. Но жена почне сама сваки дан наваљивати и досађивати, те човјек најпослије мораде пристати. Зовне он Милоша, па му рече:

— Сјутра ћеш узети штрангу, везаћеш Дивоњу и одвести у шуму, па ћемо га тамо заклати.

Милош одмах оде Дивоњи, и стане код њега плакати, а Дивоња га пита:

— Шта ти је опет, Милошу, зашто плачеш?

Сад му Милош рече шта је и како је. Кад Дивоња чује шта су наумили с њим, рече Милошу:

— Не бој се ништа, већ сјутра вежи ми штрангу око рогова, а ти ми сједи између рогова, па се чврсто држи, а остало је моје.

Сјутра рано устане отац па почне будити Милоша:

— Устај, Милошу, да идемо клати Дивоњу.

Милош одмах устане, узме штрангу, свеже је Дивоњи око рогова, изведе га из штале, сједе му између рогова, прихвати се чврсто за рогове, а мој ти Дивоња угоди преко поља, па што брже може потеци. Отац, кад то видио, зграби сјекиру па за њима порени, а непрестано виче:

— Милошу, врати се натраг, врати се натраг!

Ал' јест, не враћа се ни Милош ни Дивоња. Отац, кад је видио да они замакоше у шуму, врати се кући јаучући, па кад дошао кући, стане жену тући вичући:

— Ти си ми крива, неснаго женска, те остадох и без сина и без вола.

Милош и Дивоња, путујући кроз шуму, дођу до једне пећине и намисле да се ту стане. Милош се и опет хранио из Дивоњина рога, а Дивоња је ишао сваки дан на пашу. И тако ти они проживе ту много времена. Једног дана рече Дивоња Милошу:

— Остани ти код куће, а ја идем даље на пашу, јер овдје немам већ гдје травке закинути, пошто сам све опасао — и Дивоња оде.

Кад пред вече, ал' ево ти пред пећину младог дивљег јарца, па викне Милошу:

— Милошу, чувај боље свога Дивоњу, јер ако га ја ухватим, нећеш га више видјети. Данас ми је пшеницу опасао.

Милош почне плакати, а јарац му рече:

— Рециде своме Дивоњи нека ми дође сјутра на Драги камен на мегдан, да се огледамо.

Тако јарац, и оде. Утом ето и Дивоње, па кад видје Милоша гдје плаче, запита га шта му је и зашто плаче. Сад му Милош рече:

— Био је овдје млади дивљи јарац, који ми рече:

— Реци, вели, своме Дивоњи нека ми дође сјутра на Драги камен на мегдан, да се огледамо.

На то ће Дивоња Милошу:

— Не бој се ништа, него сјутра иди са мном до Драгог камена и пази ко ће пасти с Драгог камена. Ако ја панем, ти отргни мој десни рог, те бјежи без обзира.

Ујутру пође Милош с Дивоњом и дођу до Драгог камена. Кад они тамо, ал' јарац већ чека. Сад се припне и Дивоња на Драги камен, те се је бô с јарцем читави дан до подне; наједанпут се јарац скондрља са Драгог камена и сав се распане. Онда Милош и Дивоња дигну се одакле и срећно дођу у своју пећину. Ту се Милош опет нахрани из Дивоњина рога. Кад је једном опет отишао Дивоња у пашу, дође ти Милошу један мало старији јарац од првога, и имао је мали крш на глави, па почне звати Милоша:

— О Милошу, о Милошу! Гдје ти је Дивоња? Данас ми је пшеницу опасао. Кажи му нека ми дође сјутра на Драги камен на мегдан, па ако ме дојача, нека му буде сва моја пшеница за пашу.

Јарац тако рече и оде, а Милош стане плакати. Кад ал' ево ти и Дивоње, па пита Милоша шта му је и зашто плаче. Милош му сад каже како је долазио старији јарац од првога, и како има мали крш на глави, "пак је поручио", вели, "да му дођеш сјутра на Драги камен на мегдан, па ако му дојачаш, да ти буде сва његова пшеница за пашу". Дивоња опет рече Милошу да се не боји ништа, већ да пази, па ако би он пао с Драгог камена, да му сврне десни рог па да бјежи безобзирце. Сјутрадан оду Милош и Дивоња до Драгог камена, кад ли тамо, ал' јарац већ чека. Ту се сад стану они бости, и боли су се од раног јутра до мрклог мрака, те ти богме у сами већ мрак Дивоња превари некако јарца и баца га са Драгог камена, и јарац се сав распане. Они сад оду кући у пећину, и Ми-

+ јарац - по народном веровању јарац је постао од ђавола, а ђаво се најрадије претвара у јарца. То је животиња страствене природе, борбена и жилава. Негде је симбол огња из кога се рађа нови живот. (На слици је јарац, детаљ са фреске из манастира Пећка патријаршија.)

+ припнути се значи: попети се.

+ крш овде значи: рог.

+ паша овде значи: пашњак, пасиште. (На слици су говеда која пасу.)

+ да му не веле више натраг значи: да му нема више повратка.

+ грдан значи: голем, велики, огроман.

+ кућниште - место где је раније била кућа.

лош се опет нахрани из Дивоњина рога.

Дивоња опет оде једног дана на пашу, а Милош оста- не сам код куће, кад ли ал' ево ти сад чуда! Дође јарац бијел ка ован, а има велики крш на глави, па поче вика- ти крупним гласом:

— Милошу, Милошу! Гдје ти је Дивоња? Данас ми је попасао сву пшеницу, зато му кажи да ми дође сјутра на Драги камен на мегдан, па ако ме дојача, нека се хра- ни пшеницом до миле во-

ље, али чини ми се да му не веле више натраг. — То рече стара јарчекања и оде.

Милош сад стаде плакати и јадиковати. Утом дође и Дивоња, па га пита шта му је и зашто толико плаче и јадикује. Милош му сад рече да је био један грдан и бијел јарац, који има велики крш на глави, и како га је позвао на мегдан на Драги камен, да се огледају.

Сад Дивоња рече Милошу:

— Тај ако ме не сруши, биће добро, али свеједно, ти ипак иди са мном, па ако ти ја панем, одврни мој рог, па бјежи безобзирце, и ни за живу главу да се ниси освртао, јер је јарац гадан, пак му нећеш моћи утећи; а онда ако утечеш, иди кући па види шта ти ради маћија.

Сјутрадан они се најприје лијепо опросте, и онда оду на Драги камен; кад они тамо, али стара јарче- кања чека већ. Сад се стане Дивоња с јарцем бости тако страшно да им је из рогова све ватра сијевала. И тако су се боли од јутра до мрклог мрака, од мрака па до бијела дана, и тако три дана застопце, док се Дивоња није уморио и пао с Драгог камена, те се сав распрштао. Милош, кад то видје, сврне брже десни рог Дивоњин, па почне бјежати, а јарац за њим. Кад је јарац видео да се Милош не осврће, врати се натраг. А Милош, тужан и жалостан за Дивоњом, врати се кући да види свој завичај, па кад не нађе ништа већ само двије тополе гдје су никле из његовога кућишта, пресвисне и он од жалости.

ПЕПЕЉУТА

реле ђевојке код говеда око једне дубоке јаме, а дође некакав старац бијеле браде до појаса, па им рече:

— Ђевојке, чувајте се ви те јаме, јер да које од вас упадне вретено у њу, оне би се мати одмах претворила у краву.

Ово рекавши старац отиде, а ђевојке онда, чудећи се његовијем ријечима, прикуче се јами још ближе и стану се у њу надвиривати и разгледати је, док се једној, која је била најљепша између њих, измакне вретено из руке и падне у јаму. Кад она увече дође кући, а то јој се мати претворила у краву и стоји пред кућом. Потом она стане ову краву гонити на пашу с осталијем говедима.

Послије неког времена отац се ове ђевојке ожени удовицом, која доведе једну своју кћер. Маћеха стане одмах

мрзити на своју пасторку, особито зато што је она била много љепша од њезине кћери: забрањивала јој је да се умива, чешља и преоблачи,

* пасторка је кћи из претходног брака брачном другу из новог брака.

+ карати значи: викали на некога, грдити, прекоревати.

+ куђеља је исто што и кудеља - вунена или ланена влакна спремљена за прегледање.

+ кокошка је дугуљасто клупко.

+ пландиште је хладовито место где пландује, где се дању одмара стока.

+ мучати значи: ћутати.

и свакојако је тражила узроке да је кара и мучи. Једном јој даде ујутру пуну торбу куђеље, па јој рекне:

— Ако ово све данас не опреш и у кокошку не смоташ, не иди ми до вече кући, убићу те.

Ђевојка, сирота, идући за говедима, прела је колико је могла, а кад на подне говеда полијежу у пландишту, она видећи да се на куђељи не познаје што је опрела, стане плакати. Кад је види она крава што јој је била мати ће плаче, запита је што јој је, а она јој каже све редом што је и како је. Онда крава, тјешећи је, рекне јој да се за то не брине нимало:

— Ја ћу — вели — куђељу узимати у уста и жватати, па ће се на моје ухо помолити жица, а ти је ухвати па је одмах мотај на кокошку.

Тако и учине; крава стане куђељу у уста узимати и жватати, а ђевојка на ухо њезино жицу извлачити и мо-

тати, и одмах буду готове. Кад ђевојка увече маћехи да велику кокошку, маћеха јој се врло зачуди, па јој сјутрадан да још више куђеље, а кад она и ово опреше и смота као и оно прије и увече донесе кокошку готову, она помисли у себи да то њој помажу њезине другарице, па јој трећи дан да још више куђеље, али крадом пошаље за њом и своју кћер да гледа ко то њој помаже прести и мотати. Кад се ова послана ђевојка привуче те види како крава ку-

ђељу узима и жваће а пасторка на њезино ухо прећу мота, она се врати кући и каже све матери својој. Потом маћеха навали на свога мужа да се крава она закоље. Муж је изнајприје жену од тога одвраћао, али најпослије, кад се жена није шћела оканити, пристане и он на то, и каже да ће је у тај и тај дан заклати. Кад пасторка за то дозна, она стане једнако плакати, а кад је крава запита зашто плаче и она јој каже све што је и како је, рече јој крава:

— Мучи ти, не плачи, већ кад мене закољу, да не једеш од мене меса, већ кости моје да покупиш, па да их за кућом под тијем и под тијем каменом закопаш у земљу, па кад ти буде кака невоља, дођи на мој гроб и наћи ћеш помоћ.

Кад краву закољу и месо јој стану јести, ђевојка није шћела окусити изговарајући се да није гладна и да не

може, него покупи све њезине кости па их закопа ђе јој је крава казала. Ђевојци је овој било име Мара, али како је послје тога највише радила и слушала у кући: носила воду, готовила јело, прала судове, мела кућу и радила све остале кућевне послове, и како се тако највише око ватре налазила, прозову је маћеха и њезина кћи Пепељугом.

Једном у неђељу маћеха, опремивши се са својом кћери у цркву, проспе по кући пуну копању проса, па рече пасторци:

— Ти Пепељуго, ако ово све просо не покупиш и ручак не зготовиш док ми из цркве дођемо, убићу те!

Пошто оне отиду у цркву, ђевојка сирота стане плакати говорећи у себи: "За ручак ме није бриге, ласно ћу га зготовити, али ко ће толико просо покупити!" Утом јој падне на ум што јој је крава рекла: ако кад буде у невољи, да иде на њезин гроб и да ће наћи помоћ, па отрчи одмах онамо; али кад тамо, шта да види! На гробу стоји великачки сандук отворен, пун свакојакијех драгоценијех хаљина, а на заклопцу његову два бијела голуба, па јој реку:

— Маро, узми из сандука хаљине које хоћеш, па се обуци и иди у цркву, а ми ћемо просо покупити и остало све уредити.

Она весела узме прве хаљине с врха све од саме свиле, пак се обуче и отиде у цркву. У цркви све се, и женско и мушко, зачуди њезиној љепоти и њезинијем хаљинама, а највише што нико није знао ко је она и откуда је, а особито јој се зачуди и око на њу баци царски син, који се онђе десно. Кад буде испред свршетка летурђије, она се из цркве искраде па бјежи кући, па свукавши своје хаљине остави их у сандук, а он се сам затвори и нестане га, а она брже к ватри; кад тамо, а то просо покупљено, ручак готов и све уређено. Мало постоји, ал' ето ти јој маћехе са кћерју својом из цркве, и врло се зачуде кад виде све уређено, па и просо покупљено.

Кад буде у другу неђељу, маћеха се са својом кћерју опет спреми у цркву и на походу проспе још више проса по кући, па каже пасторци као и прије:

— Ако то све просо не покупиш и ручак не зготовиш и остало све не уредиш док ми дођемо из цркве, убићу те!

Пошто њих двије отиду у цркву, пасторка одмах к материном гробу, кад тамо, а то сандук опет отворен као и прије и на заклопцу стоје два бијела голуба, па јој реку:

— Обуци се ти, Маро, па иди у цркву, а ми ћемо просо покупити и остало све уредити.

• Пепељуга је женска особа упрљана пепелом. Пепео је остатак од онога што је изгорело. Некада је ватра горела у великом отвореном огњишту, које се налазило у средини куће. У огњишту се пекао хлеб, кувала су се јела, загревала се вода, па је био неминован чест додир с пепелом онога који ту послује.

• копања је корито издубљено од широког балвана, које служи за прање рубља и за друге кућне послове.

• просо је биљка ситнозрна-стог плода; користи се за исхрану стоке, ређе и људи.

• летурђија или литургија је главна дневна служба у православној цркви.

* огледати овде
значи: пробати.

* корито је по-
дужи суд начи-
њен од издуб-
љеног дрвета,
који служи за
појење и хране-
ње стоке и друге
кућне потребе.

* пијевац је пе-
тао. Код старих
Словена био је
демонска живо-
тиња, посвећен
Сварогу, богу
светлости и
Сунца. Народ
верује да се сва
ноћна демонска
бића повлаче
чим први петли
запевају. Верује
се да је свети
Сава благосло-
вио петла и да
га је стално но-
сио са собом.
Сматрало се да
је петао видо-
вит и да може
да предскаже
временске про-
мене.

петао као украс
на дрвеном
кревету

Онда она узме из сандука ха-
љине све од чистог сребра, пак се
обуче и отиде у цркву. У цркви
јој се опет зачуди све још ви-
ше него прије, а царев син
очију не сметаше с ње; али кад
буде испред свршетка летурђије,
она се између народа некако украде,
те бјежи кући, пак се брже-боље свуче и

хаљине остави у сандук, па к ватри. Кад јој маћеха са
својом кћерју дође из цркве, још већма се зачуде кад
виде просо покупљено, ручак готов и остало уређено, и
никако се нијесу могле дочудити.

Кад буде у трећу неђељу, оне се опет спреме у цркву,
па на походу маћеха проспе још више проса по кући и
каже пасторци као и прије:

— Ако ово просо све не купиш, ручак не зготовиш
и остало све не уредиш док ми дођемо из цркве, убићу те!

Пошто оне отиду из куће, пасторка одмах к материну
гробу и нађе опет сандук отворен и на заклопцу два
бијела голуба, који јој реку да се обуче и да иде у цркву а
да се не брине ни за што у кући. Онда она узме из санду-
ка хаљине све од суха злата, пак се обуче и отиде у цркву.
У цркви јој се сви зачуде још већма, а царев је син био
намислио да је не пушта као прије, већ да је чува да види
куда ће. Кад буде испред свршетка летурђије, те она по-
ђе да иде, а царев син за њом устопце, и тако она између
народа провлачећи се и бјежећи, некако јој спадне па-
пуча с десне ноге, и она, не имајући кад тражити је, поб-
јегне босонога, а царев син узме јој папучу. Дошавши
она кући, свуче се и хаљине остави у сандук, па одмах к
ватри као и прије.

Царев син потом зађе с оном папучом њезином да је
тражи по свему царству огледајући свакој ђевојци па-
пучу на ногу, али којој дуга, којој кратка, којој уска, којој
широка, не може ни једној да пристане. И тако идући од
куће до куће, дође и кући њезина оца. Маћеха њезина,
кад је виђела да ће царев син доћи и њиховој
кући да тражи ону ђевојку, она њу пред кућом
сакрије под корито. Кад царев син дође с па-

пучом и запита имају ли каку
ђевојку у кући, она му каже
да имају и изведе му своју
кћер. Кад јој папучу он огле-
да на ногу, али јој папуча не
може ни на прсте да се на-

вуче. Онда царев син запита имају ли у кући још какоу девојку, а она му каже да немају више никакe. Утом пијевац скочи на корито пак запева:

— Кукуријеку, сво је под коритом!

Маћеха повиче:

— Иш, орао те однио!

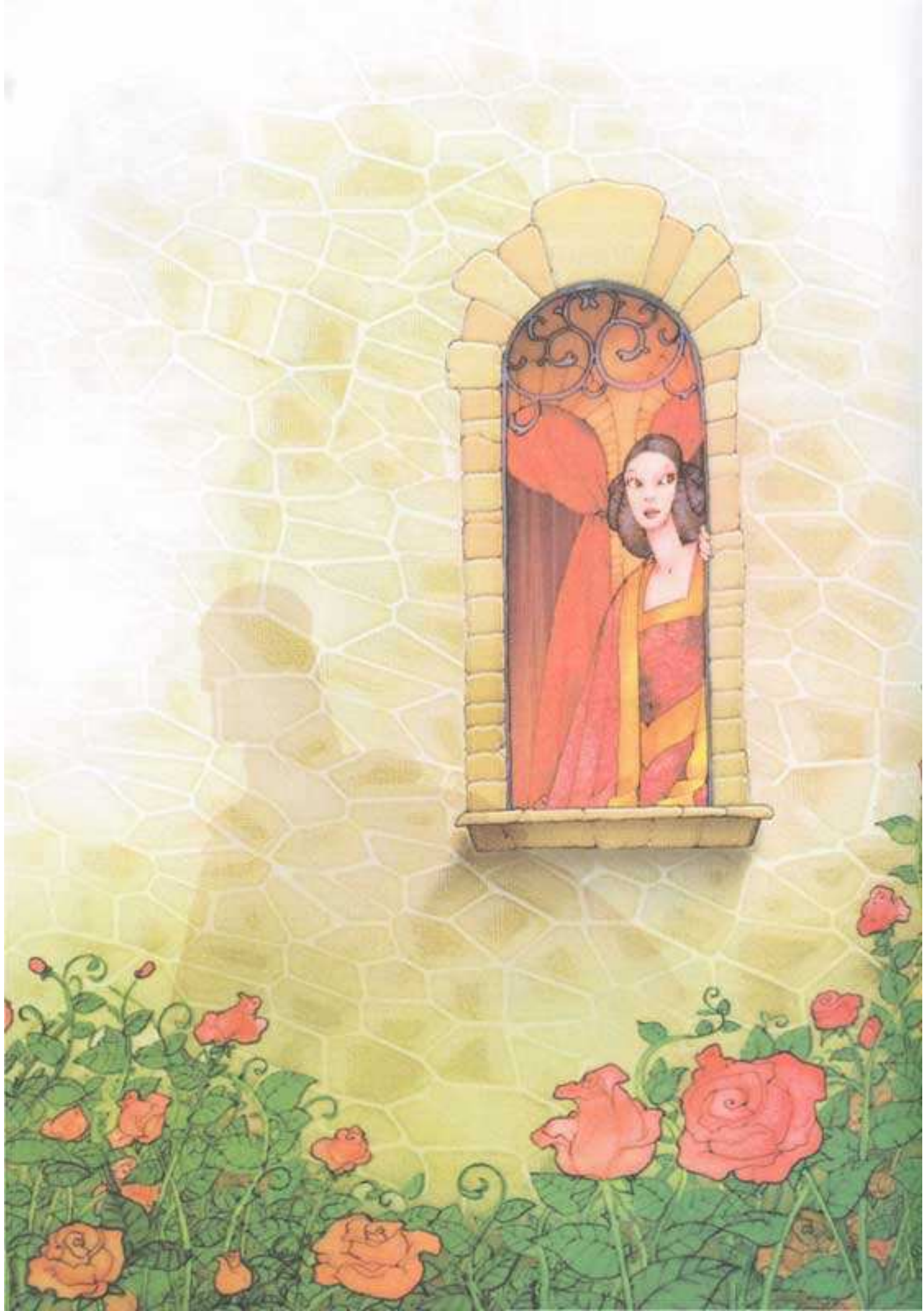
Царев син, чувши то, потрчи брже-боље ка кориту те га дигне, кад тамо, а то под њим она иста девојка што је била у цркви и у онијем истим хаљинама у којијем је трећи пут била, само без папуче на десној нози. Кад је царев син угледа, он се готово обезнани од радости, па јој брже-боље папучу назује на десну ногу, и видећи да јој је не само таман на ногу него да је управо онака као и она што јој је на лијевој нози, одведе је своме двору и ожени се њоме.

тањир са насли-
каним петлом

ЋЕЛА

Б

сио један цар, па имао три кћери. Две старије уда за царске синове, а на најмлађој науми да остави царство, јер је била најлепша.

У тога цара био је један слуга којег су звали Ћела, јер је био ћелав. Тај слуга ништа друго није радио, него само по башчи што је требало, али му је башча тако била урађена као да је у њој радило десет људи, и сви су се томе чудили.

Царева је кћи често гледала с пенџера у башчу и говорила у себи:

— Боже мој, каква је то лепа башча и како је урађена, а ради је само један човек, па још да је какав, него мали као шушица!

Једно јутро царева кћи, гледајући тако с пенџера и чудећи се, опази Ћелу у башчи, па му проговори: — Забога, Ћело, како можеш ти сам то-

+ шушица је безвредна особа, а значи и ништарија, а и мајушни човек, па туљак.

♦ змајевит коњ је по народном веровању демонско биће. У њега се претварају вештице, вукодлаци и грешне душе. Црни коњ може помоћи при откривању нечистивих сила, па чак и скривеног блага. Коњ коме израсту крила постаје змајевит, добија велику моћ и може да лети.

♦ помамити се значи: полудети, помахнитати.

♦ просци су они који долазе да просе девојку, тј. да траже да се уда за некога од њих.

♦ хулити значи: вређати, кудити.

♦ пукни значи: потпуни, прави.

лику башчу тако лепо радити и држати?

А он јој одговори:

— Госпођо девојко, ако си рада знати, порани побоље па ћеш видети.

Друго јутро царева кћи урани врло рано, и стане да гледа у башчу не јављајући ни оцу ни матери, кад али Ђела дошао змајевит коњ, и донео му господско одело и оружје, и довео уза се троје-четворо чељади те раде башчу, а Ђела се обукао у оно одело, те постао сасвим други: није више ни ћелав, него леп момак што може бити, па узјахао на онога коња, те се шеће по башчи, а коњ да се помами под њим: све му варнице из ноздрва севају.

Она, како види Ђелу, загледа се у њега, али није хтела задуго никоме казати.

Кад многи просци стану долазити и просити је, она најпосле каже да неће ни за кога, него за Ђелу.

Цар и царица, кад то чују, стану је ружити и хулити:

— Како би ти за слугу пошла, па још да је какав, него Ђела! Хоћеш да нам срамотиш царство.

Али она то не хтедне ни слушати, него рече:

— Или за њега или ни за кога.

Кад отац види да ништа не помаже, обуче је у простачко одело и начини је као пуку простакињу, те је уда за Ђелу, па им да иза града мало земље, а Ђела онде начини башчу и у њој колебу, и стане живети с царевом кћери као сваки башчован, носећи зелен у град и тако пошто-год заслужујући. Али кад је год хтео, могао се претвори-

ти у најлепша човека, само је требало да звизне, па би одмах дотрчао змајевит коњ и донео господско одело и оружје.

Тако је трајало за неко време, али наједанпут ударе непријатељи на Ћелиног таста са две стране, да није знао куда пре. Онда рече у себи цар:

— Оне две кћери што сам удао за царске синове, имам сад од њих помоћ, а ову од које сам се највише надао дадох за рђу.

И тако цар у великој бризи изда заповест да свако иде на војску што год може сабљу пасати.

Ишле су војске све једна за другом пред непријатеља, а гласови цару једнако несретни долазе да војска пропада.

Најпосле подигне се цар сам собом да види како је тамо. За њим пође и мало и велико, а с њима и Ћела на једном коњичку. Сви су се Ћели подсмевали, говорећи: — Сад ће добро бити, иде Ћела, он ће непријатеља потр-ти и умирити.

Кад дођу тамо, стану у логор, а и Ћела за себе шатор начини, и остану онде три дана на миру. А четврти дан започне се бој.

Сад Ћела звизне, а коњ змајевити обри се пред њим. Ћела одмах обуче оне господске хаљине што му је коњ донео, припаше сабљу, па уседне на коња и одмах улети у бој. Како он улети у бој, сва се непријатељска војска узбуни: не зна се или више он сече или му више коњ тлачи. И тако за тили час војска непријатељска прсне и разбегне се куд које.

Одмах дође глас цару под шатор да је у његовој војсци био јунак који је непријатеља побио и да непријатељ иште мир. Цар одмах заповеди да тај јунак дође преда њ и да иште што хоће да га дарује.

Ови први гласници још и не оду да траже оног јунака, а то дођу други и кажу да је то његов Ћела. Цар се удиви кад то чује, и није хтео веровати:

— Кад би он био, он би дошао к мени.

А Ћела му поручи:

— Кад пођемо кући, напоред ћу с њим јахати.

Кад се после тога учини мир и пођу натраг, Ћела савије свој шатор и оно мало пртљага, и метне на свога коњичка, па онда звизне а коњ се змајевит обри пред њим. Он обуче господско одело и уседне на змајевита коња, па пође с царем напоред да га сви виде да је он.

Кад цар види да је он, од радости се заплаче и тако у радости дођу кући, и онде цар још за живота свога преда Ћели царство, те Ћела постане цар.

+ таст је женин отац.

+ рђа овде означава неваљалца, ниткова, бедника.

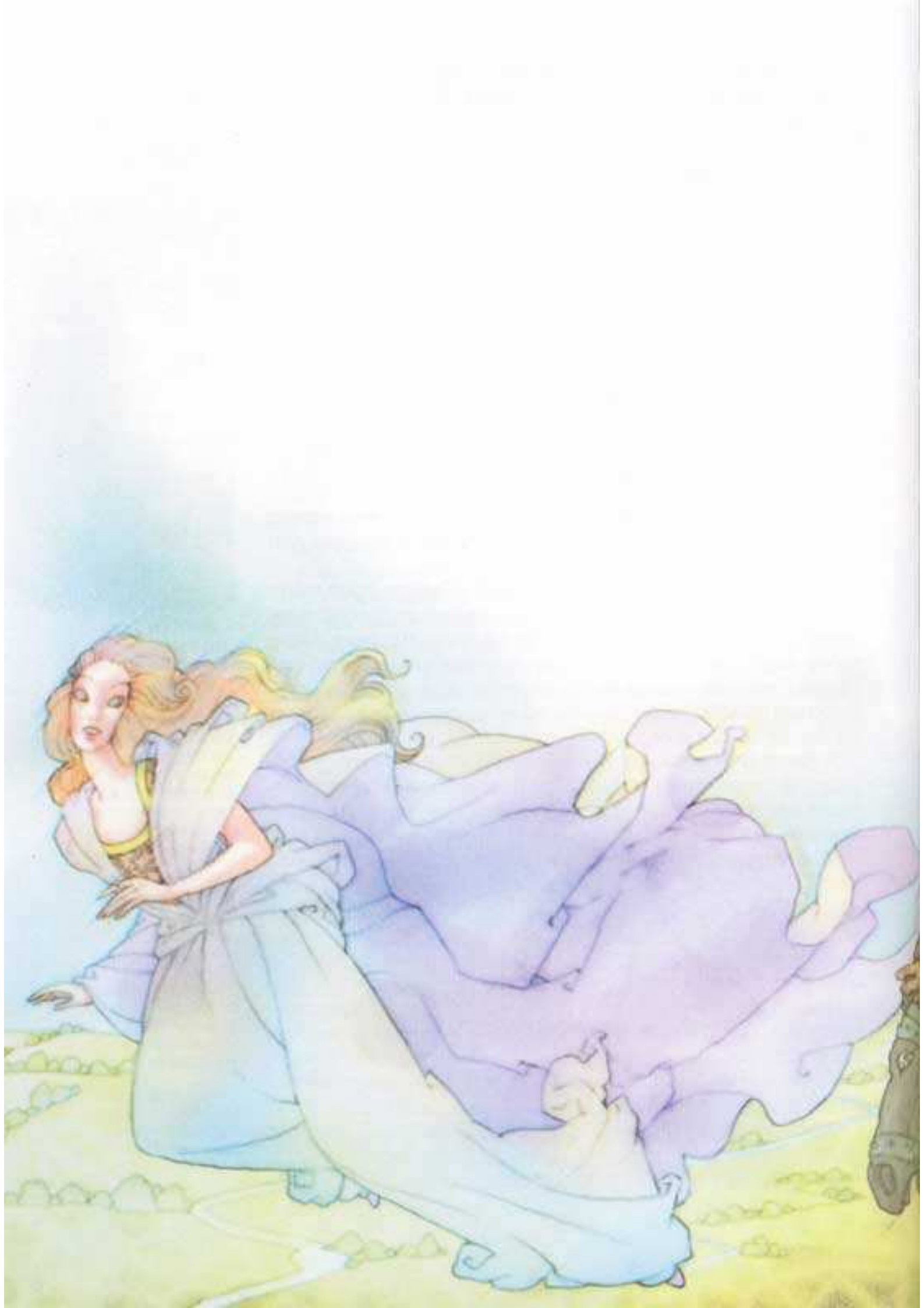
+ што год може сабљу пасати значи: ко год је дорастао до сабље, постао способан за бој и војску, ко год може да носи оружје. (На слици је детаљ са фреске из манастира Дечани.)

+ логор је привремено бора-виште војске, обично под шаторима.

+ обрести се значи: наћи се, створити се, изненада се појавити.

+ тлачити значи: газити, газе-ћи сатирати.

ЂЕВОЈКА БРЖА ОД КОЊА

Била је некаква ђевојка која није рођена од оца и мајке, него је начиниле виле од снијега извађена из јаме бездање према сунцу илијнскоме, вјетар је оживио, роса је подојила, а гора лишћем обукла и ливада цвијћем накитила и наресила. Она је била бјеља од снијега, руменија од ружице, сјајнија од сунца, да се таке на свијету рађало није нити ће се рађати. Она пусти глас по свијету да ће у тај и у тај дан на томе и на томе мјесту бити тркија, па који је младић на коњу претече да ће бити његова.

* виле по народном веровању живе у води, на небу, у облацима, у планинама, пећинама и на другим скровитим местима. Могу да се претварају у лабуда, сокола, вука или у друге животиње. По правилу, виле су добре све док их неко не наљути, правичне су, помажу потиштенима и сиромашнима и доносе срећу људима. Тешко оном на кога се расрде. Довољно је да га само погледају и погледом ће га устрелити.

+ јама бездања
је врло дубока
јама на плани-
нама у којој се
снег задржава
читаве године,
тј. никада се не
истопи.

+ сунце илијн-
ско је летње
сунце око Све-
тог Илије који се
слави 2. августа.
У народу се ве-
ровало да сунце
илијнско има
посебан сјај јер
се оно тада три
пута зауставља
на небу.

Ово се у мало дана разгласи по свему свијету, те се просаца скупи хиљаде на коњма да не знаш који је од којег бољи. И сам царев син дође на тркију. Ђевојка стане на биљегу и сви просиоци нареде се на коњма а она између њих без коња него на својим ногама, па им онда рече:

— Ја сам онамо поставила златну јабуку, који најприје до ње дође и узме је, ја ћу бити његова, а ако ја прва к њој дођем и узмем је прије вас, знадите да ћете ви сви мртви на оно мјесто остати, него пазите добро што чините.

Коњаници сви се погледају и сваки се у себе уздаше да ће задобити ђевојку, па рекоше између себе:

— Знамо одиста да неће она ни једноме од нас на ногама одбјећи, него неко од нас, а ко, тогај ће бог и срећа данас помоћи.

Те тако ђевојка руком о руку плесну, сви потекоше у

један трен. Кад је било на по пута, богме ђевојка одвојила бјеше, јер пусти некаква мала крила испод пазуха. У то укори један другога, те приошинуше и ободоше коње, и пристигоше ђевојку. Кад она виђе, извади једну длаку из главе, те баци и они исти час узрaste страшна гора да не знадоше просци ђе ђе ни куда ђе, но тамо амо те за њом, а она опет далеко им одвојила, а они ободи коње и опет је стигоше.

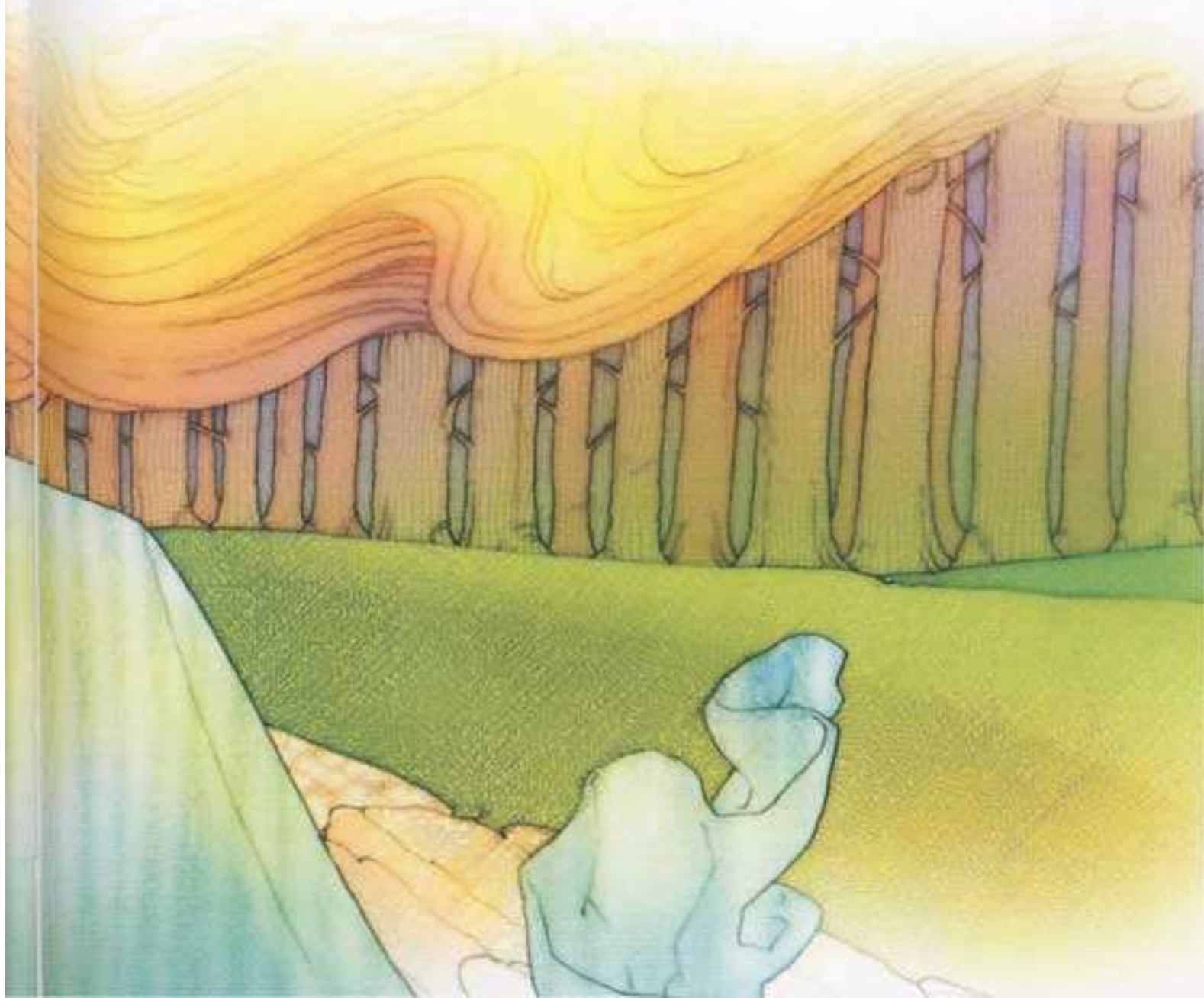
А кад ђевојка виђе злу и гору, пусти једну сузу, — док букнуше страшне ријеке, те се замало сви не потопише, за ђевојком нико више не пристајаше до самога царава сина, те он плиј на коњу те за њом, али пошто виђе да му је ђевојка одмакла, закле је три пута именом божјим да стане и она стаде на ономе мјесту на којему се нађе; онда је он ухвати, те за се на коња врже, и преплива на сухо, па се упути једном планином дома, али кад дође у највисочију планину, обазре се, кад ли му ђевојке нема.

+ гора - планина; овде значи: шума.

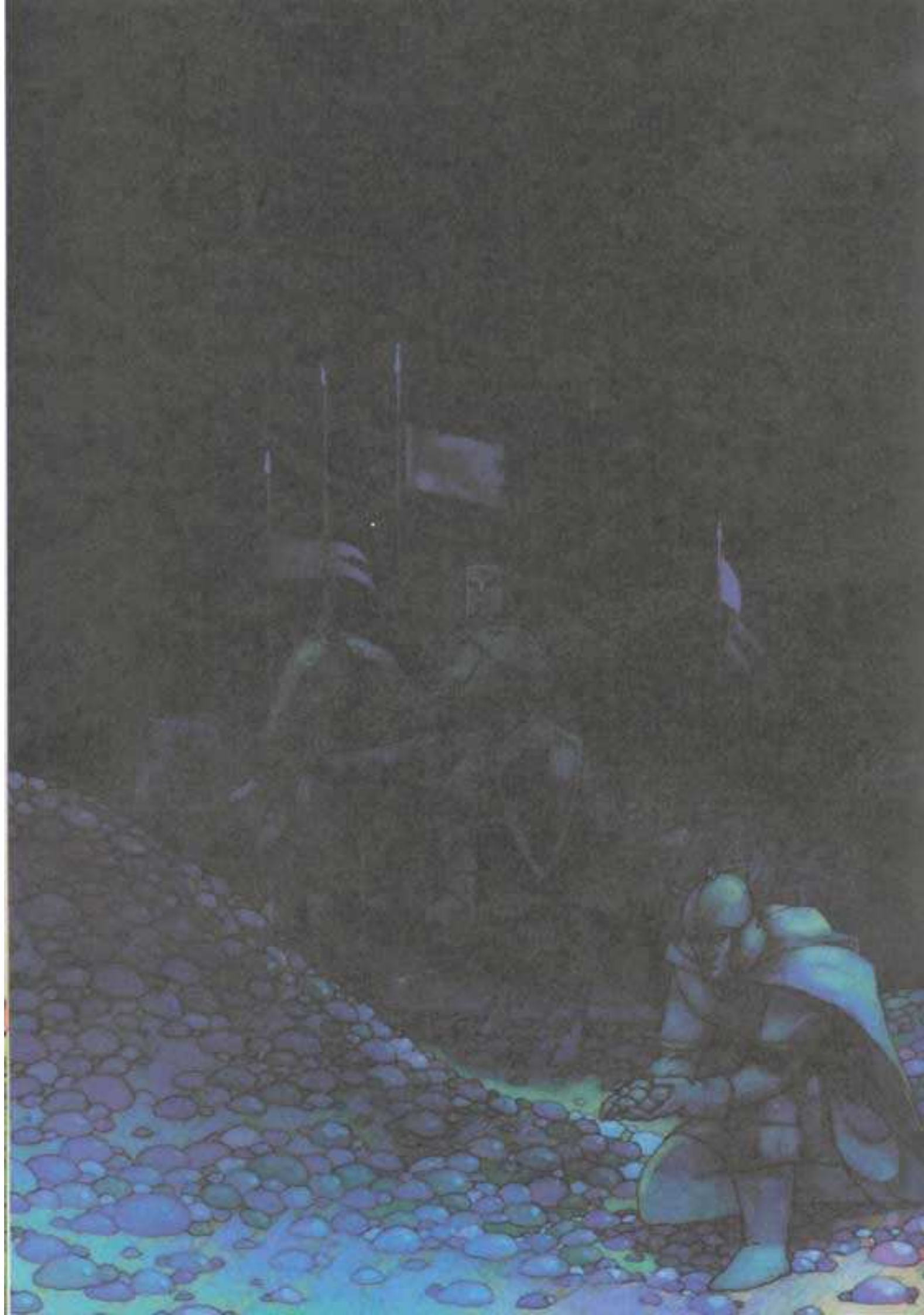
+ тркија или трка је надметање у трчању.

+ биљсга или белег је знак, а овде означава место одакле је кренула трка.

+ вргнути на коња значи: ставити, метнути, бацити некога на коња.

ТАМНИ ВИЛАЈЕТ

+ вилајет
значи: област,
покрајина,
земља, свет.

Приповиједа се како је некакав цар, дошавши с војском на крај свијета, пошао у тамни вилајет, гдје се никад ништа не види. Не знајући како ће се натраг вратити, оставе ондје ждребад од кобила да би их кобиле из оне помрчине извеле. Кад су ушли у тамни вилајет и ишли по њему, све су под ногама осјећали некако оситно камење, и из мрака нешто повиче:

— Ко овога камења понесе кајаће се, а ко не понесе кајаће се!

Гдјекоји помисли:

— Кад ћу се кајати, зашто да га носим?

А гдјекоји:

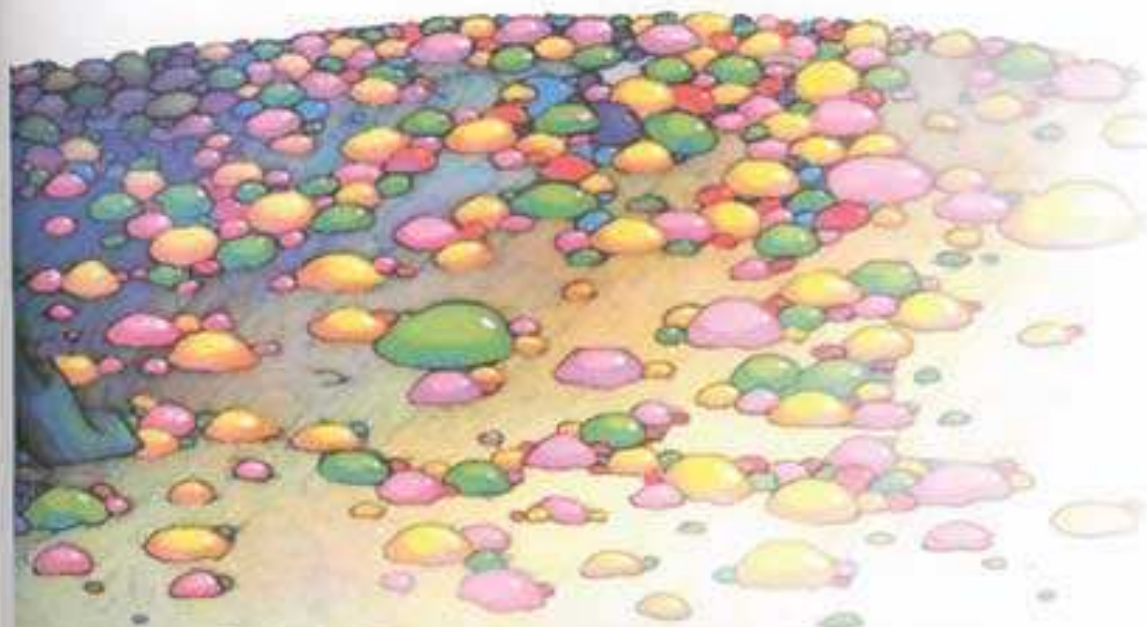
— Дај барем један да понесем.

Кад се врате из таме на свијет, а то оно све било драго камење. Онда они који нијесу понијели стану се кајати што нијесу, а они што су понијели — што нијесу више.

+ оставити
ждребад од
кобила значи:
одвојити ждре-
бад од кобила.
Коњ је паметна
и осећајна живо-
тиња, одлично
се сналази на
путевима и да-
њу и ноћу, те су
људи одувек
имали поверења
у коња да ће их
тачно одвести
тамо где треба;
вођена љубав-
љу према ждре-
бету, кобила је
могла да се вра-
ти њему и из та-
мног вилајета.

+ драго каме-
ње је камење
велике лепоте
и вредности, а
то су дијаманти,
рубини, сафири,
смарагди. Див-
них су боја и
тако блистави
да се од њих
прави накит.

*Пустоловни
додаток*

Шта су бајке

❧ Црвенкапа, илустрација Писманца Дореа ❧

Бајке су приче о фантастичним догађајима и чудесним бићима. Због тога се за нешто што је прекрасно, чаробно, дивно, али и обавијено чудесним и чаролијом, каже да је: *као из бајке, бајно, права бајка, бајовно, бајовићо, бајковићо, бајословно* итд. (нпр. бајна вила, бајковито причање, бајна лепота).

У предговору своје књиге "Српске народне приповијетке" из 1853. године Вук пише да се наше народне приповетке могу поделити на мушке и на женске, те да су женске "оне у којима се приповиједају којекаква чудеса што не може бити", а да су мушке "оне у којима нема чудеса, него оно што се приповиједа рекао би човјек да је заиста могло бити" (СНП, стр. 48).

Како су настале бајке

Човек је од свога постанка имао потребу да измишља догађаје и да приповеда о њима да би исказао жудњу за лепотом, превладао страхове, сачувао у сећању и предао млађима своје искуство и животну мудрост.

О томе пише Војислав Ђурић:

“Фантастична прича (бајка, кака, легенда) развила се из мита, с којим се дуго подударала и садржином и формом. Разликовали су се само утолико што је мит сматран за светињу, која се безусловно мора предавати млађим нараштајима, док бајка није имала карактер светиње. Према томе, она се као посебна врста јавила тек на једном вишем степену развитка, кад је митова било у толиком броју, да је између њих могао да се врши избор. То се могло догодити, најраније, при крају дивљаштва. Вероват-

но је да су се негде у то доба мит и бајка почињали разликовати по форми: да је тада мит — као и раније — био у облику песме а бајка и у прозном облику, да је мит репродукован колективно а бајка индивидуално. У периоду варварства и цивилизације бајке су се — углавном у прозном облику — развиле у посебну, веома богату и у књижевном погледу веома значајну грану усмене књижевности” (АНП, стр. 16).

И данас људи смишљају бајке, али их обично одмах и записују као своје дело. А Бруно Бетелхајм каже:

“Неке бајке и народне приче развиле су се из митова; друге су у њих уклопљене. Оба облика су отеловљавала збирно искуство извесног друштва, јер су људи желели да се сами присете раније мудрости и пренесу је будућим поколењима. Ове приче су

На слици је човек са традиционалном календарском маском која се од паганских времена користи у обредима и има магијски карактер. На слици горе је још једна календарска маска

преносници дубоких увида који су човечанство одржавали током других мена његовог постојања, наслеђе које се ни у једном другом виду деци не открива тако једноставно и непосредно или тако приступачно" (ЗБ, стр. 40).

О народним приповеткама Јакоб Грим пише да су:

"...Одјек прастарих, макар и преобликованих и раздробљених митова, који су преношени од народа до народа, свакоме се прилагођавајући..." (СНП, стр. 478).

Има ли сличних бајки

Сви народи света имају своје бајке. Међу њима се срећу и сличне. Разлог за то је што бајке имају корене у почецима људског рода и прадомовини човечанства, када су људи веровали да је у природи све живо и све слично човеку, а осим тога, као и друге тековине културе, преношене су од једног народа другоме народу.

У том смислу, занимљиво би било, на пример, упоредити српску бајку "Пепељуга" и "Пепељугу" браће Грим. Ево како почиње Гримова "Пепељуга":

"Живели отац, мајка и кћи. Мајка се тешко разболела, па кад осети да јој се ближи крај, позва к себи кћер јединицу и рече:

— Драго дете, осећам да нећу још дуго живети. Ти ћеш поћи стазом живота а ја стазом заборавља. Зато бих на растанку хтела да ти дам један савет: остани увек скромна и добра као што си сада.

» Пепељуга,
илустрација Писманова Дорца «

Девојчица даде чврсто обећање, а она, смирена, склопи очи и премину."

Ево почетка српске народне бајке "Пепељуга":

"Преле девојке код говеда око једне дубоке јаме, а дође некакав старац бијеле браде до појаса, па им рече:

— Девојке, чувајте се ви те јаме, јер да које од вас упадне вретено у њу, оне би се мати одмах претворила у краву.

Ово рекавши старац отиде, а девојке онда, чудећи се његовијем ријечима, прикуче се јами још ближе и стану се у њу

надвиривати и разгледати је, док се једној, која је била најљепша између њих, измакне вретено из руке и падне у јаму. Кад она увече дође кући, а то јој се мати претворила у краву и стоји пред кућом. Потом она стане ову краву гонити на пашу с осталијем говедима."

Ову бајку имају, иначе, многи народи. Први пут је записана у Кини у 9. веку (хиљаду година пре браће Грим и Вука Караџића). Неке чињенице указују на њену популарност у старом Египту још у 3. веку.

Илустрација српске народне бајке *Пепељуга* из 1892. године

Како су причане и преношене

Пустоловни додаци

➤ Причање бајке о цару Тројану, цртеж Феликса Каница ➤

Причало се обично тамо где су се људи окупљали, око ватре и увече. У нашем народу, у Вуково доба и касније, најчешће се причало на седељкама, прелима, на мобама кад се кукуруз комиша или ниже дуван, да се радници не успавају и да се забаве, а да се посао боље уради. Приповедали су чобани, ноћу у појатама или дању на пашњацима, док овце пландују, рабације ноћу бојећи се разбојника, људи док у воденицама чекају да се брашно самеље, зидари, рибари, војници, путници да би им путовање било лепше.

Замислимо дугу зимску ноћ на селу: док напољу веје снег, завија ветар, па и вуци, у топлим кућама по зиду играју сенке од ватре, а око огњишта седе људи. Тада тече приповедање о разним догађајима. Ко је даровитији приповедач, радо је виђен гост, указују му разне почести и моле га да приповеда. Бајке су биле омиљене. Оно што се тих вечери чуло преношено је даље — из једног краја у други, од једне генерације другој. Преносили су их путници, очеви и мајке, дедови и баке, усменим казивањем.

Како су сакуиљане и бележене

Први и највећи сакупљач српских народних бајки био је Вук Караџић. Неке бајке, као што је нпр. "Пепељуга", записао је по сећању из детињства — "слушао сам још у Тршићу, пак сам их послије писао како сам се опомињао" (СНП, стр. 49). Две приповетке — "Међедовић" и "Мејед, свиња и лисица" — слушао је од хајдука, песника и устаника Тешана Подруговића, "пак сам их послије писао како сам упамтио", каже Вук (исто, стр. 48). Вук је Подруговића затекао у Срему у тешкој беди, како сече трску у риту, па је на плећима доноси у Карловце и ту је продаје како би се прехранио. Од Тешана је Вук записивао народне песме, али је запазио да Тешан зна много лепих народних приповедака, посебно шаљивих, и да је изванредан приповедач: "Врло је радо којешта весело и шаљиво приповедао, али се притом нигда није смејао, него је све био мало као намрштен", записао је Вук.

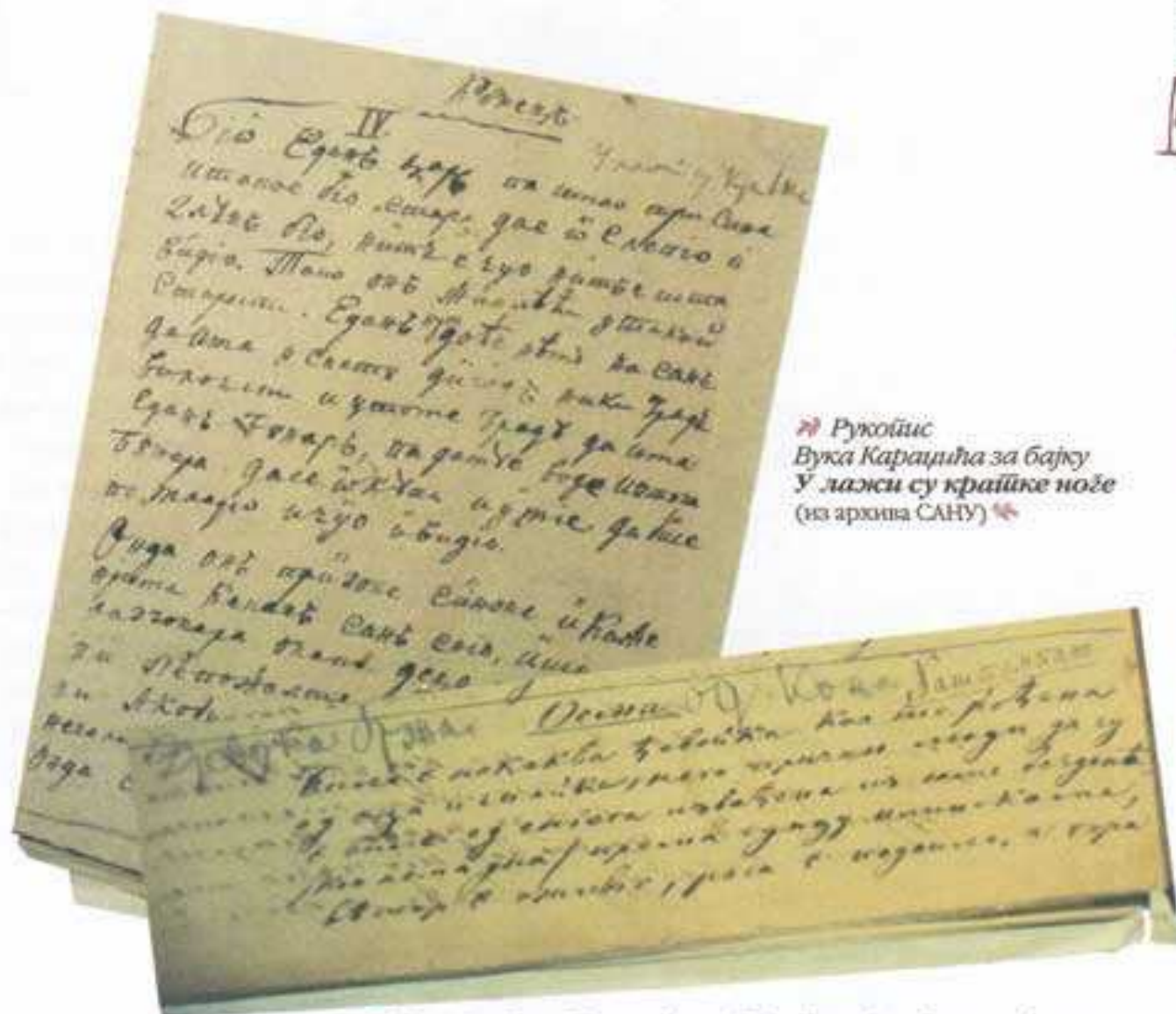

Бајку "Чардак ни на небу ни на земљи", каже, "написао ми је у Берлину 1844. године кнез Михаило М. Обреновић, као што је он слушао у детињству од својих дадиља" (СНП, стр. 49).

Већи број бајки, међу којима су "Немупти језик", "Златна јабука и девет пауница", "Аждаја и царев син", "Стојша и Младен", "Баво и његов шегрт", "У цара Тројана козје уши", добио је Вук 1829. године од Грује Механцића из Сентомаша. О томе каже: "Грујо Механцић био је трговчић и поменуте године ишао је некаквијем послом у Србију, па кад се однекуд у јесен врати, састанемо се у Земунском лазарету. И не имајући никаква посла, дању смо највише спавали а ноћу приповиједали. Кад ја чујем да он зна овако много лијепијех приповедака, замолим га те ми их ондје напише, а уз њих и неколике народне пјесме..." (исто).

Од Вука Врчевића из Боке Которске добио је бајку "Бе-

✦ Рукопис
Вука Караџића за бајку
У лажу су крајње ноге
(из архива САНУ) ✦

✦ Рукопис Вука Врчевића за бајку Ђевојка бржа од коња
(из архива САНУ) ✦

војка бржа од коња" и друге, од попа Вука Поповића из Рисна приповетку "Ђевојка цара надмудрила". Лазар Марјановић, учитељ из Земуна, послао му је нпр. "Златоруног овна", а други земунски учитељ Димитрије Чобић послао му је "Змију младожењу". Такође су Вуку слали забележене приповетке још и песникиња Милица Стојадиновић Српкиња, Дамјан Груборовић, свештеник из села Љубине у Хрватској ("Лисица се осветила вуку", "Јарац живодерац"), земунски учитељ Василије Јовановић, једно ђаче из српске школе у Рисну ("Краљ и чобанин", "Ко умије њему двије"). Од једног просјака из Новог Сада Вук је чуо приповетку "Два новца", па ју је после по сећању записао.

После Вука било је многих других сакупљача народних бајки; сакупљање и данас траје, али у мањој мери.

✦ На прелиходној страни: илустрација Вука Караџића, рад Уроша Предића ✦

Да ли је сакуиљање био лак посао?

О томе Вук каже: "Колико се овај посао чини ласан, толико је, и још више, широк и дугачак. Читав човечији вијек требао би једноме безбрижном човеку, да скупџ све наше народне *ијесме, ириовијейке, ириовјесии, загонейке, обичаје, и ријечи*. И кад би се мислило на свршетак

Огњиште у Вуковој родној кући у Тришћу

не би ничему томе било ни почетка; али почињач мисли: само нека се почне, па ће свагда бити лакше додати и наставити, него ли што из нова почети и начинити. А оваке народности треба купити, док се нијесу просвештенијем и новим модама загушиле и искоријениле" (СНП, стр. 15).

Да ли је Вук иишо мењао ири записивању ириоведака?

О томе Вук каже:
"Пјесме, загометке, и приповјести, то је готово народно књијарство, коме ништа више не треба, него га *вјерно, чистио и не-иокварено* скупити, али у писању приповијетки треба мислити и ријечи намјештати али опет не *ио своме* укусу, него по својству Српскога језика, да не би ни с једне стране било прећерано, него да би могао и учен

читати, и прост слушати; а ја сам казао у предговору к Српском рјечнику, како је то за мене тешко! Па још видим, да и поред *све муке и иируда, ойей осиају иогрјеишке!* У томе нека ме правда Доситије, који је у овакој струци писања, готово послџе *иридесеи* година, поправио своју једну погрјешку, па још није погодио, како би требало" (СНП, стр. 16).

Илустрација српске народне бајке *Седам Влашића*, издање из 1943. године (илустровао И. Шенин)

Отоме пише Миодраг Поповић:
 "Као и све велико, и Вукове приповетке су се рађале у стваралачким мукама и грчевима... Оголела и суха места изворника Вук често расцвета, оживи. Механцићева реченица 'Ал ето ти иде ветар и матер пита' под пером даровитог писца претвориће се у низ импресивних уметничких слика: 'Кад ето ти ветра, дува, руши, крши, преврће где год што нађе, сав изгребан и подеран, па како дође, назва матери помози бог.'

У Механцићевом рукопису стоји само: 'Лебац красан дигао црепњу над собом', а Вук ће написати: 'А то под црепњом прави хлеб, нарастао, ништа ти лепше, и дигао црепњу над собом.'

...Приповетке које су кружиле по варошима јужне Угарске постаће у пуном смислу народне тек кад их Вук строго књижевним поступком, намештањем речи, врати у њихово природно стање: исприча их онако како би их казао и идеалан сељак приповедач" (СКУКК, стр. 515, 518).

Ко је подсицао Вука да прикупи народне приповешке

На прикупљање и издавање народних приповедака Вук је први упутио Словенац Јернеј Копитар. У марту 1825. године Вук је у Срему радио на прикупљању народних песама. Био је у великој оскудици и почео је да губи наду у будућност. Тада је Копитару написао писмо у коме каже: "Ја ћу овуда јошт да истражујем сербске пјесме пак ћу на лето доћи к Вама да их печатимо; но ако узимам новаца тако ћу доћи; ако ли не буде новаца, а ја ћу све пјесме начисто преписати, пак ћу их Вама послати, те их Ви печатајте, а ја ћу зажмурити па кудгод у свијет нагнути; и онда ћу се опростити и са

срећом и са књижеством сербским" (Вукова *пребиска* 1, стр. 142).

Копитар је осетио бол у Вуковој души па му је одговорио охрабрујућим писмом; "само књижевности да не најбуђијаше", подвлачио је и предлагао му да сачини и збирку српских народних прича и збирку српских народних пословица. "Тиме ћете ваше Пјеснарице попунити, а ми, ваши наклоњени читатељи, познаћемо најснажније словенско племе по његовим погледима на свет и на историју његовог живота" (исто, стр. 490).

Вук је ово писмо охрабрило: "Ваше писмо примио сам с неисказаном радости; ја заиста не

Илустрација српске народне бајке
У цара Тројана козје уши,
издање из 1943. године
(илустрирао И. Шенин)

знам да ли је још когод на овоме свијету срећан у пријатељству као ја с Вама", одговорио је. За приповетке каже да "такових у Срба има као и песама. Ја сам, колико их у глави имам, могао би једну књижицу напечатити, као што је мала пјеснарица. Има их врло лијепих и удивителних, него су по већој части срамотне. Ја ћу их донети Вама (које у глави, које написаних) неколико за примјер, пак ако вам се допадне ласно ћемо их и више добити" (исто, стр. 146).

Убрзо Вуку преко Копитара стиже и општи позив и упутство Јакоба Грима ученим људима да прикупљају, осим песама, пословица, речи, шала, лакрдија, игара, описа светковина, обичаја, веровања, посебно "легенде у прози, нарочито разне бапске и дечје бајке о лавовима, патуљцима, чудовиштима, зачараној и спасеној кра-

љевској деци, о ђаволима, благу и чарању, тако и месна предања која се памте и причају као објашњења извесних локалитета (као што су планине, реке, језера, мочваре, развалине градова, двораца, камења и свих споменика прошлости), басне о животињама, у којима се већином појављују лисица и вук, петао, пас, мачка,

жаба, миш, гавран, врабац итд." Уз то да се бележе "верно и истинито, без улепшавања", чак и разни одломци и варијанте истих приповедака (СНП, стр. 366-368).

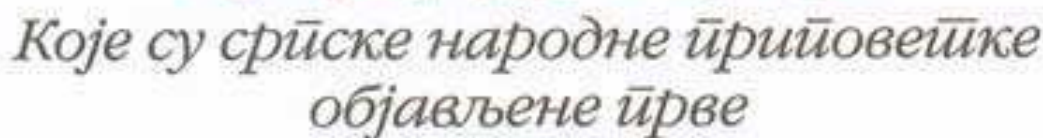
Упутству Јакоба Грима Копитар додаје и своје "Податке о најуобичајенијој грађи народних приповедака", као ближа објашњења, храбрећи га да у односу на приповетке немачког народа "ви-

имате више и боље, а делом и другачије". Све ово помогло је Вуку да крене у замашан посао прикупљања приповедака.

Илустрација српске народне бајке
Злајна јабука и девет ђауница,
издање из 1981. године
(илустрирала Злајна Бишћ)

» Део Вуковог шекспира
О Милошу Обилићу
из "Новина србских",
Беч, 1817. године »

То су легенде или предања која је Вук Караџић објавио под називом "О Милошу Обилићу" године 1817. у "Новинама србским", које су тада излазиле у Бечу.

Ту се налази приповетка о дивовској снази Милошевој и његове мајке, те како је настало презиме Обилић. Уз то су дата краћа

исприповедана предања о гробу Милошеве сестре, о гласоноши са Косова и о Милошевом скакалишту.

Ово Вуково приповедање у "Новинама србским" наишло је на леп пријем код читалаца. Пријатељ Димитрије Фрушић јавља му се из Земуна и хвали му укус и чистоту писања, а Димитрије Давидовић пише: "Хвала Вам на митологијској приповједки о Милошу нашем, и не само од мене, него и од свију пренумераната овдашњих, сви су је с превеликом радошћу читали" (СНП, стр. 377-378).

Прву књигу народних српских приповедака издао је Вук Караџић у Бечу 1821. године под називом "Народне српске приповијетке". Она садржи 12 народних приповедака, већином шаљивих, и збирку народних српских загонетки.

Многима се књига допала, као Јовану Хацићу, који их је "с неописивим задовољством читао", али је било и оних: "Зар није, веле, другога посла имао,

✱ *Насловна страна прве књиге српских народних приповедака, које је Вук Караџић издао у Бечу 1821. године* ✱

већ те *гајданице* писати?" (СНП, стр. 405).

Највећи број српских народних бајки Вук ће објавити тек у другој својој књизи под називом "Српске народне приповијетке" – издатој 1853. године у Бечу, а која садржи 50 народних приповедака.

Како је дочекана друга књига Вукових приповедака

Кнез српски Милош Обреновић пише са свога имања у Букурешту, где је био у избеглиштву:

“Примио сам ваше писмо и једну књигу од приповетки народа нашега србскога... Вала, Вуче, има и баш смешни' и чудни' приповедки” (Вукова *йрејиска* 3, стр. 634).

Вук Поповић из Боке Которске:

“Миле су нам ваше нове приповједке и наши их људи читају радо, као и остале све ваше књиге” (Вукова *йрејиска* 7, стр. 179).

Јакоб Грим пише Вуку из Берлина:

“Тек сада стижем да Вам се захвалим на Вашим изврским српским бајкама, којима сте испунили једну од мојих најдражих жеља. У срце ме је дирнула ваша посвета...” (СНП, стр. 475).

Јакоб Грим у предговору Вукових приповедака које је превела Вукова ћерка Мина Карацић:

“...Прокушани зналац и сакупљач сплео је свеж мирисни венац српских народних приповедака” (СНП, стр. 475).

*Које су српске народне йриповејке
йрве објављене на сйраном језику*

✧ Овако је изгледао Беч у време
када је Вук Карацић живео у њему
(фотографија Анастаса Јовановића) ✧

То је приповетка “Међедовић”, коју је Вук слушао, па по сећању записао од Тешана Подруговића и приповетка “Лаж за опкладу”, коју је Вук записао по сећању из свога детињства у Тршићу. Обе

ове приповетке прво су објављене на немачком језику, па тек касније на српском. Како се то догодило?

Вук је у Бечу упознао професора немачког језика Јулиуса Шоткија, који се бавио сакупљањем аустријских народних песама. Испричао му је неке српске народне приповетке које су се овоме веома допале, па их је превео на немачки језик и 1819. године објавио у часопису који је у Бреслави издавао професор универзитета Бишинг. Прво је објављена приповетка "Међедовић" и уз њу Шоткијево писмо у коме се говори како код Срба има сличних приповедака толико да би се могло испунити десет књига. Овоме је професор Бишинг додао и своју оцену да ова "незграпна" прича заслужује пажњу као оригинална "утолико више кад се упореди с нежним и пријатним српским народним бајкама" (СНП, стр. 375).

Исте године у истом часопису објављена је и приповетка "Лаж за опкладу".

Прва преведена књига српских народних приповедака изашла је 1854. године у Лајпцигу на немачком језику. Приповетке је превела Вукова ћерка Мина Карацић, а предговор је написао Јакоб Грим.

Потом су српске народне приповетке превођене на француски и на друге европске језике.

Могу ли се данас смишљати бајке?

То су чинили многи писци (Пушкин, Толстој, Андерсен), а вредело би свако да покуша. Иако приповедање у бајкама тече врло динамично, а догађаји се нижу брзо, узбуђења су стална, обрти необични, може се уочити и доста устаљен редослед догађања, као:

1. Отмица или бекство неког члана породице, одузимање драгоценог предмета или жеља да се он поседује.

2. Јунак бајке одлази да поврати изгубљено или да нађе жељено.
3. Путујући, јунак среће неког коме чини добро и који ће му касније помоћи у невољи.
4. Јунак савлађује многе препреке на путу до циља.
5. Јунак постиже жељени циљ и враћа се кући.

Бајка је лепотом за дивљење и угледање, па по овом, сличном или другачијем моделу покушајте да смислите неку нову бајку. Многе бајке послужиле су као основа за игране и цртане филмове и позоришне представе.

➤ На прелиходној страни су илустрације из Дизнијевих дугометражних цртаних филмова: *Пејелуџа* (десно) и *Усјавана лејошница* (лево) ➤

Где се може више прочитати о народним бајкама

За истраживање народних бајки велику помоћ могу пружити следеће књиге:

1. **Војислав Ђурић: Антологија народних приповедака**, СКЗ, Београд, 1977 (АНП)

2. **Вук Стефановић Караџић: Српске народне приповетке**, Сабрана дела Вука Караџића, књига 3, Просвета, Београд, 1986 (СНП)

3. **Љубомир Стојановић: Живот и рад Вука Стефановића Караџића**, БИГЗ, Београд, 1987.

4. **Српска књижевност у књижевној критици. Народна књижевност** — приредио Владан Недић, Нолит, Београд, 1972 (СКУКК)

5. **Бруно Бетелхајм: Значење бајки**, Просвета и Југославија, Београд, 1979 (ЗБ)

6. **Владимир Прој: Морфологија бајке**, Просвета, Београд, 1982.

7. **Гроздана Олујић: Поетика бајке**, Савремена администрација, Београд, 1982.

➤ Овако изгледа насловна страна књиге *Живот и рад Вука Стефановића Караџића* од Љубомира Стојановића ➤

Ушисци о бајкама

Народне бајке су огледало народног језика, духа, живота и у њима се крије мудрост о томе како треба живети да би се препознало и савладало зло у себи и око себе, и како се приближити лепоти и животној срећи.

Бајке посебно разгоревају машту и дају нову снагу, нарочито због узбудљивих догађаја, чудесних бића, храбрих јунака, необично лепих слика, као што је, на пример: "Кад буде испред поноћи, он се пробуди па погледа на јабуку, а јабука већ почела зрети, сав се двор сјаји од ње" (*Злајина јабука и девеи њауница*); лепих речи, као: *џосумрачи се* — поче да се смркава; *оџњевиџи* — ватрен, из којег сипа ватра; *оџуцкаџи* — појести до последње мрве; *џоџојаске* — око паса; *злوبيџи* — чинити зло или зло говорити о некоме итд.

Бајке помажу да се одрасте и постане бољи, духом и телом јачи и лепши. Многи писци говоре да им је слушање бајки у детињству помогло да постану добри писци (Толстој, Горки, Јесењин, Бора Станковић и други).

Иво Андрић:

"У бајкама живи човекова нејасна, али неуништива жеља за правдом, за другачијим животом и бољим временима."

Видо Латковић:

"Кад човек прилази бајци, он то чини са уверењем да га бајка неће изневерити, јер ће после свих мука, тешког живота, довести до жељене правде."

Гроздана Олујић:

"Бајка дарује детету управо то (највеће што се живом створу може дати), дарује му поверење у самог себе, златне кључеве наде и поруку да ништа није изгубљено, нити за сва времена."

Шилер:

“У бајкама које су ми причали у детињству почива дубљи смисао
но у истинама што их наукује живот.”

Миодраг Поповић:

“Бајке су спасле светове, које је машта нашег народа годинама
испредала. У њима живи вековна, исконска народна фантазија.”

Хајне:

“Ах, како бајки дадиљиних глас
још слатко звучи за ме!”

Дикенс:

“Црвенкапица је била моја прва љубав. Осећао сам, да сам се мо-
гао оженити Црвенкапицом, да бих упознао савршено бла-
женство.”

Честертон:

“Своју прву и последњу филозофију, ону у коју верујем с не-
нарушивом извесношћу, научио сам у дечјој соби... Оно у шта
сам тада највише веровао, јесу ствари које се зову бајке.”

Луис Керол:

“Дете, чиста непомућена чела,
очију снених од чуда!
Мада време лети, а мене и тебе
пола живота дели,
Твој љубави пун осмех зацело поздравиће
љубавни дар — бајку.”

Гете:

“Од оца добих смер,
озбиљност у животним подухватима;
од мајке веселу нарав
и љубав према испредању прича.”

Из сећања Гетеове мајке на малог Гетеа:

"Представила сам му ваздух, ватру, воду и земљу као прекрасне принцезе, а све у природи попримило је дубљи смисао... Он ме је гутао очима... био је узбуђен и могло се видети како му срце бије."

Бруно Бетелхајм:

"Свака бајка је чаробно огледало које одражава неке аспекте нашег унутрашњег света и кораке нужне за наш развој од незрелости до зрелости. За оне који зароне у оно што бајка има да саопшти, ова постаје дубоко, мирно језеро, које испрва као да одражава само нашу сопствену слику, али убрзо иза ње откривамо унутарње немире своје душе — њену дубину и путеве постизања мира у себи и помирења са светом, што је награда за наше напоре."

Аристотел:

"Приврженик мудрости уједно је и приврженик мита."

Вук Караџић

(у огласу за *Српске народне приповијетке*, 1853):

"Као што су пјесме углед језика наше народне поезије, тако ће ове приповијетке бити углед народног језика у прози. Као што сам пјесме штампао у различитим нарјечајима, како сам коју гдје добио, тако ће бити наштампане и ове приповијетке: биће их из Бачке, из Сријема, из Србије, из Херцеговине, из Боке Которске, итд. Књига ће ова особито бити за младеж мушку и женску, а и стари људи и жене читаће је с великом радости, како ради чистог народног језика, тако и ради народнијех мисли у овој струци умотворина народа нашега."

Војислав Ђурић:

"Зашто се народне приповетке могу назвати 'Угледом народног језика у прози'? Због изврсних слика, ненадмашних дијалога и неизмерног богатства речи.

„Многа реч и сама има високу естетску вредност: понекад због сочности, понекад због звучности, понекад због живописности, понекад због значења нешто друкчијег него оно на које смо навикли, понекад зато што није у оптицају и што има сав свој првобитни сјај."

Твоји уџисци о бајкама

Lined area for writing, framed by decorative borders.

*Ако желиш да ипрочишаш још
нешто слично, ипрепоручујемо ти:*

"Српске народне приповетке" из библиотеке Пустоловине

ЧОБАНЧЕ ПРЕВАРИЛО ПОПА

Путовао некуд поп подаље из своје нурије, па дође у незнано село. Изнад села нађе једно чобанче, па желећи да у добру кућу дође на конак, упитаће чобанче:

— Ко у овоме селу најбоље стоји, дијете?

— Петар ковач, — одговори дијете — поваздан је уз наковањ.

— Не питам те то, но ко је у овоме селу најјачи.

— У мога стрица: во Зимоња. Нема у цијелу селу ниједнога вола да му море добости ја утегнути.

— Ама, не питам те ни то, но ти мени кажи ко је најстарији у овом селу.

— Дуб насред села, што се пода њ искупљају сеоска говеда, — одговори му дијете.

Поп се на то наљути, па ће дјетету:

— Хајде, дијете, с ђаволом!

— И ти, попе, с богом! — рече му дијете.

Пошто се поп одмаче од дјетета, предомисли се, па ће му довикнути:

— Не било ти, дијете, оно што ти рекох!

— Ни теби, попе, оно што ја теби рекох! — довикну му дијете, а поп се угризе за губицу.

Мање њознаѝе речи и изрази који се ѝомињу у овој књизи

А

авет 161
авлија 29
адићар 88
аждаха (аждаја) 19, 82
ако ти баста 120
аков 55
акшам 83
ала 51, 155
апсана 102
аргатлук 168
арови 30
аршин 104
ашлама (аршлама) 6
ашчибаша 87
ашчиница 88

Б

бакшиш 86
баѝа 8
баѝа 89
Баш-Челик 28
бапча 81
бедем 24
без сувала и без ѝевапа 89
безбели 89
белај 83
белега 113
бена 145
бијел коњ (ћогат) 12
биљега 197
бирт 144
биртија 145
бискати 12
бити на белом хлебу 134
босиљак 95
бошча 89
бреме 53

броћ 127
брчак 20
буздован 12
буре 44
бусати се 161
буѝак 46

В

варити 156
вашар 141
везир 105
ветар 152
већ 176
вешт 161
Видов дан 137
вијати 51
вилајет 89, 199
виле 124, 195
вилино коло 169
виљевски 95
вино 94
вјештица 85
Влашићи 133
вода 139
волујар (волар) 179
вран коњ 12
вратнице 43
вргнути на коња 197
врело 7
вретено 152
вук 121

Г

гајде 67
галија 96
гвожђа 45
гласник 134
гонити дрва 81
гора 197

грдан 182
губав 46
гуја 173
гумно 129

Д

да му не веле више
натраг 182
да не буде за моју главу
запело 175
да ти је просто 159
девати се 39
делија 60
див 6
дивљи вепар 68
дигнути крајину 98
дирек 26
добатати 125
дова 91
доглавник 94
драго камење 199
Дубровник 130
дувар 102
дукат 162
дулац 67
дунђер 96
дупке 120
дура! 47
духовник 77
дућан 97
душа 133

Ђ

ђаво 123, 140, 174
ђаконија 84
ђерђеф 15
ђипати 169
ђипити 15
Ђурђеф дан 137

Е

ергела 54

Ж

жарач 47
жетелица 145
жива вода 98
жљеб 130

З

занскати 71
закалати 145
законачити 18
замађијати 121
запевати 169
запожарити се 71
запретавати 146
запросити девојку 18
зарзати 73
заронити 60
заспомињати се 145
затомити 64
захира 83
зец 63
зијафет 104
златна јабука 155
злобити 41
змај 11, 135, 170
змајевит коњ 192
змија 24, 149
змијиња кошуља 150
змијињи цар 71
зна се с тицама
    разговарати 111
зобати 142
зова 79

И

изјавити овце 66
измуљати 95
инат 101
исцијелити се 125
ишпартати 94

Ј

јабанџија 88
јаблан 155
јабука 164
јама бездања 196
јанџик 169
јарац 181
јасле 13
Јордан 36

К

кад дође време да се
    време има 53
кад подне пригреје 67
кадифа 24
казан 156
калфа 97
камара 125, 174
као да ала из њих
    зија 161

карати 186
кахвица 90
кашто (кашто) 67
квочка 15
кијача 128
клада 46
клин 42
кнез 115
кобац 141
ковач 129
кованџија 160
кокот 125
кокошка 186
колац 46
колебица 163
коло 53
конак учинити 18
копања 187
копље 171
корито 188
коса 120
кочије 145
кремен 35
кресавица 90
кресиво 35
кривац 134
кркача 145
крсно име 164
крух 145
крушне мрвице 180
крш 181
крштена душа 135
кудеља (кућеља)
    152, 186

кула 25
кулатаст (кулашаст)
    коњ 14

курисати се 83
курталисати 83
кутарисати 83
кућиште 182
куцати 175

Л

летурђија 187
логор 193
лоит 105
лопар 146

М

маљ 8
марјаш 163
маћија (маћеха) 179
машправа (маштрафа) 28
метдан 61
међед 127
мераја 84
Месец 151
механа 25
мешчић 42
милостиња 81
мјешина 7
мливо 5
млин 5
мраморје 119
мрсити овце 130
Мухамед 104
мучати 186
мушир 104
муштулук 26

Н

на муштулук отићи 26
нађавасати се 84
најмити се 46
налет је био 86
напитати 60
натрашке ићи 162
не да ни опеелити 169
не дати се 162
не копати трице 67
немати рода у себи 162
немушти језик 71
нечастиве силе 171

О

обенђелучити 153
обрести се 193
обрећи се 162
ован 93
оварисати 89
олаја 86
одврањити 45
огледати 188
огњиште 64
огубати се 125

ока 105
оклепан 161
онемилити 167
опанак 160
опасати се снагам 94
опећак 89
оправити се 40
опута 12
оранија 23
орлушина 97
осећи се 61
оставити ждребад од
кобила 199
отален 176
отрети 50

II

панга (пајанта) 9
парити хаљине 82
пасати 121
пастир 64
пасторка 185
паун 40
паша 66, 182
пенџер 98
Пепељуга 187
пећина 22
пећка 54
пећка хлеба 54
пештера 168
пијевац 188
пилав 88
планиште 186
планинка 145
плетеница 41
плетивача 130
плоче 83
плуг 128
повесмо 153
помамити се 192
понајлак 86
поренути 180
посумрачити се 98
потећи 174
похарчити 105
праћа (праћка) 131
пређа 153
препочети 117
преслица 150
преставити се 164
прести 160
претеслимити 86
припнути се 181

припушити 56
проја 142
просо 187
простак 168
просци 192
прошеније 102
прстеновати 149
пудар 130
пуки 192
пустиник 43

P

разбој 153
развалити се 66
ралица 129
ратар 128
рахат 90
рахат учинити 88
рђа 193
редуша 161
рекавица 63
реушити 120
роба 145
рпа 121
ружити на пасја
                                прескакала 83
рушпија 121

C

с прве 167
сабља 22
сактисати 171
салаш 73
самар 8
сарај 84
сатрти у мливо 5
сахан 88
сведочанство 157
свекрва 85
свирала 168
свирала од зове 79
свјетлица 9
свлачити небо и
земљу 169

севап 28
седло 14
сеирити 105
секира 180
селамет 89
сербез 83
синцир 28
скопак 6
скут 120

смагати се 145
сметље 90
снимити 86
соко 66
солдати 145
софра 162
спахија 128
сплав 174
спуцкати 175
стакнути, стаћи 84
Стамбол 87
станац камен 119
стане земан по
                        земану 18
станити се 180
стрв 119
стријела 33
студенац 109
султанија 84
сумовати 170
Сунце 150
сунце илијнско 196
сустанути 130
сутон 69
суховина 82

T

такум 14
 таст 193
 тежак 139
 тепсија 15
 тестија 106
 тиквица 106
 тимарити 54
 ткање 153
 тлачити 193
 товар 8
 топузина 176
 трг 97
 трг од друге руке 97
 тркија (трка) 197
 труд 35
 тумарити 53

5

пускија 7

y

у вретен 51
узда 14
уздати 83
узенгије 14
узети у беглук 109

узун 91
укабулити 81
улар 46
урган 7
усуд 159
утва 37
ухватити се у кошгац 56

Ф
ферман 102

Х
хан 175
харем 88
хатар (атар) 56
хрт 66
хулити 192

Ц
цар 77
царски татарин 101
цекин 123

Ч
чалма 141
чардак 11
чаршија 175
чекрк 153
чељад 163
Чемерно 130
черег 156
чешагија 54
чирак 173
чобанче 15
чун 98

чунак 28

Џ
џелат 89
џилит 103
џица 163

Ш
шенлук 91
шиљеже 72
што год може сабљу
пасати 193
штранга 180
штркљати се 164
шумке 121
шура 29
шушица 191

За бајке у нашем издању се може рећи да су одштампане *онако како су изгледале и у Вуковом издању; језички су не-
промењене; у ијекавском су наречју*; пошто је и сам Вук говорио
ијекавски — *већина бајки* је писана ијекавицом, онако како је он
говорио и писао. Оне су саздане од живог народног говора који
је Вуку био основица за стварање модерног књижевног језика.
Из бајки се види како се говорило у Србији пре више од 150 годи-
на. Многе речи се више не употребљавају, а и многа значења су
измењена. Има доста дијалекатских речи, непознатих градској
деци, речи које означавају застареле појмове или ствари које се
више не користе. Баш због тога су нам бајке још занимљивије, а
нарочито због обиља прелепих речи и израза које треба сачува-
ти и чешће употребљавати.

Извори

Фотографије на странама

5, 6, 7, 8, 15, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 41, 42, 43, 44, 45, 53, 54, 63, 64,
67, 77, 79, 81, 82, 83, 88, 96, 97, 98, 106, 109, 117, 119, 120, 128,
129, 130, 139, 145, 146, 151, 152, 153, 156, 160, 161, 162, 163, 164,
168, 174, 176, 180, 182, 186, 187, 188, 189, 204 и 210

- из фотодокументације Етнографског музеја у Београду.

Фотографије на странама

7, 13, 35, 65, 94, 95, 129, 146, 156, 160, 162, 180, 186 и 188

- експонатни из сталне поставке

Етнографског музеја у Београду.

(фото: Никола Марковић)

Фотографије на странама

14, 28, 33, 55 и 103

- експонатни из збирке Војног музеја у Београду.

(фото: Никола Марковић)

Фотографије рукописа Вука Караџића и Вука Врчевића
на страни

209

- из архива Српске академије наука и уметности.

(фото: Никола Марковић)

За један број појмова у књизи објашњења су дата према

Српском митолошком речнику

аутора Кулишића, Петровића и Пантелића,

Нолит, Београд, 1970.

Садржај

Старац преварио дивове /5
Чардак ни на небу ни на земљи /11
Баш-Челик /17
Златна јабука и девет пауница /39
Стојша и Младен /53
Аждаја и царев син /63
Немушти језик /71
У цара Тројана козје уши /77
Чудотворни прстен /81
Златоруни ован /93
Царев зет и крилата баба /101
У лажи су кратке ноге /109
Тица дјевојка /119
Правда и кривда /123
Међедовић /127
Седам Влашића /133
Ђаво и његов шегрт /139
Виловска кочија /145
Змија младожења /149
Биберче /155
Усуд /159
Дванаест мрва /167
Дијете са девет чирака /173
Милош и Дивоња /179

Пепељуга /185

Ђела /191

Ђевојка бржа од коња /195

Тамни вилајет /199

Пустоловни додатак /201

Мање познате речи и изрази
који се спомињу у овој књизи /224

Извори /228

Byk Gref. Krasnaya

**Библиотека
ПУСТОЛОВИНЕ**

Српске народне бајке
прво издање

Приредили

Симеон Маринковић и Славица Марковић

Илустровао

Добросав Боб Живковић

Коректор, лектор и редактор објашњења мање познатих речи

Виолекша Бабић

Дизајн и прелом текста

Мирјана Живковић

Дизајн корице

Душан Павлић

Издаје

Креативни центар, Београд, Љубе Стојановића 38а
тел. 011/767 687, факс 011/768 865, e-mail: info@kreativnicentar.co.yu

Главни и одговорни уредник

Др Симеон Маринковић

За издавача

Љилјана Маринковић, директор

Филмови

или: colorgrafx.co.yu

Штампа

Графипроф, Београд, Црнојевска б. б.

Тираж

2 000

Copyright © Kreativni centar, 2000.

ISBN 86-7781-036-6

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1 - 343.4:398

СРПСКЕ народне бајке / [приредили Симеон
Маринковић и Славица Марковић ; илустровао
Добросав Боб Живковић]. - [1 изд.] - Београд
: Креативни центар, 2000 (Београд :
Графипроф). - 229 стр. : илустр. ; 25 см. -
(Библиотека Пустоловине)

Подаци о ауторима преузети из импресума. -
Тираж 2000. - Мање познате речи и изрази
који се помињу у овој књизи: стр. 223-226.
- Извори: стр. 227.
ISBN 86-7781-036-6

ИД = 84661260

PUSTOLOVINE
за предшколце

Бранко Ћопић:
ПИЈЕТАО И МАЧАК

Бранко Ћопић:
ЛЕЖЕВА КУЋИЦА

у припреми
Брана Цветковић:
ЗУНЗАРИНА ПАЛАТА

Арсен Диклић:
ПЛАВИ КИТ

PUSTOLOVINE
за млађе основце

Бранислав Нушић:
ХАЈДУЦИ

СРПСКЕ НАРОДНЕ БАЈКЕ

у припреми
СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ

PUSTOLOVINE
за старије основце

у припреми
Бранислав Нушић:
АУТОБИОГРАФИЈА

Бранко Ћопић:
ОРЛОВИ РАНО ЛЕТЕ

ПУСТОЛОВИНЕ

Читање књига из наше библиотеке
Пустоловине може да буде права
пустоловина.

Зашто?

*Зашто ићи су и најлепша
књижевна дела.*

*Зашто ићи се у њима иуиује кроз
време и разне крајеве.*

*Зашто ићи се сусрећу занимљиве
личности и догађаји.*

*Зашто ићи се сликовито уознаје
културу и мудрост народа.*

*Зашто ићи се у њима открива лепоту
и богајство језика.*

*Зашто ићи се завирује у живот
и радионицу писца.*

*Зашто ићи се иу назире и нови
пустоловни иушеви.*

